Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯେ

ମହାୱଗ୍ଗ-ଅଟ୍ଠକଥା

୧। ମଗ୍ଗସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ଅୱିଜ୍ଜାୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ଅୱିଜ୍ଜାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧-୨। ମହାୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମାତି ସହଜାତୱସେନ ଚ ଉପନିସ୍ସଯୱସେନ ଚାତି ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା। ସମାପତ୍ତିଯାତି ସମାପଜ୍ଜନାଯ ସଭାୱପଟିଲାଭାଯ, ଉପ୍ପତ୍ତିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ୱଦେୱ ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପନ୍ତି ସା ପନେସା ଯଦେତଂ ଅଲଜ୍ଜନାକାରସଣ୍ଠିତଂ ଅହିରିକଂ, ଅଭାଯନାକାରସଣ୍ଠିତଞ୍ଚ ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ, ଏତଂ ଅନୁଦେୱ ସହେୱ ଏକତୋୱ, ନ ୱିନା ତେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱିଜ୍ଜାଗତସ୍ସାତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଉପଗତସ୍ସ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀତି ଅଯାଥାୱଦିଟ୍ଠି ଅନିଯ୍ୟାନିକଦିଟ୍ଠି। ପହୋତୀତି ହୋତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାଦୀସୁପି ଅଯାଥାୱଅନିଯ୍ୟାନିକୱସେନେୱ ମିଚ୍ଛାଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତି ଇମାନି ଅଟ୍ଠପି ଅକୁସଲଧମ୍ମସମାପତ୍ତିଯା ମିଚ୍ଛତ୍ତଅଙ୍ଗାନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ତାନି ପନ ନ ଏକକ୍ଖଣେ ସବ୍ବାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ନାନକ୍ଖଣେ ଲବ୍ଭନ୍ତି।

କଥଂ? ଯଦା ହି ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତଂ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପୋ ମିଚ୍ଛାୱାଯାମୋ ମିଚ୍ଛାସତି ମିଚ୍ଛାସମାଧି ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତୋତି ଛ ଅଙ୍ଗାନି ହୋନ୍ତି। ଯଦା ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ, ତଦା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୱଜ୍ଜାନି ପଞ୍ଚ। ଯଦା ତାନେୱ ଦ୍ୱେ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି, ତଦା ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତଟ୍ଠାନେ ମିଚ୍ଛାୱାଚାଯ ସଦ୍ଧିଂ ତାନେୱ ଛ ୱା ପଞ୍ଚ ୱା। ଅଯଂ ଆଜୀୱୋ ନାମ କୁପ୍ପମାନୋ କାଯୱଚୀଦ୍ୱାରେସ୍ୱେୱ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ କୁପ୍ପତି, ନ ମନୋଦ୍ୱାରେ। ତସ୍ମା ଯଦା ଆଜୀୱସୀସେନ ତାନେୱ ଚିତ୍ତାନି କାଯୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି, ତଦା କାଯକମ୍ମଂ ମିଚ୍ଛାଜୀୱୋ ନାମ ହୋତି, ତଥା ୱଚୀକମ୍ମନ୍ତି ମିଚ୍ଛାଜୀୱସ୍ସ ୱସେନ ତାନେୱ ଛ ୱା ପଞ୍ଚ ୱା। ଯଦା ପନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଅସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ତାନି ଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି , ତଦା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପମିଚ୍ଛାୱାଯାମମିଚ୍ଛାସତିମିଚ୍ଛାସମାଧିୱସେନ ପଞ୍ଚ ୱା, ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାଦିୱସେନ ଚତ୍ତାରି ୱା ହୋନ୍ତୀତି ଏୱଂ ନ ଏକକ୍ଖଣେ ସବ୍ବାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ନାନକ୍ଖଣେ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି।

ସୁକ୍କପକ୍ଖେ ୱିଜ୍ଜାତି କମ୍ମସ୍ସକତଞାଣଂ। ଇଧାପି ସହଜାତୱସେନ ଚ ଉପନିସ୍ସଯୱସେନ ଚାତି ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତା ୱେଦିତବ୍ବା। ହିରୋତ୍ତପ୍ପନ୍ତି ହିରୀ ଚ ଓତ୍ତପ୍ପଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଲଜ୍ଜନାକାରସଣ୍ଠିତା ହିରୀ, ଭାଯନାକାରସଣ୍ଠିତଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତୋୱ। ୱିଜ୍ଜାଗତସ୍ସାତି ୱିଜ୍ଜାଯ ଉପଗତସ୍ସ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ। ୱିଦ୍ଦସୁନୋତି ୱିଦୁନୋ ପଣ୍ଡିତସ୍ସ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ଯାଥାୱଦିଟ୍ଠି ନିଯ୍ୟାନିକଦିଟ୍ଠି। ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇତି କୁସଲଧମ୍ମସମାପତ୍ତିଯା ଇମାନି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗାନି ହୋନ୍ତି, ତାନି ଲୋକିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ନ ଏକତୋ ସବ୍ବାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ତାନି ଚ ଖୋ ପଠମଜ୍ଝାନିକମଗ୍ଗେ, ଦୁତିଯଜ୍ଝାନିକାଦୀସୁ ପନ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୱଜ୍ଜାନି ସତ୍ତେୱ ହୋନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଯୋ ଏୱଂ ୱଦେଯ୍ଯ ''ଯସ୍ମା ମଜ୍ଝିମନିକାଯମ୍ହି ମହାସଳାଯତନିକସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୩।୪୩୧) 'ଯା ତଥାଭୂତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠି, ସାସ୍ସ ହୋତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ଯୋ ତଥାଭୂତସ୍ସ, ସଙ୍କପ୍ପୋ, ସ୍ୱାସ୍ସ ହୋତି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ। ଯୋ ତଥାଭୂତସ୍ସ ୱାଯାମୋ, ସ୍ୱାସ୍ସ ହୋତି ସମ୍ମାୱାଯାମୋ। ଯା ତଥାଭୂତସ୍ସ ସତି, ସ୍ୱାସ୍ସ ହୋତି ସମ୍ମାସତି। ଯୋ ତଥାଭୂତସ୍ସ ସମାଧି, ସ୍ୱାସ୍ସ ହୋତି ସମ୍ମାସମାଧି। ପୁବ୍ବେୱ ଖୋ ପନସ୍ସ କାଯକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ଆଜୀୱୋ ଚ ସୁପରିସୁଦ୍ଧୋ'ତି ୱୁତ୍ତଂ ତସ୍ମା ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋପି ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ହୋତୀ''ତି ସୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ – ତସ୍ମିଂଯେୱ ସୁତ୍ତେ ''ଏୱମସ୍ସାଯଂ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି ଇଦଂ କସ୍ମା ନ ପସ୍ସସି ? ଯଂ ପନେତଂ ''ପୁବ୍ବେୱ ଖୋ ପନସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପବ୍ବଜିତଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପରିସୁଦ୍ଧଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ପବ୍ବଜିତଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହି ପରିସୁଦ୍ଧାନି କାଯକମ୍ମାଦୀନି ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଅତିପରିସୁଦ୍ଧାନି ହୋନ୍ତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଦୀପିତୋ।

ଯମ୍ପି ଅଭିଧମ୍ମେ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସମଯେ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ହୋତୀ’’ତି (ୱିଭ. ୨୧୨), ତଂ ଏକଂ କିଚ୍ଚନ୍ତରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମିଞ୍ହି କାଲେ ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତଂ ପହାଯ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତଂ ପୂରେତି, ତସ୍ମିଂ କାଲେ ମିଚ୍ଛାୱାଚା ୱା ମିଚ୍ଛାଜୀୱୋ ୱା ନ ହୋତି, ଦିଟ୍ଠି ସଙ୍କପ୍ପୋ ୱାଯାମୋ ସତି ସମାଧୀତି ଇମେସୁଯେୱ ପଞ୍ଚସୁ କାରକଙ୍ଗେସୁ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ପୂରତି। ୱିରତିୱସେନ ହି ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ପୂରତି ନାମ। ସମ୍ମାୱାଚାସମ୍ମାଆଜୀୱେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇତି ଇମଂ କିଚ୍ଚନ୍ତରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଲୋକିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଚ ପଞ୍ଚେୱ ହୋନ୍ତି, ୱିରତି ପନ ଅନିଯତା। ତସ୍ମା ‘‘ଛଅଙ୍ଗିକୋ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ’’ତ୍ୱେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଯା ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିଯଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନାସୱଚିତ୍ତସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିନୋ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଭାୱଯତୋ ତୀହି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତେହି ଆରତି ୱିରତି ପଟିୱିରତି ୱେରମଣୀ ଅକିରିଯା ଅକରଣଂ, ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୱେ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ଅରିଯୋ ଅନାସୱୋ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୧୩୯)। ଏୱଂ ପନ ମହାଚତ୍ତାଲୀସକସୁତ୍ତାଦୀସୁ ଅନେକେସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତାଦୀନଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଙ୍ଗଭାୱସିଦ୍ଧିତୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋୱ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋତି। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଅଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକୋୱ କଥିତୋ। ଦୁତିଯଂ କୋସଲସଂଯୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତମେୱ।

୩। ସାରିପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩। ତତିଯେ ସକଲମିଦଂ ଭନ୍ତେତି ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ ସାୱକପାରମୀଞାଣସ୍ସ ମତ୍ଥକଂ ଅପ୍ପତ୍ତତାଯ ସକଲମ୍ପି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ଲବ୍ଭତୀତି ନ ଅଞ୍ଞାସି, ଧମ୍ମସେନାପତି ପନ ସାୱକପାରମୀଞାଣସ୍ସ ମତ୍ଥକେ ଠିତତ୍ତା ଅଞ୍ଞାସି, ତସ୍ମା ଏୱମାହ। ତେନେୱସ୍ସ ଭଗୱା ସାଧୁ ସାଧୂତି ସାଧୁକାରମଦାସି।

୪। ଜାଣୁସ୍ସୋଣିବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪। ଚତୁତ୍ଥେ ସବ୍ବସେତେନ ୱଳୱାଭିରଥେନାତି ସକଲସେତେନ ଚତୂହି ୱଳୱାହି ଯୁତ୍ତରଥେନ। ସୋ କିର ସବ୍ବୋ ସଚକ୍କପଞ୍ଜରକୁବ୍ବରୋ ରଜତପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ ହୋତି। ରଥୋ ଚ ନାମେସ ଦୁୱିଧୋ ହୋତି – ଯୋଧରଥୋ, ଅଲଙ୍କାରରଥୋତି। ତତ୍ଥ ଯୋଧରଥୋ ଚତୁରସ୍ସସଣ୍ଠାନୋ ହୋତି ନାତିମହା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱା ଜନାନଂ ଗହଣସମତ୍ଥୋ। ଅଲଙ୍କାରରଥୋ ମହା ହୋତି ଦୀଘତୋ ଦୀଘୋ ପୁଥୁଲତୋ ପୁଥୁଲୋ ଚ, ତତ୍ଥ ଛତ୍ତଗ୍ଗାହକୋ ୱାଲବୀଜନିଗ୍ଗାହକୋ ତାଲଣ୍ଟଗ୍ଗାହକୋତି ଏୱଂ ଅଟ୍ଠ ୱା ଦସ ୱା ସୁଖେନେୱ ଠାତୁଂ ୱା ନିସୀଦିତୁଂ ୱା ନିପଜ୍ଜିତୁଂ ୱା ସକ୍କୋନ୍ତି। ଅଯମ୍ପି ଅଲଙ୍କାରରଥୋଯେୱ।

ସେତା ସୁଦଂ ଅସ୍ସାତି ତା ୱଳୱା ପକତିଯା ସେତୱଣ୍ଣାୱ। ସେତାଲଙ୍କାରାତି ପସାଧନଂ ତାସଂ ରଜତମଯଂ ଅହୋସି। ସେତୋ ରଥୋତି ରଥୋପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ରଜତପରିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦନ୍ତକମ୍ମଖଚିତତ୍ତା ଚ ସେତୋୱ। ସେତପରିୱାରୋତି ଯଥା ଅଞ୍ଞେ ରଥା ସୀହଚମ୍ମପରିୱାରାପି ହୋନ୍ତି, ବ୍ୟଗ୍ଘଚମ୍ମପରିୱାରାପି ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲପରିୱାରାପି ହୋନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଏସ। ଏସ ପନ ଘନଦୁକୂଲେନ ପରିୱାରିତୋ ଅହୋସି। ସେତା ରସ୍ମିଯୋତି ରସ୍ମିଯୋପି ରଜତପନାଳିସୁପରିକ୍ଖିତ୍ତା। ସେତା ପତୋଦଲଟ୍ଠୀତି ପତୋଦଲଟ୍ଠିପି ରଜତପରିକ୍ଖିତ୍ତା।

ସେତଂ ଛତ୍ତନ୍ତି ରଥମଜ୍ଝେ ଉସ୍ସାପିତଛତ୍ତମ୍ପି ସେତମେୱ ଅହୋସି। ସେତଂ ଉଣ୍ହୀସନ୍ତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୁଲୱିତ୍ଥାରୋ ରଜତମଯୋ ଉଣ୍ହୀସପଟ୍ଟୋ ସେତୋ। ସେତାନି ୱତ୍ଥାନୀତି ୱତ୍ଥାନିପି ସେତାନି ଫେଣପୁଞ୍ଜୱଣ୍ଣାନି। ତେସୁ ନିୱାସନଂ ପଞ୍ଚସତଗ୍ଘନକଂ, ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗୋ ସହସ୍ସଗ୍ଘନକୋ। ସେତା ଉପାହନାତି ଉପାହନା ନାମ ମଗ୍ଗାରୁଳ୍ହସ୍ସ ୱା ହୋନ୍ତି ଅଟୱିଂ ୱା ପୱିସନ୍ତସ୍ସ। ଅଯଂ ପନ ରଥଂ ଅଭିରୁଳ୍ହୋ, ତେନସ୍ସ ତଦନୁଚ୍ଛୱିକୋ ରଜତପଟିସେୱିତୋ ପାଦାଲଙ୍କାରୋ ନାମ ଏସ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେତାଯ ସୁଦଂ ୱାଲବୀଜନିଯାତି ଫଲିକମଯଦଣ୍ଡାଯ ସେତଚମରୱାଲବୀଜନିଯା। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଏତ୍ତକମେୱସ୍ସ ସେତଂ ଅହୋସି, ସୋ ପନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସେତୱିଲେପନଂ ୱିଲିମ୍ପି, ସେତମାଲଂ ପିଳନ୍ଧି, ଦସସୁ ଅଙ୍ଗୁଲୀସୁ ଅଙ୍ଗୁଲିମୁଦ୍ଦିକା କଣ୍ଣେସୁ କୁଣ୍ଡଲାନୀତି ଏୱମାଦି ଅଲଙ୍କାରୋପିସ୍ସ ରଜତମଯୋୱ ଅହୋସି । ପରିୱାରବ୍ରାହ୍ମଣାପିସ୍ସ ଦସସହସ୍ସମତ୍ତା ତଥେୱ ସେତୱତ୍ଥୱିଲେପନମାଲାଲଙ୍କାରା ଅହେସୁଂ।

ଯଂ ପନେତଂ ସାୱତ୍ଥିଯା ନିଯ୍ୟାଯନ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ରାଯଂ ନିଯ୍ୟାଯନୱିଭାୱନା – ସୋ କିର ଛନ୍ନଂ ଛନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଏକୱାରଂ ନଗରଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କରୋତି – ‘‘ଇତୋ ଏତ୍ତକେହି ଦିୱସେହି ନଗରଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କରିସ୍ସତୀ’’ତି ପୁରେତରମେୱ ଘୋସନା କଯିରତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଯେ ନଗରତୋ ନ ପକ୍କନ୍ତା, ତେ ନ ପକ୍କମନ୍ତି। ଯେପି ପକ୍କନ୍ତା, ତେପି ‘‘ପୁଞ୍ଞୱତୋ ସିରିସମ୍ପତ୍ତିଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମା’’ତି ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଯଂ ଦିୱସଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନଗରଂ ଅନୁୱିଚରତି, ତଦା ପାତୋୱ ନଗରୱୀଥିଯୋ ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱାଲିକଂ ଓକିରିତ୍ୱା ଲାଜପଞ୍ଚମେହି ପୁପ୍ଫେହି ଅଭିପ୍ପକିରିତ୍ୱା ପୁଣ୍ଣଘଟେ ଠପେତ୍ୱା କଦଲିଯୋ ଚ ଧଜେ ଚ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ସକଲନଗରଂ ଧୂପିତୱାସିତଂ କରୋନ୍ତି।

ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପାତୋୱ ସୀସଂ ନ୍ହାଯିତ୍ୱା ପୁରେଭତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସେତୱତ୍ଥାଦୀହି ଅତ୍ତାନଂ ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ପାସାଦା ଓରୁଯ୍ହ ରଥଂ ଅଭିରୁହତି। ଅଥ ନଂ ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣା ସବ୍ବସେତୱତ୍ଥୱିଲେପନମାଲାଲଙ୍କାରା ସେତଚ୍ଛତ୍ତାନି ଗହେତ୍ୱା ପରିୱାରେନ୍ତି। ତତୋ ମହାଜନସ୍ସ ସନ୍ନିପାତତ୍ଥଂ ପଠମଂଯେୱ ତରୁଣଦାରକାନଂ ଫଲାଫଲାନି ୱିକିରନ୍ତି, ତଦନନ୍ତରଂ ମାସକରୂପାଦୀନି, ତଦନନ୍ତରଂ କହାପଣେ ୱିକିରନ୍ତି। ମହାଜନୋ ସନ୍ନିପତତି, ଉକ୍କୁଟ୍ଠିଯୋ ଚେୱ ଚେଲୁକ୍ଖେପା ଚ ୱତ୍ତନ୍ତି। ଅଥ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ମଙ୍ଗଲିକସୋୱତ୍ଥିକାଦୀସୁ ମଙ୍ଗଲାନି ଚେୱ ସୁୱତ୍ଥିଯୋ ଚ କରୋନ୍ତେସୁ ମହାସମ୍ପତ୍ତିଯା ନଗରଂ ଅନୁୱିଚରତି। ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତା ମନୁସ୍ସା ଏକଭୂମିକାଦିପାସାଦେ ଆରୁଯ୍ହ ସୁକପତ୍ତସଦିସାନି ୱାତପାନକୱାଟାନି ୱିୱରିତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତି। ବ୍ରାହ୍ମଣୋପି ଅତ୍ତନୋ ଯସସିରିସମ୍ପତ୍ତିଯା ନଗରଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରନ୍ତୋ ୱିଯ ଦକ୍ଖିଣଦ୍ୱାରାଭିମୁଖୋ ହୋତି। ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ତମେନଂ ଜନୋ ଦିସ୍ୱାତି ମହାଜନୋ ତଂ ରଥଂ ଦିସ୍ୱା। ବ୍ରହ୍ମନ୍ତି ସେଟ୍ଠାଧିୱଚନମେତଂ। ବ୍ରହ୍ମଂ ୱତ ଭୋ ଯାନନ୍ତି ସେଟ୍ଠଯାନସଦିସଂ ୱତ ଭୋ ଯାନନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଇମସ୍ସେୱ ଖୋ ଏତନ୍ତି, ଆନନ୍ଦ, ମନୁସ୍ସା ନାମ ୱଣ୍ଣଭାଣକାନଂ ଧନଂ ଦତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଦାରିକାନଂ ୱଣ୍ଣଗୀତଂ ଗାଯାପେନ୍ତି ‘‘ଅଭିରୂପୋ ହୋତି ଦସ୍ସନୀଯୋ ମହଦ୍ଧନୋ ମହାଭୋଗୋ’’ତି, ନ ଚ ତେନ ୱଣ୍ଣଭଣନମତ୍ତେନ ଅଭିରୂପା ୱା ହୋନ୍ତି ମହଦ୍ଧନା ୱା, ଏୱମେୱ ମହାଜନୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ରଥଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ବ୍ରହ୍ମଂ ୱତ ଭୋ ଯାନ’’ନ୍ତି କିଞ୍ଚାପି ଏୱଂ ୱଣ୍ଣଂ ଭଣତି, ନ ପନେତଂ ଯାନଂ ୱଣ୍ଣଭଣନମତ୍ତେନେୱ ବ୍ରହ୍ମଯାନଂ ନାମ ହୋତି। ଲାମକଞ୍ହି ଏତଂ ଛୱଂ। ପରମତ୍ଥେନ ପନ ଇମସ୍ସେୱ ଖୋ ଏତଂ, ଆନନ୍ଦ, ଅରିଯସ୍ସ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିୱଚନଂ। ଅଯଞ୍ହି ସବ୍ବଦୋସୱିଗମେନ ସେଟ୍ଠୋ, ଇମିନା ଚ ଅରିଯା ନିବ୍ବାନଂ ଯନ୍ତୀତି ବ୍ରହ୍ମଯାନଂ ଇତିପି, ଧମ୍ମଭୂତତ୍ତା ଯାନତ୍ତା ଚ ଧମ୍ମଯାନଂ ଇତିପି, ଅନୁତ୍ତରତ୍ତା କିଲେସସଙ୍ଗାମସ୍ସ ଚ ୱିଜିତତ୍ତା ଅନୁତ୍ତରୋ ସଙ୍ଗାମୱିଜଯୋ ଇତିପି ୱୁତ୍ତଂ ୱଟ୍ଟତି।

ଇଦାନିସ୍ସ ନିଦ୍ଦୋସଭାୱଞ୍ଚେୱ ସଙ୍ଗାମୱିଜଯଭାୱଞ୍ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ରାଗୱିନଯପରିଯୋସାନାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ରାଗଂ ୱିନଯମାନା ପରିଯୋସାପେତି ପରିଯୋସାନଂ ଗଚ୍ଛତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତୀତି ରାଗୱିନଯପରିଯୋସାନା। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ।

ଯସ୍ସ ସଦ୍ଧା ଚ ପଞ୍ଞା ଚାତି ଯସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗଯାନସ୍ସ ସଦ୍ଧାନୁସାରିୱସେନ ସଦ୍ଧା, ଧମ୍ମାନୁସାରିୱସେନ ପଞ୍ଞାତି ଇମେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ସଦା ଧୁରଂ ଯୁତ୍ତା, ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତତାଯୁଗେ ଯୁତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ହିରୀ ଇସାତି ଅତ୍ତନା ସଦ୍ଧିଂ ଅଧିୱିଟ୍ଠେନ ବହିଦ୍ଧାସମୁଟ୍ଠାନେନ ଓତ୍ତପ୍ପେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ହିରୀ ଯସ୍ସ ମଗ୍ଗରଥସ୍ସ ଇସା। ମନୋ ଯୋତ୍ତନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଯୋତ୍ତଂ। ଯଥା ହି ରଥସ୍ସ ୱାକାଦିମଯଂ ଯୋତ୍ତଂ ଗୋଣେ ଏକାବଦ୍ଧେ କରୋତି ଏକସଙ୍ଗହିତେ, ଏୱଂ ମଗ୍ଗରଥସ୍ସ ଲୋକିଯୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତଂ ଅତିରେକପଞ୍ଞାସ, ଲୋକୁତ୍ତରୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତଂ ଅତିରେକସଟ୍ଠି କୁସଲଧମ୍ମେ ଏକାବଦ୍ଧେ ଏକସଙ୍ଗହେ କରୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମନୋ ଯୋତ୍ତ’’ନ୍ତି। ସତି ଆରକ୍ଖସାରଥୀତି ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସତି ଆରକ୍ଖସାରଥି। ଯଥା ହି ରଥସ୍ସ ଆରକ୍ଖୋ ସାରଥି ନାମ ଯୋଗ୍ଗିଯୋ। ଧୁରଂ ୱାହେତି ଯୋଜେତି ଅକ୍ଖଂ ଅବ୍ଭଞ୍ଜତି ରଥଂ ପେସେତି ରଥଯୁତ୍ତକେ ନିବ୍ବିସେୱନେ କରୋତି, ଏୱଂ ମଗ୍ଗରଥସ୍ସ ସତି। ଅଯଞ୍ହି ଆରକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ଚେୱ କୁସଲାକୁସଲାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଗତିଯୋ ସମନ୍ନେସତୀତି ୱୁତ୍ତା।

ରଥୋତି ଅରିଯଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗରଥୋ। ସୀଲପରିକ୍ଖାରୋତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲାଲଙ୍କାରୋ। ଝାନକ୍ଖୋତି ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଝାନଙ୍ଗାନଂ ୱସେନ ଝାନମଯଅକ୍ଖୋ। ଚକ୍କୱୀରିଯୋତି ୱୀରିଯଚକ୍କୋ, କାଯିକଚେତସିକସଙ୍ଖାତାନି ଦ୍ୱେ ୱୀରିଯାନି ଅସ୍ସ ଚକ୍କାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପେକ୍ଖା ଧୁରସମାଧୀତି ଧୁରସ୍ସ ସମାଧି, ଉନ୍ନତୋନତାକାରସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଯୁଗପଦେସାନଂ ସମତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଞ୍ହି ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚଭାୱଂ ହରିତ୍ୱା ପଯୋଗମଜ୍ଝତ୍ତେ ଚିତ୍ତଂ ଠପେତି, ତସ୍ମା ଇମସ୍ସ ମଗ୍ଗରଥସ୍ସ ‘‘ଧୁରସମାଧୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଅନିଚ୍ଛା ପରିୱାରଣନ୍ତି ବାହିରକରଥସ୍ସ ସୀହଚମ୍ମାଦୀନି ୱିଯ ଇମସ୍ସାପି ଅରିଯମଗ୍ଗରଥସ୍ସ ଅଲୋଭସଙ୍ଖାତା ଅନିଚ୍ଛା ପରିୱାରଣଂ ନାମ।

ଅବ୍ଯାପାଦୋତି ମେତ୍ତା ଚ ମେତ୍ତାପୁବ୍ବଭାଗୋ ଚ। ଅୱିହିଂସାତି କରୁଣା ଚ କରୁଣାପୁବ୍ବଭାଗୋ ଚ। ୱିୱେକୋତି କାଯୱିୱେକାଦି ତିୱିଧୱିୱେକୋ। ଯସ୍ସ ଆୱୁଧନ୍ତି ଯସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗରଥେ ଠିତସ୍ସ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ଏତଂ ପଞ୍ଚୱିଧଂ ଆୱୁଧଂ। ଯଥା ହି ରଥେ ଠିତୋ ପଞ୍ଚହି ଆୱୁଧେହି ସପତ୍ତେ ୱିଜ୍ଝତି, ଏୱଂ ଯୋଗାୱଚରୋପି ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗରଥେ ଠିତୋ ମେତ୍ତାଯ ଦୋସଂ ୱିଜ୍ଝତି, କରୁଣାଯ ୱିହିଂସଂ , କାଯୱିୱେକେନ ଗଣସଙ୍ଗଣିକଂ, ଚିତ୍ତୱିୱେକେନ କିଲେସସଙ୍ଗଣିକଂ, ଉପଧିୱିୱେକେନ ସବ୍ବାକୁସଲଂ ୱିଜ୍ଝତି। ତେନସ୍ସେତଂ ପଞ୍ଚୱିଧଂ ‘‘ଆୱୁଧ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତିତିକ୍ଖାତି ଦୁରୁତ୍ତାନଂ ଦୁରାଗତାନଂ ୱଚନପଥାନଂ ଅଧିୱାସନକ୍ଖନ୍ତି। ଚମ୍ମସନ୍ନାହୋତି ସନ୍ନଦ୍ଧଚମ୍ମୋ। ଯଥା ହି ରଥେ ଠିତୋ ରଥିକୋ ପଟିମୁକ୍କଚମ୍ମୋ ଆଗତାଗତେ ସରେ ଖମତି, ନ ନଂ ତେ ୱିଜ୍ଝନ୍ତି, ଏୱଂ ଅଧିୱାସନକ୍ଖନ୍ତିସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଆଗତାଗତେ ୱଚନପଥେ ଖମତି, ନ ନଂ ତେ ୱିଜ୍ଝନ୍ତି। ତସ୍ମା ‘‘ତିତିକ୍ଖା ଚମ୍ମସନ୍ନାହୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଯୋଗକ୍ଖେମାଯ ୱତ୍ତତୀତି ଚତୂହି ଯୋଗେହି ଖେମାଯ ନିବ୍ବାନାଯ ୱତ୍ତତି, ନିବ୍ବାନାଭିମୁଖୋ ଗଚ୍ଛତିଯେୱ, ନ ତିଟ୍ଠତି ନ ଭିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏତଦତ୍ତନି ସମ୍ଭୂତନ୍ତି ଏତଂ ମଗ୍ଗଯାନଂ ଅତ୍ତନୋ ପୁରିସକାରଂ ନିସ୍ସାୟ ଲଦ୍ଧତ୍ତା ଅତ୍ତନି ସମ୍ଭୂତଂ ନାମ ହୋତି। ବ୍ରହ୍ମଯାନଂ ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ଅସଦିସଂ ସେଟ୍ଠଯାନଂ। ନିୟ୍ୟନ୍ତି ଧୀରା ଲୋକମ୍ହାତି ଯେସଂ ଏତଂ ଯାନଂ ଅତ୍ଥି, ତେ ଧୀରା ପଣ୍ଡିତପୁରିସା ଲୋକମ୍ହା ନିୟ୍ୟନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୂତି ଏକଂସେନ। ଜୟଂ ଜୟନ୍ତି ରାଗାଦୟୋ ସପତ୍ତେ ଜିନନ୍ତା ଜିନନ୍ତା।

୫-୬। କିମତ୍ଥିୟସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫-୬। ପଞ୍ଚମେ ଅୟମେୱାତି ଏୱସଦ୍ଦୋ ନିୟମତ୍ଥୋ। ତେନ ଅଞ୍ଞଂ ମଗ୍ଗଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଞ୍ଞେୱ ମିସ୍ସକମଗ୍ଗୋ ଚ କଥିତୋ। ଛଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୭। ଦୁତିୟଅଞ୍ଞତରଭିକ୍ଖୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭। ସତ୍ତମେ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ଖୋ ଏତଂ ଭିକ୍ଖୁ ଅଧିୱଚନନ୍ତି ଅସଙ୍ଖତାୟ ଅମତାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଆସୱାନଂ ଖୟୋ ତେନ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅପିଚ ତେନ ରାଗାଦିୱିନୟେନ ଆସୱାନଂ ଖୟୋତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଆସୱକ୍ଖୟୋ ନାମ ଅରହତ୍ତଂ, ଅରହତ୍ତସ୍ସାପି ଏତଂ ରାଗୱିନୟୋତିଆଦି ନାମମେୱାତି ଦୀପେତି। ଏତଦୱୋଚାତି ‘‘ସତ୍ଥାରା ନିବ୍ବାନଧାତୂତି ୱଦନ୍ତେନ ଅମତଂ ନିବ୍ବାନଂ କଥିତଂ, ମଗ୍ଗୋ ପନସ୍ସ ନ କଥିତୋ। ତଂ କଥାପେସ୍ସାମୀ’’ତି ଅନୁସନ୍ଧିକୁସଲତାୟ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଏତଂ ଅୱୋଚ।

୮। ୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮। ଅଟ୍ଠମେ କତମା ଚ ଭିକ୍ଖୱେ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ଏକେନ ପରିୟାୟେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ପୁନ ଅପରେନ ପରିୟାୟେନ ୱିଭଜିତୁକାମୋ ଇଦଂ ଦେସନଂ ଆରଭି। ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣନ୍ତି ସୱନସମ୍ମସନପଟିୱେଧପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନ ଚତୂହାକାରେହି ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଞାଣଂ। ସମୁଦୟେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସେସେସୁ ପନ ଦ୍ୱୀସୁ ସମ୍ମସନସ୍ସ ଅଭାୱା ତିୱିଧମେୱ ୱଟ୍ଟତି। ଏୱମେତଂ ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସିତଂ।

ତତ୍ଥ ପୁରିମାନି ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ୱଟ୍ଟଂ, ପଚ୍ଛିମାନି ୱିୱଟ୍ଟଂ। ତେସୁ ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱଟ୍ଟେ କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିନିୱେସୋ ହୋତି, ୱିୱଟ୍ଟେ ନତ୍ଥି ଅଭିନିୱେସୋ। ପୁରିମାନି ହି ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ‘‘ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖଂ, ତଣ୍ହା ସମୁଦୟୋ’’ତି ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପେନ ଚ, ‘‘କତମେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ୱିତ୍ଥାରେନ ଚ ଆଚରିୟସନ୍ତିକେ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ୱାଚାୟ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଯୋଗାୱଚରୋ କମ୍ମଂ କରୋତି। ଇତରେସୁ ପନ ଦ୍ୱୀସୁ ସଚ୍ଚେସୁ – ‘‘ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ଇଟ୍ଠଂ କନ୍ତଂ ମନାପଂ, ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ଇଟ୍ଠଂ କନ୍ତଂ ମନାପ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ସୱନେନେୱ କମ୍ମଂ କରୋତି। ସୋ ଏୱଂ କରୋନ୍ତୋ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଏକପଟିୱେଧେନ ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ଏକାଭିସମୟେନ ଅଭିସମେତି । ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞାପଟିୱେଧେନ ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ସମୁଦୟଂ ପହାନପଟିୱେଧେନ, ନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକିରିୟପଟିୱେଧେନ, ମଗ୍ଗଂ ଭାୱନାପଟିୱେଧେନ ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟେନ…ପେ… ମଗ୍ଗଂ ଭାୱନାଭିସମୟେନ ଅଭିସମେତି।

ଏୱମସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଦ୍ୱୀସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଉଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାସୱନଧାରଣସମ୍ମସନପଟିୱେଧୋ ହୋତି, ଦ୍ୱୀସୁ ସୱନପଟିୱେଧୋୟେୱ। ଅପରଭାଗେ ତୀସୁ କିଚ୍ଚତୋ ପଟିୱେଧୋ ହୋତି, ନିରୋଧେ ଆରମ୍ମଣପଟିୱେଧୋ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ପନ ପତ୍ତସଚ୍ଚସ୍ସ ହୋତି। ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ପୁବ୍ବେ ପରିଗ୍ଗହତୋ – ‘‘ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଜାନାମି, ସମୁଦୟଂ ପଜହାମି, ନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକରୋମି, ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେମୀ’’ତି ଆଭୋଗସମନ୍ନାହାରମନସିକାରପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ନତ୍ଥି, ପରିଗ୍ଗହତୋ ପଟ୍ଠାୟ ହୋତି। ଅପରଭାଗେ ପନ ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞାତମେୱ ହୋତି…ପେ… ମଗ୍ଗୋ ଭାୱିତୋୱ ହୋତି।

ତତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରାନି, ଦ୍ୱେ ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ଦୁଦ୍ଦସାନି। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଞ୍ହି ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପାକଟଂ, ଖାଣୁକଣ୍ଟକପହାରାଦୀସୁ ‘‘ଅହୋ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତମ୍ପି ଆପଜ୍ଜତି। ସମୁଦୟମ୍ପି ଖାଦିତୁକାମତାଭୁଞ୍ଜିତୁକାମତାଦିୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପାକଟଂ। ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧତୋ ପନ ଉଭୟମ୍ପି ଗମ୍ଭୀରଂ। ଇତି ତାନି ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରାନି। ଇତରେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥାୟ ପୟୋଗୋ ଭୱଗ୍ଗଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ହତ୍ଥପସାରଣଂ ୱିୟ ଅୱୀଚିଫୁସନତ୍ଥଂ ପାଦପସାରଣଂ ୱିୟ ସତଧା ଭିନ୍ନସ୍ସ ୱାଲସ୍ସ କୋଟିୟା କୋଟିଂ ପଟିପାଦନଂ ୱିୟ ଚ ହୋତି। ଇତି ତାନି ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ଦୁଦ୍ଦସାନି। ଏୱଂ ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରେସୁ ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ଚ ଦୁଦ୍ଦସେସୁ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଉଗ୍ଗହାଦିୱସେନ ଇଦଂ ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିୱେଧକ୍ଖଣେ ପନ ଏକମେୱ ତଂ ଞାଣଂ ହୋତି।

ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପାଦୀସୁ କାମପଚ୍ଚନୀକଟ୍ଠେନ କାମତୋ ନିସ୍ସଟଭାୱେନ ୱା, କାମଂ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ୱା, କାମପଦଘାତଂ କାମୱୂପସମଂ କରୋନ୍ତୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ୱା , କାମୱିୱିତ୍ତନ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ୱା ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପୋ। ସେସପଦଦ୍ୱୟେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସବ୍ବେପି ଚ ତେ

ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋ କାମବ୍ୟାପାଦୱିହିଂସାୱିରମଣସଞ୍ଞାନଂ ନାନତ୍ତା ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନା, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଇମେସୁ ତୀସୁ ଠାନେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଅକୁସଲସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ ପଦଚ୍ଛେଦତୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିସାଧନୱସେନ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ପୂରଯମାନୋ ଏକୋୱ କୁସଲସଙ୍କପ୍ପୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ନାମ।

ମୁସାୱାଦା ୱେରମଣୀଆଦଯୋପି ମୁସାୱାଦାଦୀହି ୱିରମଣସଞ୍ଞାନଂ ନାନତ୍ତା ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନା, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ଅକୁସଲଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଚେତନାଯ ପଦଚ୍ଛେଦତୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିସାଧନୱସେନ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ପୂରଯମାନା ଏକାୱ କୁସଲୱେରମଣୀ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ସମ୍ମାୱାଚା ନାମ।

ପାଣାତିପାତା ୱେରମଣୀ ଆଦଯୋପି ପାଣାତିପାତାଦୀହି ୱିରମଣସଞ୍ଞାନଂ ନାନତ୍ତା ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନା, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଇମେସୁ ତୀସୁ ଠାନେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ଅକୁସଲଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଚେତନାଯ ଅକିରିଯତୋ ପଦଚ୍ଛେଦତୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିସାଧନୱସେନ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ପୂରଯମାନା ଏକାୱ କୁସଲୱେରମଣୀ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ନାମ।

ମିଚ୍ଛାଆଜୀୱନ୍ତି ଖାଦନୀଯଭୋଜନୀଯାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାଯ ପୱତ୍ତିତଂ କାଯୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ। ପହାଯାତି ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା। ସମ୍ମାଆଜୀୱେନାତି ବୁଦ୍ଧପସତ୍ଥେନ ଆଜୀୱେନ। ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେତୀତି ଜୀୱିତପ୍ପୱତ୍ତିଂ ପୱତ୍ତେତି। ସମ୍ମାଜୀୱୋପି କୁହନାଦୀହି ୱିରମଣସଞ୍ଞାନଂ ନାନତ୍ତା ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନା। ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଇମେସୁଯେୱ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ମିଚ୍ଛାଜୀୱଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଚେତନାଯ ପଦଚ୍ଛେଦତୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିସାଧନୱସେନ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ପୂରଯମାନା ଏକାୱ କୁସଲୱେରମଣୀ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ନାମ।

ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେ ତଥାରୂପେ ୱା ଆରମ୍ମଣେ ଅତ୍ତନୋ ନ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ, ପରସ୍ସ ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଅହୋ ୱତ ମେ ଏୱରୂପା ପାପକା ଧମ୍ମା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦାଯ। ଛନ୍ଦନ୍ତି ତେସଂ ଅକୁସଲାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦକପଟିପତ୍ତିସାଧକଂ ୱୀରିଯଚ୍ଛନ୍ଦଂ ଜନେତି। ୱାଯମତୀତି ୱାଯାମଂ କରୋତି। ୱୀରିଯଂ ଆରଭତୀତି ୱୀରିଯଂ ପୱତ୍ତେତି। ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ୱୀରିଯେନ ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗହିତଂ କରୋତି। ପଦହତୀତି ‘‘କାମଂ ତଚୋ ଚ ନ୍ହାରୁ ଚ ଅଟ୍ଠି ଚ ଅୱସିସ୍ସତୂ’’ତି (ମ। ନି। ୨।୧୮୪) ପଧାନଂ ପୱତ୍ତେତି । ଉପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ସମୁଦାଚାରୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବାନଂ। ଇଦାନି ତାଦିସେ ନ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସାମୀତି ତେସଂ ପହାନାଯ ଛନ୍ଦଂ ଜନେତି।

ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନନ୍ତି ଅପଟିଲଦ୍ଧାନଂ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନଂ। ଉପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ତେସଂଯେୱ ପଟିଲଦ୍ଧାନଂ। ଠିତିଯାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିପବନ୍ଧୱସେନ ଠିତତ୍ଥଂ। ଅସମ୍ମୋସାଯାତି ଅୱିନାସତ୍ଥଂ। ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯାତି ଉପରିଭାୱାଯ। ୱେପୁଲ୍ଲାଯାତି ୱିପୁଲଭାୱାଯ। ପାରିପୂରିଯାତି ଭାୱନାଯ ପରିପୂରଣତ୍ଥଂ। ଅଯମ୍ପି ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନାଦିଚିତ୍ତନାନତ୍ତା ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନା। ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଇମେସୁଯେୱ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ କିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ପୂରଯମାନଂ ଏକମେୱ କୁସଲୱୀରିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ନାମ।

ସମ୍ମାସତିପି କାଯାଦିପରିଗ୍ଗାହକଚିତ୍ତାନଂ ନାନତ୍ତା ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନା, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ କିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ପୂରଯମାନା ଏକା ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ସମ୍ମାସତି ନାମ।

ଝାନାଦୀନି ପୁବ୍ବଭାଗେପି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି ନାନା, ପୁବ୍ବଭାଗେ ସମାପତ୍ତିୱସେନ ନାନା, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ନାନାମଗ୍ଗୱସେନ। ଏକସ୍ସ ହି ପଠମମଗ୍ଗୋ ପଠମଜ୍ଝାନିକୋ ହୋତି, ଦୁତିଯମଗ୍ଗାଦଯୋପି ପଠମଜ୍ଝାନିକା ୱା ଦୁତିଯାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଜ୍ଝାନିକା ୱା। ଏକସ୍ସ ପଠମମଗ୍ଗୋ ଦୁତିଯାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଜ୍ଝାନିକୋ ହୋତି, ଦୁତିଯାଦଯୋପି ଦୁତିଯାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଜ୍ଝାନିକା ୱା ପଠମଜ୍ଝାନିକା ୱା। ଏୱଂ ଚତ୍ତାରୋପି ମଗ୍ଗା ଝାନୱସେନ ସଦିସା ୱା ଅସଦିସା ୱା ଏକଚ୍ଚସଦିସା ୱା ହୋନ୍ତି।

ଅଯଂ ପନସ୍ସ ୱିସେସୋ ପାଦକଜ୍ଝାନନିଯମେନ ହୋତି। ପାଦକଜ୍ଝାନନିଯମେନ ହି ପଠମଜ୍ଝାନଲାଭିନୋ ପଠମଜ୍ଝାନା ୱୁଟ୍ଠାଯ ୱିପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନମଗ୍ଗୋ ପଠମଜ୍ଝାନିକୋ ହୋତି, ମଗ୍ଗଙ୍ଗବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି ପନେତ୍ଥ ପରିପୁଣ୍ଣାନେୱ ହୋନ୍ତି। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ୱିପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନିକୋ ହୋତି, ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପନେତ୍ଥ ସତ୍ତ ହୋନ୍ତି। ତତିଯଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ୱିପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ତତିଯଜ୍ଝାନିକୋ, ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପନେତ୍ଥ ସତ୍ତ, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି ଛ ହୋନ୍ତି। ଏସ ନଯୋ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନା ।

ଆରୁପ୍ପେ ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକଜ୍ଝାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଂ, ନୋ ଲୋକିଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ କଥନ୍ତି? ଏତ୍ଥାପି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀସୁ ଯତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ଅରୂପସମାପତ୍ତିଂ ଭାୱେତ୍ୱା ସୋ ଆରୁପ୍ପେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତଂଝାନିକାୱସ୍ସ ତତ୍ଥ ତଯୋ ମଗ୍ଗା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଏୱଂ ପାଦକଜ୍ଝାନମେୱ ନିଯମେତି। କେଚି ପନ ଥେରା – ‘‘ୱିପସ୍ସନାଯ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଖନ୍ଧା ନିଯମେନ୍ତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି । କେଚି ‘‘ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯୋ

ନିଯମେତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। କେଚି ‘‘ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀୱିପସ୍ସନା ନିଯମେତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ତେସଂ ୱାଦୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀୱିପସ୍ସନାଧିକାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ମାସମାଧୀତି ଅଯଂ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଲୋକିଯୋ, ଅପରଭାଗେ ଲୋକୁତ୍ତରୋ ସମ୍ମାସମାଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୯। ସୂକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯। ନୱମେ ମିଚ୍ଛାପଣିହିତନ୍ତି ସୂକଂ ନାମ ଉଦ୍ଧଗ୍ଗଂ କତ୍ୱା ଠପିତଂ ହତ୍ଥଂ ୱା ପାଦଂ ୱା ଭିନ୍ଦତି, ତଥା ଅଟ୍ଠପିତଂ ପନ ମିଚ୍ଛାପଣିହିତଂ ନାମ। ମିଚ୍ଛାପଣିହିତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯାତି ମିଚ୍ଛାଠପିତାଯ କମ୍ମସ୍ସକତପଞ୍ଞାଯ। ଅୱିଜ୍ଜଂ ଭିନ୍ଦିସ୍ସତୀତି ଚତୁସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକଂ ଅୱିଜ୍ଜଂ ଭିନ୍ଦିସ୍ସତି। ୱିଜ୍ଜଂ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସତୀତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱିଜ୍ଜଂ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସତି। ମିଚ୍ଛାପଣିହିତତ୍ତା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦିଟ୍ଠିଯାତି କମ୍ମସ୍ସକତପଞ୍ଞାଯ ଚେୱ ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ଚ ମିଚ୍ଛା ଠପିତତ୍ତା, ଅପ୍ପୱତ୍ତିତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣଂ ମଗ୍ଗନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ମିସ୍ସକମଗ୍ଗୋ କଥିତୋ।

୧୦। ନନ୍ଦିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦। ଦସମେ ପରିବ୍ବାଜକୋତି ଛନ୍ନପରିବ୍ବାଜକୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଅୱିଜ୍ଜାୱଗ୍ଗୋ ପଠମୋ।

୨। ୱିହାରୱଗ୍ଗୋ

୧। ପଠମୱିହାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧। ଦୁତିଯୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ଇଚ୍ଛାମହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଡ୍ଢମାସଂ ପଟିସଲ୍ଲୀଯିତୁନ୍ତି ଅହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏକଂ ଅଡ୍ଢମାସଂ ପଟିସଲ୍ଲୀଯିତୁଂ ନିଲୀଯିତୁଂ ଏକୋୱ ହୁତ୍ୱା ୱିହରିତୁଂ ଇଚ୍ଛାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନମ୍ହି କେନଚି ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବୋ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଏକେନ ପିଣ୍ଡପାତନୀହାରକେନାତି ଯୋ ଅତ୍ତନା ପଯୁତ୍ତୱାଚଂ ଅକତ୍ୱା ମମତ୍ଥାଯ ସଦ୍ଧେସୁ କୁଲେସୁ ପଟିଯତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ନୀହରିତ୍ୱା ମଯ୍ହଂ ଉପନାମେଯ୍ଯ, ତଂ ପିଣ୍ଡପାତନୀହାରକଂ ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଠପେତ୍ୱା ନମ୍ହି ଅଞ୍ଞେନ କେନଚି ଭିକ୍ଖୁନା ୱା ଗହଟ୍ଠେନ ୱା ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବୋତି।

କସ୍ମା ପନ ଏୱମାହାତି? ତସ୍ମିଂ କିର ଅଡ୍ଢମାସେ ୱିନେତବ୍ବୋ ସତ୍ତୋ ନାହୋସି। ଅଥ ସତ୍ଥା – ‘‘ଇମଂ ଅଡ୍ଢମାସଂ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖେନେୱ ୱୀତିନାମେସ୍ସାମି, ଇତି ମଯ୍ହଞ୍ଚେୱ ସୁଖୱିହାରୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଅନାଗତେ ଚ ପଚ୍ଛିମା ଜନତା ‘ସତ୍ଥାପି ଗଣଂ ୱିହାଯ ଏକକୋ ୱିହାସି, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ମଯ’ନ୍ତି ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଂ ଆପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ତଦସ୍ସା ଭୱିସ୍ସତି ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯା’’ତି ଇମିନା କାରଣେନ ଏୱମାହ। ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋପି ସତ୍ଥୁ ୱଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଅଦାସି। ସୋ ପାତୋୱ ଗନ୍ଧକୁଟିପରିୱେଣସମ୍ମଜ୍ଜନମୁଖୋଦକଦନ୍ତକଟ୍ଠଦାନାଦୀନି ସବ୍ବକିଚ୍ଚାନି ତସ୍ମିଂ ଖଣେ କତ୍ୱା ଅପଗଚ୍ଛତି।

ଯେନ ସ୍ସାହନ୍ତି ଯେନ ସୋ ଅହଂ। ପଠମାଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ପଠମଂଯେୱ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଦିୱସବ୍ଭନ୍ତରେ। ୱିହରାମୀତି ଇଦଂ ଅତୀତତ୍ଥେ ୱତ୍ତମାନୱଚନଂ। ତସ୍ସ ପଦେସେନ ୱିହାସିନ୍ତି ତସ୍ସ ପଠମାଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୱିହାରସ୍ସ ପଦେସେନ। ତତ୍ଥ ପଦେସୋ ନାମ ଖନ୍ଧପଦେସୋ ଆଯତନଧାତୁସଚ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯାକାରସତିପଟ୍ଠାନଝାନନାମରୂପପଦେସୋ ଧମ୍ମପଦେସୋତି ନାନାୱିଧୋ। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ସନ୍ଧାଯ – ‘‘ତସ୍ସ ପଦେସେନ ୱିହାସି’’ନ୍ତି ଆହ। ଭଗୱା ହି ପଠମବୋଧିଯଂ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଦିୱସବ୍ଭନ୍ତରେ ଯଥା ନାମ ପତ୍ତରଜ୍ଜୋ ରାଜା ଅତ୍ତନୋ ୱିଭୱସାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତଂ ତଂ ଗବ୍ଭଂ ୱିୱରାପେତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣରଜତମୁତ୍ତାମଣିଆଦୀନି ରତନାନି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ୱିହରେଯ୍ଯ, ଏୱମେୱ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ନିପ୍ପଦେସେ କତ୍ୱା ସମ୍ମସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ୱିହାସି । ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଅଡ୍ଢମାସେ ତେସଂ ଖନ୍ଧାନଂ ପଦେସଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧମେୱ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ୱିହାସି। ତସ୍ସ ‘‘ଇମେ ସତ୍ତା ଏୱରୂପଂ ନାମ ସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତି, ଏୱରୂପଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଓଲୋକଯତୋ ଯାୱ ଭୱଗ୍ଗା ପୱତ୍ତା ସୁଖୱେଦନା, ଯାୱ ଅୱୀଚିତୋ ପୱତ୍ତା ଦୁକ୍ଖୱେଦନା, ସବ୍ବା ସବ୍ବାକାରେନ ଉପଟ୍ଠାସି। ଅଥ ନଂ ‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯାପି ୱେଦଯିତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୱିହାସି।

ତଥା ପଠମବୋଧିଯଂ ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନି ନିପ୍ପଦେସାନେୱ କତ୍ୱା ୱିହାସି, ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଅଡ୍ଢମାସେ ତେସଂ ଆଯତନାନଂ ପଦେସଂ ୱେଦନାୱସେନ ଧମ୍ମାଯତନେକଦେସଂ, ଧାତୂନଂ ପଦେସଂ ୱେଦନାୱସେନ ଧମ୍ମଧାତୁଏକଦେସଂ, ସଚ୍ଚାନଂ ପଦେସଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୱସେନେୱ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେକଦେସଂ,

ପଚ୍ଚଯାନଂ ପଦେସଂ ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନାୱସେନ ପଚ୍ଚଯେକଦେସଂ ଝାନାନଂ ପଦେସଂ ୱେଦନାୱସେନେୱ ଝାନଙ୍ଗେକଦେସଂ, ନାମରୂପାନଂ ପଦେସଂ ୱେଦନାୱସେନେୱ ନାମେକଦେସଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ୱିହାସି। ପଠମବୋଧିଯଞ୍ହି ଏକୂନପଞ୍ଞାସଦିୱସବ୍ଭନ୍ତରେ କୁସଲାଦିଧମ୍ମେ ନିସ୍ସଦେସେ କତ୍ୱା ଅନନ୍ତନଯାନି ସତ୍ତ ପକରଣାନି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ୱିହାସି। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଅଡ୍ଢମାସେ ସଙ୍ଖଧମ୍ମାନଂ ପଦେସଂ ୱେଦନାତ୍ତିକମେୱ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ୱିହାସି। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ସା ସା ଚ ୱିହାରସମାପତ୍ତି ୱେଦନାନୁଭାୱେନ ଜାତା।

ଇଦାନି ଯେନାକାରେନ ୱିହାସି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯାପୀତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯାପୀତି ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱେଦନାପି ୱଚ୍ଚତି। ଦିଟ୍ଠିଂ ଉପନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନା କୁସଲାକୁସଲୱେଦନାପି ୱଚ୍ଚତି ୱିପାକୱେଦନାପି। ତତ୍ଥ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅକୁସଲାୱ ହୋନ୍ତି, ଦିଟ୍ଠିଂ ପନ ଉପନିସ୍ସାଯ କୁସଲାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଅକୁସଲାପି। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକା ହି ଦିଟ୍ଠିଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ପକ୍ଖଦିୱସେସୁ ଯାଗୁଭତ୍ତାଦୀନି ଦେନ୍ତି, ଅଦ୍ଧିକାଦୀନଂ ୱଙ୍ଗଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତି, ଚତୁମହାପଥେ ସାଲଂ କରୋନ୍ତି, ପୋକ୍ଖରଣିଞ୍ଚ ଖଣାପେନ୍ତି, ଦେୱକୁଲାଦୀସୁ ମାଲାଗଚ୍ଛଂ ରୋପେନ୍ତି, ନଦୀୱିଦୁଗ୍ଗାଦୀସୁ ସେତୁଂ ଅତ୍ଥରନ୍ତି, ୱିସମଂ ସମଂ କରୋନ୍ତି, ଇତି ନେସଂ କୁସଲୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ପନ ନିସ୍ସାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିକେ ଅକ୍କୋସନ୍ତି ପରିଭାସନ୍ତି, ୱଧବନ୍ଧନାଦୀନି କରୋନ୍ତି, ପାଣଂ ୱଧିତ୍ୱା ଦେୱତାନଂ ଉପହାରଂ ଉପହରନ୍ତି , ଇତି ନେସଂ ଅକୁସଲୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୱିପାକୱେଦନା ପନ ଭୱନ୍ତରଗତାନଂଯେୱ ହୋତି।

ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯାତି ଏତ୍ଥାପି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱେଦନାପି ୱଚ୍ଚତି, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ଉପନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନା କୁସଲାକୁସଲୱେଦନାପି ୱିପାକୱେଦନାପି। ତତ୍ଥ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତା କୁସଲାୱ ହୋନ୍ତି, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ପନ ଉପନିସ୍ସାଯ ବୁଦ୍ଧପୂଜଂ ଦୀପମାଲଂ ମହାଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତେ ଦିସାଭାଗେ ଚେତିଯପତିଟ୍ଠାପନନ୍ତି ଏୱମାଦୀନି ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତି, ଇତି ନେସଂ କୁସଲା ୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂଯେୱ ନିସ୍ସାଯ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକେ ଅକ୍କୋସନ୍ତି ପରିଭାସନ୍ତି, ଅତ୍ତାନଂ ଉକ୍କଂସେନ୍ତି, ପରଂ ୱମ୍ଭେନ୍ତି, ଇତି ନେସଂ ଅକୁସଲୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୱିପାକୱେଦନା ପନ ଭୱନ୍ତରଗତାନଂଯେୱ ହୋତି। ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପପଚ୍ଚଯାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଛନ୍ଦପଚ୍ଚଯାତିଆଦୀସୁ ପନ ଛନ୍ଦପଚ୍ଚଯା ଅଟ୍ଠଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱେଦନା ୱେଦିତବ୍ବା, ୱିତକ୍କପଚ୍ଚଯା ପଠମଜ୍ଝାନୱେଦନାୱ। ସଞ୍ଞା ପଚ୍ଚଯା ଠପେତ୍ୱା ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସେସା ଛ ସଞ୍ଞାସମାପତ୍ତିୱେଦନା।

ଛନ୍ଦୋ ଚ ଅୱୂପସନ୍ତୋତିଆଦୀସୁ ତିଣ୍ଣଂ ଅୱୂପସମେ ଅଟ୍ଠଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱେଦନା ହୋତି, ଛନ୍ଦମତ୍ତସ୍ସ ୱୂପସମେ ପଠମଜ୍ଝାନୱେଦନାୱ। ଛନ୍ଦୱିତକ୍କାନଂ ୱୂପସମେ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିୱେଦନା ଅଧିପ୍ପେତା, ତିଣ୍ଣମ୍ପି ୱୂପସମେ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନୱେଦନା। ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପତ୍ତିଯାତି ଅରହତ୍ତଫଲସ୍ସ ପତ୍ତତ୍ଥାଯ। ଅତ୍ଥି ଆଯାମନ୍ତି ଅତ୍ଥି ୱୀରିଯଂ। ତସ୍ମିମ୍ପି ଠାନେ ଅନୁପ୍ପତ୍ତେତି ତସ୍ସ ୱୀରିଯାରମ୍ଭସ୍ସ ୱସେନ ତସ୍ସ ଅରହତ୍ତଫଲସ୍ସ କାରଣେ ଅନୁପ୍ପତ୍ତେ। ତପ୍ପଚ୍ଚଯାପି ୱେଦଯିତନ୍ତି ଅରହତ୍ତସ୍ସ ଠାନପଚ୍ଚଯା ୱେଦଯିତଂ। ଏତେନ ଚତୁମଗ୍ଗସହଜାତା ନିଙ୍ଖତ୍ତିତଲୋକୁତ୍ତରୱେଦନାୱ ଗହିତା।

୨। ଦୁତିଯୱିହାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨। ଦୁତିଯେ ପଟିସଲ୍ଲାନକାରଣଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୱୂପସମପଚ୍ଚଯାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୱୂପସମୋ ନାମ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ତସ୍ମା ଯଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯା ୱେଦଯିତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଦେୱ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୱୂପସମପଚ୍ଚଯା ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ସୁତ୍ତେ ୱିପାକୱେଦନଂ ଅତିଦୂରେତି ମଞ୍ଞମାନା ନ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ହି ୱୂପସମପଚ୍ଚଯାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମପଚ୍ଚଯାୱ ତଂ ତଂ ୱେଦଯିତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଛନ୍ଦୱୂପସମପଚ୍ଚଯାତିଆଦୀସୁ ପନ ଛନ୍ଦୱୂପସମପଚ୍ଚଯା ତାୱ ପଠମଜ୍ଝାନୱେଦନା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱିତକ୍କୱୂପସମପଚ୍ଚଯା ଦୁତିଯଜ୍ଝାନୱେଦନା। ସଞ୍ଞାପଚ୍ଚଯା ଛସମାପତ୍ତିୱେଦନା। ସଞ୍ଞାୱୂପସମପଚ୍ଚଯା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନୱେଦନା। ଛନ୍ଦୋ ଚ ୱୂପସନ୍ତୋତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ।

୩-୭। ସେକ୍ଖସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୩-୧୭। ତତିଯେ ସେକ୍ଖୋତି ସିକ୍ଖନସୀଲୋ। କିଂ ସିକ୍ଖତୀତି? ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା। ସେକ୍ଖାଯାତି ତୀହି ଫଲେହି ଚତୂହି ଚ ମଗ୍ଗେହି ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ। ସାପି ହି ଅନିଟ୍ଠିତକିଚ୍ଚତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚଂ ସିକ୍ଖତେୱାତି ସେକ୍ଖା। ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମଛଟ୍ଠସତ୍ତମାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱାତି।

୮-୧୦। ପଠମକୁକ୍କୁଟାରାମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୮-୨୦। ଅଟ୍ଠମେ ଉମ୍ମଙ୍ଗୋତି ପଞ୍ଞାଉମ୍ମଙ୍ଗୋ, ପଞ୍ଞାୱୀମଂସନଂ, ପଞ୍ଞାଗୱେସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଞ୍ହି ତ୍ୱଂ ଆୱୁସୋତି ଇଦଂ ତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାପତିଟ୍ଠାପନତ୍ଥାଯ ଆହ। ନୱମଦସମାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାମେୱାତି।

ୱିହାରୱଗ୍ଗୋ ଦୁତିଯୋ।

୩। ମିଚ୍ଛତ୍ତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୨୧-୩୦। ତତିଯୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ମିଚ୍ଛତ୍ତନ୍ତି ମିଚ୍ଛାସଭାୱଂ। ସମ୍ମତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ମାସଭାୱଂ। ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତାଧିକରଣହେତୂତି ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିକରଣହେତୁ। ଯସ୍ମା ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିଂ କରୋତି, ତସ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ନାରାଧକୋତି ନ ସମ୍ପାଦକୋ। ଞାଯଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ଅରିଯମଗ୍ଗଧମ୍ମଂ। ମିଚ୍ଛାଞାଣୀତି ମିଚ୍ଛାୱିଞ୍ଞାଣୋ ମିଚ୍ଛାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୋ। ମିଚ୍ଛାୱିମୁତ୍ତୀତି ଅଯାଥାୱୱିମୁତ୍ତି, ଅନିଯ୍ୟାନିକୱିମୁତ୍ତି। ଇମେସୁ ତତିଯାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟଂ କଥିତଂ, ପଚ୍ଛିମେସୁ ପନେତ୍ଥ ଦ୍ୱୀସୁ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପୁଚ୍ଛିତୋ ଧମ୍ମୋ ୱିଭତ୍ତୋ, ଏୱଂ ଧମ୍ମେନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦସ୍ସିତୋତି। ସୁପ୍ପୱତ୍ତିଯୋତି ସୁପ୍ପୱତ୍ତନିଯୋ। ଯଥା ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଂ ଦିସଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଧାୱତି, ଏୱଂ ପୱତ୍ତେତୁଂ ସକ୍କା ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୌପନିସଂ ସପରିକ୍ଖାରନ୍ତି ସପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ସପରିୱାରଂ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ମିଚ୍ଛତ୍ତୱଗ୍ଗୋ ତତିଯୋ।

୪। ପଟିପତ୍ତିୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୩୧-୪୦। ଚତୁତ୍ଥେ ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିନ୍ତି ଅଯାଥାୱପଟିପତ୍ତିଂ। ମିଚ୍ଛାପଟିପନ୍ନନ୍ତି ଅଯାଥାୱପଟିପନ୍ନଂ। ଇତି ଏକଂ ସୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମୱସେନ କଥିତଂ, ଏକଂ ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ। ଅପାରା ପାରନ୍ତି ୱଟ୍ଟତୋ ନିବ୍ବାନଂ। ପାରଗାମିନୋତି ଏତ୍ଥ ଯେପି ପାରଙ୍ଗତା, ଯେପି ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଯେପି ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ସବ୍ବେ ପାରଗାମିନୋତ୍ୱେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

ତୀରମେୱାନୁଧାୱତୀତି ୱଟ୍ଟମେୱ ଅନୁଧାୱତି, ୱଟ୍ଟେ ୱିଚରତି। କଣ୍ହନ୍ତି ଅକୁସଲଧମ୍ମଂ। ସୁକ୍କନ୍ତି କୁସଲଧମ୍ମଂ। ଓକା ଅନୋକନ୍ତି ୱଟ୍ଟତୋ ନିବ୍ବାନଂ। ଆଗମ୍ମାତି ଆରବ୍ଭ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଚ୍ଚ। ପରିଯୋଦପେଯ୍ୟାତି ପରିସୁଦ୍ଧଂ କରେଯ୍ୟ। ଚିତ୍ତକ୍ଲେସେହୀତି ଚିତ୍ତଂ କିଲିସ୍ସାପେନ୍ତେହି ନୀୱରଣେହି। ସମ୍ବୋଧିଯଙ୍ଗେସୂତି ସତ୍ତସୁ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେସୁ।

ସାମଞ୍ଞତ୍ଥନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ। ତଞ୍ହି ସାମଞ୍ଞେନ ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ ସାମଞ୍ଞତ୍ଥୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞନ୍ତି ସେଟ୍ଠଭାୱଂ। ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞତ୍ଥନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞେନ ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ପନ ହେଟ୍ଠା ଚ ଇମେସୁ ଚ ତୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ‘‘ରାଗକ୍ଖଯୋ’’ତି ଆଗତଂ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅରହତ୍ତମ୍ପି ୱଟ୍ଟତିଯେୱାତି ୱଦନ୍ତି।

ପଟିପତ୍ତିୱଗ୍ଗୋ ଚତୁତ୍ଥୋ।

୫। ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯପେଯ୍ୟାଲୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୪୧-୪୮। ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯପେଯ୍ୟାଲେ ଅଦ୍ଧାନପରିଞ୍ଞତ୍ଥନ୍ତି ସଂସାରଦ୍ଧାନଂ ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ୱା ପରିଞ୍ଞାତଂ ନାମ ହୋତି। ତସ୍ମା ନିବ୍ବାନଂ ‘‘ଅଦ୍ଧାନପରିଞ୍ଞା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଦତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନତ୍ଥନ୍ତି ଅପଚ୍ଚଯପରିନିବ୍ବାନତ୍ଥଂ। ଇତି ଇମସ୍ମିଂ ପେଯ୍ୟାଲେ ୱିଜ୍ଜାୱିମୁତ୍ତିଫଲେନ ଅରହତ୍ତଂ କଥିତଂ। ଞାଣଦସ୍ସନେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା, ସେସେହି ନିବ୍ବାନନ୍ତି।

ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯପେଯ୍ୟାଲୱଗ୍ଗୋ।

୬। ସୂରିଯପେଯ୍ୟାଲୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୪୯-୬୨। ସୂରିଯପେଯ୍ୟାଲେ ଅରୁଣୁଗ୍ଗଂ ୱିଯ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତାଯ ଠତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ସୱିପସ୍ସନଅରିଯମଗ୍ଗୋ ସୂରିଯପାତୁଭାୱୋ ୱିଯାତି ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୀଲସମ୍ପଦାତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ। ଛନ୍ଦସମ୍ପଦାତି କୁସଲକତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦୋ। ଅତ୍ତସମ୍ପଦାତି ସମ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତତା। ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଦାତି ଞାଣସମ୍ପତ୍ତି। ଅପ୍ପମାଦସମ୍ପଦାତି କାରାପକଅପ୍ପମାଦସମ୍ପତ୍ତି। ଯୋନିସୋମନସିକାରସମ୍ପଦାତି ଉପାଯମନସିକାରସମ୍ପତ୍ତି। ପୁନ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତାତିଆଦୀନି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ଅଞ୍ଞେନପି ଆକାରେନ ଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାନି। ସବ୍ବାନେୱ ଚେତାନି ସୁତ୍ତାନି ପାଟିଯେକ୍କଂ ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯୱସେନ ୱୁତ୍ତାନୀତି।

ସୂରିଯପେଯ୍ୟାଲୱଗ୍ଗୋ।

୭। ଏକଧମ୍ମପେଯ୍ୟାଲୱଗ୍ଗାଦିୱଣ୍ଣନା

୬୩-୧୩୮। ଏକଧମ୍ମପେଯ୍ୟାଲୋପି ଗଙ୍ଗାପେଯ୍ୟାଲୋପି ପାଟିଯେକ୍କଂ ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯୱସେନେୱ ତଥା ତଥା ୱୁତ୍ତେ ବୁଜ୍ଝନକାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ କଥିତୋ।

୮। ଅପ୍ପମାଦପେଯ୍ୟାଲୱଗ୍ଗୋ

୧। ତଥାଗତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୯। ଅପ୍ପମାଦପେଯ୍ୟାଲେ ଏୱମେୱ ଖୋତି ଏତ୍ଥ ଯଥା ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଅଗ୍ଗୋ, ଏୱଂ ସବ୍ବେସଂ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ କାରାପକଅପ୍ପମାଦୋ ଅଗ୍ଗୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନନୁ ଚେସ ଲୋକିଯୋୱ, କୁସଲଧମ୍ମା ପନ ଲୋକୁତ୍ତରାପି। ଅଯଞ୍ଚ କାମାୱଚରୋୱ, କୁସଲଧମ୍ମା ପନ ଚତୁଭୂମକା। କଥମେସ ତେସଂ ଅଗ୍ଗୋତି? ପଟିଲାଭକଟ୍ଠେନ। ଅପ୍ପମାଦେନ ହି ତେ ପଟିଲବ୍ଭନ୍ତି, ତସ୍ମା ସୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗୋ। ତେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ସବ୍ବେ ତେ ଅପ୍ପମାଦମୂଲକାତିଆଦି।

୨। ପଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪୦।ଜଙ୍ଗଲାନନ୍ତି ପଥୱୀତଲୱାସୀନଂ। ପାଣାନନ୍ତି ସପାଦକପାଣାନଂ । ପଦଜାତାନୀତି ପଦାନି। ସମୋଧାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଓଧାନଂ ଉପକ୍ଖେପଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତୀତି ସେଟ୍ଠଂ ଅକ୍ଖାଯତି। ଯଦିଦଂ ମହନ୍ତତ୍ତେନାତି ମହନ୍ତଭାୱେନ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତି, ନ ଗୁଣୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

୩-୧୦। କୂଟସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୪୧-୧୪୮।ୱସ୍ସିକନ୍ତି ସୁମନପୁପ୍ଫଂ। ଇମଂ କିର ସୁତ୍ତଂ ସୁତ୍ୱା ଭାତିଯମହାରାଜା ୱୀମଂସିତୁକାମତାଯ ଏକସ୍ମିଂ ଗବ୍ଭେ ଚତୁଜାତିଗନ୍ଧେହି ପରିଭଣ୍ଡଂ କାରେତ୍ୱା ସୁଗନ୍ଧାନି ପୁପ୍ଫାନି ଆହରାପେତ୍ୱା ଏକସ୍ସ ସମୁଗ୍ଗସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ସୁମନପୁପ୍ଫମୁଟ୍ଠିଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସାନି ତସ୍ସ ସମନ୍ତତୋ ମୁଟ୍ଠିମୁଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱା ଠପେତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ପିଧାଯ ବହି ନିକ୍ଖନ୍ତୋ। ଅଥସ୍ସ ମୁହୁତ୍ତଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ପୱିସନ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବପଠମଂ ସୁମନପୁପ୍ଫଗନ୍ଧୋ ଘାନଂ ପହରି। ସୋ ମହାତଲସ୍ମିଂଯେୱ ମହାଚେତିଯାଭିମୁଖୋ ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା – ‘‘ୱସ୍ସିକଂ ତେସଂ ଅଗ୍ଗନ୍ତି କଥେନ୍ତେନ ସୁକଥିତଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନା’’ତି ଚେତିଯଂ ୱନ୍ଦି। କୁଡ୍ଡରାଜାନୋତି ଖୁଦ୍ଦକରାଜାନୋ। ‘‘ଖୁଦ୍ଦରାଜାନୋ’’ତିପି ପାଠୋ। ତନ୍ତାୱୁତାନନ୍ତି ତନ୍ତେ ଆୱୁତାନଂ, ତନ୍ତଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ୱାଯିତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଞ୍ଚ ପଚ୍ଛିମେ ସାମିୱଚନଂ। ଯାନି କାନିଚି ତନ୍ତାୱୁତାନି ୱତ୍ଥାନୀତି ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ତନ୍ତାୱୁତାନଂ ୱତ୍ଥାନଂ ଯାନି କାନିଚି ୱତ୍ଥାନୀତି ଏୱଂ ସାୱସେସପାଠନଯେନପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଅପ୍ପମାଦୱଗ୍ଗୋ ଅଟ୍ଠମୋ।

୯। ବଲକରଣୀଯୱଗ୍ଗୋ

୧। ବଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪୯। ବଲକରଣୀଯୱଗ୍ଗେ ବଲକରଣୀଯାତି ଊରୁବଲବାହୁବଲେନ କତ୍ତବ୍ବା ଧାୱନଲଙ୍ଘନତାପନୱହନାଦଯୋ କମ୍ମନ୍ତା। ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯାତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେ ଠତ୍ୱା। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗନ୍ତି ସହୱିପସ୍ସନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ।

୨। ବୀଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୦।ବୀଜଗାମଭୂତଗାମାତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚୱିଧମ୍ପି ବୀଜଂ ବୀଜଗାମୋ ନାମ, ତଦେୱ ପଣ୍ଣସମ୍ପନ୍ନଂ ନୀଲଭାୱତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଭୂତଗାମୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୩। ନାଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୧।ବଲଂଗାହେନ୍ତୀତି ବଲଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ଗହିତବଲା ଥିରସରୀରା ହୋନ୍ତି। କୁସୋବ୍ଭେ ଓତରନ୍ତୀତିଆଦୀସୁ ଅଯମନୁପୁବ୍ବିକଥା – ନାଗିନିଯୋ କିର ଉତୁସମଯେ ପତିଟ୍ଠିତଗବ୍ଭା ଚିନ୍ତେନ୍ତି – ‘‘ସଚେ ମଯଂ ଇଧ ୱିଜାଯିସ୍ସାମ, ଏୱଂ ନୋ ଦାରକା ଉମିୱେଗଞ୍ଚ ସୁପଣ୍ଣସ୍ସ ଚ ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ଆଗତସ୍ସ ୱେଗଂ ସହିତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ତା ମହାସମୁଦ୍ଦେ ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ସମ୍ଭଜମୁଖଦ୍ୱାରଂ ପତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ମହାନଦିଯୋ ପୱିସିତ୍ୱା ହିମୱନ୍ତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତତ୍ଥ ସୁପଣ୍ଣେହି ଅପକ୍ଖନ୍ଦନୀଯାସୁ ସୁୱଣ୍ଣରଜତମଣିଗୁହାସୁ ୱସମାନା ୱିଜାଯିତ୍ୱା ନାଗପୋତକେ ଗୋପ୍ଫକାଦିପମାଣେସୁ ଉଦକେସୁ ଓତାରେତ୍ୱା ଉଦକତରଣଂ ସିକ୍ଖାପେନ୍ତି।

ଅଥ ଯଦା ଅନୁକ୍କମେନ ତେ ନାଗା ଗଙ୍ଗାଦୀନଂ ନଦୀନଂ ଓରିମତୀରତୋ ପରତୀରଂ, ପରତୀରତୋ ଓରିମତୀରନ୍ତି ତରଣପଟିତରଣଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତଦା ‘‘ଇଦାନି ନୋ ଦାରକା ଉମିୱେଗଞ୍ଚ ଗରୁଳୱେଗଞ୍ଚ ସହିତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଞତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱେନ ମହାମେଘଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ସକଲହିମୱନ୍ତଂ ଏକୋଦକଂ ୱିଯ କୁରୁମାନା ଦେୱଂ ୱସ୍ସାପେତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣରଜତାଦିମଯା ନାୱା ମାପେତ୍ୱା ଉପରି ସୁୱଣ୍ଣତାରକୱିଚିତ୍ତଂ ସମୋସରିତଗନ୍ଧପୁପ୍ଫଦାମଂ ଚେଲୱିତାନଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ସୁରଭିଚନ୍ଦନଗନ୍ଧପୁପ୍ଫାଦୀନି ଆଦାଯ ତାହି ନାୱାହି ପଞ୍ଚ ମହାନଦିଯୋ ଓଗାହିତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ପାପୁଣନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଚ ୱସନ୍ତା ଦସବ୍ଯାମ-ସତବ୍ଯାମ-ସହସ୍ସବ୍ଯାମ-ସତସହସ୍ସବ୍ଯାମ-ପମାଣତଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତା ମହନ୍ତତ୍ତଂ ୱେପୁଲ୍ଲତ୍ତଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି ନାମ।

ଏୱମେୱ ଖୋତି ଏତ୍ଥ ହିମୱନ୍ତପବ୍ବତୋ ୱିଯ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନାଗପୋତକା ୱିଯ ଯୋଗାୱଚରା, କୁସୋବ୍ଭାଦଯୋ ୱିଯ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ, ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ୱିଯ ନିବ୍ବାନଂ। ଯଥା ନାଗପୋତକା ହିମୱନ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାଯ କୁସୋବ୍ଭାଦୀହି ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ପତ୍ୱା କାଯମହନ୍ତତ୍ତଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି, ଏୱଂ ଯୋଗିନୋ ସୀଲଂ ନିସ୍ସାଯ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ୱା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନେୱ ଆଗତେସୁ ଛସୁ ଅଭିଞ୍ଞାଧମ୍ମେସୁ ଗୁଣସରୀରମହନ୍ତତ୍ତଂ ପାପୁଣନ୍ତୀତି।

୫। କୁମ୍ଭସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୩।କୁମ୍ଭୋତି ଉଦକଘଟୋ। ନୋ ପଚ୍ଚାୱମତୀତି ନ ପଟିଆୱମତି, ନ ଅନ୍ତୋ ପୱେସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୭। ଆକାସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୫।ପୁରତ୍ଥିମାତି ପୁରତ୍ଥିମଦିସତୋ ଆଗତୱାତା। ପଚ୍ଛିମଦିସାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଚତ୍ତାରୋପି ସତିପଟ୍ଠାନାତି ଯଥେୱ ହି ଏତେସଂ ପୁରତ୍ଥିମାଦିଭେଦାନଂ ୱାତାନଂ ସନ୍ନିପାତୋ ଆକାସେ ଇଜ୍ଝତି, ଏୱଂ ଇଧାପି ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତା ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ସହୱିପସ୍ସନସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ ଇଜ୍ଝନ୍ତି, ତେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୮-୯। ପଠମମେଘସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୫୬-୧୫୭।ଗିମ୍ହାନଂ ପଚ୍ଛିମେ ମାସେତି ଆସାଳ୍ହମାସେ। ଊହତନ୍ତି ଦ୍ୱିପଦଚତୁପ୍ପଦାନଂ ପାଦପ୍ପହାରେନ ପଥୱୀତଲେ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଂ ଗତଂ ୱଟ୍ଟିୱଟ୍ଟି ହୁତ୍ୱା ଆକାସେ ପକ୍ଖନ୍ତଂ। ରଜୋଜଲ୍ଲନ୍ତି ପଂସୁରଜୋଜଲ୍ଲଂ।

୧୦। ନାୱାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୮।ସାମୁଦ୍ଦିକାଯନାୱାଯାତିଆଦି ହେଟ୍ଠା ୱାଣିଜକୋପମେ ୱିତ୍ଥାରିତମେୱ।

୧୧-୧୨। ଆଗନ୍ତୁକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୫୯-୧୬୦।ଆଗନ୍ତୁକାଗାରନ୍ତି ପୁଞ୍ଞତ୍ଥିକେହି ନଗରମଜ୍ଝେ କତଂ ଆଗନ୍ତୁକଘରଂ, ଯତ୍ଥ ରାଜରାଜମହାମତ୍ତେହିପି ସକ୍କା ହୋତି ନିୱାସଂ ଉପଗନ୍ତୁଂ। ଅଭିଞ୍ଞା ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯାତି ଯଥେୱ ହି ତେସଂ ପୁରତ୍ଥିମଦିସାଦୀହି ଆଗତାନଂ ଖତ୍ତିଯାଦୀନଂ ୱାସୋ ଆଗନ୍ତୁକାଗାରେ ଇଜ୍ଝତି, ଏୱଂ ଇମେସଂ ଅଭିଞ୍ଞାପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯାତିଆଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାପରିଜାନନାଦୀହି ସହୱିପସ୍ସନସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ ଇଜ୍ଝନ୍ତି, ତେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ନଦୀସୁତ୍ତଂ

ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି।

ବଲକରଣୀଯୱଗ୍ଗୋ ନୱମୋ।

୧୦। ଏସନାୱଗ୍ଗୋ

୧। ଏସନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୧। ଏସନାୱଗ୍ଗେ କାମେସନାତି କାମାନଂ ଏସନା ଗୱେସନା ମଗ୍ଗନା ପତ୍ଥନା। ଭୱେସନାତି ଭୱାନଂ ଏସନା। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେସନାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଏସନା।

୨-୧୧। ୱିଧାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୬୨-୧୭୧।ୱିଧାତି ମାନକୋଟ୍ଠାସା ମାନଠପନା ୱା। ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀତି ୱିଧାତି ଅହମସ୍ମି ସେଯ୍ୟୋତି ଏୱଂ ମାନକୋଟ୍ଠାସୋ ମାନଠପନା ୱା। ନୀଘାତି ଦୁକ୍ଖା। ୱଚନତ୍ଥୋ ପନେତ୍ଥ ଯସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଂ ପୁରିସଂ ନୀହନନ୍ତୀତି ନୀଘା। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଏସନାୱଗ୍ଗୋ ଦସମୋ।

୧୧। ଓଘୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ଓଘସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୭୨-୧୭୩। ଓଘୱଗ୍ଗେ କାମୋଘୋତି ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ଛନ୍ଦରାଗୋ। ଭୱୋଘୋତି ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ଛନ୍ଦରାଗୋ। ଦିଟ୍ଠୋଘୋତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଯୋ। ଅୱିଜ୍ଜୋଘୋତି ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଅଞ୍ଞାଣଂ। କାମଯୋଗାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୩-୪। ଉପାଦାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୭୪-୧୭୫।କାମୁପାଦାନନ୍ତି କାମଗ୍ଗହଣଂ। ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଗନ୍ଥାତି ଗନ୍ଥନା ଘଟନା। କାଯଗନ୍ଥୋତି ନାମକାଯସ୍ସ ଗନ୍ଥୋ ଗନ୍ଥନଘଟନକିଲେସୋ। ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସୋତି ଅନ୍ତଗ୍ଗାହିକଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ''ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଏୱଂ ଅଭିନିୱେସୋ।

୫-୧୦। ଅନୁସଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୭୬-୧୮୧।କାମରାଗାନୁସଯୋତି ଥାମଗତଟ୍ଠେନ କାମରାଗୋୱ ଅନୁସଯୋ କାମରାଗାନୁସଯୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଓରମ୍ଭାଗିଯାନୀତି ହେଟ୍ଠାକୋଟ୍ଠାସିଯାନି। ସଂଯୋଜନାନୀତି ବନ୍ଧନାନି। ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯାନୀତି ଉପରିକୋଟ୍ଠାସିଯାନି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଓଘୱଗ୍ଗୋ ଏକାଦସମୋ।

ମଗ୍ଗସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ପବ୍ବତୱଗ୍ଗୋ

୧। ହିମୱନ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୨। ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସଂଯୁତ୍ତସ୍ସ ପଠମେ ନାଗାତି ଇମେପି ମହାସମୁଦ୍ଦପିଟ୍ଠେ ଊମିଅନ୍ତରୱାସିନୋୱ, ନ ୱିମାନଟ୍ଠକନାଗା। ତେସଂ ହିମୱନ୍ତଂ ନିସ୍ସାୟ କାୟୱଡ୍ଢନାଦିସଙ୍ଖଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେତି ଏତ୍ଥ ବୋଧିୟା, ବୋଧିସ୍ସ ୱା ଅଙ୍ଗାତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ୟା ହି ଅୟଂ ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗୀ, ୟାୟ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାୟ ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପତିଟ୍ଠାନାୟୂହନକାମସୁଖତ୍ତକିଲମଥାନୁୟୋଗୌଚ୍ଛେଦସସ୍ସତାଭିନିୱେସାଦୀନଂ ଅନେକେସଂ ଉପଦ୍ଦୱାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭୂତାୟ ସତିଧମ୍ମୱିଚୟୱୀରିୟପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାସଙ୍ଖାତାୟ ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିୟା ଅରିୟସାୱକୋ ବୁଜ୍ଝତୀତି କତ୍ୱା ବୋଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ବୁଜ୍ଝତୀତି କିଲେସସନ୍ତାନନିଦ୍ଦାୟ ଉଟ୍ଠହତି, ଚତ୍ତାରି ୱା ଅରିୟସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ନିବ୍ବାନମେୱ ୱା ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୟଥାହ ''ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ଭାୱେତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୩୭୮; ଦୀ। ନି। ୩।୧୪୩)। ତସ୍ସା ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିସଙ୍ଖାତାୟ ବୋଧିୟା ଅଙ୍ଗାତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଝାନଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗାଦୟୋ ୱିୟ। ୟୋପେସ ୟଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାୟ ଏତାୟ ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିୟା ବୁଜ୍ଝତୀତି କତ୍ୱା ଅରିୟସାୱକୋ ବୋଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ବୋଧିସ୍ସ ଅଙ୍ଗାତିପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ସେନଙ୍ଗରଥଙ୍ଗାଦୟୋ ୱିୟ। ତେନାହୁ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟା – ''ବୁଜ୍ଝନକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଙ୍ଗାତି ୱା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା''ତି।

ଅପିଚ ''ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାତି କେନଟ୍ଠେନ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା? ବୋଧାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ଅନୁବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ପଟିବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ସମ୍ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା''ଇଚ୍ଚାଦିନା (ପଟି। ମ। ୨।୧୭) ପଟିସମ୍ଭିଦାନୟେନାପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗନ୍ତିଆଦୀସୁ ପନ ପସଟ୍ଠୋ ସୁନ୍ଦରୋ ଚ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତି ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ। ସତିୟେୱ ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତି ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ତଂ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗନ୍ତି ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଭାୱେତୀତି ୱଡ୍ଢେତି, ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଜନେତି, ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିୱେକନିସ୍ସିତନ୍ତିଆଦୀନି କୋସଲସଂଯୁତ୍ତେ ''ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ଭାୱେତି ୱିୱେକନିସ୍ସିତ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଅୟଂ ପନ ୱିସେସୋ – ତତ୍ଥ ତଦଙ୍ଗୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ, ସମୁଚ୍ଛେଦୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ, ନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିସ୍ସିତନ୍ତି, ୱିୱେକତ୍ତୟମେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାୱନଂ ପତ୍ୱା ପନ ପଞ୍ଚୱିଧୱିୱେକନିସ୍ସିତମ୍ପି ଏକେ ୱଣ୍ଣୟନ୍ତି। ତେ ହି ନ କେୱଲଂ ବଲୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲକ୍ଖଣେସୁ ଏୱ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ଉଦ୍ଧରନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାପାଦକ-କସିଣଜ୍ଝାନ-ଆନାପାନାସୁଭ-ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଜ୍ଝାନେସୁପି ଉଦ୍ଧରନ୍ତି, ନ ଚ ପଟିସିଦ୍ଧା ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟେହି। ତସ୍ମା ତେସଂ ମତେନ ଏତେସଂ ଝାନାନଂ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେ କିଚ୍ଚତୋ ଏୱ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ। ୟଥା ଚ ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ''ଅଜ୍ଝାସୟତୋ ନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିସ୍ସିତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିୱିୱେକନିସ୍ସିତମ୍ପି ଭାୱେତୀତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ସେସମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

୨। କାୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୩। ଦୁତିୟେ ଆହାରଟ୍ଠିତିକୋତି ପଚ୍ଚୟଟ୍ଠିତିକୋ। ଆହାରଂ ପଟିଚ୍ଚାତି ପଚ୍ଚୟଂ ପଟିଚ୍ଚ। ସୁଭନିମିତ୍ତନ୍ତି ସୁଭମ୍ପି ସୁଭନିମିତ୍ତଂ, ସୁଭସ୍ସ ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ସୁଭନିମିତ୍ତଂ। ଅୟୋନିସୋମନସିକାରୋତି ଅନୁପାୟମନସିକାରୋ ଉପ୍ପଥମନସିକାରୋ ଅନିଚ୍ଚେ ''ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱା, ଦୁକ୍ଖେ ''ସୁଖ''ନ୍ତି, ଅନତ୍ତନି ''ଅତ୍ତା''ତି ୱା, ଅସୁଭେ ''ସୁଭ''ନ୍ତି ୱା, ମନସିକାରୋ। ତଂ ତସ୍ମିଂ ସୁଭାରମ୍ମଣେ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତୟତୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁଭନିମିତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି। ଏୱଂ ସବ୍ବନୀୱରଣେସୁ ୟୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ପଟିଘନିମିତ୍ତନ୍ତିଆଦୀସୁ ପନ ପଟିଘୋପି ପଟିଘନିମିତ୍ତଂ ପଟିଘାରମ୍ମଣମ୍ପି। ଅରତୀତି ଉକ୍କଣ୍ଠିତା। ୟଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ – ''ତତ୍ଥ କତମା ଅରତି? ପନ୍ତେସୁ ୱା ସେନାସନେସୁ ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେସୁ ୱା ଅଧିକୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅରତି ଅରତିତା ଅନଭିରତି ଅନଭିରମନା ଉକ୍କଣ୍ଠିତା ପରିତସ୍ସିତା, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅରତୀ''ତି (ୱିଭ। ୮୫୬)।

ତନ୍ଦୀତି ଅତିସୀତାଦିପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଆଗନ୍ତୁକକାୟାଲସିୟଂ। ୟସ୍ମିଂ ଉପ୍ପନ୍ନେ ''ଅତିସୀତଂ ଅତିଉଣ୍ହଂ ଅତିଚ୍ଛାତୋସ୍ମି ଅତିଧାତୋସ୍ମି ଅତିଦୂରମଗ୍ଗଂ

ଗତୋଷ୍ମୀ’’ତି ୱଦତି, ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତତ୍ଥ କତମା ତନ୍ଦି , ଯା ତନ୍ଦୀ ତନ୍ଦିଯନା ତନ୍ଦିମନକତା ଆଲସ୍ୟଂ ଆଲସ୍ୟାଯନା ଆଲସ୍ୟାଯିତତ୍ତଂ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ତନ୍ଦୀ’’ତି (ୱିଭ। ୮୫୭)।

ୱିଜମ୍ଭିତାତି କିଲେସୱସେନ କାଯୱିନମନା। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତତ୍ଥ କତମା ୱିଜମ୍ଭିତା? ଯା କାଯସ୍ସ ଜମ୍ଭନା ୱିଜମ୍ଭନା ଆନମନା ୱିନମନା ସନ୍ନମନା ପଣମନା ବ୍ଯାଧିଯକଂ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ୱିଜମ୍ଭିତା’’ତି (ୱିଭ। ୮୫୮)।

ଭତ୍ତସମ୍ମଦୋତି ଭତ୍ତପରିଳାହୋ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଭତ୍ତସମ୍ମଦୋ? ଯା ଭୁତ୍ତାୱିସ୍ସ ଭତ୍ତମୁଚ୍ଛା ଭତ୍ତକିଲମଥୋ ଭତ୍ତପରିଳାହୋ କାଯଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲଂ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଭତ୍ତସମ୍ମଦୋ’’ତି (ୱିଭ। ୮୫୯)।

ଚେତସୋ ଚ ଲୀନତ୍ତନ୍ତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଲୀଯନାକାରୋ, ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ଚେତସୋ ଲୀନତ୍ତଂ? ଯା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା ଓଲୀଯନା ସଲ୍ଲୀଯନା ଲୀନଂ ଲୀଯନା ଲୀଯିତତ୍ତଂ ଥିନଂ ଥିଯନା ଥିଯିତତ୍ତଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଚେତସୋ ଲୀନତ୍ତ’’ନ୍ତି (ୱିଭ। ୮୬୦)।

ଚେତସୋ ଅୱୂପସମୋତି ଯଥା ନାମ ୱାତଚ୍ଛିକୋପି ଅଙ୍ଗାରୋ ନେୱ ତାୱ ସନ୍ନିସୀଦତି ପତାପଂ କରୋତିଯେୱ, ଯଥା ଚ ପତ୍ତପଚନଟ୍ଠାନେ ନେୱ ତାୱ ସନ୍ନିସୀଦତି ପତାପଂ କରୋତିଯେୱ, ଏୱଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅୱୂପସନ୍ତାକାରୋ, ଅତ୍ଥତୋ ପନେତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚମେୱ ହୋତି।

ୱିଚିକିଚ୍ଛଟ୍ଠାନୀଯା ଧମ୍ମାତି ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମା। ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯୋୱ। ଏୱମେତ୍ଥ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛାତି ଇମେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଆରମ୍ମଣେନ କଥିତା, ବ୍ଯାପାଦୋ ଆରମ୍ମଣେନ ଚ ଉପନିସ୍ସଯେନ ଚ, ସେସା ସହଜାତେନ ଚ ଉପନିସ୍ସଯେନ ଚାତି।

ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠାନୀଯା ଧମ୍ମାତି ସତିଯା ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମା ସତ୍ତତିଂସ ବୋଧିପକ୍ଖିଯା ଚ ନୱ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା ଚ। ତତ୍ଥ ଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋତି ତତ୍ଥ ଉପାଯମନସିକାରସ୍ସ ପୁନପ୍ପୁନଂ କରଣଂ।

କୁସଲାକୁସଲା ଧମ୍ମାତିଆଦୀସୁ କୁସଲାତି କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତା ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକା। ଅକୁସଲାତି ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତା ସାୱଜ୍ଜଦୁକ୍ଖୱିପାକା। ସାୱଜ୍ଜାତି ଅକୁସଲା। ଅନୱଜ୍ଜାତି କୁସଲା। ହୀନପଣୀତକଣ୍ହସୁକ୍କେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସପ୍ପଟିଭାଗାତି କଣ୍ହସୁକ୍କାଯେୱ। କଣ୍ହା ହି କଣ୍ହୱିପାକଦାନତୋ , ସୁକ୍କା ଚ ସୁକ୍କୱିପାକଦାନତୋ ସପ୍ପଟିଭାଗା ନାମ, ସଦିସୱିପାକକୋଟ୍ଠାସାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିପକ୍ଖଭୂତସ୍ସ ୱା ଭାଗସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ ସପ୍ପଟିଭାଗା। କଣ୍ହାନଞ୍ହି ସୁକ୍କା ପଟିପକ୍ଖଭାଗା, ସୁକ୍କାନଞ୍ଚ କଣ୍ହା ପଟିପକ୍ଖଭାଗାତି ଏୱମ୍ପି ସପ୍ପଟିଭାଗା। ସପ୍ପଟିବାହିତଟ୍ଠେନ ୱା ସପ୍ପଟିଭାଗା। ଅକୁସଲଞ୍ହି କୁସଲଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଦେତି, କୁସଲଞ୍ଚ ଅକୁସଲଂ ପଟିବାହିତ୍ୱାତି ଏୱମ୍ପି କଣ୍ହସୁକ୍କା ସପ୍ପଟିଭାଗା।

ଆରମ୍ଭଧାତୂତି ପଠମାରମ୍ଭୱୀରିଯଂ। ନିକ୍କମଧାତୂତି କୋସଜ୍ଜତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା ତତୋ ବଲୱତରଂ। ପରକ୍କମଧାତୂତି ପରଂ ପରଂ ଠାନଂ ଅକ୍କମନତାଯ ତତୋପି ବଲୱତରନ୍ତି ତୀହିପି ପଦେହି ୱୀରିଯମେୱ କଥିତଂ।

ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠାନୀଯାତି ପୀତିଯା ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମା। କାଯପସ୍ସଦ୍ଧୀତି ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଦରଥପସ୍ସଦ୍ଧି। ଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧୀତି ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଦରଥପସ୍ସଦ୍ଧି। ସମଥନିମିତ୍ତନ୍ତି ସମଥୋପି ସମଥନିମିତ୍ତଂ, ଆରମ୍ମଣମ୍ପି। ଅବ୍ଯଗ୍ଗନିମିତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ।

ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠାନୀଯାତି ଉପେକ୍ଖାଯ ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମା, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରୋ ଉପେକ୍ଖାଟ୍ଠାନୀଯା ଧମ୍ମୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱମେତ୍ଥ ସତିଧମ୍ମୱିଚଯୌପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଆରମ୍ମଣେନ କଥିତା, ସେସା ଆରମ୍ମଣେନପି ଉପନିସ୍ସଯେନପି।

୩। ସୀଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୪। ତତିଯେ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନାତି ଏତ୍ଥ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରସୀଲଂ କଥିତଂ, ତେନ ସମ୍ପନ୍ନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମାଧିପଞ୍ଞାସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ୱିମୁତ୍ତି ପନ ଫଲୱିମୁତ୍ତିଯେୱ। ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ। ଏୱମେତ୍ଥ ସୀଲାଦଯୋ ତଯୋ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରା, ୱିମୁତ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରାୱ, ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନଂ ଲୋକିଯମେୱ।

ଦସ୍ସନମ୍ପାହନ୍ତି ଦସ୍ସନମ୍ପି ଅହଂ। ତଂ ପନେତଂ ଦସ୍ସନଂ – ଚକ୍ଖୁଦସ୍ସନଂ, ଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ। ତତ୍ଥ ପସନ୍ନେହି ଚକ୍ଖୂହି ଅରିଯାନଂ ଦସ୍ସନଂ ଓଲୋକନଂ ଚକ୍ଖୁଦସ୍ସନଂ ନାମ। ଅରିଯେହି ପନ ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ, ପଟିୱିଦ୍ଧସ୍ସ ଚ ପଟିୱିଜ୍ଝନଂ ଝାନେନ ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ ୱା ମଗ୍ଗଫଲେହି ୱା ଞାଣଦସ୍ସନଂ

ନାମ। ଇମସ୍ମିଂ ପନେତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁଦସ୍ସନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଅରିୟାନଞ୍ହି ପସନ୍ନେହି ଚକ୍ଖୂହି ଓଲୋକନମ୍ପି ବହୁକାରମେୱ। ସୱନନ୍ତି ‘‘ଅସୁକୋ ନାମ ଖୀଣାସୱୋ ଅସୁକସ୍ମିଂ ନାମ ରଟ୍ଠେ ୱା ଜନପଦେ ୱା ଗାମେ ୱା ନିଗମେ ୱା ୱିହାରେ ୱା ଲେଣେ ୱା ୱସତୀ’’ତି କଥେନ୍ତାନଂ ସୋତେନ ସୱନଂ, ଏତମ୍ପି ବହୁକାରମେୱ। ଉପସଙ୍କମନନ୍ତି ‘‘ଦାନଂ ୱା ଦସ୍ସାମି, ପଞ୍ହଂ ୱା ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମି, ଧମ୍ମଂ ୱା ସୋସ୍ସାମି, ସକ୍କାରଂ ୱା କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଏୱରୂପେନ ଚିତ୍ତେନ ଅରିୟାନଂ ଉପସଙ୍କମନଂ। ପୟିରୁପାସନନ୍ତି ପଞ୍ହାପୟିରୁପାସନଂ। ଅରିୟାନଂ ଗୁଣେ ସୁତ୍ୱା ତେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ‘‘କିଂ, ଭନ୍ତେ, କୁସଲ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନୁସ୍ସତିନ୍ତି ରତ୍ତିଟ୍ଠାନଦିୱାଟ୍ଠାନେସୁ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ‘‘ଇଦାନି ଅରିୟା ଲେଣଗୁହମଣ୍ଡପାଦୀସୁ ଝାନୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲସୁଖେହି ୱୀତିନାମେନ୍ତୀ’’ତି ଅନୁସ୍ସରଣଂ। ଯୋ ୱା ତେସଂ ସନ୍ତିକେ ଓୱାଦୋ ଲଦ୍ଧୋ ହୋତି, ତଂ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ସୀଲଂ କଥିତଂ, ଇମସ୍ମିଂ ସମାଧି, ଇମସ୍ମିଂ ୱିପସ୍ସନା, ଇମସ୍ମିଂ ମଗ୍ଗୋ, ଇମସ୍ମିଂ ଫଲ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅନୁସ୍ସରଣଂ। ଅନୁପବ୍ବଜ୍ଜନ୍ତି ଅରିୟେସୁ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା ଘରା ନିକ୍ଖମ୍ମ ତେସଂ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ। ଅରିୟାନଞ୍ହି ସନ୍ତିକେ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା ତେସଂୟେୱ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ତେସଂୟେୱ ଓୱାଦାନୁସାସନିଂ ପଚ୍ଚାସୀସମାନସ୍ସ ଚରତୋପି ପବ୍ବଜ୍ଜା ଅନୁପବ୍ବଜ୍ଜା ନାମ। ଅରିୟେସୁ ପସାଦେନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରିୟାନଂ ସନ୍ତିକେ ଓୱାଦାନୁସାସନିଂ ପଚ୍ଚାସୀସମାନସ୍ସ ଚରତୋ ପବ୍ବଜ୍ଜାପି ଅନୁପବ୍ବଜ୍ଜା ନାମ। ଅଞ୍ଞେସୁ ପନ ପସାଦେନ ଅଞ୍ଞେସଂୟେୱ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେସଂୟେୱ ଓୱାଦାନୁସାସନିଂ ପଚ୍ଚାସୀସମାନସ୍ସ ଚରତୋ ପବ୍ବଜ୍ଜା ଅନୁପବ୍ବଜ୍ଜା ନାମ ନ ହୋତି।

ଏୱଂ ପବ୍ବଜିତେସୁ ପନ ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରସ୍ସ ତାୱ ଅନୁପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତା ସତସହସ୍ସମତ୍ତା ଅହେସୁଂ, ତଥା ଥେରସ୍ସେୱ ସଦ୍ଧିୱିହାରିକସ୍ସ ଚ ଚନ୍ଦଗୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ, ତସ୍ସାପି ସଦ୍ଧିୱିହାରିକସ୍ସ ସୂରିୟଗୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ, ତସ୍ସାପି ସଦ୍ଧିୱିହାରିକସ୍ସ ଅସ୍ସଗୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ, ତସ୍ସାପି ସଦ୍ଧିୱିହାରିକସ୍ସ ଯୋନକଧମ୍ମରକ୍ଖିତତ୍ଥେରସ୍ସ , ତସ୍ସ ପନ ସଦ୍ଧିୱିହାରିକୋ ଅସୋକରଞ୍ଞୋ କନିଟ୍ଠଭାତା ତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ନାମ ଅହୋସି, ତସ୍ସ ଅନୁପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତା ଅଡ୍ଢତେୟ୍ୟକୋଟିସଙ୍ଖା ଅହେସୁଂ। ମହିନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସ ଅନୁପବ୍ବଜିତାନଂ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ ନତ୍ଥି। ଯାୱଜ୍ଜଦିୱସା ଲଙ୍କାଦୀପେ ସତ୍ଥରି ପସାଦେନ ପବ୍ବଜନ୍ତା ମହିନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସେୱ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଅନୁପବ୍ବଜନ୍ତି ନାମ।

ତଂଧମ୍ମନ୍ତି ତଂ ତେସଂ ଓୱାଦାନୁସାସନୀଧମ୍ମଂ। ଅନୁସ୍ସରତୀତି ସରତି। ଅନୁୱିତକ୍କେତୀତି ୱିତକ୍କାହତଂ କରୋତି। ଆରଦ୍ଧୋ ହୋତୀତି ପରିପୁଣ୍ଣୋ ହୋତି। ପୱିଚିନତୀତିଆଦି ସଙ୍ଗଂ ତତ୍ଥ ଞାଣଚାରୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ପୱିଚିନତୀତି ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ୱିଚିନତି। ପୱିଚରତୀତି ତତ୍ଥ ଞାଣଂ ଚରାପେତି। ପରିୱୀମଂସମାପଜ୍ଜତୀତି ୱୀମଂସନଂ ଓଲୋକନଂ ଗୱେସନଂ ଆପଜ୍ଜତି।

ସତ୍ତ ଫଲା ସତ୍ତାନିସଂସାତି ଉଭୟମ୍ପେତଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ପଟିକଚ୍ଚ ଅଞ୍ଞଂ ଆରାଧେତୀତି ଅରହତ୍ତଂ ଆରାଧେନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂୟେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ଆରାଧେତି, ତଞ୍ଚ ଖୋ ପଟିକଚ୍ଚ, ଅସମ୍ପତ୍ତେୟେୱ ମରଣକାଲେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ମରଣକାଲେତି ଅଥ ମରଣସ୍ସ ଆସନ୍ନକାଲେ।

ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାୟୀତି ଯୋ ଆୟୁୱେମଜ୍ଝଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟତି, ସୋ ତିୱିଧୋ ହୋତି। କପ୍ପସହସ୍ସାୟୁକେସୁ ତାୱ ଅୱିହେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଏକୋ ନିବ୍ବତ୍ତଦିୱସେୟେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ନୋ ଚେ ନିବ୍ବତ୍ତଦିୱସେ ପାପୁଣାତି, ପଠମସ୍ସ ପନ କପ୍ପସତସ୍ସ ମତ୍ଥକେ ପାପୁଣାତି। ଅୟମେକୋ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାୟୀ। ଅପରୋ ଏୱଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କପ୍ପସତାନଂ ମତ୍ଥକେ ପାପୁଣାତି, ଅୟଂ ଦୁତିୟୋ। ଅପରୋ ଏୱମ୍ପି ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଚତୁନ୍ନଂ କପ୍ପସତାନଂ ମତ୍ଥକେ ପାପୁଣାତି, ଅୟଂ ତତିୟୋ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାୟୀ।

ପଞ୍ଚମଂ ପନ କପ୍ପସତଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାୟୀ ନାମ ହୋତି। ଅତପ୍ପାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଉପ୍ପନ୍ନୋ ପନ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପୟୋଗେନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାୟୀ ନାମ, ଅସଙ୍ଖାରେନ ଅପ୍ପୟୋଗେନ ପତ୍ତୋ ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାୟୀ ନାମ। ଅୱିହାଦୀସୁପି ନିବ୍ବତ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଯାୱତାୟୁକଂ ଠତ୍ୱା ଉପରୂପରି ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅକନିଟ୍ଠଂ ପତ୍ତୋ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ନାମ।

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାରୀସ ଅନାଗାମିନୋ କଥେତବ୍ବା। ଅୱିହେସୁ ହି ତୟୋ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାୟୀ, ଏକୋ ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାୟୀ, ଏକୋ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀତି ପଞ୍ଚ ହୋନ୍ତି। ତେ ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାୟିନୋ ପଞ୍ଚ, ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାୟିନୋ ପଞ୍ଚାତି ଦସ ହୋନ୍ତି, ତଥା ଅତପ୍ପାଦୀସୁ। ଅକନିଟ୍ଠେସୁ ପନ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାୟୀ, ଚତ୍ତାରୋ ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାୟୀତି ଅଟ୍ଠାତି ଏୱଂ ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ହୋନ୍ତି। ତେସଂ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ସବ୍ବଜେଟ୍ଠୋ ଚେୱ ହୋତି ସବ୍ବକନିଟ୍ଠୋ ଚ। କଥଂ? ସୋ ହି ସୋଳସକପ୍ପସହସ୍ସାୟୁକତ୍ତା ଆୟୁନା ସବ୍ବେସଂ ଜେଟ୍ଠୋ, ସବ୍ବପଚ୍ଛା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣୀତି ସବ୍ବେସଂ କନିଟ୍ଠୋ। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକା ନାନାଲକ୍ଖଣା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା କଥିତା।

୪। ୱତ୍ଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୫। ଚତୁହେ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଇତି ଚେ ମେ ହୋତୀତି ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତି ଏୱଂ ଚେ ମଯ୍ହଂ ହୋତି। ଅପ୍ପମାଣୋତି ମେ ହୋତୀତି ଅପ୍ପମାଣୋତି ଏୱଂ ମେ ହୋତି। ସୁସମାରଦ୍ଧୋତି ସୁପରିପୁଣ୍ଣୋ। ତିଟ୍ଠତୀତି ଏତ୍ଥ ଅଟ୍ଠହାକାରେହି ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ତିଟ୍ଠତି – ଉପ୍ପାଦଂ ଅନାୱଜ୍ଜିତତ୍ତା, ଅନୁପ୍ପାଦଂ ଆୱଜ୍ଜିତତ୍ତା ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ତିଟ୍ଠତି, ପୱତ୍ତଂ, ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ, ନିମିତ୍ତଂ, ଅନିମିତ୍ତଂ ସଙ୍ଖାରେ ଅନାୱଜ୍ଜିତତ୍ତା, ୱିସଙ୍ଖାରଂ ଆୱଜ୍ଜିତତ୍ତା ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ତିଟ୍ଠତୀତି। ଇମେହି ଅଟ୍ଠହାକାରେହି ତିଟ୍ଠତୀତି ଥେରୋ ଜାନାତି, ୱୁତ୍ତାକାରୱିପରୀତେହେୱ ଅଟ୍ଠହାକାରେହି ଚୱନ୍ତଂ ଚୱତୀତି ପଜାନାତି। ସେସବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଇତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଥେରସ୍ସ ଫଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା କଥିତା। ଯଦା ହି ଥେରୋ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ସୀସଂ କତ୍ୱା ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ତଦା ଇତରେ ଛ ତଦନ୍ୱଯା ହୋନ୍ତି। ଯଦା ଧମ୍ମୱିଚଯାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ, ତଦାପି ସେସା ତଦନ୍ୱଯା ହୋନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଯଂ ଅତ୍ତନୋ ଚିଣ୍ଣୱସିତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଥେରୋ ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ କଥେସୀତି।

୫। ଭିକ୍ଖୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୬। ପଞ୍ଚମେ ବୋଧାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ବୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। କିଂ ବୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯ? ମଗ୍ଗେନ ଅସଙ୍ଖତଂ ନିବ୍ବାନଂ, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ କତକିଚ୍ଚତଂ, ମଗ୍ଗେନ ୱା କିଲେସନିଦ୍ଦାତୋ ପବୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯ, ଫଲେନ ପବୁଜ୍ଝନଭାୱତ୍ଥାଯାତିପି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନେୱେତ୍ଥ ନିବ୍ବାନସଚ୍ଛିକିରିଯା କିଲେସପହାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାତି ସବ୍ବଂ ଦସ୍ସିତଂ।

୬-୭। କୁଣ୍ଡଲିଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୮୭-୧୮୮। ଛଟ୍ଠେ ଆରାମନିସ୍ସଯୀତି ଆରାମଂ ନିସ୍ସାଯ ୱସନଭାୱେନ ଆରାମନିସ୍ସଯୀ। ପରିସାୱଚରୋତି ପରିସାଯ ଅୱଚରୋ। ପରିସଂ ନାମ ବାଲାପି, ପଣ୍ଡିତାପି ଓସରନ୍ତି, ଯୋ ପନ ପରପ୍ପୱାଦଂ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱାଦଂ ଦୀପେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ଅଯଂ ପରିସାୱଚରୋ ନାମ। ଆରାମେନ ଆରାମନ୍ତି ଆରାମେନେୱ ଆରାମଂ ଅନୁଚଙ୍କମାମି, ନ ବାହିରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଯ୍ୟାନେନ ଉଯ୍ୟାନନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଞ୍ଞେନ ୱା ଆରାମେନ ପୱିସିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଆରାମଂ, ଅଞ୍ଞେନ ଉଯ୍ୟାନେନ ଅଞ୍ଞଂ ଉଯ୍ୟାନନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଇତିୱାଦପ୍ପମୋକ୍ଖାନିସଂସନ୍ତି ‘‘ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛା ହୋତି, ଏୱଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ଏୱଂ ଗହଣଂ, ଏୱଂ ନିବ୍ବେଠନ’’ନ୍ତି ଇମିନା ନଯେନ ଇତିୱାଦୋ ହୋତି ଇତିୱାଦପ୍ପମୋକ୍ଖୋତି ଏତଂ ଆନିସଂସଂ। ଉପାରମ୍ଭାନିସଂସନ୍ତି ‘‘ଅଯଂ ପୁଚ୍ଛାଯ ଦୋସୋ, ଅଯଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ’’ତି ଏୱଂ ୱାଦଦୋସାନିସଂସଂ।

କଥଂ ଭାୱିତୋ ଚ, କୁଣ୍ଡଲିଯ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋତି ସତ୍ଥା ‘‘ଏତ୍ତକଂ ଠାନଂ ପରିବ୍ବାଜକେନ ପୁଚ୍ଛିତଂ, ଇଦାନି ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ’’ତି ଞତ୍ୱା ‘‘ନ ତାୱ ଅଯଂ ଦେସନା ଯଥାନୁସନ୍ଧିଂ ଗତା। ଇଦାନି ନଂ ଯଥାନୁସନ୍ଧିଂ ପାପେସ୍ସାମୀ’’ତି ସଯମେୱ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଇମଂ ଦେସନଂ ଆରଭି। ତତ୍ଥ ମନାପଂ ନାଭିଜ୍ଝତୀତି ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ନାଭିଜ୍ଝାଯତି। ନାଭିହଂସତୀତି ନ ସାମିସାଯ ତୁଟ୍ଠିଯା ଅଭିହଂସତି। ତସ୍ସ ଠିତୋ ଚ କାଯୋ ହୋତି, ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ସ ନାମକାଯୋ ଚ ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତେ ଠିତଂ ହୋତି। ସୁସଣ୍ଠିତନ୍ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ସଣ୍ଠିତଂ। ସୁୱିମୁତ୍ତନ୍ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିମୁତ୍ତିଯା ସୁୱିମୁତ୍ତଂ। ଅମନାପନ୍ତି ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ। ନ ମଙ୍କୁ ହୋତୀତି ତସ୍ମିଂ ନ ମଙ୍କୁ ହୋତି। ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋତି କିଲେସୱସେନ ଅଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋ। ଅଦୀନମାନସୋତି ଦୋମନସ୍ସୱସେନ ଅଦୀନଚିତ୍ତୋ। ଅବ୍ୟାପନ୍ନଚେତସୋତି ଦୋସୱସେନ ଅପୂତିଚିତ୍ତୋ।

ଏୱଂ ଭାୱିତୋ ଖୋ, କୁଣ୍ଡଲିଯ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ ଏୱଂ ବହୁଲୀକତୋ ତୀଣି ସୁଚରିତାନି ପରିପୂରେତୀତି ଏତ୍ଥ ଏୱଂ ସୁଚରିତପୂରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ – ଇମେସୁ ତାୱ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଅଟ୍ଠାରସ ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ହୋନ୍ତି। କଥଂ? ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ତାୱ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ କାଯଙ୍ଗୱାଚଙ୍ଗାନି ଅଚୋପେତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଲୋଭଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଂ ହୋତି। ଲୋଭସହଗତେନ ଚିତ୍ତେନ ‘‘ଅହୋ ୱତିଦଂ ଇଟ୍ଠଂ କନ୍ତଂ ମନାପ’’ନ୍ତି ଭଣନ୍ତସ୍ସ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ, ତଦେୱ ହତ୍ଥେନ ପରାମସନ୍ତସ୍ସ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ। ସେସଦ୍ୱାରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ସୋତଦ୍ୱାରସ୍ମିଞ୍ହି ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭୂତଂ ସଙ୍ଖପଣୱାଦିତୂରିଯଭଣ୍ଡଂ ଅନାମାସଂ ଆମସନ୍ତସ୍ସ, ଘାନଦ୍ୱାରେ ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭୂତଂ ଗନ୍ଧମାଲାଦିଂ, ଜିୱ୍ହାଦ୍ୱାରେ ରସାରମ୍ମଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭୂତଂ ମଚ୍ଛମଂସାଦିଂ, କାଯଦ୍ୱାରେ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭୂତଂ ୱତ୍ଥତୂଲକପାୱାରାଦିଂ, ମନୋଦ୍ୱାରେ ପଞ୍ଚଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଭୂତଂ ସପ୍ପିତେଲମଧୁଫାଣିତାଦିଂ ଆମସନ୍ତସ୍ସ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସଙ୍ଖେପତୋ ପନେତ୍ଥ ଛସୁ

ଦ୍ୱାରେସୁ କାଯୱୀତିକ୍କମୋ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ, ୱଚୀୱୀତିକ୍କମୋ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ, ମନୋୱୀତିକ୍କମୋ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି ତୀଣେୱ ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ହୋନ୍ତି।

ଅଯଂ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ଅତ୍ତନୋ ଭାୱନାପଟିସଙ୍ଖାନେ ଠିତୋ ଇମାନି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ସୁଚରିତଂ କତ୍ୱା ୱିପରିଣାମେତି। କଥଂ? ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ତାୱ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ କାଯଙ୍ଗୱାଚଙ୍ଗାନି ଅଚାଲେତ୍ୱା ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପଯତୋ ମନୋସୁଚରିତଂ ହୋତି, ୱିପସ୍ସନାସହଗତେନ ଚିତ୍ତେନ ଖଯଧମ୍ମଂ ୱଯଧମ୍ମନ୍ତି ଭଣନ୍ତସ୍ସ ୱଚୀସୁଚରିତଂ, ''ଅନାମାସଭଣ୍ଡଂ ଏତ''ନ୍ତି ଅନାମସନ୍ତସ୍ସ କାଯସୁଚରିତଂ। ସେସଦ୍ୱାରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱଂ ଇମାନି ୱିତ୍ଥାରତୋ ଅଟ୍ଠାରସ ସୁଚରିତାନି ହୋନ୍ତି। ସଙ୍ଖେପତୋ ପନେତ୍ଥାପି ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ କାଯସଂୱରୋ କାଯସୁଚରିତଂ, ୱଚୀସଂୱରୋ ୱଚୀସୁଚରିତଂ, ମନୋସଂୱରୋ ମନୋସୁଚରିତନ୍ତି ତୀଣେୱ ସୁଚରିତାନି ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ ତୀଣି ସୁଚରିତାନି ପରିପୂରେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ତାୱତା ସୀଲାନୁରକ୍ଖିତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରସୀଲଂ କଥିତଂ।

କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ ପହାଯାତିଆଦୀସୁ ତିୱିଧଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ, ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ, ତିୱିଧଂ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଂ। ତସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୱସେନ କାଯସୁଚରିତାଦୀନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଏତ୍ତାୱତା କାଯସଂୱରୱଚୀସଂୱରେହି ପାତିମୋକ୍ଖସୀଲଂ, ମନୋସଂୱରେନ ତୀଣି ସୀଲାନୀତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ କଥିତଂ ହୋତି। ସକଲେ ପନ ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ସୁଚରିତମୂଲକା ସତିପଟ୍ଠାନା ଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା, ସତ୍ତନ୍ନଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ମୂଲଭୂତା ସତିପଟ୍ଠାନା ପୁବ୍ବଭାଗା, ତେପି ସତିପଟ୍ଠାନମୂଲକା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ପୁବ୍ବଭାଗାୱ। ୱିଜ୍ଜାୱିମୁତ୍ତିମୂଲକା ପନ ଲୋକୁତ୍ତରାୱ କଥିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସତ୍ତମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୮। ଉପୱାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୯। ଅଟ୍ଠମେ ପଚ୍ଚତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ତନାୱ। ଯୋନିସୋମନସିକାରାତି ଯୋନିସୋ ମନସିକାରେନ। ଆରବ୍ଭମାନୋୱାତି କୁରୁମାନୋଯେୱ। ସୁୱିମୁତ୍ତନ୍ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିମୁତ୍ତିଯା ସୁଟ୍ଠୁ ୱିମୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଟିଂକତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥଂ କରିତ୍ୱା, ଅତ୍ଥିକୋ ହୁତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୯। ପଠମଉପ୍ପନ୍ନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୦। ନୱମେ ନାଞ୍ଞତ୍ର ତଥାଗତସ୍ସ ପାତୁଭାୱାତି ତଥାଗତସ୍ସ ପାତୁଭାୱଂ ୱିନା ନ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ କାଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୦। ଦୁତିଯଉପ୍ପନ୍ନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୧। ଦସମେ ନାଞ୍ଞତ୍ର ସୁଗତୱିନଯାତି ସୁଗତୋୱାଦଂ ୱିନା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି।

ପବ୍ବତୱଗ୍ଗୋ।

୨। ଗିଲାନୱଗ୍ଗୋ

୧-୩। ପାଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୯୨-୧୯୪। ଦୁତିଯୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ଚତ୍ତାରୋ ଇରିଯାପଥେ କପ୍ପେନ୍ତୀତି ଯେସଂ ଚତ୍ତାରୋ ଇରିଯାପଥା ଅତ୍ଥି, ତେସଂଯେୱ ୱସେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସୀଲଂ ନିସ୍ସାଯାତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା। ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେତି ସହୱିପସ୍ସନକେ ମଗ୍ଗବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ। ଦୁତିଯତତିଯାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

୪-୧୦। ପଠମଗିଲାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୯୫-୨୦୧। ଚତୁତ୍ଥେ ତଥା ପହୀନୋ ଚାଯସ୍ମତୋ ମହାକସ୍ସପସ୍ସ ସୋ ଆବାଧୋ ଅହୋସୀତି ଥେରସ୍ସ କିର ଇମଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାୱନଂ ସାଧୁକଂ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ଏତଦହୋସି ''ମଯ୍ହଂ ପବ୍ବଜିତଦିୱସତୋ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତସ୍ସ ଇମେ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ପାତୁଭୂତା''ତି। ଅଥସ୍ସ ''ନିଯ୍ୟାନିକଂ ୱତ ସତ୍ଥୁସାସନ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତଯତୋ ଲୋହିତଂ ପସୀଦି, ଉପାଦାରୂପଂ ୱିସୁଦ୍ଧଂ ଅହୋସି, ପୋକ୍ଖରପତ୍ତେ ପତିତୌଦକବିନ୍ଦୁ ୱିଯ ସରୀରତୋ ରୋଗୋ ୱିନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଗତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ତଥା ପହୀନୋ ଚାଯସ୍ମତୋ ମହାକସ୍ସପସ୍ସ ସୋ ଆବାଧୋ ଅହୋସୀ''ତି। ପଞ୍ଚମଛଟ୍ଠେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇମେସଂ ପନ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ଜନାନଂ ପବ୍ବତପାଦେ ପୁପ୍ଫିତୱିସରୁକ୍ଖୱାତସମ୍ଫସ୍ସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମନ୍ଦସୀତଜରୋ ଆବାଧୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ

ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଗିଲାନୱଗ୍ଗୋ।

୩। ଉଦାଯିୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ବୋଧାଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୦୨-୨୦୩। ତତିଯୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ କିତ୍ତାୱତା ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଭନ୍ତେ, କିତ୍ତକେନ ନୁ ଖୋ ବୁଜ୍ଝନକଅଙ୍ଗା ନାମ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ବୋଧାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ବୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ମିସ୍ସକବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା କଥିତା। ଦୁତିଯେ ଧମ୍ମପରିଚ୍ଛେଦୋ କଥିତୋ।

୩-୫। ଠାନିଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୦୪-୨୦୬। ତତିଯେ କାମରାଗଟ୍ଠାନିଯାନନ୍ତି କାମରାଗସ୍ସ କାରଣଭୂତାନଂ ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମାନଂ। ବ୍ଯାପାଦଟ୍ଠାନିଯାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସକଲଞ୍ହି ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣେନେୱ କଥିତଂ। ପଠମୱଗ୍ଗସ୍ସ ଦୁତିଯସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦୋପେତ୍ଥ ଲବ୍ଭତେୱ। ଚତୁତ୍ଥେ ମିସ୍ସକବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା କଥିତା। ପଞ୍ଚମେ ଅପରିହାନିଯେ ଧମ୍ମେତି ଅପରିହାନିକରେ ସଭାୱଧମ୍ମେ।

୬-୭। ତଣ୍ହକ୍ଖଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୦୭-୨୦୮। ଛଟ୍ଠେ ଏତଦୱୋଚାତି "ଇମିସ୍ସଂ ପରିସତି ନିସିନ୍ନୋ ଉଦାଯିତ୍ଥେରୋ ନାମ ଅନୁସନ୍ଧିକୁସଲୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅତ୍ଥି, ସୋ ମଂ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସତୀତି ଭଗୱତା ଓସାପିତଦେସନଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଦେସନାନୁସନ୍ଧିଂ ଘଟେସ୍ସାମୀ"ତି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଏତଂ ଅୱୋଚ। ୱିପୁଲନ୍ତିଆଦି ସବ୍ବଂ ସୁଭାୱିତଙ୍ଗଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଭାୱିତୋ ହି ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ୱିପୁଲୋ ଚ ମହଗ୍ଗତୋ ଚ ଅପ୍ପମାଣୋ ଚ ଅବ୍ଯାପଜ୍ଜୋ ଚ ନାମ ହୋତି। ସୋ ହି ପତ୍ଥଟତ୍ତା ୱିପୁଲୋ, ମହନ୍ତଭାୱଂ ଗତତ୍ତା ମହଗ୍ଗତୋ, ୱଡ୍ଢିପମାଣତ୍ତା ଅପ୍ପମାଣୋ, ନୀୱରଣାନଂ ଦୂରୀଭାୱେନ ବ୍ଯାପାଦରହିତତ୍ତା ଅବ୍ଯାପଜ୍ଝୋ ନାମ ହୋତି। ତଣ୍ହାଯ ପହାନା କମ୍ମଂ ପହୀଯତୀତି ଯଂ ତଣ୍ହାମୂଲକଂ କମ୍ମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ତଂ ତଣ୍ହାପହାନେନ ପହୀଯତି। କମ୍ମସ୍ସ ପହାନା ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଯମ୍ପି କମ୍ମମୂଲକଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ତଂ କମ୍ମପହାନେନ ପହୀଯତି। ତଣ୍ହକ୍ଖଯାଦଯୋ ତଣ୍ହାଦୀନଂଯେୱ ଖଯା, ଅତ୍ଥତୋ ପନେତେହି ନିବ୍ବାନଂ କଥିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସତ୍ତମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୮। ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦୯। ଅଟ୍ଠମେ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯନ୍ତି ନିବ୍ବିଜ୍ଝନକୋଟ୍ଠାସିଯଂ। ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ଭାୱିତେନାତି ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେନ ଭାୱିତେନ, ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ୱା ଭାୱେତ୍ୱା ଠିତେନ, ଏୱମେତ୍ଥ ମଗ୍ଗବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ମିସ୍ସକା। ତେହି ଭାୱିତଂ, ତେ ୱା ଭାୱେତ୍ୱା ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତଲୋକୁତ୍ତରମେୱ। ତମ୍ପି ପନ ମଗ୍ଗନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ମିସ୍ସକମେୱ କଥେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି।

୯। ଏକଧମ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧୦। ନୱମେ ସଂଯୋଜନୱିନିବନ୍ଧାତି ସଂଯୋଜନସଙ୍ଖାତା ୱିନିବନ୍ଧା। ଅଜ୍ଝୋସାନାତି ପରିନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଗହଣା।

୧୦। ଉଦାଯିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧୧। ଦସମେ ଅବହୁକତୋତି ଅକତବହୁମାନୋ। ଉକ୍କୁଜାୱକୁଜନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଉକ୍କୁଜଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଉଦଯୋ, ଅୱକୁଜଂ ୱଯୋତି ଉଦଯବ୍ବଯୱସେନ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ସମ୍ମସନ୍ତୋତି ଦୀପେତି। ଧମ୍ମୋ ଚ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଅଭିସମିତୋତି ୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମୋ ଅଭିସମାଗତୋ। ମଗ୍ଗୋତି ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗୋୱ। ସଚେ ହି ଥେରୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ସୋତାପନ୍ନୋ, ଉପରି ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ଅତ୍ଥାଯ, ସଚେ ଅନାଗାମୀ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ଅତ୍ଥାଯ ଅଯଂ ୱିପସ୍ସନା ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ତଥା ୱିହରନ୍ତନ୍ତି ତେନ ତେନାକାରେନ ୱିହରନ୍ତଂ। ତଥତ୍ତାଯାତି ତଥାଭାୱାଯ। ଖୀଣା ଜାତୀତିଆଦୀହି ତଥତ୍ତାଯାତି ଅଧିପ୍ପେତଂ ତଥାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତ୍ଥାଯ ଉପନୀଯତୀତି ହି ଏତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଏୱମାହ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଉଦାୟିୱଗ୍ଗୋ।

୪। ନୀୱରଣୱଗ୍ଗୋ

୩-୪। ଉପକ୍କିଲେସସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୧୪-୨୧୫। ଚତୁତ୍ଥୱଗ୍ଗସ୍ସ ତତିଯେ ନ ଚ ପଭସ୍ସରନ୍ତି ନ ଚ ପଭାୱନ୍ତଂ। ପଭଙ୍ଗୁ ଚାତି ପଭିଜ୍ଜନସଭାୱଂ। ଅଯୋତି କାଳଲୋହଂ। ଠପେତ୍ୱା ଇଧ ୱୁତ୍ତାନି ଚତ୍ତାରି ଅୱସେସଂ ଲୋହଂ ନାମ। ସଜ୍ଝୂତି ରଜତଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଚତୁଭୂମକଚିତ୍ତସ୍ସ। ଲୋକିଯସ୍ସ ତାୱ ଉପକ୍କିଲେସୋ ହୋତୁ , ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ କଥଂ ହୋତୀତି? ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନେନ। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ଦେନ୍ତି, ତଦଗ୍ଗେନେୱ ତେ ଲୋକିଯସ୍ସାପି ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସାପି ଉପକ୍କିଲେସା ନାମ ହୋନ୍ତି। ପଭଙ୍ଗୁ ଚାତି ଆରମ୍ମଣେ ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣଭାୱୂପଗମନେନ ଭିଜ୍ଜନସଭାୱଂ। ଅନାୱରଣା ଅନୀୱରଣାତି କୁସଲଧମ୍ମେ ନ ଆୱରନ୍ତୀତି ଅନାୱରଣା, ନ ନୀୱରନ୍ତି ନ ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତୀତି ଅନୀୱରଣା। ଚେତସୋ ଅନୁପକ୍କିଲେସାତି ଚତୁଭୂମକଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନୁପକ୍କିଲେସା।

୮। ଆୱରଣନୀୱରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧୯। ଅଟ୍ଠମେ ପଞ୍ଞାଯ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣାତି ପଞ୍ଞାଯ ମନ୍ଦଭାୱକରା। ନୀୱରଣାନଞ୍ହି ଅଭିଣ୍ହୁପ୍ପାଦେ ସତି ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ପଞ୍ଞା ଦୁବ୍ବଲା ହୋତି ମନ୍ଦା ଅୱିସଦା।

ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣା ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ନ ହୋନ୍ତି। ସତ୍ତବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ହି ସପ୍ପାଯଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣା ଦୂରେ ହୋନ୍ତି। ସୋ ସଚେ ତସ୍ମିଂଯେୱ ଠାନେ ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ଏୱମସ୍ସ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ନୋ ଚେ ସକ୍କୋତି, ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ରତ୍ତିଟ୍ଠାନଦିୱାଟ୍ଠାନଂ ଗତୋ ତମେୱ ପୀତିଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋପି ଯାୱ ସତ୍ତଦିୱସବ୍ଭନ୍ତରା ତମେୱ ପୀତିଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋ ନୀୱରଣେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସତୀତି ଇଦଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମସ୍ସୱନୱସେନ ସକିଂ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜପକ୍ଖିଯା ପଟିଲଦ୍ଧବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ହି କମ୍ମାରାମତାଦୀନି ଆଗମ୍ମ ନସ୍ସନ୍ତି, ତଥାରୂପଂ ପନ ଉତୁସପ୍ପାଯାଦିଂ ଲଭିତ୍ୱା ପୁନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାପି ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁଚ୍ଚତି।

୯। ରୁକ୍ଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୦। ନୱମେ ଅଜ୍ଝାରୁହାତି ଅଭିରୁହନକା। କଚ୍ଛକୋତି ଅଟ୍ଠିକଚ୍ଛକୋ। କପିତ୍ଥନୋତି ମକ୍କଟଥନସଦିସଫଲୋ ୱିଜାତପିଲକ୍ଖୋ।

୧୦। ନୀୱରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୧। ଦସମେ ଅନ୍ଧକରଣାତି ଅନ୍ଧଭାୱକରଣା। ଅଚକ୍ଖୁକରଣାତି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଅକରଣା। ପଞ୍ଞାନିରୋଧିକାତି ପଞ୍ଞାଯ ନିରୋଧନା। ୱିଘାତପକ୍ଖିଯାତି ଦୁକ୍ଖପକ୍ଖିକା। ଅନିବ୍ବାନସଂୱତ୍ତନିକାତି ନିବ୍ବାନତ୍ଥାଯ ଅସଂୱତ୍ତନିକା। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ସକଲେପି ଇମସ୍ମିଂ ୱଗ୍ଗେ ମିସ୍ସକବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାୱ କଥିତାତି।

ନୀୱରଣୱଗ୍ଗୋ।

୫। ଚକ୍କୱତ୍ତିୱଗ୍ଗୋ

୧। ୱିଧାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୨। ପଞ୍ଚମୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ତିସ୍ସୋ ୱିଧାତି ତଯୋ ମାନକୋଟ୍ଠାସା, ମାନୋଯେୱ ୱା। ତଥା ତଥା ୱିଦହନତୋ ହି ମାନୋୱ ୱିଧାତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୨। ଚକ୍କୱତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୩। ଦୁତିଯେ ରଞ୍ଞୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ସିରିସମ୍ପତ୍ତିଯା ରାଜତି, ଚତୂହି ୱା ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂହି ଲୋକଂ ରଞ୍ଜେତୀତି ରାଜା, ତସ୍ସ

ରଞ୍ଞୋ। ‘‘ପଓତ୍ତୁ ଭଓଂ ଚକ୍କରତନ’’ନ୍ତି ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତାଯ ୱାଚାଯ ଚୋଦେନ୍ତୋ ଚକ୍କଂ ୱତ୍ତେତୀତି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ, ତସ୍ସ ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ। ପାତୁଭାୱାତି ପାତୁଭାୱେନ। ସତ୍ତନ୍ନନ୍ତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ରତନାନନ୍ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଅତ୍ଥଦସ୍ସନଂ। ୱଚନତ୍ଥୋ ପନେତ୍ଥ ରତିଜନନଟ୍ଠେନ ରତନଂ। ଅପିଚ –

‘‘ଚିତ୍ତୀକତଂ ମହଗ୍ଘଞ୍ଚ, ଅତୁଲଂ ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନଂ;

ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଂ, ରତନଂ ତେନ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ଚକ୍କରତନସ୍ସ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଞ୍ଞଂ ଦେୱଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନ ହୋତି, ସବ୍ବେୱ ଗନ୍ଧପୁପ୍ଫାଦୀହି ତସ୍ସେୱ ପୂଜଞ୍ଚ ଅଭିୱାଦନାଦୀନି ଚ କରୋନ୍ତୀତି ଚିତ୍ତୀକତଟ୍ଠେନ ରତନଂ। ଚକ୍କରତନସ୍ସ ଚ ‘‘ଏତ୍ତକଂ ନାମ ଧନଂ ଅଗ୍ଘତୀ’’ତି ଅଗ୍ଘୋ ନତ୍ଥି, ଇତି ମହଗ୍ଘଟ୍ଠେନାପି ରତନଂ। ଚକ୍କରତନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞେହି ଲୋକେ ୱିଜ୍ଜମାନରତନେହି ଅସଦିସନ୍ତି ଅତୁଲଟ୍ଠେନ ରତନଂ। ଯସ୍ମା ପନ ଯସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ବୁଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି , ତସ୍ମିଂଯେୱ ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ, ବୁଦ୍ଧା ଚ କଦାଚି କରହଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ରତନଂ। ତଦେତଂ ଜାତିରୂପକୁଲିସ୍ସରିଯାଦୀହି ଅନୋମସ୍ସ ଉଳାରସତ୍ତସ୍ସେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଅଞ୍ଞସ୍ସାତି ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଟ୍ଠେନାପି ରତନଂ। ଯଥା ଚ ଚକ୍କରତନଂ, ଏୱଂ ସେସାନିପୀତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଚିତ୍ତୀକତଂ ମହଗ୍ଘଞ୍ଚ, ଅତୁଲଂ ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନଂ;

ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଂ, ରତନଂ ତେନ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ପାତୁଭାୱୋ ହୋତୀତି ନିବ୍ବତ୍ତି ହୋତି। ତତ୍ରାଯଂ ଯୋଜନା – ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ପାତୁଭାୱା ସତ୍ତନ୍ନଂ ରତନାନଂ ପାତୁଭାୱୋତି ଅଯୁତ୍ତଂ। ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ହି ଚକ୍କଂ ୱତ୍ତେତ୍ୱା ସୋ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ନାମ ହୋତୀତି ନାଯୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା? ଚକ୍କୱତ୍ତନନିଯମାପେକ୍ଖତାଯ। ଯୋ ହି ନିଯମେନ ଚକ୍କଂ ୱତ୍ତେସ୍ସତି, ସୋ ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପଭୁତି ‘‘ଚକ୍କୱତ୍ତି ପାତୁଭୂତୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଲଦ୍ଧନାମସ୍ସ ଚ ପୁରିସସ୍ସ ମୂଲୁପ୍ପତ୍ତିୱଚନତୋପି ଯୁତ୍ତମେୱେତଂ। ଯୋ ହି ଏସ ଚକ୍କୱତ୍ତୀତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ସତ୍ତୱିସେସୋ, ତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିସଙ୍ଖାତୋ ପାତୁଭାୱୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ହି ପାତୁଭାୱା ରତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତି। ପାତୁଭୂତେହି ପନ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ପରିପକ୍କେ ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରେ ସୋ ସଂଯୁଜ୍ଜତି, ତଦା ଲୋକସ୍ସ ତେସୁ ପାତୁଭାୱଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ବହୁଲୱଚନତୋ ଚାପି ଯୁତ୍ତମେୱେତଂ। ଯଦା ହି ଲୋକସ୍ସ ତେସୁ ପାତୁଭାୱସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦା ଏକମେୱ ପଠମଂ, ପଚ୍ଛା ଇତରାନି ଛ ପାତୁଭୱନ୍ତୀତି ବହୁଲୱଚନତୋ ଚାପି ଏତଂ ଯୁତ୍ତଂ। ପାତୁଭାୱସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥଭେଦତୋପି ଯୁତ୍ତମେୱେତଂ। ନ କେୱଲଞ୍ହି ପାତୁଭୂତମେୱ ପାତୁଭାୱୋ, ପାତୁଭାୱଯତୀତି ପାତୁଭାୱୋ। ଅଯଂ ପାତୁଭାୱସ୍ସ ଅତ୍ଥଭେଦୋ। ଯସ୍ମା ଯୋ ସୋ ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରୋ ରାଜାନଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିଂ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ପାତୁଭାୱଯତି, ତସ୍ମା ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ପାତୁଭାୱା। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଚକ୍କୱତ୍ତିଯେୱ, ଇମାନି ପନ ସତ୍ତ ରତନାନିପି ପାତୁଭୱନ୍ତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଯଥେୱ ହି ସୋ ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରୋ ରଞ୍ଞୋ ଜନକହେତୁ, ଏୱଂ ରତନାନମ୍ପି ପରିଯାଯେନ ଉପନିସ୍ସଯହେତୂତି ଯୁତ୍ତମେୱେତଂ ‘‘ରଞ୍ଞୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ପାତୁଭାୱା ସତ୍ତନ୍ନଂ ରତନାନଂ ପାତୁଭାୱୋ ହୋତୀ’’ତି।

ଇଦାନି ତେସଂ ରତନାନଂ ସରୂପୱସେନ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କତମେସଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଚକ୍କରତନସ୍ସାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଚକ୍କରତନସ୍ସାତିଆଦୀସୁ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପାଧିପ୍ପାଯୋ – ଦ୍ୱିସହସ୍ସଦୀପପରିୱାରାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଦୀପାନଂ ସିରିୱିଭୱଂ ଗହେତ୍ୱା ଦାତୁଂ ସମତ୍ଥସ୍ସ ଚକ୍କରତନସ୍ସ ପାତୁଭାୱୋ ହୋତି, ତଥା ପୁରେଭତ୍ତମେୱ ସାଗରପରିଯନ୍ତଂ ପଥୱିଂ ଅନୁପରିଯାଯନସମତ୍ଥସ୍ସ ୱେହାସଙ୍ଗମସ୍ସ ହତ୍ଥିରତନସ୍ସ, ତାଦିସସ୍ସେୱ ଅସ୍ସରତନସ୍ସ, ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେପି ଅନ୍ଧକାରେ ଯୋଜନପ୍ପମାଣଂ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ଆଲୋକଦସ୍ସନସମତ୍ଥସ୍ସ ମଣିରତନସ୍ସ, ଛବ୍ବିଧଂ ଦୋସଂ ୱିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ମନାପଚାରିନୋ ଇତ୍ଥିରତନସ୍ସ, ଯୋଜନପ୍ପମାଣେ ପଦେସେ ଅନ୍ତୋପଥୱିଗତାନଂ ନିଧୀନଂ ଦସ୍ସନସମତ୍ଥସ୍ସ ଗହପତିରତନସ୍ସ, ଅଗ୍ଗମହେସିଯା କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ସକଲରଜ୍ଜାନୁସାସନସମତ୍ଥସ୍ସ ଜେଟ୍ଠପୁତ୍ତସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପରିଣାଯକରତନସ୍ସ ଚ ପାତୁଭାୱୋ ହୋତୀତି । ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ତେସଂ ଚକ୍କରତନାଦୀନଂ ପାତୁଭାୱୱିଧାନଂ ମହାସୁଦସ୍ସନାଦୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ଆଗତମେୱ। ଅତ୍ଥୋପିସ୍ସ ତେସଂ ୱଣ୍ଣନାଯ ସଂୱଣ୍ଣିତୋଯେୱ।

ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗରତନସ୍ସାତିଆଦୀସୁ ସରିକ୍ଖକତା ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା – ଯଥେୱ ହି ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ଚକ୍କରତନଂ ସବ୍ବରତନାନଂ ପୁରେଚରଂ, ଏୱଂ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗରତନଂ ସବ୍ବେସଂ ଚତୁଭୂମକଧମ୍ମାନଂ ପୁରେଚରନ୍ତି, ପୁରେଚରଣଟ୍ଠେନ ଚକ୍କୱତ୍ତିରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କରତନସଦିସଂ ହୋତି। ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ଚ ରତନେସୁ ମହାକାଯୂପପନ୍ନଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତଂ ୱିପୁଲଂ ମହନ୍ତଂ ହତ୍ଥିରତନଂ, ଇଦମ୍ପି ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗରତନଂ ମହନ୍ତଂ ଧମ୍ମକାଯୂପପନ୍ନଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତଂ ୱିପୁଲଂ ମହନ୍ତନ୍ତି ହତ୍ଥିରତନସଦିସଂ ହୋତି। ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ଅସ୍ସରତନଂ ସୀଘଂ ଲହୁ ଜୱଂ, ଇଦମ୍ପି ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗରତନଂ ସୀଘଂ ଲହୁ ଜୱନ୍ତି ଇମାଯ ସୀଘଲହୁଜୱତାଯ ଅସ୍ସରତନସଦିସଂ ହୋତି। ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ମଣିରତନଂ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମତି, ଆଲୋକଂ ଦସ୍ସେତି, ଇଦମ୍ପି

ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗରତନଂ ତାଯ ଏକନ୍ତକୁସଲତ୍ତା କିଲେସନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମତି, ସହଜାତପଚ୍ଚଯାଦିୱସେନ ଞାଣାଲୋକଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଇମିନା ଅନ୍ଧକାରୱିଧମନଆଲୋକଦସ୍ସନଭାୱେନ ମଣିରତନସଦିସଂ ହୋତି।

ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ଇତ୍ଥିରତନଂ କାଯଚିତ୍ତଦରଥଂ ପଟିପସ୍ସମ୍ଭେତି, ପରିଳାହଂ ୱୂପସମେତି। ଇଦମ୍ପି ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗରତନଂ କାଯଚିତ୍ତଦରଥଂ ପଟିପସ୍ସମ୍ଭେତି, ପରିଳାହଂ ୱୂପସମେତୀତି ଇତ୍ଥିରତନସଦିସଂ ହୋତି। ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ଗହପତିରତନଂ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତକ୍ଖଣେ ଧନଦାନେନ ୱିକ୍ଖେପଂ ପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ କରୋତି, ଇଦମ୍ପି ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗରତନଂ ଯଥିଚ୍ଛିତାଦିୱସେନ ଅପ୍ପନଂ ସମ୍ପାଦେତି, ୱିକ୍ଖେପଂ ପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ କରୋତୀତି ଗହପତିରତନସଦିସଂ ହୋତି। ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ଚ ପରିଣାଯକରତନଂ ସବ୍ବତ୍ଥକିଚ୍ଚସମ୍ପାଦନେନ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତଂ କରୋତି। ଇଦମ୍ପି ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗରତନଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଂ ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚତୋ ମୋଚେତ୍ୱା ପଯୋଗମଜ୍ଝତ୍ତେ ଠପଯମାନଂ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତଂ କରୋତୀତି ପରିଣାଯକରତନସଦିସଂ ହୋତି। ଇତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଚତୁଭୂମକୋ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକଧମ୍ମପରିଚ୍ଛେଦୋ କଥିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୪-୧୦। ଦୁପ୍ପଞ୍ଞସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୨୫-୨୩୧। ଚତୁତ୍ଥେ ଏଳମୂଗୋତି ମୁଖେନ ୱାଚଂ ନିଚ୍ଛାରେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତୋପି ଦୋସେହି ମୂଗୋ ଅସମ୍ପନ୍ନୱଚନୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଚକ୍କୱତ୍ତିୱଗ୍ଗୋ।

୬। ସାକଚ୍ଛୱଗ୍ଗୋ

୧। ଆହାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୨। ଛଟ୍ଠୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ଅଯମାହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯାତିଆଦୀସୁ ଅଯଂ ପୁରିମନଯତୋ ୱିସେସୋ। ନ କେୱଲଞ୍ହି ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦୀନଂ ଏତେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାୱ ଉପ୍ପାଦାଯ, ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ୱା ଭାୱନାଯ ପାରିପୂରିଯା ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ଅଞ୍ଞେପି ପନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅପରେପି ହି ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତା ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତିପୁଗ୍ଗଲସେୱନତା ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି। ଅଭିକ୍କନ୍ତାଦୀସୁ ହି ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ, ଭତ୍ତନିକ୍ଖିତ୍ତକାକସଦିସେ ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜନେନ, ତିସ୍ସଦତ୍ତତ୍ଥେରଅଭଯତ୍ଥେରାଦିସଦିସେ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତିପୁଗ୍ଗଲେ ସେୱନେନ, ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ସତିସମୁଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଚିତ୍ତତାଯ ଚ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ଚତୂହି କାରଣେହି ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଭାୱନାପାରିପୂରୀ ହୋତି।

ସତ୍ତ ଧମ୍ମା ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ପରିପୁଚ୍ଛକତା ୱତ୍ଥୁୱିସଦକିରିଯା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତ୍ତପଟିପାଦନା ଦୁପ୍ପଞ୍ଞପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନା ପଞ୍ଞୱନ୍ତପୁଗ୍ଗଲସେୱନା ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିଯପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି। ତତ୍ଥ ପରିପୁଚ୍ଛକତାତି ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନିନ୍ଦ୍ରିଯବଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗଝାନଙ୍ଗସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ଅତ୍ଥସନ୍ନିସ୍ସିତପରିପୁଚ୍ଛାବହୁଲତା।

ୱତ୍ଥୁୱିସଦକିରିଯାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ୱିସଦଭାୱକରଣଂ। ଯଦା ହିସ୍ସ କେସନଖଲୋମାନି ଦୀଘାନି ହୋନ୍ତି, ସରୀରଂ ୱା ଉସ୍ସନ୍ନଦୋସଞ୍ଚେୱ ସେଦମଲମକ୍ଖିତଞ୍ଚ, ତଦା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକୱତ୍ଥୁ ଅୱିସଦଂ ହୋତି ଅପରିସୁଦ୍ଧଂ। ଯଦା ପନ ଚୀୱରଂ ଜିଣ୍ଣଂ କିଲିଟ୍ଠଂ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ ହୋତି, ସେନାସନଂ ୱା ଉକ୍ଲାପଂ, ତଦା ବାହିରୱତ୍ଥୁ ଅୱିସଦଂ ହୋତି ଅପରିସୁଦ୍ଧଂ। ତସ୍ମା କେସାଦିଚ୍ଛେଦନେନ ଉଦ୍ଧଂୱିରେଚନଅଧୋୱିରେଚନାଦୀହି ସରୀରସଲ୍ଲହୁକଭାୱକରଣେନ ଉଚ୍ଛାଦନନହାପନେନ ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକୱତ୍ଥୁ ୱିସଦଂ କାତବ୍ବଂ। ସୂଚିକମ୍ମଧୋୱନରଜନପରିଭଣ୍ଡକରଣାଦୀହି ବାହିରୱତ୍ଥୁ ୱିସଦଂ କାତବ୍ବଂ। ଏତସ୍ମିଞ୍ହି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରେ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଅୱିସଦେ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଚିତ୍ତଚେତସିକେସୁ ଞାଣମ୍ପି ଅୱିସଦଂ ଅପରିସୁଦ୍ଧଂ ହୋତି ଅପରିସୁଦ୍ଧାନି ଦୀପକପଲ୍ଲକୱଟ୍ଟିତେଲାନି ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନଦୀପସିଖାଯ ଓଭାସୋ ୱିଯ। ୱିସଦେ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରେ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଚିତ୍ତଚେତସିକେସୁ ଞାଣମ୍ପି ୱିସଦଂ ହୋତି ପରିସୁଦ୍ଧାନି ଦୀପକପଲ୍ଲକୱଟ୍ଟିତେଲାନି ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନଦୀପସିଖାଯ ଓଭାସୋ ୱିଯ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ୱତ୍ଥୁୱିସଦକିରିଯା ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ସଂୱତ୍ତତୀ''ତି।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତ୍ତପଟିପାଦନା ନାମ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ସମଭାୱକରଣଂ। ସଚେ ହିସ୍ସ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ବଲୱଂ ହୋତି, ଇତରାନି ମନ୍ଦାନି, ତତୋ ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଗ୍ଗହକିଚ୍ଚଂ, ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉପଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚଂ, ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅୱିକ୍ଖେପକିଚ୍ଚଂ, ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି । ତସ୍ମା ତଂ

ଧମ୍ମସଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ୱା, ଯଥା ୱା ମନସିକରୋତୋ ବଲୱଂ ଜାତଂ, ତଥା ଅମନସିକରଣେନ ହାପେତବ୍ବଂ। ୱକ୍କଲିତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ। ସଚେ ପନ ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ବଲୱଂ ହୋତି, ଅଥ ନେୱ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅଧିମୋକ୍ଖକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋତି, ନ ଇତରାନି ଇତରକିଚ୍ଚଭେଦଂ। ତସ୍ମା ତଂ ପସ୍ସଦ୍ଧାଦିଭାୱନାଯ ହାପେତବ୍ବଂ। ତତ୍ରାପି ସୋଣତ୍ଥେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ଦସ୍ସେତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି ଏକସ୍ସ ବଲୱଭାୱେ ସତି ଇତରେସଂ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚେସୁ ଅସମତ୍ଥତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ୱିସେସତୋ ପନେତ୍ଥ ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାନଂ ସମାଧିୱୀରିଯାନଞ୍ଚ ସମତଂ ପସଂସନ୍ତି। ବଲୱସଦ୍ଧୋ ହି ମନ୍ଦପଞ୍ଞୋ ମୁଧପ୍ପସନ୍ନୋ ହୋତି, ଅୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପସୀଦତି। ବଲୱପଞ୍ଞୋ ପନ ମନ୍ଦସଦ୍ଧୋ କେରାଟିକପକ୍ଖଂ ଭଜତି, ଭେସଜ୍ଜସମୁଟ୍ଠିତୋ ୱିଯ ରୋଗୋ ଅତେକିଚ୍ଛୋ ହୋତି। ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମତ୍ତେନେୱ କୁସଲଂ ହୋତୀତି ଅତିଧାୱିତ୍ୱା ଦାନାଦୀନି ଅକରୋନ୍ତୋ ନିରଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଉଭିନ୍ନଂ ସମତାଯ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂଯେୱ ପସୀଦତି। ବଲୱସମାଧିଂ ପନ ମନ୍ଦୱୀରିଯଂ ସମାଧିସ୍ସ କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖତ୍ତା କୋସଜ୍ଜଂ ଅଭିଭୱତି। ବଲୱୱୀରିଯଂ ମନ୍ଦସମାଧିଂ ୱୀରିଯସ୍ସ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖତ୍ତା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅଭିଭୱତି। ସମାଧି ପନ ୱୀରିଯେନ ସଂଯୋଜିତୋ କୋସଜ୍ଜେ ପତିତୁଂ ନ ଲଭତି, ୱୀରିଯଂ ସମାଧିନା ସଂଯୋଜିତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ପତିତୁଂ ନ ଲଭତି। ତସ୍ମା ତଦୁଭଯଂ ସମଂ କାତବ୍ବଂ। ଉଭଯସମତାଯ ହି ଅପ୍ପନା ହୋତି।

ଅପି ଚ ସମାଧିକମ୍ମିକସ୍ସ ବଲୱତୀପି ସଦ୍ଧା ୱଟ୍ଟତି। ଏୱଂ ସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ଓକପ୍ପେନ୍ତୋ ଅପ୍ପନଂ ପାପୁଣିସ୍ସତି। ସମାଧିପଞ୍ଞାସୁ ପନ ସମାଧିକମ୍ମିକସ୍ସ ଏକଗ୍ଗତା ବଲୱତୀ ୱଟ୍ଟତି। ଏୱଞ୍ହି ସୋ ଅପ୍ପନଂ ପାପୁଣାତି। ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମିକସ୍ସ ପଞ୍ଞା ବଲୱତୀ ୱଟ୍ଟତି। ଏୱଞ୍ହି ସୋ ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧଂ ପାପୁଣାତି। ଉଭିନ୍ନଂ ପନ ସମତାଯପି ଅପ୍ପନା ହୋତିଯେୱ। ସତି ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ ବଲୱତୀ ୱଟ୍ଟତି। ସତି ହି ଚିତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିକାନଂ ସଦ୍ଧାୱୀରିଯପଞ୍ଞାନଂ ୱସେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପାତତୋ , କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖିକେନ ଚ ସମାଧିନା କୋସଜ୍ଜପାତତୋ ରକ୍ଖତି। ତସ୍ମା ସା ଲୋଣଧୂପନଂ ୱିଯ ସବ୍ବବ୍ୟଞ୍ଜନେସୁ, ସବ୍ବକମ୍ମିକଅମଚ୍ଚୋ ୱିଯ ଚ ସବ୍ବରାଜକିଚ୍ଚେସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା। ତେନାହ ''ସତି ଚ ପନ ସବ୍ବତ୍ଥିକା ୱୁତ୍ତା ଭଗୱତା। କିଂ କାରଣା? ଚିତ୍ତଞ୍ହି ସତିପଟିସରଣଂ, ଆରକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ଚ ସତି, ନ ୱିନା ସତିଯା ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଗ୍ଗହନିଗ୍ଗହୋ ହୋତୀ''ତି।

ଦୁପ୍ପଞ୍ଞପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନା ନାମ ଖନ୍ଧାଦିଭେଦେ ଅନୋଗାଳ୍ହପଞ୍ଞାନଂ ଦୁମ୍ମେଧପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଆରକା ପରିୱଜ୍ଜନଂ। ପଞ୍ଞୱନ୍ତପୁଗ୍ଗଲସେୱନା ନାମ ସମପଞ୍ଞାସଲକ୍ଖଣପରିଗ୍ଗାହିକାଯ ଉଦଯବ୍ବଯପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତପୁଗ୍ଗଲସେୱନା। ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିଯପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ନାମ ଗମ୍ଭୀରେସୁ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ପୱତ୍ତାଯ ଗମ୍ଭୀରପଞ୍ଞାଯ ପଭେଦପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା। ତଦଧିମୁତ୍ତତା ନାମ ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସମୁଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଚିତ୍ତତା। ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଭାୱନାପାରିପୂରୀ ହୋତି।

ଏକାଦସ ଧମ୍ମା ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ଅପାଯଭଯପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତା, ଆନିସଂସଦସ୍ସାୱିତା, ଗମନୱୀଥିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତା, ପିଣ୍ଡପାତାପଚାଯନତା, ଦାଯଜ୍ଜମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତା, ସତ୍ଥୁମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତା, ଜାତିମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତା, ସବ୍ରହ୍ମଚାରିମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତା, କୁସୀତପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତା, ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯପୁଗ୍ଗଲସେୱନତା, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି।

ତତ୍ଥ ''ନିରଯେସୁ ପଞ୍ଚୱିଧବନ୍ଧନକମ୍ମକାରଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମହାଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱନକାଲେପି, ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ ଜାଲଖିପନକୁମୀନାଦୀହି ଗହିତକାଲେପି, ପାଜନକଣ୍ଟକାଦିପ୍ପହାରତୁନ୍ନସ୍ସ ପନ ସକଟୱହନାଦିକାଲେପି, ପେତ୍ତିୱିସଯେ ଅନେକାନିପି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରମ୍ପି ଖୁପ୍ପିପାସାହି ଆତୁରୀଭୂତକାଲେପି, କାଳକଞ୍ଚିକଅସୁରେସୁ ସଟ୍ଠିହତ୍ଥଅସୀତିହତ୍ଥପ୍ପମାଣେନ ଅଟ୍ଠିଚମ୍ମମତ୍ତେନେୱ ଅତ୍ତଭାୱେନ ୱାତାତପାଦିଦୁକ୍ଖାନୁଭୱନକାଲେପି ନ ସକ୍କା ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ। ଅଯମେୱ ତେ ଭିକ୍ଖୁ କାଲୋ''ତି ଏୱଂ ଅପାଯଭଯଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

''ନ ସକ୍କା କୁସୀତେନ ନୱଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ଲଦ୍ଧୁଂ, ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯେନେୱ ସକ୍କା ଅଯମାନିସଂସୋ ୱୀରିଯସ୍ସା''ତି ଏୱଂ ଆନିସଂସଦସ୍ସାୱିନୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ''ସବ୍ବବୁଦ୍ଧ-ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧ-ମହାସାୱକେହେୱ ଗତମଗ୍ଗୋ ତେ ଗନ୍ତବ୍ବୋ। ସୋ ଚ ନ ସକ୍କା କୁସୀତେନ ଗନ୍ତୁ''ନ୍ତି ଏୱଂ ଗମନୱୀଥିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

''ଯେ ତଂ ପିଣ୍ଡପାତାଦୀହି ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ଇମେ ତେ ମନୁସ୍ସା ନେୱ ଞାତକା, ନ ଦାସକମ୍ମକରା, ନାପି 'ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଜୀୱିସ୍ସାମା'ତି ତେ ପଣୀତାନି ପିଣ୍ଡପାତାଦୀନି ଦେନ୍ତି। ଅଥ ଖୋ ଅତ୍ତନୋ କାରାନଂ ମହପ୍ଫଲତଂ ପଚ୍ଚାସୀସମାନା ଦେନ୍ତି। ସତ୍ଥାରାପି ''ଅଯଂ ଇମେ ପଚ୍ଚଯେ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା କାଯଦଳ୍ହିବହୁଲୋ ସୁଖଂ ୱିହରିସ୍ସତୀ''ତି ନ ଏୱଂ ସମ୍ପସ୍ସତା ତୁଯ୍ହଂ ପଚ୍ଚଯା ଅନୁଞ୍ଞାତା, ଅଥ ଖୋ ''ଅଯଂ ଇମେ ପରିଭୁଞ୍ଜମାନୋୱ ସମଣଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ମୁଚ୍ଚିସ୍ସତୀ'ତି ତେ ପଚ୍ଚଯା ଅନୁଞ୍ଞାତା, ସୋ ଦାନି ତ୍ୱଂ କୁସୀତୋ ୱିହରନ୍ତୋ ନ ତଂ ପିଣ୍ଡଂ ଅପଚାଯିସ୍ସସି, ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯସ୍ସେୱ ହି

ପିଣ୍ଡପାତାପଚାଯନଂ ନାମ ହୋତୀ’’ତି ଏୱଂ ପିଣ୍ଡପାତାପଚାଯନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମହାମିଓଟ୍ଟେରସ୍ସ ୱିଯ।

ଥେରୋ କିର କସ୍ସକଲେଣେ ନାମ ପଟିୱସତି। ତସ୍ସେୱ ଗୋଚରଗାମେ ଏକା ମହାଉପାସିକା ଥେରଂ ପୁତ୍ତଂ କତ୍ୱା ପଟିଜଗ୍ଗତି। ସା ଏକଦିୱସଂ ଅରଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ଧୀତରଂ ଆହ – ‘‘ଅମ୍ମ, ଅସୁକସ୍ମିଂ ଠାନେ ପୁରାଣତଣ୍ଡୁଲା, ଅସୁକସ୍ମିଂ ଖୀରଂ, ଅସୁକସ୍ମିଂ ସପ୍ପି, ଅସୁକସ୍ମିଂ ଫାଣିତଂ, ତୱ ଭାତିକସ୍ସ ଅଯ୍ୟମିତ୍ତସ୍ସ ଆଗତକାଲେ ଭତ୍ତଂ ପଚିତ୍ୱା ଖୀରସପ୍ପିଫାଣିତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦେହି, ତ୍ୱଞ୍ଚ ଭୁଞ୍ଜେଯ୍ୟାସି, ଅହଂ ପନ ହିଯ୍ୟୋ ପକ୍କଂ ପାରିୱାସିକଭତ୍ତଂ କଞ୍ଜିଯେନ ଭୁତ୍ତାମ୍ହୀ’’ତି। ‘‘ଦିୱା କିଂ ଭୁଞ୍ଜିସ୍ସସି, ଅମ୍ମା’’ତି? ‘‘ସାକପଣ୍ଣଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା କଣତଣ୍ଡୁଲେହି ଅମ୍ବିଲଯାଗୁଂ ପଚିତ୍ୱା ଠପେହି, ଅମ୍ମା’’ତି।

ଥେରୋ ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ନୀହରନ୍ତୋୱ ତଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ଓୱଦି ‘‘ମହାଉପାସିକା କିର କଞ୍ଜିଯେନ ପାରିୱାସିକଭତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଦିୱାପି କଣପଣ୍ଣମ୍ବିଲଯାଗୁଂ ଭୁଞ୍ଜିସ୍ସତି, ତୁଯ୍ହଂ ଅତ୍ଥାଯ ପନ ପୁରାଣତଣ୍ଡୁଲାଦୀନି ଆଚିକ୍ଖତି, ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଖୋ ପନେସା ନେୱ ଖେତ୍ତଂ ନ ୱତ୍ଥୁଂ ନ ଭତ୍ତଂ ନ ୱତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚାସୀସତି, ତିସ୍ସୋ ପନ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ପତ୍ଥଯମାନା ଦେତି, ତ୍ୱଂ ଏତିସ୍ସା ତା ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଦାତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସସି , ନ ସକ୍ଖିସ୍ସସୀତି, ଅଯଂ ଖୋ ପନ ପିଣ୍ଡପାତୋ ତଯା ସରାଗେନ ସଦୋସେନ ସମୋହେନ ନ ସକ୍କା ଗଣ୍ହିତୁ’’ନ୍ତି ପତ୍ତଂ ଥୱିକାଯ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଗଣ୍ଠିକଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା କସ୍ସକଲେଣମେୱ ଗନ୍ତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ହେଟ୍ଠାମଞ୍ଚେ, ଚୀୱରଂ ଚୀୱରୱଂସେ ଠପେତ୍ୱା ‘‘ଅରହତ୍ତଂ ଅପାପୁଣିତ୍ୱା ନ ନିକ୍ଖମିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱୀରିଯଂ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ନିସୀଦି । ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିୱୁତ୍ଥଭିକ୍ଖୁ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ପୁରେଭତ୍ତମେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ୱିକସମାନମିୱ ପଦୁମଂ ମହାଖୀଣାସୱୋ ସିତଂ କରୋନ୍ତୋୱ ନିକ୍ଖମି। ଲେଣଦ୍ୱାରେ ରୁକ୍ଖମ୍ହି ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା –

‘‘ନମୋ ତେ ପୁରିସାଜଞ୍ଞ, ନମୋ ତେ ପୁରିସୁତ୍ତମ;

ଯସ୍ସ ତେ ଆସୱା ଖୀଣା, ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୋସି ମାରିସା’’ତି। –

ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ‘‘ଭନ୍ତେ, ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିଟ୍ଠାନଂ ତୁମ୍ହାଦିସାନଂ ଅରହନ୍ତାନଂ ଭିକ୍ଖଂ ଦତ୍ୱା ମହଲ୍ଲକିତ୍ଥିଯୋ ଦୁକ୍ଖା ମୁଚ୍ଚିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଆହ। ଥେରୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ୱିୱରିତ୍ୱା କାଲଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ‘‘ପାତୋଯେୱା’’ତି ଞତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଆଦାଯ ଗାମଂ ପାୱିସି।

ଦାରିକାପି ଭତ୍ତଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ‘‘ଇଦାନି ମେ ଭାତା ଆଗମିସ୍ସତି, ଇଦାନି ଆଗମିସ୍ସତୀ’’ତି ଦ୍ୱାରଂ ଓଲୋକଯମାନା ନିସୀଦି। ସା ଥେରେ ଘରଦ୍ୱାରଂ ସମ୍ପତ୍ତେ ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ସପ୍ପିଫାଣିତଯୋଜିତସ୍ସ ଖୀରପିଣ୍ଡପାତସ୍ସ ପୂରେତ୍ୱା ହତ୍ଥେ ଠପେସି। ଥେରୋ ‘‘ସୁଖଂ ହୋତୂ’’ତି ଅନୁମୋଦନଂ କତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସାପି ତଂ ଓଲୋକଯମାନାୱ ଅଟ୍ଠାସି। ଥେରସ୍ସ ହି ତଦା ଅତିୱିଯ ପରିସୁଦ୍ଧୋ ଛୱିୱଣ୍ଣୋ ଅହୋସି, ୱିପ୍ପସନ୍ନାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ମୁଖଂ ବନ୍ଧନା ମୁତ୍ତତାଲପକ୍କଂ ୱିଯ ଅତିୱିଯ ୱିରୋଚିତ୍ଥ।

ମହାଉପାସିକା ଅରଞ୍ଞତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘କିଂ, ଅମ୍ମ, ଭାତିକୋ ତେ ଆଗତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ସା ସବ୍ବଂ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଆରୋଚେସି। ଉପାସିକା ‘‘ଅଜ୍ଜ ମେ ପୁତ୍ତସ୍ସ ପବ୍ବଜିତକିଚ୍ଚଂ ମତ୍ଥକଂ ପତ୍ତ’’ନ୍ତି ଞତ୍ୱା ‘‘ଅଭିରମତି ତେ, ଅମ୍ମ, ଭାତା ବୁଦ୍ଧସାସନେ, ନ ଉକ୍କଣ୍ଠତୀ’’ତି ଆହ।

‘‘ମହନ୍ତଂ ଖୋ ପନେତଂ ସତ୍ଥୁଦାଯଜ୍ଜଂ, ଯଦିଦଂ ସତ୍ତ ଅରିଯଧନାନି ନାମ, ତଂ ନ ସକ୍କା କୁସୀତେନ ଗହେତୁଂ। ଯଥା ହି ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନଂ ପୁତ୍ତଂ ମାତାପିତରୋ ‘ଅଯଂ ଅମ୍ହାକଂ ଅପୁତ୍ତୋ’ତି ପରିବାହିରଂ କରୋନ୍ତି, ସୋ ତେସଂ ଅଚ୍ଚଯେନ ଦାଯଜ୍ଜଂ ନ ଲଭତି, ଏୱଂ କୁସୀତୋପି ଇଦଂ ଅରିଯଧନଦାଯଜ୍ଜଂ ନ ଲଭତି , ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋୱ ଲଭତୀ’’ତି ଦାଯଜ୍ଜମହତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

‘‘ମହା ଖୋ ପନ ତେ ସତ୍ଥା, ସତ୍ଥୁନୋ ହି ତେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣକାଲେପି ଅଭିନିକ୍ଖମନେପି ଅଭିସମ୍ବୋଧିଯମ୍ପି ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନ-ଯମକପାଟିହାରିଯ-ଦେୱୋରୋହନ-ଆଯୁସଙ୍ଖାରୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେସୁପି ପରିନିବ୍ବାନକାଲେପି ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ ଅକମ୍ପିତ୍ଥ। ଯୁତ୍ତଂ ନୁ ଖୋ ତେ ଏୱରୂପସ୍ସ ସତ୍ଥୁ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କୁସୀତେନ ଭୱିତୁ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ସତ୍ଥୁମହତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

‘‘ଜାତିଯାପି ତ୍ୱଂ ଇଦାନି ନ ଲାମକଜାତିକୋ, ଅସମ୍ଭିନ୍ନାଯ ମହାସମ୍ମତପୱେଣିଯା ଆଗତଓକ୍କାକରାଜୱଂସେ ଜାତୋସି, ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜସ୍ସ ଚ ମହାମାଯାଦେୱିଯା ଚ ନତ୍ତା, ରାହୁଲଭଦ୍ଦସ୍ସ କନିଟ୍ଠୋ, ତଯା ନାମ ଏୱରୂପେନ ଜିନପୁତ୍ତେନ ହୁତ୍ୱା ନ ଯୁତ୍ତଂ କୁସୀତେନ ୱିହରିତୁ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଜାତିମହତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

‘‘ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନା ଚେୱ ଅସୀତି ମହାସାୱକା ଚ ୱୀରିଯେନେୱ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିଂସୁ। ତ୍ୱଂ ପନ ଏତେସଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ମଗ୍ଗଂ

ପଟିପଜ୍ଜସି, ନ ପଟିପଜ୍ଜସୀ’’ତି ଏୱଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରିମହତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

କୁଚ୍ଛିଂ ପୂରେତ୍ୱା ଠିତଅଜଗରସଦିସେ ୱିସ୍ସଟ୍ଠକାଯିକଚେତସିକୱୀରିଯେ କୁସୀତପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସାପି, ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯେ ପହିତତ୍ତେ ପୁଗ୍ଗଲେ ସେୱନ୍ତସ୍ସାପି ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ୱୀରିଯୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଚିତ୍ତସ୍ସାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଭାୱନାପାରିପୂରୀ ହୋତି।

ଏକାଦସ ଧମ୍ମା ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତି ଧମ୍ମୋ, ସଙ୍ଘୋ, ସୀଲଂ, ଚାଗୋ, ଦେୱତାନୁସ୍ସତି, ଉପସମାନୁସ୍ସତି, ଲୂଖପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତା, ସିନିଦ୍ଧପୁଗ୍ଗଲସେୱନତା, ପସାଦନୀଯସୁତ୍ତନ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତା, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି।

ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସାପି ହି ଯାୱ ଉପଚାରା ସକଲସରୀରଂ ଫରମାନୋ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଧମ୍ମସଙ୍ଘଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସାପି, ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅଖଣ୍ଡଂ କତ୍ୱା ରକ୍ଖିତଂ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି, ଗିହିନୋ ଦସସୀଲପଞ୍ଚସୀଲାନି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି, ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖଭଯାଦୀସୁ ପଣୀତଂ ଭୋଜନଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଦତ୍ୱା ‘‘ଏୱଂ ନାମ ଅଦମ୍ହା’’ତି ଚାଗଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି, ଗିହିନୋପି ଏୱରୂପେ କାଲେ ସୀଲୱନ୍ତାନଂ ଦିନ୍ନଦାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି, ଯେହି ଗୁଣେହି ସମନ୍ନାଗତା ଦେୱତ୍ତଂ ପତ୍ତା, ତଥାରୂପାନଂ ଅତ୍ତନି ଅତ୍ଥିତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି, ସମାପତ୍ତିଯା ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା କିଲେସା ସଟ୍ଠିପି ସତ୍ତତିପି ୱସ୍ସାନି ନ ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି, ଚେତିଯଦସ୍ସନବୋଧିଦସ୍ସନଥେରଦସ୍ସନେସୁ ଅସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯାଯ ସଂସୂଚିତଲୂଖଭାୱେ ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ପସାଦସିନେହାଭାୱେନ ଗଦ୍ରଭପିଟ୍ଠରଜସଦିସେ ଲୂଖପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସାପି, ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ପସାଦବହୁଲେ ମୁଦୁଚିତ୍ତେ ସିନିଦ୍ଧପୁଗ୍ଗଲେ ସେୱନ୍ତସ୍ସାପି, ରତନତ୍ତଯଗୁଣପରିଦୀପକେ ପସାଦନୀଯେ ସୁତ୍ତନ୍ତେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି, ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ପୀତିଉପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଚିତ୍ତସ୍ସାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଭାୱନାପାରିପୂରୀ ହୋତି।

ସତ୍ତ ଧମ୍ମା ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ପଣୀତଭୋଜନସେୱନତା, ଉତୁସୁଖସେୱନତା, ଇରିଯାପଥସୁଖସେୱନତା, ମଜ୍ଝତ୍ତପଯୋଗତା, ସାରଦ୍ଧକାଯପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତା, ପସ୍ସଦ୍ଧକାଯ-ପୁଗ୍ଗଲସେୱନତା, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି।

ପଣୀତଞ୍ହି ସିନିଦ୍ଧଂ ଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସାପି, ସୀତୁଣ୍ହେସୁ ଉତୂସୁ ଠାନାଦୀସୁ ଚ ଇରିଯାପଥେସୁ ସପ୍ପାଯଂ ଉତୁଞ୍ଚ ଇରିଯାପଥଞ୍ଚ ସେୱନ୍ତସ୍ସାପି ପସ୍ସଦ୍ଧି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯୋ ପନ ମହାପୁରିସଜାତିକୋ ସବ୍ବୋତୁଇରିଯାପଥକ୍ଖମୋୱ ହୋତି, ନ ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ସ ସଭାଗୱିସଭାଗତା ଅତ୍ଥି, ତସ୍ସେୱ ୱିସଭାଗେ ଉତୁଇରିଯାପଥେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସଭାଗେ ସେୱନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ମଜ୍ଝତ୍ତପଯୋଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରସ୍ସ ଚ କମ୍ମସ୍ସକତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା। ଇମିନା ମଜ୍ଝତ୍ତପଯୋଗେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯୋ ଲେଡ୍ଡୁଦଣ୍ଡାଦୀହି ପରଂ ୱିହେଠଯମାନୋୱ ୱିଚରତି, ଏୱରୂପଂ ସାରଦ୍ଧକାଯପୁଗ୍ଗଲଂ ପରିୱଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସାପି, ସଂଯତପାଦପାଣିଂ ପସ୍ସଦ୍ଧକାଯଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ସେୱନ୍ତସ୍ସାପି, ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ପସ୍ସଦ୍ଧିଉପ୍ପାଦନତ୍ଥାଯ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଚିତ୍ତସ୍ସାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଭାୱନାପାରିପୂରୀ ହୋତି।

ଦସ ଧମ୍ମା ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ୱତ୍ଥୁୱିସଦକିରିଯତା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତ୍ତପଟିପାଦନତା, ନିମିତ୍ତକୁସଲତା, ସମଯେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଗ୍ଗଣ୍ହନତା, ସମଯେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନତା, ସମଯେ ସମ୍ପହଂସନତା, ସମଯେ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନତା, ଅସମାହିତପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତା, ସମାହିତପୁଗ୍ଗଲସେୱନତା, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି। ତତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁୱିସଦକିରିଯତା ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତ୍ତପଟିପାଦନତା ଚ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

ନିମିତ୍ତକୁସଲତା ନାମ କସିଣନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହଣକୁସଲତା। ସମଯେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଗ୍ଗଣ୍ହନତାତି ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅତିସିଥିଲୱୀରିଯତାଦୀହି ଲୀନଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଧମ୍ମୱିଚଯୱୀରିଯପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସମୁଟ୍ଠାପନେନ ତସ୍ସ ପଗ୍ଗଣ୍ହନଂ। ସମଯେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନତାତି ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅଚ୍ଚାରଦ୍ଧୱୀରିଯତାଦୀହି ଉଦ୍ଧତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସମୁଟ୍ଠାପନେନ ତସ୍ସ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ। ସମଯେ ସମ୍ପହଂସନତାତି ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାପଯୋଗମନ୍ଦତାଯ ୱା ଉପସମସୁଖାନଂ ୱିଗମେନ ୱା ନିରସ୍ସାଦଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅଟ୍ଠସଂୱେଗୱତ୍ଥୁପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ସଂୱେଜେତି। ଅଟ୍ଠ ସଂୱେଗୱତ୍ଥୂନି ନାମ ଜାତିଜରାବ୍ୟାଧିମରଣାନି ଚତ୍ତାରି, ଅପାଯଦୁକ୍ଖଂ ପଞ୍ଚମଂ, ଅତୀତେ ୱଟ୍ଟମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅନାଗତେ ୱଟ୍ଟମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଆହାରପରିଯେଟ୍ଠିମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି। ରତନତ୍ତଯଗୁଣାନୁସ୍ସରଣେନ ଚ ପସାଦଂ ଜନେତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ସମଯେ ସମ୍ପହଂସନତା’’ତି।

ସମଯେ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନତା ନାମ ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମ ଅଲୀନଂ ଅନୁଦ୍ଧତଂ ଅନିରସ୍ସାଦଂ ଆରମ୍ମଣେ ସମପ୍ପୱତ୍ତଂ ସମଥୱୀଥିପଟିପନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ତଦାସ୍ସ ପଗ୍ଗହନିଗ୍ଗହସମ୍ପହଂସନେସୁ ନ ବ୍ୟାପାରଂ ଆପଜ୍ଜତି ସାରଥି ୱିଯ ସମପ୍ପୱତ୍ତେସୁ ଅସ୍ସେସୁ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ସମଯେ

ଅଚ୍ଛୁପେକ୍ଖନତା’’ତି। ଅସମାହିତପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତା ନାମ ଉପଚାରଂ ୱା ଅପ୍ପନଂ ୱା ଅପ୍ପତ୍ତାନଂ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଆରକା ପରିୱଜ୍ଜନଂ। ସମାହିତପୁଗ୍ଗଲସେୱନତା ନାମ ଉପଚାରେନ ୱା ଅପ୍ପନାଯ ୱା ସମାହିତଚିତ୍ତାନଂ ସେୱନା ଭଜନା ପଯିରୁପାସନା। ତଦଧିମୁତ୍ତତା ନାମ ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ସମାଧିଉପ୍ପାଦନତ୍ଥମେୱ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଚିତ୍ତତା। ଏୱଞ୍ହି ପଟିପଜ୍ଜତୋ ଏସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଭାୱନାପାରିପୂରୀ ହୋତି।

ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ସତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତତା, ସଙ୍ଖାରମଜ୍ଝତ୍ତତା, ସତ୍ତସଙ୍ଖାରକେଲାଯନପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତା, ସତ୍ତସଙ୍ଖାରମଜ୍ଝତ୍ତପୁଗ୍ଗଲସେୱନତା, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ସତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତତଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି – ‘‘ତ୍ୱଂ ଅତ୍ତନୋୱ କମ୍ମେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋୱ କମ୍ମେନ ଗମିସ୍ସସି, ଏସୋପି ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋୱ କମ୍ମେନ ଗମିସ୍ସତି, ତ୍ୱଂ କଂ କେଲାଯସୀ’’ତି ଏୱଂ କମ୍ମସ୍ସକତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ଚ – ‘‘ପରମତ୍ଥତୋ ସତ୍ତୋଯେୱ ନତ୍ଥି, ସୋ ତ୍ୱଂ କଂ କେଲାଯସୀ’’ତି ଏୱଂ ନିସ୍ସତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ଚ। ଦ୍ୱୀହେୱାକାରେହି ସଙ୍ଖାରମଜ୍ଝତ୍ତତଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି – ‘‘ଇଦଂ ଚୀୱରଂ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ୱଣ୍ଣୱିକାରତଞ୍ଚେୱ ଜିଣ୍ଣଭାୱଞ୍ଚ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ପାଦପୁଞ୍ଛନଚୋଳକଂ ହୁତ୍ୱା ଯଟ୍ଠିକୋଟିଯା ଛଡ୍ଡନୀଯଂ ଭୱିସ୍ସତି, ସଚେ ପନସ୍ସ ସାମିକୋ ଭୱେଯ୍ଯ , ନାଯଂ ଏୱଂ ୱିନସ୍ସିତୁଂ ଦଦେଯ୍ଯା’’ତି ଏୱଂ ଅସ୍ସାମିକଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ଚ, ‘‘ଅନଦ୍ଧନିଯଂ ଇଦଂ ତାୱକାଲିକ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ତାୱକାଲିକଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ଚ। ଯଥା ଚ ଚୀୱରେ, ଏୱଂ ପତ୍ତାଦୀସୁପି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

ସତ୍ତସଙ୍ଖାରକେଲାଯନପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତାତି ଏତ୍ଥ ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଗିହି ୱା ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତଧୀତାଦିକେ, ପବ୍ବଜିତୋ ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅନ୍ତେୱାସିକସମାନୁପଜ୍ଝାଯକାଦିକେ ମମାଯତି, ସହତ୍ଥାୱ ନେସଂ କେସଚ୍ଛେଦନ-ସୂଚିକମ୍ମ-ଚୀୱରଧୋୱନ-ରଜନ-ପତ୍ତପଚନାଦୀନି କରୋତି, ମୁହୁତ୍ତମ୍ପି ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ‘‘ଅସୁକୋ ସାମଣେରୋ କୁହିଂ, ଅସୁକୋ ଦହରୋ କୁହି’’ନ୍ତି ଭନ୍ତମିଗୋ ୱିଯ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଆଲୋକେତି, ଅଞ୍ଞେନ କେସଚ୍ଛେଦନାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାଯ ‘‘ମୁହୁତ୍ତଂ ତାୱ ଅସୁକଂ ପେସେଥା’’ତି ଯାଚିଯମାନୋପି ‘‘ଅମ୍ହେପି ତଂ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମଂ ନ କାରେମ, ତୁମ୍ହେ ନଂ ଗହେତ୍ୱା କିଲମେସ୍ସଥା’’ତି ନ ଦେତି, ଅଯଂ ସତ୍ତକେଲାଯନୋ ନାମ। ଯୋ ପନ ଚୀୱରପତ୍ତଥାଲକକତ୍ତରଯଟ୍ଠିଆଦୀନି ମମାଯତି, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ହତ୍ଥେନ ପରାମସିତୁମ୍ପି ନ ଦେତି, ତାୱକାଲିକଂ ଯାଚିତୋପି ‘‘ମଯମ୍ପି ଇମଂ ଧନାଯନ୍ତା ନ ପରିଭୁଞ୍ଜାମ, ତୁମ୍ହାକଂ କିଂ ଦସ୍ସାମା’’ତି ୱଦତି, ଅଯଂ ସଙ୍ଖାରକେଲାଯନୋ ନାମ। ଯୋ ପନ ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁପି ୱତ୍ଥୂସୁ ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ଉଦାସିନୋ, ଅଯଂ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରମଜ୍ଝତ୍ତୋ ନାମ। ଇତି ଅଯଂ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଏୱରୂପଂ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରକେଲାଯନପୁଗ୍ଗଲଂ ଆରକା ପରିୱଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସାପି, ସତ୍ତସଙ୍ଖାରମଜ୍ଝତ୍ତପୁଗ୍ଗଲଂ ସେୱନ୍ତସ୍ସାପି, ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ତଦୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଚିତ୍ତସ୍ସାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଭାୱନାପାରିପୂରୀ ହୋତି।

ଅସୁଭନିମିତ୍ତନ୍ତି ଉଦ୍ଧୁମାତକାଦିଭେଦା ଦସ ଅସୁଭାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମା। ଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋତି ଏତ୍ଥ ପନ ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ନାମ ଉପାଯମନସିକାରୋ, ପଥମନସିକାରୋ, ଉପ୍ପାଦକମନସିକାରୋ। ଅପିଚ ଛ ଧମ୍ମା କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ପହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ଅସୁଭନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହୋ, ଅସୁଭଭାୱନାନୁଯୋଗୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତା, ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାଯକଥାତି।

ଦସୱିଧଞ୍ହି ଅସୁଭନିମିତ୍ତଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାପି କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ପହୀଯତି, ଭାୱେନ୍ତସ୍ସାପି, ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରସ୍ସାପି, ଚତୁନ୍ନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଆଲୋପାନଂ ଓକାସେ ସତି ଉଦକଂ ପିୱିତ୍ୱା ଯାପନସୀଲତାଯ ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁନୋପି। ତେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ଚ ଆଲୋପେ, ଅଭୁତ୍ୱା ଉଦକଂ ପିୱେ;

ଅଲଂ ଫାସୁୱିହାରାଯ, ପହିତତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ’’ତି। (ଥେରଗା। ୯୮୩);

ଅସୁଭକମ୍ମିକତିସ୍ସତ୍ଥେରସଦିସେ ଅସୁଭଭାୱନାରତେ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତେ ସେୱନ୍ତସ୍ସାପି କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ପହୀଯତି, ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ଦସଅସୁଭନିମିତ୍ତାଯ-ସପ୍ପାଯକଥାଯପି ପହୀଯତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଛ ଧମ୍ମା କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ପହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି । ଇମେହି ପନ ଛହି ଧମ୍ମେହି ପହୀନସ୍ସ କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଆଯତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ହୋତି।

ମେତ୍ତା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ମେତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତେ ଅପ୍ପନାପି ଉପଚାରୋପି ୱଟ୍ଟତି, ଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀତି ଅପ୍ପନାଯେୱ। ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୋୱ। ଅପିଚ ଛ ଧମ୍ମା ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ପହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ମେତ୍ତାନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହୋ, ମେତ୍ତାଭାୱନାନୁଯୋଗୋ, କମ୍ମସ୍ସକତାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତା, ପଟିସଙ୍ଖାନବହୁଲତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାଯକଥାତି।

ଓଦିସ୍ସକଅନୋଦିସ୍ସକଦିସାଫରଣାନଞ୍ହି ଅଞ୍ଞତରୱସେନ ମେତ୍ତଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାପି ବ୍ୟାପାଦୋ ପହୀଯତି, ତଥା

ଓଧିସୋଅନୋଧିସୋଦିସାଫରଣଓସେନ ମେତ୍ତଂ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସାପି। ''ତ୍ୱଂ ଏତସ୍ସ କୁଦ୍ଧୋ କିଂ କରିସ୍ସସି? କିମସ୍ସ ସୀଲାଦୀନି ନାସେତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସସି? ନନୁ ତ୍ୱଂ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମେନେୱ ଗମିସ୍ସସି? ପରସ୍ସ କୁଜ୍ଝନଂ ନାମ ୱୀତଚ୍ଚିକଙ୍ଗାରତତ୍ତଅୟସଲାକଗୂଥାଦୀନି ଗହେତ୍ୱା ପରଂ ପହରିତୁକାମତାସଦିସଂ ହୋତି। ଏସୋପି ତୱ କୁଦ୍ଧୋ କିଂ କରିସ୍ସତି? କିଂ ତେ ସୀଲାଦୀନି ୱିନାସେତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତି? ଏସ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମେନେୱ ଗମିସ୍ସତି? ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛିତପହେଣକଂ ୱିୟ ପଟିୱାତଂ ଖିତ୍ତରଜୋମୁଟ୍ଠି ୱିୟ ଚ ଏତସ୍ସେୱେସ କୋଧୋ ମତ୍ଥକେ ପତିସ୍ସତୀ''ତି ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରସ୍ସ ଚ କମ୍ମସ୍ସକତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋପି, ଉଭୟକମ୍ମସ୍ସକତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପଟିସଙ୍ଖାନେ ଠିତସ୍ସାପି, ଅସ୍ସଗୁତ୍ତତ୍ଥେରସଦିସେ ମେତ୍ତାଭାୱନାରତେ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତେ ସେୱନ୍ତସ୍ସାପି ବ୍ୟାପାଦୋ ପହୀୟତି, ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ମେତ୍ତାନିସ୍ସିତସପ୍ପାୟକଥାୟପି ପହୀୟତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଛ ଧମ୍ମା ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ପହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତି । ଇମେହି ପନ ଛହି ଧମ୍ମେହି ପହୀନସ୍ସ ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଆୟତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ହୋତି।

ଅଥ୍ଥି ଭିକ୍ଖୱେ ଅରତୀତିଆଦି ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ। ଅପି ଚ ଛ ଧମ୍ମା ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ପହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ଅତିଭୋଜନେ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୋ, ଇରିୟାପଥସମ୍ପରିୱତ୍ତନତା, ଆଲୋକସଞ୍ଞାମନସିକାରୋ, ଅବ୍ଭୋକାସୱାସୋ, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାୟକଥାତି।

ଆହରହତ୍ଥକଂ, ଭୁତ୍ତୱମିତକଂ, ତତ୍ରୱଟ୍ଟକଂ, ଅଲଂସାଟକଂ, କାକମାସକଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ରତ୍ତିଟ୍ଠାନଦିୱାଟ୍ଠାନେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ହି ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋତୋ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ମହାହତ୍ଥୀ ୱିୟ ଓତ୍ଥରନ୍ତଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ଚତୁପଞ୍ଚଆଲୋପଓକାସଂ ପନ ଠପେତ୍ୱା ପାନୀୟଂ ପିୱିତ୍ୱା ୟାପନସୀଲସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତଂ ନ ହୋତୀତି ଏୱଂ ଅତିଭୋଜନେ ନିମିତ୍ତଂ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସପି ଥିନମିଦ୍ଧଂ ପହୀୟତି। ୟସ୍ମିଂ ଇରିୟାପଥେ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଓକ୍କମତି, ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତସ୍ସାପି, ରତ୍ତିଂ ଚନ୍ଦାଲୋକଦୀପାଲୋକଉକ୍କାଲୋକେ ଦିୱା ସୂରିୟାଲୋକଂ ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସାପି, ଅବ୍ଭୋକାସେ ୱସନ୍ତସ୍ସାପି, ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରସଦିସେ ପହୀନଥିନମିଦ୍ଧେ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତେ ସେୱନ୍ତସ୍ସାପି ଥିନମିଦ୍ଧଂ ପହୀୟତି, ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ଧୁତଙ୍ଗନିସ୍ସିତସପ୍ପାୟକଥାୟପି ପହୀୟତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଛ ଧମ୍ମା ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ପହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତି। ଇମେହି ପନ ଛହି ଧମ୍ମେହି ପହୀନସ୍ସ ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଆୟତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ହୋତି।

ଅଥ୍ଥି ଭିକ୍ଖୱେ ଚେତସୋ ୱୂପସମୋତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ। ଅପିଚ ଛ ଧମ୍ମା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ପହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ବହୁସ୍ସୁତତା, ପରିପୁଚ୍ଛକତା, ୱିନୟେ ପକତଞ୍ଞୁତା, ୱୁଦ୍ଧସେୱିତତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାୟକଥାତି।

ବାହୁସଚ୍ଚେନପି ହି ଏକଂ ୱା ଦ୍ୱେ ୱା ତୟୋ ୱା ଚତ୍ତାରୋ ୱା ପଞ୍ଚ ୱା ନିକାୟେ ପାଳିୱସେନ ଚ ଅତ୍ଥୱସେନ ଚ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାପି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ପହୀୟତି, କପ୍ପିୟାକପ୍ପିୟପରିପୁଚ୍ଛାବହୁଲସ୍ସାପି, ୱିନୟପଞ୍ଞତ୍ତିୟଂ ଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱତାୟ ପକତଞ୍ଞୁନୋପି, ୱୁଦ୍ଧେ ମହଲ୍ଲକତ୍ଥେରେ ଉପସଙ୍କମନ୍ତସ୍ସାପି, ଉପାଲିତ୍ଥେରସଦିସେ ୱିନୟଧରେ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତେ ସେୱନ୍ତସ୍ସାପି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ପହୀୟତି, ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ କପ୍ପିୟାକପ୍ପିୟନିସ୍ସିତସପ୍ପାୟକଥାୟପି ପହୀୟତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଛ ଧମ୍ମା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ପହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତି। ଇମେହି ପନ ଛହି ଧମ୍ମେହି ପହୀନେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ, କୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଆୟତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ହୋତୀତି।

କୁସଲାକୁସଲା ଧମ୍ମାତିଆଦୀନିପି ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ। ଅପିଚ ଛ ଧମ୍ମା ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ପହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ବହୁସ୍ସୁତତା, ପରିପୁଚ୍ଛକତା, ୱିନୟେ ପକତଞ୍ଞୁତା, ଅଧିମୋକ୍ଖବହୁଲତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାୟକଥାତି।

ବାହୁସଚ୍ଚେନପି ହି ଏକଂ ୱା…ପେ… ପଞ୍ଚ ୱା ନିକାୟେ ପାଳିୱସେନ ଚ ଅତ୍ଥୱସେନ ଚ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାପି ୱିଚିକିଚ୍ଛା ପହୀୟତି, ତୀଣି ରତନାନି ଆରବ୍ଭ ପରିପୁଚ୍ଛାବହୁଲସ୍ସାପି , ୱିନୟେ ଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱସ୍ସାପି, ତୀସୁ ରତନେସୁ ଓକପ୍ପନିୟସଦ୍ଧାସଙ୍ଖାତଅଧିମୋକ୍ଖବହୁଲସ୍ସାପି, ସଦ୍ଧାଧିମୁତ୍ତେ ୱକ୍କଲିତ୍ଥେରସଦିସେ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତେ ସେୱନ୍ତସ୍ସାପି ୱିଚିକିଚ୍ଛା ପହୀୟତି, ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ଗୁଣନିସ୍ସିତସପ୍ପାୟକଥାୟପି ପହୀୟତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଛ ଧମ୍ମା ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ପହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତି। ଇମେହି ପନ ଛହି ଧମ୍ମେହି ପହୀନାୟ ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଆୟତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ହୋତି। ଇତି ଭଗୱା ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଦେସନଂ ତୀହି ଭୱେହି ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତେନ କୂଟଂ ଗଣ୍ହି। ଦେସନାପରିୟୋସାନେ ପଞ୍ଚସତା ଭିକ୍ଖୂ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ।

୨। ପରିୟାୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୩। ଦୁତିୟେ ସମ୍ବହୁଲାତି ୱିନୟପରିୟାୟେନ ତୟୋ ଜନା ସମ୍ବହୁଲାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତତୋ ପରଂ ସଙ୍ଘୋ। ସୁତ୍ତନ୍ତପରିୟାୟେନ ତୟୋ ତୟୋ ଏୱ, ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ସମ୍ବହୁଲା। ଇଧ ସୁତ୍ତନ୍ତପରିୟାୟେନ ସମ୍ବହୁଲାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିସିଂସୂତି ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିଟ୍ଠା। ତେ ପନ ନ ତାୱ ପୱିଟ୍ଠା, ''ପୱିସିସ୍ସାମା''ତି ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା ପନ ପୱିସିଂସୂତି ୱୁତ୍ତା। ୟଥା କିଂ? ୟଥା ''ଗାମଂ ଗମିସ୍ସାମୀ''ତି ନିକ୍ଖନ୍ତପୁରିସୋ ତଂ ଗାମଂ ଅପତ୍ତୋପି ''କହଂ

ଇଚ୍ଚନ୍ନାମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ଗାମଂ ଗତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ। ପରିବ୍ବାଜକାନଂ ଆରାମୋତି ଜେତୱନସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟାନଂ ପରିବ୍ବାଜକାନଂ ଆରାମୋ ଅତ୍ଥି, ତଂ ସନ୍ଧାୟେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସମଣୋ ଆୱୁସୋତି ଆୱୁସୋ ତୁମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥା ସମଣୋ ଗୋତମୋ।

ମୟମ୍ପି ଖୋ ଆୱୁସୋ ସାୱକାନଂ ଏୱଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେମାତି ତିତ୍ଥିୟାନଂ ସମୟେ ‘‘ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣା ପହାତବ୍ବା, ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଭାୱେତବ୍ବା’’ତି ଏତଂ ନତ୍ଥି । ତେ ପନ ଆରାମଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପରିସପରିୟନ୍ତେ ଠତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ୱିୟ ଅଞ୍ଞୱିହିତକା ୱିୟ ହୁତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁଣନ୍ତି। ତତୋ ‘‘ସମଣୋ ଗୋତମୋ ‘ଇଦଂ ପଜହଥ ଇଦଂ ଭାୱେଥା’ତି ୱଦତୀ’’ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଆରାମଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଆରାମମଜ୍ଝେ ଆସନଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାୟକୌପଟ୍ଠାୟିକାହି ପରିୱୁତା ସୀସଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା କାୟଂ ଉନ୍ନାମେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସୟମ୍ଭୂଞାଣେନ ପଟିୱିଦ୍ଧାକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତା – ‘‘ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣା ନାମ ପହାତବ୍ବା, ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ନାମ ଭାୱେତବ୍ବା’’ତି କଥେନ୍ତି।

ଇଧ ନୋ ଆୱୁସୋତି ଏତ୍ଥ ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ପଞ୍ଞାପନେ। କୋ ୱିସେସୋତି କିଂ ଅଧିକଂ? କୋ ଅଧିପ୍ପୟାସୋତି କୋ ଅଧିକପ୍ପୟୋଗୋ? କିଂ ନାନାକରଣନ୍ତି କିଂ ନାନତ୍ତଂ? ଧମ୍ମଦେସନାୟ ୱା ଧମ୍ମଦେସନନ୍ତି ୟଦିଦଂ ସମଣସ୍ସ ୱା ଗୋତମସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ସଦ୍ଧିଂ ଅମ୍ହାକଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ, ଅମ୍ହାକଂ ୱା ଧମ୍ମଦେସନାୟ ସଦ୍ଧିଂ ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନଂ ଆରବ୍ଭ ନାନାକରଣଂ ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟ, ତଂ କିନ୍ନାମାତି ୱଦନ୍ତି। ଦୁତିୟପଦେପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ନେୱ ଅଭିନନ୍ଦିଂସୂତି ‘‘ଏୱମେୱ’’ନ୍ତି ନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିଂସୁ। ନପ୍ପଟିକ୍କୋସିଂସୂତି ‘‘ନୟିଦଂ ଏୱ’’ନ୍ତି ନ ପଟିସେଧିଂସୁ। କିଂ ପନ ତେ ପହୋନ୍ତା ଏୱଂ ଅକଂସୁ, ଉଦାହୁ ଅପ୍ପହୋନ୍ତାତି? ପହୋନ୍ତା। ନ ହି ତେ ଏତ୍ତକଂ କଥଂ କଥେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି ‘‘ଆୱୁସୋ ତୁମ୍ହାକଂ ସମୟେ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣା ପହାତବ୍ବା ନାମ ନତ୍ଥି, ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଭାୱେତବ୍ବା ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି। ଏୱଂ ପନ ତେସଂ ଅହୋସି – ‘‘ଅତ୍ଥି ନୋ ଏତଂ କଥାପାଭତଂ, ମୟଂ ଏତଂ ସତ୍ଥୁ ଆରୋଚେସ୍ସାମ, ଅଥ ନୋ ସତ୍ଥା ମଧୁରଧମ୍ମଦେସନଂ ଦେସେସ୍ସତୀ’’ତି।

ପରିୟାୟୋତି କାରଣଂ। ନ ଚେୱ ସମ୍ପାୟିସ୍ସନ୍ତୀତି ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା କଥେତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତି। ଉତ୍ତରିଞ୍ଚ ୱିଘାତନ୍ତି ଅସମ୍ପାୟନତୋ ଉତ୍ତରିମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଂ ଆପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତି। ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା କଥେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତାନଞ୍ହି ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୟଥା ତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୱିସୟସ୍ମିନ୍ତି ଏତ୍ଥ ତନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ, ୟଥାତି କାରଣୱଚନଂ, ୟସ୍ମା ଅୱିସୟେ ପଞ୍ହୋ ପୁଚ୍ଛିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦେୱକେତି ସହ ଦେୱେହି ସଦେୱକେ। ସମାରକାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏୱଂ ତୀଣି ଠାନାନି ଲୋକେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ପଜାୟାତି, ପଞ୍ଚହିପି ସତ୍ତଲୋକମେୱ ପରିୟାଦିୟିତ୍ୱା ଏତସ୍ମିଂ ସଦେୱକାଦିଭେଦେ ଲୋକେ ଦେୱଂ ୱା ମନୁସ୍ସଂ ୱା ନ ସମନୁପସ୍ସାମୀତି ଦୀପେତି। ଇତୋ ୱା ପନ ସୁତ୍ୱାତି ଇତୋ ୱା ପନ ମମ ସାସନତୋ ସୁତ୍ୱା। ଇତୋ ସୁତ୍ୱା ହି ତଥାଗତୋ ତଥାଗତସାୱକୋପି ଆରାଧେୟ୍ୟ, ପରିତୋସେୟ୍ୟ, ଅଞ୍ଞଥା ଆରାଧନା ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି।

ଇଦାନି ଅତ୍ତନୋ ତେସଂ ପଞ୍ହାନଂ ୱେୟ୍ୟାକରଣେନ ଚିତ୍ତାରାଧନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ କତମୋ ଚ ଭିକ୍ଖୱେ ପରିୟାୟୋତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋତି ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନଛନ୍ଦରାଗୋ । ବହିଦ୍ଧା କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋତି ପରେସଂ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନଛନ୍ଦରାଗୋ। ଉଦ୍ଦେସଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଗଣନଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବ୍ୟାପାଦୋତି ଅତ୍ତନୋ ହତ୍ଥପାଦାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନପଟିଘୋ। ବହିଦ୍ଧା ବ୍ୟାପାଦୋତି ପରେସଂ ତେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନପଟିଘୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଧମ୍ମେସୁ ୱିଚିକିଚ୍ଛାତି ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧେସୁ ୱିମତି। ବହିଦ୍ଧା ଧମ୍ମେସୁ ୱିଚିକିଚ୍ଛାତି ବହିଦ୍ଧା ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୁ ମହାୱିଚିକିଚ୍ଛା। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଧମ୍ମେସୁ ସତୀତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେ ସଙ୍ଖାରେ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା ସତି। ବହିଦ୍ଧା ଧମ୍ମେସୁ ସତୀତି ବହିଦ୍ଧା ସଙ୍ଖାରେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା ସତି। ଧମ୍ମୱିଚୟସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେପି ଏସେୱ ନୟୋ।

କାୟିକନ୍ତି ଚଙ୍କମଂ ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୱୀରିୟଂ। ଚେତସିକନ୍ତି – ‘‘ନ ତାୱାହଂ ଇମଂ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଭିନ୍ଦିସ୍ସାମି, ୟାୱ ମେ ଅନୁପାଦାୟ ଆସୱେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚିସ୍ସତୀ’’ତି ଏୱଂ କାୟପୟୋଗଂ ୱିନା ଉପ୍ପନ୍ନୱୀରିୟଂ। କାୟପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧୀତି ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଦରଥପସ୍ସଦ୍ଧି। ଚିତ୍ତପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧୀତି ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଦରଥପସ୍ସଦ୍ଧି। ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସଦିସୋୱ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ମିସ୍ସକସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା କଥିତା। ଏତେସୁ ହି ଅଜ୍ଝତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ସତି, ପୀତିଚୟୋ, ଉପେକ୍ଖାତି ଇମେ ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧାରମ୍ମଣତ୍ତା ଲୋକିୟାୱ ହୋନ୍ତି, ତଥା ମଗ୍ଗଂ ଅପତ୍ତଂ କାୟିକୱୀରିୟଂ। ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରା ପନ ପୀତିସମାଧୀ କିଞ୍ଚାପି ରୂପାୱଚରା ହୋନ୍ତି, ରୂପାୱଚରେ ପନ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଲୋକୁତ୍ତରାୱ ହୋନ୍ତି। ୟେ ଚ ଥେରା ବ୍ରହ୍ମୱିହାରୱିପସ୍ସନାପାଦକଜ୍ଝାନାଦୀସୁ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ଉଦ୍ଧରନ୍ତି, ତେସଂ ମତେନ ରୂପାୱଚରାପି ଅରୂପାୱଚରାପି ହୋନ୍ତି। ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେସୁ ହି ଅରୂପାୱଚରେ ପୀତିୟେୱ ଏକନ୍ତେନ ନ ଲବ୍ଭତି, ସେସା ଛ ମିସ୍ସକାୱ ହୋନ୍ତୀତି। ଦେସନାପରିୟୋସାନେ କେଚି ଭିକ୍ଖୂ ସୋତାପନ୍ନା ଜାତା, କେଚି ସକଦାଗାମୀ, କେଚି ଅନାଗାମୀ, କେଚି ଅରହନ୍ତୋତି।

୩। ଅଗ୍ଗିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୪। ତତିଯେ ସତିଞ୍ଚ ଖ୍ୱାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସବ୍ବତ୍ଥିକଂ ୱଦାମୀତି ଲୋଣଧୂପନଂ ୱିଯ ସବ୍ବକମ୍ମିକାମଚ୍ଚଂ ୱିଯ ଚ ସବ୍ବତ୍ଥ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ହି ଲୋଣଧୂପନଂ ସବ୍ବବ୍ୟଞ୍ଜନେସୁପି ନିୱିସତି, ଯଥା ଚ ସବ୍ବକମ୍ମିକୋ ଅମଚ୍ଚୋ ଯୋଧକମ୍ମମ୍ପି କରୋତି ମନ୍ତକମ୍ମମ୍ପି ପଟିହାରକମ୍ମମ୍ପୀତି ସବ୍ବକିଚ୍ଚାନି ସାଧେତି, ଏୱଂ ଉଦ୍ଧତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ, ଲୀନସ୍ସ ପଗ୍ଗଣ୍ହନନ୍ତି ସବ୍ବମେତଂ ସତିଯା ଇଜ୍ଝତି, ନ ସକ୍କା ୱିନା ସତିଯା ଏତଂ ସମ୍ପାଦେତୁଂ, ତସ୍ମା ଏୱମାହ। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାୱ କଥିତା।

୪। ମେତ୍ତାସହଗତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୫। ଚତୁତ୍ଥେ ମେତ୍ତାସହଗତେନ ଚେତସାତିଆଦି ସବ୍ବଂ ସବ୍ବାକାରେନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୪୦-୨୪୧) ୱିତ୍ଥାରିତମେୱ। ମଯମ୍ପି ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ସାୱକାନଂ ଏୱଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେମାତି ଇଦମ୍ପି ତେ ପୁରିମନଯେନେୱ ସବ୍ବୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦନ୍ତି। ତିତ୍ଥିଯାନଞ୍ହି ସମଯେ ପଞ୍ଚନୀୱରଣପ୍ପହାନଂ ୱା ମେତ୍ତାଦିବ୍ରହ୍ମୱିହାରଭାୱନା ୱା ନତ୍ଥି। କିଂ ଗତିକା ହୋତୀତି କିଂ ନିପ୍ଫତ୍ତି ହୋତି। କିଂ ପରମାତି କିଂ ଉତ୍ତମା। କିଂ ଫଲାତି କିଂ ଆନିସଂସା। କିଂ ପରିଯୋସାନାତି କିଂ ନିଟ୍ଠା। ମେତ୍ତାସହଗତନ୍ତି ମେତ୍ତାଯ ସହଗତଂ ସଂସଟ୍ଠଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ଏସେୱ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ। ୱିୱେକନିସ୍ସିତାଦୀନି ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ।

ଅପ୍ପଟିକୂଲନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ଅପ୍ପଟିକୂଲଂ – ସତ୍ତଅପ୍ପଟିକୂଲଞ୍ଚ, ସଙ୍ଖାରଅପ୍ପଟିକୂଲଞ୍ଚ। ତସ୍ମିଂ ଅପ୍ପଟିକୂଲେ ଇଟ୍ଠେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀତି ଅନିଟ୍ଠସଞ୍ଞୀ। କଥଂ ପନେତ୍ଥ ଏୱଂ ୱିହରତି? ଅସୁଭଫରଣଂ ୱା ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ମନସିକାରଂ ୱା କରୋନ୍ତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ ''କଥଂ ଅପ୍ପଟିକୂଲେ ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ ୱିହରତି। ଇଟ୍ଠସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅସୁଭାଯ ୱା ଫରତି, ଅନିଚ୍ଚତୋ ୱା ଉପସଂହରତୀ''ତି। ପଟିକୂଲେ ପନ ଅନିଟ୍ଠେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ମେତ୍ତାଫରଣଂ ୱା ଧାତୁମନସିକାରଂ ୱା କରୋନ୍ତୋ ଅପ୍ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ ୱିହରତି ନାମ। ଯଥାହ ''କଥଂ ପଟିକୂଲେ ଅପ୍ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ ୱିହରତି। ଅନିଟ୍ଠସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ମେତ୍ତାଯ ୱା ଫରତି, ଧାତୁତୋ ୱା ଉପସଂହରତୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୨।୧୭)। ଉଭଯମିସ୍ସକପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅପ୍ପଟିକୂଲପ୍ପଟିକୂଲେସୁ ହି ତଦେୱ ଅସୁଭଫରଣଂ ୱା ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ମନସିକାରଂ ୱା କରୋନ୍ତୋ ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ ୱିହରତି ନାମ। ପଟିକୂଲାପଟିକୂଲେସୁ ଚ ତଦେୱ ମେତ୍ତାଫରଣଂ ୱା ଧାତୁମନସିକାରଂ ୱା କରୋନ୍ତୋ ଅପ୍ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ ୱିହରତି ନାମ। ''ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ନେୱ ସୁମନୋ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୨।୧୭) ନଯେନ ୱୁତ୍ତଂ ପନ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖଂ ପୱତ୍ତଯମାନୋ ''ଅପ୍ପଟିକୂଲେ ଚ ପଟିକୂଲେ ଚ ତଦୁଭଯଂ ଅଭିନିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଉପେକ୍ଖକୋ ତତ୍ଥ ୱିହରତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ''ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ମେତ୍ତାଯ ତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ତଦେୱ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତସ୍ସ ସହ ୱିପସ୍ସନାଯ ମଗ୍ଗସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ଅରିଯିଦ୍ଧିଯା ଚ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ଦେସନା ୱିନିୱଟ୍ଟେତବ୍ବା ସିଯା। ଇଦଂ ପନ ମେତ୍ତାଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତୋପି ଯୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଯସ୍ମା ତସ୍ସ ଅରହତ୍ତପରମା ମେତ୍ତା ନ ହୋତି। ଯଂପରମା ପନ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତବ୍ବଂ। ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅଯଂ ଦେସନା ଆରଦ୍ଧା। ପରତୋ ସବ୍ବସୋ ୱା ପନ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ସମତିକ୍କମାତିଆଦୀସୁପି ଇମିନା ନଯେନ ପୁନ ଦେସନାରମ୍ଭପଯୋଜନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସୁଭପରମନ୍ତି ସୁଭନିଟ୍ଠଂ, ସୁଭକୋଟିକଂ, ସୁଭନିପ୍ଫତ୍ତିଂ। ଇଧପଞ୍ଞସ୍ସାତି ଇଧେୱ ପଞ୍ଞା ଅସ୍ସ, ନଯିମଂ ଲୋକଂ ଅତିକ୍କମତୀତି ଇଧପଞ୍ଞୋ, ତସ୍ସ ଇଧପଞ୍ଞସ୍ସ, ଲୋକିଯପଞ୍ଞସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉତ୍ତରିୱିମୁତ୍ତିଂ ଅପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝତୋତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ଅପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତସ୍ସ। ଯୋ ପନ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ସ ଅରହତ୍ତପରମାୱ ମେତ୍ତା ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କରୁଣାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

କସ୍ମା ପନେତାସଂ ମେତ୍ତାଦୀନଂ ସୁଭପରମାଦିତା ୱୁତ୍ତା ଭଗୱତାତି? ସଭାଗୱସେନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯତ୍ତା। ମେତ୍ତାୱିହାରିସ୍ସ ହି ସତ୍ତା ଅପ୍ପଟିକୂଲା ହୋନ୍ତି, ଅଥସ୍ସ ଅପ୍ପଟିକୂଲପରିଚଯା ଅପ୍ପଟିକୂଲେସୁ ପରିସୁଦ୍ଧୱଣ୍ଣେସୁ ନୀଲାଦୀସୁ ଚିତ୍ତଂ ଉପସଂହରତୋ ଅପ୍ପକସିରେନେୱ ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତି। ଇତି ମେତ୍ତା ସୁଭୱିମୋକ୍ଖସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି, ନ ତତୋ ପରଂ, ତସ୍ମା ସୁଭପରମାତି ୱୁତ୍ତା।

କରୁଣାୱିହାରିସ୍ସ ଉଣ୍ହାଭିଘାତାଦିରୂପନିମିତ୍ତଂ ସତ୍ତଦୁକ୍ଖଂ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ କରୁଣାଯ ପୱତ୍ତିସମ୍ଭୱତୋ ରୂପେ ଆଦୀନୱୋ ପରିୱିଦିତୋ ହୋତି , ଅଥସ୍ସ ପରିୱିଦିତରୂପାଦୀନୱତ୍ତା ପଥୱୀକସିଣାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ରୂପନିସ୍ସରଣେ ଆକାସେ ଚିତ୍ତଂ ଉପସଂହରତୋ ଅପ୍ପକସିରେନେୱ ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତି। ଇତି କରୁଣା ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି, ନ ତତୋ ପରଂ, ତସ୍ମା ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନପରମାତି ୱୁତ୍ତା।

ମୁଦିତାୱିହାରିସ୍ସ ପନ ତେନ ତେନ ପାମୋଜ୍ଜକାରଣେନ ଉପ୍ପନ୍ନପାମୋଜ୍ଜସତ୍ତାନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ମୁଦିତାଯ ପୱତ୍ତିସମ୍ଭୱତୋ ୱିଞ୍ଞାଣଗ୍ଗହଣପରିଚିତଂ ହୋତି, ଅଥସ୍ସ ଅନୁକ୍କମାଧିଗତଂ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଆକାସନିମିତ୍ତଗୋଚରେ ୱିଞ୍ଞାଣେ ଚିତ୍ତଂ ଉପସଂହରତୋ ଅପ୍ପକସିରେନେୱ ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତି। ଇତି ମୁଦିତା ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି, ନ ତତୋ ପରଂ, ତସ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନପରମାତି ୱୁତ୍ତା।

ଉପେକ୍ଖାୱିହାରିସ୍ସ ପନ ''ସତ୍ତା ସୁଖିତା ୱା ହୋନ୍ତୁ, ଦୁକ୍ଖତୋ ୱା ୱିମୁଚ୍ଚନ୍ତୁ, ସମ୍ପତ୍ତସୁଖତୋ ୱା ମା ୱିଗଚ୍ଛନ୍ତୂ''ତି ଆଭୋଗାଭାୱତୋ ସୁଖଦୁକ୍ଖାଦିପରମତ୍ଥଗାହୱିମୁଖସମ୍ଭୱତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନଗ୍ଗହଣଦୁକ୍ଖଚିତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥସ୍ସ ପରମତ୍ଥଗାହତୋ ୱିମୁଖଭାୱପରିଚିତଚିତ୍ତସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନଗ୍ଗହଣଦୁକ୍ଖଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ଅନୁକ୍କମାଧିଗତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ସମତିକ୍କମ୍ମସମ୍ଭୱତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନେ ପରମତ୍ଥଭୂତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅଭାୱେ ଚିତ୍ତଂ ଉପସଂହରତୋ ଅପ୍ପକସିରେନେୱ ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତି। ଇତି ଉପେକ୍ଖା ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି, ନ ତତୋ ପରଂ, ତସ୍ମା ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନପରମାତି ୱୁତ୍ତା। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ପଞ୍ଚସତା ଭିକ୍ଖୂ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତାତି।

୫। ସଙ୍ଗାରୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୬। ପଞ୍ଚମେ ପଗେୱାତି ପଠମଞ୍ଞେୱ। କାମରାଗପରିଯୁଟ୍ଠିତେନାତି କାମରାଗଗହିତେନ। କାମରାଗପରେତେନାତି କାମରାଗାନୁଗତେନ। ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ତିୱିଧଂ କାମରାଗସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନନିସ୍ସରଣଂ ତଦଙ୍ଗନିସ୍ସରଣଂ ସମୁଚ୍ଛେଦନିସ୍ସରଣନ୍ତି । ତତ୍ଥ ଅସୁଭେ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନନିସ୍ସରଣଂ ନାମ, ୱିପସ୍ସନା ତଦଙ୍ଗନିସ୍ସରଣଂ ନାମ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ସମୁଚ୍ଛେଦନିସ୍ସରଣଂ ନାମ। ତଂ ତିୱିଧମ୍ପି ନପ୍ପଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତତ୍ଥମ୍ପୀତିଆଦୀସୁ ଅରହତ୍ତସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ତତ୍ଥୋ ନାମ, ପଚ୍ଚଯଦାଯକାନଂ ଅତ୍ଥୋ ପରତ୍ଥୋ ନାମ, ସ୍ୱେୱ ଦୁୱିଧୋପି ଉଭଯତ୍ଥୋ ନାମ। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବୱାରେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ନିସ୍ସରଣନ୍ତିଆଦୀସୁ ହି ଦ୍ୱେୱ ନିସ୍ସରଣାନି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ ସମୁଚ୍ଛେଦନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ତାୱ ମେତ୍ତାଯ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନନିସ୍ସରଣଂ, ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ସମୁଚ୍ଛେଦନିସ୍ସରଣଂ। ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ଆଲୋକସଞ୍ଞା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନନିସ୍ସରଣଂ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ସମୁଚ୍ଛେଦନିସ୍ସରଣଂ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ଯୋ କୋଚି ସମଥୋ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନନିସ୍ସରଣଂ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ପନେତ୍ଥ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ, କୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ସମୁଚ୍ଛେଦନିସ୍ସରଣଂ। ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ଧମ୍ମୱୱତ୍ଥାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନନିସ୍ସରଣଂ, ପଠମମଗ୍ଗୋ ସମୁଚ୍ଛେଦନିସ୍ସରଣଂ।

ଯା ପନେତ୍ଥ ସେଯ୍ୟଥାପି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଉଦପତ୍ତୋ ସଂସଟ୍ଠୋ ଲାଖାଯ ୱାତିଆଦିକା ଉପମା ୱୁତ୍ତା, ତାସୁ ଉଦପତ୍ତୋତି ଉଦକଭରିତା ପାତି। ସଂସଟ୍ଠୋତି ୱଣ୍ଣଭେଦକରଣୱସେନ ସଂସଟ୍ଠୋ। ପକ୍କୁଥିତୋତି କୁଥିତୋ। ଉସ୍ମୁଦକଜାତୋତି ଉସୁମଜାତୋ। ସେୱାଲପଣକପରିଯୋନଦ୍ଧୋତି ତିଲବୀଜକାଦିଭେଦେନ ସେୱାଲେନ ୱା ନୀଲମଣ୍ଡୂକପିଟ୍ଠିୱଣ୍ଣେନ ୱା ଉଦକପିଟ୍ଠିଂ ଛାଦେତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତପଣକେନ ପରିଯୋନଦ୍ଧୋ। ୱାତେରିତୋତି ୱାତେନ ଏରିତୋ କମ୍ପିତୋ। ଆୱିଲୋତି ଅପ୍ପସନ୍ନୋ। ଲୁଳିତୋତି ଅସନ୍ନିସିନ୍ନୋ। କଲଲୀଭୂତୋତି କଦ୍ଦମୀଭୂତୋ। ଅନ୍ଧକାରେ ନିକ୍ଖିତ୍ତୋତି କୋଟ୍ଠନ୍ତରାଦିଭେଦେ ଅନାଲୋକଟ୍ଠାନେ ଠପିତୋ। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଭଗୱା ତୀହି ଭୱେହି ଦେସନଂ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି, ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପନ ସରଣମତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠିତୋ।

୬। ଅଭଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୭। ଛଟ୍ଠେ ଅଞ୍ଞାଣାଯ ଅଦସ୍ସନାଯାତି ଅଞ୍ଞାଣତ୍ଥାଯ ଅଦସ୍ସନତ୍ଥାଯ। ତଗ୍ଘ ଭଗୱା ନୀୱରଣାତି ଏକଂସେନ ଭଗୱା ନୀୱରଣା। କାଯକିଲମଥୋତି କାଯଦରଥୋ। ଚିତ୍ତକିଲମଥୋତି ଚିତ୍ତଦରଥୋ। ସୋପି ମେ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧୋତି ତସ୍ସ କିର ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ସୀତଲଂ ଉତୁସପ୍ପାଯଟ୍ଠାନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନସ୍ସ କାଯଦରଥୋ ପଟିପସ୍ସମ୍ଭି, ତସ୍ମିଂ ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧେ ତଦନ୍ୱଯେନେୱ ଚିତ୍ତଦରଥୋପି। ଅପିଚ ମଗ୍ଗେନେୱସ୍ସ ଏତଂ ଉଭଯମ୍ପି ପସ୍ସଦ୍ଧନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୭। ଆନାପାନୱଗ୍ଗୋ

୧। ଅଟ୍ଠିକମହପ୍ଫଲସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୩୮। ସଉମାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠିକସଞ୍ଞାତି ଅଟ୍ଠିକଂ ଅଟ୍ଠିକନ୍ତି ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନସଞ୍ଞା। ତଂ ପନେତଂ ଭାୱଯତୋ ଯାୱ ନିମିତ୍ତଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତାୱ ଛୱିପି ଚମ୍ମମ୍ପି ଉପଟ୍ଠାତି। ନିମିତ୍ତେ ପନ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଛୱିଚମ୍ମାନି ନେୱ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ସଙ୍ଖୱଣ୍ଣୋ ସୁଦ୍ଧଅଟ୍ଠିକସଙ୍ଘାଟୋୱ ଉପଟ୍ଠାତି ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧଗତଂ ଧମ୍ମିକତିସ୍ସରାଜାନଂ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ସାମଣେରସ୍ସ ୱିଯ, ପଟିମଗ୍ଗେ ହସମାନଂ ଇତ୍ଥିଂ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ଚେତିଯପବ୍ବତୱାସିନୋ ତିସ୍ସତ୍ଥେରସ୍ସ ୱିଯ ଚାତି। ୱତ୍ଥୂନି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୫) ୱିତ୍ଥାରିତାନି। ସତି ୱା ଉପାଦିସେସେତି ଗହଣସେସେ ଉପାଦାନସେସେ ୱିଜ୍ଜମାନମ୍ହି।

୨-୧୦। ପୁଳୱକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୩୯-୨୪୭।ପୁଳୱକସଞ୍ଞାତି ପୁଳୱଂ ପୁଳୱନ୍ତି ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନସଞ୍ଞା। ୱିନୀଲକସଞ୍ଞାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ୱିନିଚ୍ଛଯକଥା ପନେତ୍ଥ ସବ୍ବିଂ ଭାୱନାନଯେନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୦୨) ୱୁତ୍ତା। ମେତ୍ତାଦଯୋ ତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା, ଉପେକ୍ଖା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୱସେନେୱ।

୮। ନିରୋଧୱଗ୍ଗୋ

୧-୧୦। ଅସୁଭସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୪୮-୨୫୭।ଅସୁଭସଞ୍ଞାତି ଅସୁଭେ ପଠମଜ୍ଝାନସଞ୍ଞା। ମରଣସଞ୍ଞାତି ‘‘ଅୱସ୍ସଂ ମରିତବ୍ବଂ, ମରଣପଟିବଦ୍ଧଂ ମେ ଜୀୱିତ’’ନ୍ତି ଅଭିଣ୍ହଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନସଞ୍ଞା । ଆହାରେ ପଟିକୂଲସଞ୍ଞାତି ଓଦନକୁମ୍ମାସାଦିମ୍ହି ଅଜ୍ଝୋହରଣୀଯେ ପଟିକୂଲସଞ୍ଞା। ସବ୍ବଲୋକେ ଅନଭିରତିସଞ୍ଞାତି ସକଲଲୋକସ୍ମିଂ ଅନଭିରତିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନସଞ୍ଞା। ପହାନସଞ୍ଞାୱିରାଗସଞ୍ଞାତି ଦ୍ୱେ ପୁବ୍ବଭାଗା। ନିରୋଧସଞ୍ଞା ମିସ୍ସକା। ଏୱମେତାନି ଅଟ୍ଠିକସଞ୍ଞାଦୀନି ୱୀସତି କମ୍ମଟ୍ଠାନାନି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି। ତେସଂ ନୱସୁ ଅପ୍ପନା ହୋନ୍ତି, ଏକାଦସ ଉପଚାରଜ୍ଝାନିକା। ସେସା ପନେତ୍ଥ ୱିନିଚ୍ଛଯକଥା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୯୪) ଆଗତାୱ। ଗଙ୍ଗାପେଯ୍ୟାଲାଦଯୋ ମଗ୍ଗସଂଯୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ସତିପଟ୍ଠାନସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ଅମ୍ବପାଲିୱଗ୍ଗୋ

୧। ଅମ୍ବପାଲିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୬୭। ସତିପଟ୍ଠାନସଂଯୁତ୍ତସ୍ସ ପଠମେ ଅମ୍ବପାଲିୱନେତି ଅମ୍ବପାଲିଯା ନାମ ରୂପୂପଜୀୱିନିଯା ରୋପିତେ ଅମ୍ବୱନେ। ତଂ କିର ତସ୍ସା ଉଯ୍ୟାନଂ ଅହୋସି। ସା ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତା ତତ୍ଥ ୱିହାରଂ କାରେତ୍ୱା ତଥାଗତସ୍ସ ନିଯ୍ୟାତେସି। ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏକାଯନୋଯନ୍ତି ଏକାଯନୋ ଅଯଂ। ତତ୍ଥ ଏକାଯନୋତି ଏକମଗ୍ଗୋ। ମଗ୍ଗସ୍ସ ହି –

‘‘ମଗ୍ଗୋ ପନ୍ଥୋ ପଥୋ ପଜ୍ଜୋ, ଅଞ୍ଜସଂ ୱଟୁମାଯନଂ;

ନାୱା ଉତ୍ତରସେତୂ ଚ, କୁଲ୍ଲୋ ଚ ଭିସି ସଙ୍କମୋ’’ତି। (ଚୂଳନି। ପାରାଯନତ୍ଥୁତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସୋ ୧୦୧) –

ବହୂନି ନାମାନି। ସ୍ୱାଯଂ ଇଧ ଅଯନନାମେନ ୱୁତ୍ତୋ। ତସ୍ମା ଏକାଯନୋଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମଗ୍ଗୋତି ଏତ୍ଥ ଏକମଗ୍ଗୋ। ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମଗ୍ଗୋ, ନ ଦ୍ୱେଧାପଥଭୂତୋତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ମଗ୍ଗୋତି କେନଟ୍ଠେନ ମଗ୍ଗୋ? ନିବ୍ବାନଗମନଟ୍ଠେନ, ନିବ୍ବାନତ୍ଥିକେହି ମଗ୍ଗନୀଯଟ୍ଠେନ ଚ।

ସତ୍ତାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିଯାତି ରାଗାଦୀହି ମଲେହି ଅଭିଜ୍ଝାୱିସମଲୋଭାଦୀହି ଚ ଉପକ୍କିଲେସେହି ସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ଥାଯ। ସୋକପରିଦେୱାନଂ ସମତିକ୍କମାଯାତି ସୋକସ୍ସ ଚ ପରିଦେୱସ୍ସ ଚ ସମତିକ୍କମାଯ, ପହାନାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମାଯାତି କାଯିକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଚେତସିକଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମାଯ, ନିରୋଧାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାଯସ୍ସ ଅଧିଗମାଯାତି ଞାଯୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ସ ଅଧିଗମାଯ ପତ୍ତିଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଯଞ୍ହି ପୁବ୍ବଭାଗେ ଲୋକିଯୋ ସତିପଟ୍ଠାନମଗ୍ଗୋ ଭାୱିତୋ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିଗମାଯ ସଂୱତ୍ତତି । ତେନାହ ‘‘ଞାଯସ୍ସ ଅଧିଗମାଯା’’ତି। ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯାତି ତଣ୍ହାୱାନୱିରହିତତ୍ତା ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମସ୍ସ ଅମତସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ, ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖାଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଯଞ୍ହି ମଗ୍ଗୋ ଭାୱିତୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ନିବ୍ବାନସଚ୍ଛିକିରିଯଂ ସାଧେତି। ତେନାହ ‘‘ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯା’’ତି।

ଏୱଂ ଭଗୱତା ସତ୍ତହି ପଦେହି ଏକାଯନମଗ୍ଗସ୍ସ ୱଣ୍ଣୋ ଭାସିତୋ, ସୋ କସ୍ମାତି ଚେ? ଭିକ୍ଖୂନଂ ଉସ୍ସାହଜନନତ୍ଥଂ। ୱଣ୍ଣଭାସନଞ୍ହି ସୁତ୍ୱା ତେ ଭିକ୍ଖୂ – ‘‘ଅଯଂ କିର ମଗ୍ଗୋ ହଦଯସନ୍ତାପଭୂତଂ ସୋକଂ, ୱାଚାୱିପ୍ପଲାପଭୂତଂ ପରିଦେୱଂ, କାଯିକଅସାତଭୂତଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଚେତସିକଅସାତଭୂତଂ ଦୋମନସ୍ସନ୍ତି ଚତ୍ତାରୋ ଉପଦ୍ଦୱେ ହରତି। ୱିସୁଦ୍ଧିଂ, ଞାଯଂ, ନିବ୍ବାନନ୍ତି ତଯୋ ୱିସେସେ ଆୱହତୀ’’ତି ଉସ୍ସାହଜାତା ଇମଂ ଦେସନଂ ଉଗ୍ଗହେତବ୍ବଂ ପରିଯାପୁଣିତବ୍ବଂ, ଧାରେତବ୍ବଂ, ଇମଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞିସ୍ସନ୍ତି। ଇତି ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଉସ୍ସାହଜନନତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣଂ ଅଭାସି କମ୍ବଲୱାଣିଜାଦଯୋ କମ୍ବଲାଦୀନଂ ୱଣ୍ଣଂ ୱିଯ।

ଯଦିଦନ୍ତି ନିପାତୋ, ଯେ ଇମେତି ଅଯମସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ। ଚତ୍ତାରୋତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ତେନ ‘‘ନ ତତୋ ହେଟ୍ଠା, ନ ଉଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ସତିପଟ୍ଠାନପରିଚ୍ଛେଦଂ ଦୀପେତି। ସତିପଟ୍ଠାନାତି ତଯୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ସତିଗୋଚରୋପି, ତିଧା ପଟିପନ୍ନେସୁ ସାୱକେସୁ ସତ୍ଥୁନୋ ପଟିଘାନୁନଯୱୀତିୱତ୍ତତାପି, ସତିପି। ‘‘ଚତୁନ୍ନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତିପଟ୍ଠାନାନଂ ସମୁଦଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଦେସେସ୍ସାମି ତଂ ସୁଣାଥ। କୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, କାଯସ୍ସ ସମୁଦଯୋ? ଆହରସମୁଦଯା କାଯସମୁଦଯୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୫।୪୦୮) ହି ସତିଗୋଚରୋ ସତିପଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତଥା ‘‘କାଯୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ, ନୋ ସତି, ସତି ଉପଟ୍ଠାନଞ୍ଚେୱ ସତି ଚା’’ତିଆଦୀସୁପି (ପଟି। ମ। ୨।୩୫)। ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ – ପତିଟ୍ଠାତି ଅସ୍ମିନ୍ତି ପଟ୍ଠାନଂ। କା ପତିଟ୍ଠାତି? ସତି। ସତିଯା ପଟ୍ଠାନଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ। ପଧାନଂ ଠାନନ୍ତି ୱା ପଟ୍ଠାନଂ। ସତିଯା ପଟ୍ଠାନଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ହତ୍ଥିଟ୍ଠାନଅସ୍ସଟ୍ଠାନାଦୀନି ୱିଯ।

‘‘ତଯୋ ସତିପଟ୍ଠାନା, ଯଦରିଯୋ ସେୱତି, ଯଦରିଯୋ ସେୱମାନୋ ସତ୍ଥା ଗଣମନୁସାସିତୁମରହତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୩୧୧) ଏତ୍ଥ ତିଧା ପଟିପନ୍ନେସୁ ସାୱକେସୁ ସତ୍ଥୁନୋ ପଟିଘାନୁନଯୱୀତିୱତ୍ତତା ସତିପଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପଟ୍ଠପେତବ୍ବତୋ ପଟ୍ଠାନଂ, ପୱତ୍ତଯିତବ୍ବତୋତି ଅତ୍ଥୋ। କେନ ପଟ୍ଠପେତବ୍ବୋତି? ସତିଯା। ସତିଯା ପଟ୍ଠାନଂ ସତିପଟ୍ଠାନନ୍ତି।

‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ଭାୱିତା ବହୁଲୀକତା ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ପରିପୂରେନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୩.୧୪୭; ସଂ॰ ନି॰ ୫.୯୮୯) ପନ ସତିଯେୱ ସତିପଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପତିଟ୍ଠାତୀତି ପଟ୍ଠାନଂ, ଉପଟ୍ଠାତି ଓକ୍କନ୍ଦିତ୍ୱା ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସତିଯେୱ ପଟ୍ଠାନଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ। ଅଥ ୱା ସରଣଟ୍ଠେନ ସତି, ଉପଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ପଟ୍ଠାନଂ, ଇତି ସତି ଚ ସା ପଟ୍ଠାନଞ୍ଚାତିପି ସତିପଟ୍ଠାନଂ। ଇଦମିଧ ଅଧିପ୍ପେତଂ।

ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ‘‘ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତି ବହୁୱଚନଂ କତନ୍ତି? ସତୀନଂ ବହୁତ୍ତା। ଆରମ୍ମଣଭେଦେନ ହି ବହୁକା ସତିଯୋ। ଅଥ ‘‘ମଗ୍ଗୋ’’ତି କସ୍ମା ଏକୱଚନନ୍ତି? ମଗ୍ଗନଟ୍ଠେନ ଏକତ୍ତା। ଚତସ୍ସୋପି ହି ଏତା ସତିଯୋ ମଗ୍ଗନଟ୍ଠେନ ଏକତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ମଗ୍ଗୋତି କେନଟ୍ଠେନ ମଗ୍ଗୋ? ନିବ୍ବାନଗମନଟ୍ଠେନ, ନିବ୍ବାନତ୍ଥିକେହି ମଗ୍ଗନୀଯଟ୍ଠେନ ଚା’’ତି। ଚତସ୍ସୋପି ଚେତା ଅପରଭାଗେ କାଯାଦୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ କିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନା ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଚ ନିବ୍ବାନତ୍ଥିକେହି ମଗ୍ଗିଯନ୍ତୀତି ତସ୍ମା ଚତସ୍ସୋପି ଏକୋ ମଗ୍ଗୋତି ୱୁତ୍ତା। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ୱଚନାନୁସନ୍ଧିନା ସାନୁସନ୍ଧିକାୱ ଦେସନା ହୋତି।

କତମେ ଚତ୍ତାରୋତି କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା। କାଯେତି ରୂପକାଯେ। କାଯାନୁପସ୍ସୀତି କାଯଂ ଅନୁପସ୍ସନସୀଲୋ, କାଯଂ ୱା ଅନୁପସ୍ସମାନୋ। ଅଯଞ୍ହି ଭିକ୍ଖୁ ଇମଂ କାଯଂ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅନୁପସ୍ସନାନଂ ୱସେନ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସତି, ନୋ ନିଚ୍ଚତୋ, ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସତି, ନୋ ସୁଖତୋ, ଅନତ୍ତତୋ ଅନୁପସ୍ସତି, ନୋ ଅତ୍ତତୋ, ନିବ୍ବିନ୍ଦତି, ନୋ ନନ୍ଦତି, ୱିରଜ୍ଜତି, ନୋ ରଜ୍ଜତି, ନିରୋଧେତି, ନୋ ସମୁଦେତି, ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜତି, ନୋ ଆଦିଯତି। ସୋ ତଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଜହତି, ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ସୁଖସଞ୍ଞଂ ପଜହତି , ଅନତ୍ତତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଅତ୍ତସଞ୍ଞଂ ପଜହତି, ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତୋ ନନ୍ଦିଂ ପଜହତି, ୱିରଜ୍ଜନ୍ତୋ ରାଗଂ ପଜହତି, ନିରୋଧେନ୍ତୋ ସମୁଦଯଂ ପଜହତି, ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତୋ ଆଦାନଂ ପଜହତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱିହରତୀତି ଇରୀଯତି। ଆତାପୀତି ତୀସୁ ଭୱେସୁ କିଲେସେ ଆତପତୀତି ଆତାପୋ, ୱୀରିଯସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ଆତାପୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଆତାପୀ। ସମ୍ପଜାନୋତି ସମ୍ପଜଞ୍ଞସଙ୍ଖାତେନ ଞାଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ସତିମାତି କାଯପରିଗ୍ଗାହିକାଯ ସତିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ। ଅଯଂ ପନ ଯସ୍ମା ସତିଯା ଆରମ୍ମଣଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପଞ୍ଞାଯ ଅନୁପସ୍ସତି। ନ ହି ସତିୱିରହିତସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନା ନାମ ଅତ୍ଥି, ତେନେୱାହ ‘‘ସତିଞ୍ଚ ଖ୍ୱାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସବ୍ବତ୍ଥିକଂ ୱଦାମୀ’’ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୫.୨୩୪)। ତସ୍ମା ଏତ୍ଥ ‘‘କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତୀ’’ତି ଏତ୍ତାୱତା କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥ ୱା ଯସ୍ମା ଅନାତାପିନୋ ଅନ୍ତୋସଙ୍ଖେପୋ ଅନ୍ତରାଯକରୋ ହୋତି, ଅସମ୍ପଜାନୋ ଉପାଯପରିଗ୍ଗହେ ଅନୁପାଯପରିୱଜ୍ଜନେ ଚ ସମ୍ମୁଯ୍ହତି, ମୁଟ୍ଠସ୍ସତି ଉପାଯାପରିଚ୍ଚାଗେ ଅନୁପାଯାପରିଗ୍ଗହେ ଚ ଅସମତ୍ଥୋ ହୋତି, ତେନସ୍ସ ତଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆନୁଭାୱେନ ତଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ତେସଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଆତାପୀ ସମ୍ପଜାନୋ ସତିମା’’ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇତି କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ପଯୋଗଙ୍ଗଞ୍ଚସ୍ସ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପହାନଙ୍ଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱିନେଯ୍ୟ ଲୋକେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୱିନେଯ୍ୟାତି ତଦଙ୍ଗୱିନଯେନ ୱା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିନଯେନ ୱା ୱିନଯିତ୍ୱା। ଲୋକେତି ତସ୍ମିଂଯେୱ କାଯେ। କାଯୋ ହି ଇଧ ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଯସ୍ମା ପନସ୍ସ ନ କାଯମତ୍ତେଯେୱ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସଂ ପହୀଯତି, ୱେଦନାଦୀସୁପି ପହୀଯତି ଏୱ। ତସ୍ମା ‘‘ପଞ୍ଚପି ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଲୋକୋ’’ତି ୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ॰ ୩୬୨) ୱୁତ୍ତଂ। ଲୋକସଙ୍ଖାତତ୍ତା ୱା ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରନଯେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ପନାହ ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଲୋକୋ, ସ୍ୱେୱ କାଯୋ ଲୋକୋ’’ତି, ଅଯମେୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମିଂ ଲୋକେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସଂ ୱିନେଯ୍ୟାତି ଏୱଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ୱେଦନାସୂତି ଏତ୍ଥ ତିସ୍ସୋ ୱେଦନା, ତା ଚ ଲୋକିଯା ଏୱ, ଚିତ୍ତମ୍ପି ଲୋକିଯଂ, ତଥା ଧମ୍ମା। ଯଥା ପନ ୱେଦନା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା, ତଥା ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଏସ ୱେଦନାନୁପସ୍ସୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏସ ନଯୋ ଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ। କଥଞ୍ଚ ୱେଦନା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବାତି? ସୁଖା ତାୱ ୱେଦନା ଦୁକ୍ଖତୋ, ଦୁକ୍ଖା ସଲ୍ଲତୋ, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ଅନିଚ୍ଚତୋ। ଯଥାହ –

‘‘ଯୋ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅଦ୍ଦ, ଦୁକ୍ଖମଦ୍ଦକ୍ଖି ସଲ୍ଲତୋ;

ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ସନ୍ତଂ, ଅଦ୍ଦକ୍ଖି ନଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ;

ସ ୱେ ସମ୍ମଦସୋ ଭିକ୍ଖୁ, ଉପସନ୍ତୋ ଚରିସ୍ସତୀ’’ତି।

ସବ୍ବା ଏୱ ଚେତା ଦୁକ୍ଖାତିପି ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ଯଂକିଞ୍ଚି ୱେଦଯିତଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ମିନ୍ତି ୱଦାମୀ’’ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୪.୨୫୯)। ସୁଖଦୁକ୍ଖତୋପି ଚ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା, ଯଥାହ – ‘‘ସୁଖା ଖୋ, ଆୱୁସୋ ୱିସାଖ, ୱେଦନା ଠିତିସୁଖା ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖା’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୧.୪୬୫) ସବ୍ବଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

ଅପିଚ ଅନିଚ୍ଚାଦିସଭ୍ଭଅନୁପସ୍ସନାୱସେନପି ଅନୁପସ୍ସିତଙ୍କା।

ଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁପି ଚିତ୍ତଂ ତାୱ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିସହଜାତଭୂମିକମ୍ମୱିପାକକିରିଯାଦିନାନତ୍ତଭେଦାନଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିଅନୁପସ୍ସନାନଂ ସରାଗାଦୀନଞ୍ଚ ଭେଦାନଂ ୱସେନ ଅନୁପସ୍ସିତଙ୍କଂ। ଧମ୍ମା ସଲକ୍ଖଣସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣାନଂ ସୁଞ୍ଞତଧମ୍ମସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚାଦିସଭ୍ଭଅନୁପସ୍ସନାନଂ ''ସନ୍ତଂ ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦ''ନ୍ତିଆଦୀନଞ୍ଚ ପଭେଦାନଂ ୱସେନ ଅନୁପସ୍ସିତଙ୍କା। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ଦୀଘମଜ୍ଝିମଟ୍ଠକଥାସୁ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୭୩ ଆଦଯୋ; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୦୫ ଆଦଯୋ) ସତିପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତଙ୍କୋ।

୨। ସତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୬୮। ଦୁତିଯେ ସତୋତି କାଯାଦିଅନୁପସ୍ସନାସତିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ। ସମ୍ପଜାନୋତି ଚତୁସମ୍ପଜଞ୍ଞପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଅଭିକ୍କନ୍ତେ ପଟିକ୍କନ୍ତେତି ଏତ୍ଥ ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଗମନଂ, ପଟିକ୍କନ୍ତଂ ନିୱତ୍ତନଂ, ତଦୁଭଯମ୍ପି ଚତୂସୁ ଇରିଯାପଥେସୁ ଲଭ୍ଭତି। ଗମନେ ତାୱ ପୁରତୋ କାଯଂ ଅଭିହରନ୍ତୋ ଅଭିକ୍କମତି ନାମ, ପଟିନିୱତ୍ତନ୍ତୋ ପଟିକ୍କମତି ନାମ। ଠାନେପି ଠିତକୋୱ କାଯଂ ପୁରତୋ ଓନମନ୍ତୋ ଅଭିକ୍କମତି ନାମ, ପଚ୍ଛତୋ ଅପନାମେନ୍ତୋ ପଟିକ୍କମତି ନାମ। ନିସଜ୍ଜାଯପି ନିସିନ୍ନକୋୱ ଆସନସ୍ସ ପୁରିମଅଙ୍ଗାଭିମୁଖୋ ସଂସରନ୍ତୋ ଅଭିକ୍କମତି ନାମ, ପଚ୍ଛିମଅଙ୍ଗପ୍ପଦେସଂ ପଚ୍ଚାସଂସରନ୍ତୋ ପଟିକ୍କମତି ନାମ। ନିପଜ୍ଜନେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତୀତି ସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ସଙ୍କିଚ୍ଚକାରୀ, ସମ୍ପଜଞ୍ଞସ୍ସେୱ ୱା କାରୀ। ସୋ ହି ଅଭିକ୍କନ୍ତାଦୀସୁ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ କରୋତେୱ, ନ କତ୍ଥଚି ସମ୍ପଜଞ୍ଞୱିରହିତୋ ହୋତି।

ତତ୍ଥ ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ସପ୍ପାଯସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତି ଚତୁଙ୍କିଧଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ତତ୍ଥ ଅଭିକ୍କମନଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଚିତ୍ତୱସେନେୱ ଅଗନ୍ତ୍ୱା ''କିଂ ନୁ ମେ ଏତ୍ଥ ଗତେନ ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି, ନତ୍ଥୀ''ତି ଅତ୍ଥାନତ୍ଥଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଅତ୍ଥପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ତତ୍ଥ ଚ ଅତ୍ଥୋତି ଚେତିଯଦସ୍ସନବୋଧିଦସ୍ସନସଙ୍ଘଦସ୍ସନଥେରଦସ୍ସନଅସୁଭଦସ୍ସନାଦିୱସେନ ଧମ୍ମତୋ ୱଡ୍ଢି । ଚେତିଯଂ ଦିସ୍ୱାପି ହି ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ, ସଙ୍ଘଦସ୍ସନେନ ସଙ୍ଘାରମ୍ମଣଂ ପୀତିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ତଦେୱ ଖଯତୋ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ମହାୱିହାରସ୍ମିଞ୍ହି ଦକ୍ଖିଣଦ୍ୱାରେ ଠତ୍ୱା ମହାଚେତିଯଂ ଓଲୋକେନ୍ତା ତିଂସସହସ୍ସଭିକ୍ଖୂ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ, ତଥା ପଚ୍ଛିମଦ୍ୱାରେ ଉତ୍ତରଦ୍ୱାରେ ପାଚୀନଦ୍ୱାରେ ଚ, ତଥା ପଞ୍ହମଣ୍ଡପଟ୍ଠାନେ ଅଭଯୱାପିପାଳିଯଂ, ଥୂପାରାମଦ୍ୱାରେ ନଗରସ୍ସ ଦକ୍ଖିଣଦ୍ୱାରେ ଅନୁରାଧୱାପିପାଳିଯଂ।

ମହାଅରିଯୱଂସଭାଣକତ୍ଥେରୋ ପନାହ ''କିଂ ତୁମ୍ହେ ୱଦଥ, ମହାଚେତିଯସ୍ସ ସମନ୍ତା କୁଚ୍ଛିୱେଦିକାଯ ହେଟ୍ଠିମଭାଗତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଞ୍ଞାଯନଟ୍ଠାନେ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ପାଦା ସକ୍କା ହୋନ୍ତି ସମଂ ପତିଟ୍ଠାପେତୁଂ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଏକପଦୁଦ୍ଧାରେ ତିଂସତିଂସ ଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନି ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୂତି ସକ୍କା ୱତୁ''ନ୍ତି । ଅପରୋ ପନ ମହାଥେରୋ ଆହ – ''ମହାଚେତିଯତଲେ ଆକିଣ୍ଣୱାଲିକାଯ ବହୁତରା ଭିକ୍ଖୂ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତା''ତି। ଥେରେ ଦିସ୍ୱା ତେସଂ ଓୱାଦେ ପତିଟ୍ଠାଯ ଅସୁଭଂ ଦିସ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ତଦେୱ ଖଯତୋ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ତସ୍ମା ଏତେସଂ ଦସ୍ସନଂ ସାତ୍ଥଂ। କେଚି ପନ – ''ଆମିସତୋପି ୱଡ୍ଢି ଅତ୍ଥୋଯେୱ, ତଂ ନିସ୍ସାଯ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯାନୁଗ୍ଗହାଯ ପଟିପନ୍ନତ୍ତା''ତି ୱଦନ୍ତି।

ତସ୍ମିଂ ପନ ଗମନେ ସପ୍ପାଯାସପ୍ପାଯଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ସପ୍ପାଯପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ସପ୍ପାଯସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ? ଚେତିଯଦସ୍ସନଂ ତାୱ ସାତ୍ଥଂ। ସଚେ ପନ ଚେତିଯସ୍ସ ମହାପୂଜାଯ ଦସଦ୍ୱାଦସଯୋଜନନ୍ତରେ ପରିସା ସନ୍ନିପତନ୍ତି, ଅତ୍ତନୋ ୱିଭୱାନୁରୂପା ଇତ୍ଥିଯୋପି ପୁରିସାପି ଅଲଙ୍କତପଟିଯତ୍ତା ଚିତ୍ତକମ୍ମରୂପକାନି ୱିଯ ସଞ୍ଚରନ୍ତି। ତତ୍ର ଚସ୍ସ ଇଟ୍ଠେ ଆରମ୍ମଣେ ଲୋଭୋ, ଅନିଟ୍ଠେ ପଟିଘୋ, ଅସମପେକ୍ଖନେ ମୋହୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, କାଯସଂସଗ୍ଗେ କାଯସଂସଗ୍ଗାପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜତି, ଜୀୱିତବ୍ରହ୍ମଚରିଯାନଂ ୱା ଅନ୍ତରାଯୋ ଚ ହୋତି। ଏୱଂ ତଂ ଠାନଂ ଅସପ୍ପାଯଂ ହୋତି, ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଅନ୍ତରାଯାଭାୱେ ସପ୍ପାଯଂ। ସଙ୍ଘଦସ୍ସନମ୍ପି ସାତ୍ଥଂ। ସଚେ ପନ ଅନ୍ତୋଗାମେ ମହାମଣ୍ଡପଂ କାରେତ୍ୱା ସଙ୍କରତ୍ତିଂ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ କାରେନ୍ତେସୁ ମନୁସ୍ସେସୁ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନେୱ ଜନସନ୍ନିପାତୋ ଚେୱ ଅନ୍ତରାଯୋ ଚ ହୋତି, ଏୱଂ ତଂ ଠାନଂ ଅସପ୍ପାଯଂ, ଅନ୍ତରାଯାଭାୱେ ସପ୍ପାଯଂ। ମହାପରିୱାରାନଂ ଥେରାନଂ ଦସ୍ସନେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଅସୁଭଦସ୍ସନମ୍ପି ସାତ୍ଥଂ। ତଦତ୍ଥଦୀପନତ୍ଥଞ୍ଚ ଇଦଂ ୱତ୍ଥୁ – ଏକୋ କିର ଦହରଭିକ୍ଖୁ ସାମଣେରଂ ଗହେତ୍ୱା ଦନ୍ତକଟ୍ଠତ୍ଥାଯ ଗତୋ। ସାମଣେରୋ ମଗ୍ଗା ଓକ୍କମିତ୍ୱା ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅସୁଭଂ ଦିସ୍ୱା ପଠମଜ୍ଝାନଂ ନିଙ୍କତ୍ତେତ୍ୱା ତଦେୱ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ତୀଣି ଫଲାନି ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ଥାଯ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ଦହରୋ ତଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ''ସାମଣେରା''ତି ପକ୍କୋସି । ସୋ – ''ମଯା ପଙ୍କଜିତଦିୱସତୋ

ପଚ୍ଚାଯ ଭିକ୍ଖୁନା ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱେ କଥା ନାମ ନ କଥିତପୁବ୍ବା, ଅଞ୍ଞତ୍ରସ୍ମିଂ ଦିୱସେ ଉପରିୱିସେସଂ ନିଜ୍ଜତ୍ୱେସ୍ୱାମୀ''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ''କିଂ, ଭନ୍ତେ,''ତି ପଟିୱଚନଂ ଅଦାସି। ''ଏହୀ''ତି ୱୁତ୍ତେ ଏକୱଚନେନେୱ ଆଗନ୍ତ୍ୱା – ''ଭନ୍ତେ, ଇମିନା ତାୱ ମଗ୍ଗେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ମଯା ଠିତୋକାସେ ମୁହୁତ୍ତଂ ପୁରତ୍ଥାଭିମୁଖା ହୁତ୍ୱା ଓଲୋକେଥା''ତି ଆହ। ସୋ ତଥା କତ୍ୱା ତେନ ପତ୍ତୱିସେସମେୱ ପାପୁଣି। ଏୱଂ ଏକଂ ଅସୁଭଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଜନାନଂ ଅତ୍ଥାଯ ଜାତଂ। ଏୱଂ ସାତ୍ଥମ୍ପି ପନେତଂ ପୁରିସସ୍ସ ମାତୁଗାମାସୁଭଂ ଅସପ୍ପାଯଂ, ମାତୁଗାମସ୍ସ ଚ ପୁରିସାସୁଭଂ, ସଭାଗମେୱ ସପ୍ପାଯନ୍ତି ଏୱଂ ସପ୍ପାଯପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ସପ୍ପାଯସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ।

ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗହିତସାତ୍ଥସପ୍ପାଯସ୍ସ ପନ ଅଟ୍ଠତିଂସକମ୍ମଟ୍ଠାନେସୁ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତରୁଚିକଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତଂ ଗୋଚରଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖାଚାରଗୋଚରେ ତଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ଗମନଂ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ନାମ।

ତସ୍ସାୱିଭାୱତ୍ଥଂ ଇଦଂ ଚତୁକ୍କଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ – ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଭିକ୍ଖୁ ହରତି ନ ପଚ୍ଚାହରତି, ଏକଚ୍ଚୋ ପଚ୍ଚାହରତି ନ ହରତି, ଏକଚ୍ଚୋ ପନ ନେୱ ହରତି ନ ପଚ୍ଚାହରତି, ଏକଚ୍ଚୋ ହରତି ଚ ପଚ୍ଚାହରତି ଚ।

ତତ୍ଥ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଦିୱସଂ ଚଙ୍କମେନ ନିସଜ୍ଜାଯ ଚ ଆୱରଣୀଯେହି ଧମ୍ମେହି ଚିତ୍ତଂ ପରିସୋଧେତ୍ୱା ତଥା ରତ୍ତିଯା ପଠମଂ ଯାମଂ ମଜ୍ଝିମଯାମେ ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେତ୍ୱା, ପଚ୍ଛିମଯାମେପି ନିସଜ୍ଜାଚଙ୍କମେହି ୱୀତିନାମେତ୍ୱା, ପଗେୱ ଚେତିଯଙ୍ଗଣବୋଧିଯଙ୍ଗଣୱତ୍ତଂ କତ୍ୱା ବୋଧିରୁକ୍ଖେ ଉଦକଂ ଆସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ପାନୀଯଂ ପରିଭୋଜନୀଯଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯୱତ୍ତାଦୀନି ସମାଦାଯ ୱତ୍ତତି। ସୋ ସରୀରପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ସେନାସନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ତଯୋ ପଲ୍ଲଙ୍କେ ଉସୁମଂ ଗାହାପେନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନମନୁଯୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲାଯ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱ ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ସେନାସନତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋନ୍ତୋୱ ଚେତିଯଙ୍ଗଣଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସଚେ ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ତଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ଚେତିଯଙ୍ଗଣଂ ପୱିସତି। ଅଞ୍ଞଂ ଚେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ସୋପାନପାଦମୂଲେ ଠତ୍ୱା ହତ୍ଥେନ ଗହିତଭଣ୍ଡଂ ୱିଯ ତଂ ଠପେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ପୀତିଂ ଗହେତ୍ୱା ଚେତିଯଙ୍ଗଣଂ ଆରୁଯ୍ହ ମହନ୍ତଂ ଚେତିଯଂ ଚେ, ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ୱନ୍ଦିତବ୍ବଂ, ଖୁଦ୍ଦକଂ ଚେ, ତଥେୱ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୁ ୱନ୍ଦିତବ୍ବଂ। ଚେତିଯଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ବୋଧିଯଙ୍ଗଣଂ ପତ୍ତେନାପି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସମ୍ମୁଖା ୱିଯ ନିପଚ୍ଚକାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ବୋଧି ୱନ୍ଦିତବ୍ବା। ସୋ ଏୱଂ ଚେତିଯଞ୍ଚ ବୋଧିଞ୍ଚ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପଟିସାମିତଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଟିସାମିତଭଣ୍ଡକଂ ହତ୍ଥେନ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୱିଯ ନିକ୍ଖିତ୍ତକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଗାମସମୀପେ କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱ ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସତି।

ଅଥ ନଂ ମନୁସ୍ସା ଦିସ୍ୱା ''ଅଯ୍ୟୋ ନୋ ଆଗତୋ''ତି ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଆସନସାଲାଯ ୱା ଗେହେ ୱା ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ଯାଗୁଂ ଦତ୍ୱା ଯାୱ ଭତ୍ତଂ ନ ନିଟ୍ଠାତି, ତାୱ ପାଦେ ଧୋୱିତ୍ୱା ମକ୍ଖେତ୍ୱା ପୁରତୋ ନିସୀଦିତ୍ୱା ପଞ୍ହଂ ୱା ପୁଚ୍ଛନ୍ତି, ଧମ୍ମଂ ୱା ସୋତୁକାମା ହୋନ୍ତି। ସଚେପି ନ କଥାପେନ୍ତି, ଜନସଙ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଧମ୍ମକଥା ନାମ କାତବ୍ବାଯେୱାତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା ୱଦନ୍ତି। ଧମ୍ମକଥା ହି କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିନିମୁତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱ ଧମ୍ମଂ କଥେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱ ଆହାରଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଅନୁମୋଦନଂ କତ୍ୱା ନିୱତ୍ତିଯମାନେହିପି ମନୁସ୍ସେହି ଅନୁଗତୋୱ ଗାମତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତେ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜତି।

ଅଥ ନଂ ପୁରେତରଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ବହିଗାମେ କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚା ସାମଣେରଦହରଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ୱା ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମସ୍ସ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ପୋରାଣକଭିକ୍ଖୂ କିର ନ ''ଅମ୍ହାକଂ ଉପଜ୍ଝାଯୋ ଆଚରିଯୋ''ତି ମୁଖଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ୱତ୍ତଂ କରୋନ୍ତି, ସମ୍ପତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦେନେୱ କରୋନ୍ତି। ତେ ତଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି – ''ଭନ୍ତେ, ଏତେ ମନୁସ୍ସା ତୁମ୍ହାକଂ କିଂ ହୋନ୍ତି, ମାତିପକ୍ଖତୋ ସମ୍ବନ୍ଧା ପିତିପକ୍ଖତୋ''ତି? କିଂ ଦିସ୍ୱା ପୁଚ୍ଛଥାତି? ତୁମ୍ହେସୁ ଏତେସଂ ପେମଂ ବହୁମାନନ୍ତି। ''ଆୱୁସୋ, ଯଂ ମାତାପିତୂହିପି ଦୁକ୍କରତରଂ, ତଂ ଏତେ ଅମ୍ହାକଂ କରୋନ୍ତି, ପତ୍ତଚୀୱରମ୍ପି ନୋ ଏତେସଂ ସନ୍ତକମେୱ, ଏତେସଂ ଆନୁଭାୱେନ ନେୱ ଭଯେ ଭଯଂ, ନ ଛାତକେ ଛାତକଂ ଜାନାମ, ଏଦିସା ନାମ ଅମ୍ହାକଂ ଉପକାରିନୋ ନତ୍ଥୀ''ତି ତେସଂ ଗୁଣେ କଥଯନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ହରତି ନ ପଚ୍ଚାହରତୀତି।

ଯସ୍ସ ପନ ପଗେୱ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଜତେଜୋ ପଜ୍ଜଲତି, ଅନୁପାଦିଣ୍ଣକଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଉପାଦିଣ୍ଣକଂ ଗଣ୍ହାତି, ସରୀରତୋ ସେଦା ମୁଚ୍ଚନ୍ତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନୱୀଥିଂ ନାରୋହତି, ସୋ ପଗେୱ ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ୱେଗସାୱ ଚେତିଯଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଗୋରୂପାନଂ ନିକ୍ଖମନୱେଲାଯମେୱ ଗାମଂ ଯାଗୁଭିକ୍ଖାଯ ପୱିସିତ୍ୱା ଯାଗୁଂ ଲଭିତ୍ୱା ଆସନସାଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପିୱତି। ଅଥସ୍ସ ଦ୍ୱିତ୍ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅଜ୍ଝୋହରଣମତ୍ତେନେୱ କମ୍ମଜତେଜୋ ଉପାଦିଣ୍ଣକଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅନୁପାଦିଣ୍ଣକଂ ଗଣ୍ହାତି, ଘଟସତେନ ନ୍ହାତୋ ୱିଯ ତେଜୋଧାତୁପରିଳାହନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନ ଯାଗୁଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ପତ୍ତଞ୍ଚ ମୁଖଞ୍ଚ ଧୋୱିତ୍ୱା ଅନ୍ତରାଭତ୍ତେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକତ୍ୱା ଅୱସେସଟ୍ଠାନେ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନ ଆହାରଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପୋଙ୍ଖାନୁପୋଙ୍ଖଂ ଉପଟ୍ଠହମାନଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ଆଗଚ୍ଛତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପଚ୍ଚାହରତି ନ ହରତୀତି। ଏଦିସା ଚ ଭିକ୍ଖୂ ଯାଗୁଂ ପିୱିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧସାସନେ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତା ନାମ ଗଣନପଥଂ ୱୀତିୱତ୍ତା। ସୀହଳଦୀପେଯେୱ ତେସୁ ତେସୁ ଗାମେସୁ ଆସନସାଲାଯଂ ନ ତଂ ଆସନମତ୍ଥି, ଯତ୍ଥ ଯାଗୁଂ ପିୱିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତା ଭିକ୍ଖୂ ନତ୍ଥୀତି।

ଯୋ ପନ ପମାଦୱିହାରୀ ହୋତି ନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରୋ, ସଙ୍ଖାରାନି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପଞ୍ଚୱିଧଚେତୋଖିଲବିନିବନ୍ଧବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ ୱିହରନ୍ତୋ ‘‘କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀ’’ତିପି ସଞ୍ଞଂ ଅକତ୍ୱା ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିସିତ୍ୱା ଅନନୁଲୋମିକେନ ଗିହିସଂସଗ୍ଗେନ ସଂସଟ୍ଠୋ ଚରିତ୍ୱା ଚ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଚ ତୁଚ୍ଛୋ ନିକ୍ଖମତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନେୱ ହରତି ନ ପଚ୍ଚାହରତୀତି।

ଯୋ ପନାୟଂ ହରତି ଚ ପଚ୍ଚାହରତି ଚାତି ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଗତପଚ୍ଚାଗତିକୱତ୍ତୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ତକାମା ହି କୁଲପୁତ୍ତା ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଦସପି ୱୀସମ୍ପି ତିଂସମ୍ପି ଚତ୍ତାଲୀସମ୍ପି ପଞ୍ଞାସମ୍ପି ସତମ୍ପି ଏକତୋ ୱସନ୍ତା କତିକୱତ୍ତଂ କତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତି ‘‘ଆୱୁସୋ, ତୁମ୍ହେ ନ ଇଣଟ୍ଟା, ନ ଭୟଟ୍ଟା, ନ ଜୀୱିକାପକତା ପବ୍ବଜିତା, ଦୁକ୍ଖା ମୁଚ୍ଚିତୁକାମା ପନେତ୍ଥ ପବ୍ବଜିତା, ତସ୍ମା ଗମନେ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସଂ ଗମନେୟେୱ ନିଗ୍ଗଣ୍ହଥ, ଠାନେ, ନିସଜ୍ଜାୟ, ସୟନେ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସଂ ସୟନେୟେୱ ନିଗ୍ଗଣ୍ହଥା’’ତି। ତେ ଏୱଂ କତିକୱତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଭିକ୍ଖାଚାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ଅଡ୍ଢୋସଭଓସଭଅଡ୍ଢଗାୱୁତଗାୱୁତନ୍ତରେସୁ ପାସାଣା ହୋନ୍ତି, ତାୟ ସଞ୍ଞାୟ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋନ୍ତାୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସଚେ କସ୍ସଚି ଗମନେ କିଲେସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତତ୍ଥେୱ ନଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ତଥା ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତି। ଅଥସ୍ସ ପଚ୍ଛତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋପି ତିଟ୍ଠତି, ସୋ ‘‘ଅୟଂ ଭିକ୍ଖୁ ତୁଯ୍ହଂ ଉପ୍ପନ୍ନୱିତକ୍କଂ ଜାନାତି, ଅନନୁଚ୍ଛୱିକଂ ତେ ଏତ’’ନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ପଟିଚୋଦେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ଅରିୟଭୂମିଂ ଓକ୍କମତି, ତଥା ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ନିସୀଦତୀତି ସୋ ଏୱ ନୟୋ। ଅରିୟଭୂମିଂ ଓକ୍କମିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋପି, ତଂ କିଲେସଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋନ୍ତୋୱ ଗଚ୍ଛତି, ନ କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେନ ଚିତ୍ତେନ ପାଦଂ ଉଦ୍ଧରତି। ଉଦ୍ଧରତି ଚେ, ପଟିନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ପୁରିମପଦେସଂୟେୱ ଏତି ଆଲିନ୍ଦକୱାସୀ ମହାଫୁସ୍ସଦେୱତ୍ଥେରୋ ୱିୟ।

ସୋ କିର ଏକୂନୱୀସତି ୱସ୍ସାନି ଗତପଚ୍ଚାଗତିକୱତ୍ତଂ ପୂରେନ୍ତୋ ଏୱ ୱିହାସି। ମନୁସ୍ସାପି ସୁଦଂ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ କସନ୍ତା ଚ ୱପନ୍ତା ଚ ମଦ୍ଦନ୍ତା ଚ କମ୍ମାନି ଚ କରୋନ୍ତା ଥେରଂ ତଥା ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଅୟଂ ଥେରୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି, କିଂ ନୁ ଖୋ ମଗ୍ଗମୂଳ୍ହୋ, ଉଦାହୁ କିଞ୍ଚି ପମୁଟ୍ଠୋ’’ତି ସମୁଲ୍ଲପନ୍ତି। ସୋ ତଂ ଅନାଦିୟିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନେୱ ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ୱୀସତିୱସ୍ସବ୍ଭନ୍ତରେ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତଦିୱସେ ଚସ୍ସ ଚଙ୍କମନକୋଟିୟଂ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା ଅଙ୍ଗୁଲୀହି ଦୀପଂ ଉଜ୍ଜାଲେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ଚତ୍ତାରୋପି ମହାରାଜାନୋ ସକ୍କୋ ଚ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ବ୍ରହ୍ମା ଚ ସହମ୍ପତି ଉପଟ୍ଠାନଂ ଆଗମଂସୁ। ତଞ୍ଚ ଓଭାସଂ ଦିସ୍ୱା ୱନୱାସୀମହାତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ତଂ ଦୁତିୟଦିୱସେ ପୁଚ୍ଛି – ‘‘ରତ୍ତିଭାଗେ ଆୟସ୍ମତୋ ସନ୍ତିକେ ଓଭାସୋ ଅହୋସି, କିଂ ସୋ ଓଭାସୋ’’ତି? ଥେରୋ ୱିକ୍ଖେପଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ଓଭାସୋ ନାମ ଦୀପୋଭାସୋପି ହୋତି, ମଣିଓଭାସୋପୀ’’ତି ଏୱମାଦିମାହ। ତତୋ ‘‘ପଟିଚ୍ଛାଦେଥ ତୁମ୍ହେ’’ତି ନିବଦ୍ଧୋ ଆମାତି ପଟିଜାନିତ୍ୱା ଆରୋଚେସି।

କାଳୱଲ୍ଲିମଣ୍ଡପୱାସୀମହାନାଗତ୍ଥେରୋ ୱିୟ ଚ। ସୋପି କିର ଗତପଚ୍ଚାଗତିକୱତ୍ତଂ ପୂରେନ୍ତୋ ପଠମଂ ତାୱ ‘‘ଭଗୱତୋ ମହାପଧାନଂ ପୂଜେସ୍ସାମୀ’’ତି ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି ଠାନଚଙ୍କମମେୱ ଅଧିଟ୍ଠାସି। ପୁନ ସୋଳସ ୱସ୍ସାନି ଗତପଚ୍ଚାଗତିକୱତ୍ତଂ ପୂରେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ସୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଯୁତ୍ତେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ପାଦଂ ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେନ ଉଦ୍ଧଟେ ପଟିନିୱତ୍ତନ୍ତୋ ଗାମସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଗାୱୀ ନୁ ପବ୍ବଜିତୋ ନୂ’’ତି ଆସଙ୍କନୀୟପଦେସେ ଠତ୍ୱା ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା କଚ୍ଛକରକତୋ ଉଦକେନ ପତ୍ତଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ଉଦକଗଣ୍ଡୂସଂ କରୋତି। କିଂ କାରଣା? ‘‘ମା ମେ ଭିକ୍ଖଂ ଦାତୁଂ ୱା ୱନ୍ଦିତୁଂ ୱା ଆଗତେ ମନୁସ୍ସେ ‘ଦୀଘାୟୁକା ହୋଥା’ତି ୱଚନମତ୍ତେନାପି କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିକ୍ଖେପୋ ଅହୋସୀ’’ତି ‘‘ଅଜ୍ଜ, ଭନ୍ତେ, କତିମୀ’’ତି ଦିୱସଂ ୱା ଭିକ୍ଖୁଗଣନଂ ୱା ପଞ୍ହଂ ୱା ପୁଚ୍ଛିତୋ ପନ ଉଦକଂ ଗିଲିତ୍ୱା ଆରୋଚେତି। ସଚେ ଦିୱସାଦିପୁଚ୍ଛକା ନ ହୋନ୍ତି, ନିକ୍ଖମନୱେଲାୟଂ ଗାମଦ୍ୱାରେ ନିଟ୍ଠୁଭିତ୍ୱା ଯାତି।

କଲମ୍ବତିତ୍ଥୱିହାରେ ୱସ୍ସୂପଗତା ପଞ୍ଞାସ ଭିକ୍ଖୂ ୱିୟ ଚ। ତେ କିର ଆସାଳ୍ହିପୁଣ୍ଣମିୟଂ କତିକୱତ୍ତଂ ଅକଂସୁ – ‘‘ଅରହତ୍ତଂ ଅପତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନାଲପିସ୍ସାମା’’ତି। ଗାମଞ୍ଚ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିସନ୍ତା ଉଦକଗଣ୍ଡୂସଂ କତ୍ୱା ପୱିସିଂସୁ। ଦିୱସାଦୀସୁ ପୁଚ୍ଛିତେସୁ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ପଟିପଜ୍ଜିଂସୁ। ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସା ନିଟ୍ଠୁଭନଂ ଦିସ୍ୱା ଜାନିଂସୁ – ‘‘ଅଜ୍ଜେକୋ ଆଗତୋ, ଅଜ୍ଜ ଦ୍ୱେ’’ତି। ଏୱଞ୍ଚ ଚିନ୍ତେସୁଂ – ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଏତେ ଅମ୍ହେହେୱ ସଦ୍ଧିଂ ନ ସଲ୍ଲପନ୍ତି, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମ୍ପି। ଯଦି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନ ସଲ୍ଲପନ୍ତି, ଅଦ୍ଧା ୱିୱାଦଜାତା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ଏଥ ନେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଖମାପେସ୍ସାମା’’ତି ସବ୍ବେ ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଞ୍ଞାସାୟ ଭିକ୍ଖୂସୁ ଦ୍ୱେପି ଭିକ୍ଖୂ ଏକୋକାସେ ନାଦ୍ଦସଂସୁ। ତତୋ ଯୋ ତେସୁ ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ, ସୋ ଆହ – ‘‘ନ ଭୋ କଲହକାରକାନଂ ଓକାସୋ ଈଦିସୋ ହୋତି, ସୁସମ୍ମଟ୍ଠଂ ଚେତିୟଙ୍ଗଣଂ ବୋଧିୟଙ୍ଗଣଂ, ସୁନିକ୍ଖିତ୍ତା ସମ୍ମଜ୍ଜନିୟୋ, ସୁପଟ୍ଠିତଂ ପାନୀୟଂ ପରିଭୋଜନୀୟ’’ନ୍ତି । ତେ ତତୋୱ ନିୱତ୍ତା। ତେପି ଭିକ୍ଖୂ ଅନ୍ତୋତେମାସେୟେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ମହାପୱାରଣାୟଂ ୱିସୁଦ୍ଧିପୱାରଣଂ ପୱାରେସୁଂ।

ଏୱଂ କାଳୱଲ୍ଲିମଣ୍ଡପୱାସୀ ମହାନାଗତ୍ଥେରୋ ୱିୟ, କଲମ୍ବତିତ୍ଥୱିହାରେ ୱସ୍ସୂପଗତା ଭିକ୍ଖୂ ୱିୟ ଚ କମ୍ମଟ୍ଠାନଯୁତ୍ତେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ପାଦଂ ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋ ଗାମସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଉଦକଗଣ୍ଡୂସଂ କତ୍ୱା ୱୀଥିୟୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଯତ୍ଥ ସୁରାସୋଣ୍ଡଧୁତ୍ତାଦୟୋ କଲହକାରକା ଚଣ୍ଡହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦୟୋ ୱା ନତ୍ଥି, ତଂ ୱୀଥିଂ ପଟିପଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ ଚ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରମାନୋ ନ ତୁରିତତୁରିତୋ ୱିୟ ଜୱେନ ଗଚ୍ଛତି। ନ ହି ଜୱେନ ପିଣ୍ଡପାତିକଧୁତଙ୍ଗଂ ନାମ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥି।

ୱିସମଭୂମିଭାଗପତ୍ତଂ ପନ ଉଦକସକଟଂ ୱିଯ ନିଚ୍ଚଲୋ ହୁତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି। ଅନୁଘରଂ ପଓିଟ୍ଠୋ ଚ ଦାତୁକାମଂ ୱା ଅଦାତୁକାମଂ ୱା ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ତଦନୁରୂପଂ କାଲଂ ଆଗମେନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖଂ ଗହେତ୍ୱା ଅନ୍ତୋଗାମେ ୱା ବହିଗାମେ ୱା ୱିହାରମେୱ ୱା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଯଥାଫାସୁକେ ପତିରୂପେ ଓକାସେ ନିସୀଦିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ଆହାରେ ପଟିକୂଲସଞ୍ଞଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅକ୍ଖବ୍ଭଞ୍ଜନୱଣଲେପନପୁତ୍ତମଂସୂପମାୱସେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଆହାରଂ ଆହାରେତି, ନେୱ ଦୱାଯ ନ ମଦାଯ ନ ମଣ୍ଡନାଯ ନ ୱିଭୂସନାଯ…ପେ… ଭୁତ୍ତାୱୀ ଚ ଉଦକକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ମୁହୁତ୍ତଂ ଭତ୍ତକିଲମଥଂ ପଟିପସ୍ସମ୍ଭେତ୍ୱା ଯଥା ପୁରେଭତ୍ତଂ , ଏୱଂ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ପୁରିମଯାମଂ ପଚ୍ଛିମଯାମଞ୍ଚ କମ୍ମଟ୍ଠାନମେୱ ମନସିକରୋତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ହରତି ଚ ପଚ୍ଚାହରତି ଚାତି।

ଇମଂ ପନ ହରଣପଚ୍ଚାହରଣସଙ୍ଖାତଂ ଗତପଚ୍ଚାଗତିକୱତ୍ତଂ ପୂରେନ୍ତୋ ଯଦି ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନୋ ହୋତି, ପଠମୱଯେ ଏୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ନୋ ଚେ ପଠମୱଯେ ପାପୁଣାତି, ଅଥ ମଜ୍ଝିମୱଯେ ପାପୁଣାତି। ନୋ ଚେ ମଜ୍ଝିମୱଯେ ପାପୁଣାତି, ଅଥ ପଚ୍ଛିମୱଯେ ପାପୁଣାତି, ନୋ ଚେ ପଚ୍ଛିମୱଯେ ପାପୁଣାତି, ଅଥ ମରଣସମଯେ। ନୋ ଚେ ମରଣସମଯେ ପାପୁଣାତି, ଅଥ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା। ନୋ ଚେ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ପାପୁଣାତି, ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ବୁଦ୍ଧେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି। ନୋ ଚେ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି, ଅଥ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱେ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞୋ ୱା ହୋତି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ବାହିଯୋ ଦାରୁଚୀରିଯୋ ମହାପଞ୍ଞୋ ୱା, ସେଯ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ସାରିପୁତ୍ତୋ, ମହିଦ୍ଧିକୋ ୱା, ସେଯ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ, ଧୁତୱାଦୋ ୱା, ସେଯ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ମହାକସ୍ସପୋ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକୋ ୱା, ସେଯ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ଅନୁରୁଦ୍ଧୋ, ୱିନଯଧରୋ ୱା, ସେଯ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ଉପାଲି, ଧମ୍ମକଥିକୋ ୱା, ସେଯ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ପୁଣ୍ଣୋ ମନ୍ତାଣିପୁତ୍ତୋ, ଆରଞ୍ଞିକୋ ୱା, ସେଯ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ରେୱତୋ, ବହୁସ୍ସୁତୋ ୱା, ସେଯ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ଆନନ୍ଦୋ, ସିକ୍ଖାକାମୋ ୱା, ସେଯ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ରାହୁଲୋ ବୁଦ୍ଧପୁତ୍ତୋତି। ଇତି ଇମସ୍ମିଂ ଚତୁକ୍କେ ଯ୍ୱାଯଂ ହରତି ପଚ୍ଚାହରତି ଚ, ତସ୍ସ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ସିଖାପତ୍ତଂ ହୋତି।

ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ ପନ ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନଂ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ତଂ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ – ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଅଭିକ୍କମନ୍ତୋ ୱା ପଟିକ୍କମନ୍ତୋ ୱା ଯଥା ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନା ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ – ‘‘ଅତ୍ତା ଅଭିକ୍କମତି, ଅତ୍ତନା ଅଭିକ୍କମୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ’’ତି ୱା ‘‘ଅହଂ ଅଭିକ୍କମାମି, ମଯା ଅଭିକ୍କମୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ’’ତି ୱା ସମ୍ମୁଯ୍ହନ୍ତି, ତଥା ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନ୍ତୋ ଅଭିକ୍କମାମୀତି ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ତେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ୱାଯୋଧାତୁ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଜନଯମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇତି ଚିତ୍ତକିରିଯୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରୱସେନ ଅଯଂ କାଯସମ୍ମତୋ ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଘାଟୋ ଅଭିକ୍କମତି। ତସ୍ସେୱଂ ଅଭିକ୍କମତୋ ଏକେକପାଦୁଦ୍ଧରଣେ ପଥୱୀଧାତୁ ଆପୋଧାତୂତି ଦ୍ୱେ ଧାତୁଯୋ ଓମତ୍ତା ହୋନ୍ତି ମନ୍ଦା, ଇତରା ଦ୍ୱେ ଅଧିମତ୍ତା ହୋନ୍ତି ବଲୱତିଯୋ, ତଥା ଅତିହରଣୱୀତିହରଣେସୁ, ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେ ତେଜୋଧାତୁ ୱାଯୋଧାତୂତି ଦ୍ୱେ ଧାତୁଯୋ ଓମତ୍ତା ହୋନ୍ତି ମନ୍ଦା, ଇତରା ଦ୍ୱେ ଅଧିମତ୍ତା ହୋନ୍ତି ବଲୱତିଯୋ, ତଥା ସନ୍ନିକ୍ଖେପନସନ୍ନିରୁମ୍ଭନେସୁ।

ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଧରଣେ ପୱତ୍ତା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଅତିହରଣଂ ନ ପାପୁଣନ୍ତି, ତଥା ଅତିହରଣେ ପୱତ୍ତା ୱୀତିହରଣଂ, ୱୀତିହରଣେ ପୱତ୍ତା ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେ ପୱତ୍ତା ସନ୍ନିକ୍ଖେପନଂ, ସନ୍ନିକ୍ଖେପନେ ପୱତ୍ତା ସନ୍ନିରୁମ୍ଭନଂ ନ ପାପୁଣନ୍ତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ପବ୍ବପବ୍ବଂ ସନ୍ଧିସନ୍ଧି ଓଧିଓଧି ହୁତ୍ୱା ତତ୍ତକପାଲେ ପକ୍ଖିତ୍ତତିଲାନି ୱିଯ ତଟତଟାଯନ୍ତା ଭିଜ୍ଜନ୍ତି। ତତ୍ଥ କୋ ଏକୋ ଅଭିକ୍କମତି, କସ୍ସ ୱା ଏକସ୍ସ ଅଭିକ୍କମନଂ? ପରମତ୍ଥତୋ ହି ଧାତୂନଂଯେୱ ଗମନଂ, ଧାତୂନଂ ଠାନଂ, ଧାତୂନଂ ନିସଜ୍ଜା, ଧାତୂନଂ ସଯନଂ। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଞ୍ହି କୋଟ୍ଠାସେ ସଦ୍ଧିଂ ରୂପେନ –

‘‘ଅଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତେ ଚିତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଚିତ୍ତଂ ନିରୁଜ୍ଝତି;

ଅୱୀଚିମନୁସମ୍ବନ୍ଧୋ, ନଦୀସୋତୋୱ ୱତ୍ତତୀ’’ତି। –

ଏୱଂ ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନଂ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ନାମାତି।

ନିଟ୍ଠିତୋ ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତେ ପଟିକ୍କନ୍ତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତୀ’’ତିପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ।

ଆଲୋକିତେୱିଲୋକିତେତି ଏତ୍ଥ ପନ ଆଲୋକିତଂ ନାମ ପୁରତୋ ପେକ୍ଖନଂ, ୱିଲୋକିତଂ ନାମ ଅନୁଦିସାପେକ୍ଖନଂ। ଅଞ୍ଞାନିପି ହେଟ୍ଠା ଉପରି ପଚ୍ଛତୋ ଅନୁପେକ୍ଖନୱସେନ ଓଲୋକିତୋଲ୍ଲୋକିତାପଲୋକିତାନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ତାନି ଇଧ ନ ଗହିତାନି, ସାରୁପ୍ପୱସେନ ପନ ଇମାନେୱ ଦ୍ୱେ ଗହିତାନି। ଇମିନା ୱା ମୁଖେନ ସବ୍ବାନିପି ତାନି ଗହିତାନେୱାତି।

ତତ୍ଥ ‘‘ଆଲୋକେସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଚିତ୍ତୱସେନେୱ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ଅତ୍ଥପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ତଂ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ନନ୍ଦଂ କାଯସକ୍ଖିଂ କତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

‘‘ସଚେ, ଭିକ୍ଖବେ, ନନ୍ଦସ୍ସ ପୁରତ୍ଥିମା ଦିସା ଆଲୋକେତବ୍ବା ହୋତି, ସବ୍ବଂ ଚେତସା ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା ନନ୍ଦୋ ପୁରତ୍ଥିମଂ ଦିସଂ ଆଲୋକେତି ‘ଏୱଂ ମେ ପୁରତ୍ଥିମଂ ଦିସଂ ଆଲୋକୟତୋ ନାଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସା ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅନ୍ୱାସୱିସ୍ସନ୍ତୀ’ତି। ଇତିହ ତତ୍ଥ ସମ୍ପଜାନୋ ହୋତି। ସଚେ, ଭିକ୍ଖବେ, ନନ୍ଦସ୍ସ ପଚ୍ଛିମା ଦିସା, ଉତ୍ତରା ଦିସା, ଦକ୍ଖିଣା ଦିସା, ଉଦ୍ଧଂ, ଅଧୋ, ଅନୁଦିସା ଆଲୋକେତବ୍ବା ହୋତି, ସବ୍ବଂ ଚେତସା ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା ନନ୍ଦୋ ଅନୁଦିସଂ ଆଲୋକେତି ‘ଏୱଂ ମେ ଅନୁଦିସଂ ଆଲୋକୟତୋ’…ପେ… ସମ୍ପଜାନୋ ହୋତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୮।୯)।

ଅପିଚ ଇଧାପି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଚେତିୟଦସ୍ସନାଦିୱସେନେୱ ସାତ୍ଥକତା ଚ ସପ୍ପାୟତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ପନ ଅୱିଜହନମେୱ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ତସ୍ମା ଖନ୍ଧଧାତୁଆୟତନକମ୍ମଟ୍ଠାନିକେହି ଅତ୍ତନୋ କମଟ୍ଠାନୱସେନେୱ କସିଣାଦିକମ୍ମଟ୍ଠାନିକେହି ୱା ପନ କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱ ଆଲୋକନୱିଲୋକନଂ କାତବ୍ବଂ।

‘‘ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତା ନାମ ଆଲୋକେତା ୱା ୱିଲୋକେତା ୱା ନତ୍ଥି, ‘ଆଲୋକେସ୍ସାମୀ’ତି ପନ ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ତେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ୱାୟୋଧାତୁ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଜନୟମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତି ଚିତ୍ତକିରିୟୱାୟୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରୱସେନ ହେଟ୍ଠିମଂ ଅକ୍ଖିଦଲଂ ଅଧୋ ସୀଦତି, ଉପରିମଂ ଉଦ୍ଧଂ ଲଙ୍ଘେତି, କୋଚି ୟନ୍ତକେନ ୱିୱରନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ତତୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଏୱଂ ପଜାନନଂ ପନେତ୍ଥ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ନାମ।

ଅପିଚ ମୂଲପରିଞ୍ଞାଆଗନ୍ତୁକତାୱକାଲିକଭାୱୱସେନପେତ୍ଥ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମୂଲପରିଞ୍ଞାୱସେନ ତାୱ –

‘‘ଭୱଙ୍ଗାୱଜ୍ଜନଞ୍ଚେୱ, ଦସ୍ସନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ;

ସନ୍ତୀରଣଂ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ, ଜୱନଂ ଭୱତି ସତ୍ତମଂ’’।

ତତ୍ଥ ଭୱଙ୍ଗଂ ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସ ଅଙ୍ଗକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନଂ ପୱତ୍ତତି, ତଂ ଆୱଟ୍ଟେତ୍ୱା କିରିୟମନୋଧାତୁ ଆୱଜ୍ଜନକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନା, ତନ୍ନିରୋଧା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନଂ, ତନ୍ନିରୋଧା ୱିପାକମନୋଧାତୁ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନା, ତନ୍ନିରୋଧା ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନା, ତନ୍ନିରୋଧା କିରିୟମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନା, ତନ୍ନିରୋଧା ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଜୱନଂ ଜୱତି। ତତ୍ଥ ପଠମଜୱନେପି ‘‘ଅୟଂ ଇତ୍ଥୀ, ଅୟଂ ପୁରିସୋ’’ତି ରଜ୍ଜନଦୁସ୍ସନମୁୟ୍ହନୱସେନ ଆଲୋକିତୱିଲୋକିତଂ ନ ହୋତି, ଦୁତିୟଜୱନେପି…ପେ… ସତ୍ତମଜୱନେପି। ଏତେସୁ ପନ ୟୁଦ୍ଧମଣ୍ଡଲେ ୟୋଧେସୁ ୱିୟ ହେଟ୍ଠୁପରିୟୱସେନ ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପତିତେସୁ ‘‘ଅୟଂ ଇତ୍ଥୀ, ଅୟଂ ପୁରିସୋ’’ତି ରଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ଆଲୋକିତୱିଲୋକିତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ମୂଲପରିଞ୍ଞାୱସେନ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ପନ ରୂପେ ଆପାଥମାଗତେ ଭୱଙ୍ଗଚଲନତୋ ଉଦ୍ଧଂ ସକକିଚ୍ଚନିପ୍ଫାଦନୱସେନ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧେସୁ ଅୱସାନେ ଜୱନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ପୁବ୍ବେ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ଗେହଭୂତେ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଆଗନ୍ତୁକପୁରିସୋ ୱିୟ ହୋତି। ତସ୍ସ ୟଥା ପରଗେହେ କିଞ୍ଚି ୟାଚିତୁଂ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ ଆଗନ୍ତୁକପୁରିସସ୍ସ ଗେହସାମିକେସୁ ତୁଣ୍ହୀମାସିନେସୁ ଆଣାକରଣଂ ନ ୟୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ଗେହଭୂତେ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀସୁପି ଅରଜ୍ଜନ୍ତେସୁ ଅଦୁସ୍ସନ୍ତେସୁ ଅମୁୟ୍ହନ୍ତେସୁ ଚ ରଜ୍ଜନଦୁସ୍ସନମୁୟ୍ହନଂ ଅୟୁତ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ଆଗନ୍ତୁକଭାୱୱସେନ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ୟାନି ପନେତାନି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନପରିୟୋସାନାନି ଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତାନି ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେହି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନ ପସ୍ସନ୍ତି, ଇତ୍ତରାନି ତାୱକାଲିକାନି ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ୟଥା ଏକସ୍ମିଂ ଘରେ ସବ୍ବେସୁ ମାନୁସକେସୁ ମତେସୁ ଅୱସେସସ୍ସ ଏକସ୍ସ ତଙ୍ଖଣଂୟେୱ ମରଣଧମ୍ମସ୍ସ ନ ୟୁତ୍ତା ନଚ୍ଚଗୀତାଦୀସୁ ଅଭିରତି ନାମ, ଏୱମେୱ ଏକଦ୍ୱାରେ ସସମ୍ପୟୁତ୍ତେସୁ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀସୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ମତେସୁ ଅୱସେସସ୍ସ ତଙ୍ଖଣଂୟେୱ ମରଣଧମ୍ମସ୍ସ ଜୱନସ୍ସାପି ରଜ୍ଜନଦୁସ୍ସନମୁୟ୍ହନୱସେନ ଅଭିରତି ନାମ ନ ୟୁତ୍ତାତି ଏୱଂ ତାୱକାଲିକଭାୱୱସେନ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅପିଚ ଖନ୍ଧାୟତନଧାତୁପଚ୍ଚୟପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନପେତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ହି ଚକ୍ଖୁ ଚେୱ ରୂପା ଚ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଦସ୍ସନଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ, ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତା ୱେଦନା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଫସ୍ସାଦିକା ସଙ୍ଖାରା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଏୱମେତେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ସମୱାୟେ ଆଲୋକନୱିଲୋକନଂ ପଞ୍ଞାୟତି। ତତ୍ଥ କୋ ଏକୋ ଆଲୋକେତି, କୋ ୱିଲୋକେତି? ତଥା ଚକ୍ଖୁ ଚକ୍ଖାୟତନଂ, ରୂପଂ ରୂପାୟତନଂ, ଦସ୍ସନଂ ମନାୟତନଂ, ୱେଦନାଦୟୋ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମା ଧମ୍ମାୟତନଂ, ଏୱମେତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଆୟତନାନଂ ସମୱାୟେ ଆଲୋକନୱିଲୋକନଂ ପଞ୍ଞାୟତି।

ତତ୍ଥ କୋ ଏକୋ ଆଲୋକେତି, କୋ ୱିଲୋକେତି? ତଥା ଚକ୍ଖୁ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ, ରୂପଂ ରୂପଧାତୁ, ଦସ୍ସନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱେଦନାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଧମ୍ମଧାତୁ, ଏୱମେତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ସମୱାଯେ ଆଲୋକନୱିଲୋକନଂ ପଞ୍ଞାଯତି। ତତ୍ଥ କୋ ଏକୋ ଆଲୋକେତି, କୋ ୱିଲୋକେତି? ତଥା ଚକ୍ଖୁ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ, ରୂପଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ, ଆୱଜ୍ଜନଂ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯନତ୍ଥିୱିଗତପଚ୍ଚଯୋ, ଆଲୋକୋ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ, ୱେଦନାଦଯୋ ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋ। ଏୱମେତେସଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ସମୱାଯେ ଆଲୋକନୱିଲୋକନଂ ପଞ୍ଞାଯତି। ତତ୍ଥ କୋ ଏକୋ ଆଲୋକେତି, କୋ ୱିଲୋକେତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନପି ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସମିଞ୍ଜିତେ ପସାରିତେତି ପବ୍ବାନଂ ସମିଞ୍ଜନପସାରଣେ। ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତୱସେନେୱ ସମିଞ୍ଜନପସାରଣଂ ଅକତ୍ୱା ହତ୍ଥପାଦାନଂ ସମିଞ୍ଜନପସାରଣପଚ୍ଚଯା ଅତ୍ଥାନତ୍ଥଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଅତ୍ଥପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ତତ୍ଥ ହତ୍ଥପାଦେ ଅତିଚିରଂ ସମିଞ୍ଜିତ୍ୱା ୱା ପସାରେତ୍ୱା ୱା ଠିତସ୍ସ ଖଣେ ଖଣେ ୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ନ ଲଭତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପରିପତତି, ୱିସେସଂ ନାଧିଗଚ୍ଛତି। କାଲେ ସମିଞ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ କାଲେ ପସାରେନ୍ତସ୍ସ ପନ ତା ୱେଦନା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଫାତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ୱିସେସମଧିଗଚ୍ଛତୀତି ଏୱଂ ଅତ୍ଥାନତ୍ଥପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅତ୍ଥେ ପନ ସତିପି ସପ୍ପାଯାସପ୍ପାଯଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ସପ୍ପାଯପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ସପ୍ପାଯସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ତତ୍ରାଯଂ ନଯୋ – ମହାଚେତିଯଙ୍ଗଣେ କିର ଦହରଭିକ୍ଖୂ ସଜ୍ଝାଯଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତେସଂ ପିଟ୍ଠିପସ୍ସେ ଦହରଭିକ୍ଖୁନିଯୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତି। ତତ୍ରେକୋ ଦହରୋ ହତ୍ଥଂ ପସାରେନ୍ତୋ କାଯସଂସଗ୍ଗଂ ପତ୍ୱା ତେନେୱ କାରଣେନ ଗିହୀ ଜାତୋ। ଅପରୋ ଭିକ୍ଖୁ ପାଦଂ ପସାରେନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ପସାରେସି, ଅଟ୍ଠିଂ ଆହଚ୍ଚ ପାଦୋ ଝାଯି। ଅପରୋ ୱମ୍ମିକେ ପସାରେସି, ସୋ ଆସୀୱିସେନ ଦଟ୍ଠୋ। ଅପରୋ ଚୀୱରକୁଟିଦଣ୍ଡକେ ପସାରେସି, ତଂ ମଣିସପ୍ପୋ ଡଂସି। ତସ୍ମା ଏୱରୂପେ ଅସପ୍ପାଯେ ଅପସାରେତ୍ୱା ସପ୍ପାଯେ ପସାରେତବ୍ବଂ। ଇଦମେତ୍ଥ ସପ୍ପାଯସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ।

ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ପନ ମହାଥେରୱତ୍ଥୁନା ଦୀପେତବ୍ବଂ – ମହାଥେରୋ କିର ଦିୱାଟ୍ଠାନେ ନିସିନ୍ନୋ ଅନ୍ତେୱାସିକେହି ସଦ୍ଧିଂ କଥଯମାନୋ ସହସା ହତ୍ଥଂ ସମିଞ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ଯଥାଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ସଣିକଂ ସମିଞ୍ଜେସି। ତଂ ଅନ୍ତେୱାସିକା ପୁଚ୍ଛିଂସୁ – ''କସ୍ମା, ଭନ୍ତେ, ସହସା ହତ୍ଥଂ ସମିଞ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ଯଥାଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ସଣିକଂ ସମିଞ୍ଜିତ୍ଥା''ତି। ଯତୋ ପଟ୍ଠାଯାହଂ, ଆୱୁସୋ, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକାତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ, ନ ମେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ହତ୍ଥୋ ସମିଞ୍ଜିତପୁବ୍ବୋ, ଇଦାନି ପନ ତୁମ୍ହେହି ସଦ୍ଧିଂ କଥଯମାନେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ସମିଞ୍ଜିତୋ, ତସ୍ମା ପୁନ ଯଥାଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ସମିଞ୍ଜେସିନ୍ତି। ସାଧୁ, ଭନ୍ତେ, ଭିକ୍ଖୁନା ନାମ ଏୱରୂପେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି। ଏୱମେତ୍ଥାପି କମ୍ମଟ୍ଠାନାୱିଜହନମେୱ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତା ନାମ କୋଚି ସମିଞ୍ଜେନ୍ତୋ ୱା ପସାରେନ୍ତୋ ୱା ନତ୍ଥି, ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଚିତ୍ତକିରିଯୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନ ପନ ସୁତ୍ତାକଡ୍ଢନୱସେନ ଦାରୁଯନ୍ତସ୍ସ ହତ୍ଥପାଦଲଳନଂ ୱିଯ ସମିଞ୍ଜନପସାରଣଂ ହୋତୀତି ପରିଜାନନଂ ପନେତ୍ଥ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସଙ୍ଘାଟିପତ୍ତଚୀୱରଧାରଣେତି ଏତ୍ଥ ସଙ୍ଘାଟିଚୀୱରାନଂ ନିୱାସନପାରୁପନୱସେନ, ପତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖାପଟିଗ୍ଗହଣାଦିୱସେନ ପରିଭୋଗୋ ଧାରଣଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଘାଟିଚୀୱରଧାରଣେ ତାୱ ନିୱାସେତ୍ୱା ପାରୁପିତ୍ୱା ଚ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରତୋ ଆମିସଲାଭୋ, ''ସୀତସ୍ସ ପଟିଘାତାଯା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋଯେୱ ଚ ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥୋ ନାମ। ତସ୍ସ ୱସେନ ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଉଣ୍ହପକତିକସ୍ସ ପନ ଦୁବ୍ବଲସ୍ସ ଚ ଚୀୱରଂ ସୁଖୁମଂ ସପ୍ପାଯଂ, ସୀତାଲୁକସ୍ସ ଘନଂ ଦୁପଟ୍ଟଂ। ୱିପରୀତଂ ଅସପ୍ପାଯଂ। ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଜିଣ୍ଣଂ ଅସପ୍ପାଯମେୱ। ଅଗ୍ଗଳାଦିଦାନେନ ହିସ୍ସ ତଂ ପଲିବୋଧକରଂ ହୋତି। ତଥା ପଟ୍ଟୁଣ୍ଣଦୁକୂଲାଦିଭେଦଂ ଲୋଭନୀଯଚୀୱରଂ। ତାଦିସଞ୍ହି ଅରଞ୍ଞେ ଏକକସ୍ସ ନିୱାସନ୍ତରାଯକରଂ , ଜୀୱିତନ୍ତରାଯକରଞ୍ଚାପି ହୋତି। ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ପନ ଯଂ ନିମିତ୍ତକମ୍ମାଦିମିଚ୍ଛାଜୀୱୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ଯଞ୍ଚସ୍ସ ସେୱମାନସ୍ସ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅଭିୱଡ୍ଢନ୍ତି, କୁସଲା ଧମ୍ମା ପରିହାଯନ୍ତି , ତଂ ଅସପ୍ପାଯଂ। ୱିପରୀତଂ ସପ୍ପାଯଂ, ତସ୍ସ ୱସେନେତ୍ଥ ସପ୍ପାଯସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, କମ୍ମଟ୍ଠାନାୱିଜହନୱସେନେୱ ଚ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତା ନାମ କୋଚି ଚୀୱରଂ ପାରୁପନ୍ତୋ ନତ୍ଥି, ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଚିତ୍ତକିରିଯୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନେୱ ପନ ଚୀୱରପାରୁପନଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଚୀୱରମ୍ପି ଅଚେତନଂ, କାଯୋପି ଅଚେତନୋ। ଚୀୱରଂ ନ ଜାନାତି ''ମଯା କାଯୋ ପାରୁପିତୋ''ତି। କାଯୋପି ନ ଜାନାତି ''ଅହଂ ଚୀୱରେନ ପାରୁପିତୋ''ତି। ଧାତୁଯୋୱ ଧାତୁସମୂହଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତି ପଟପିଲୋତିକାଯ ପୋତ୍ଥକରୂପପଟିଚ୍ଛାଦନେ ୱିଯ। ତସ୍ମା ନେୱ ସୁନ୍ଦରଂ ଚୀୱରଂ ଲଭିତ୍ୱା ସୋମନସ୍ସଂ କାତବ୍ବଂ, ନ ଅସୁନ୍ଦରଂ ଲଭିତ୍ୱା ଦୋମନସ୍ସଂ। ନାଗୱମ୍ମିକଚେତିଯରୁକ୍ଖାଦୀସୁ ହି କେଚି ମାଲାଗନ୍ଧଧୂମୱତ୍ଥାଦୀହି ସକ୍କାରଂ କରୋନ୍ତି, କେଚି ଗୂଥମୁତ୍ତକଦ୍ଦମଦଣ୍ଡସତ୍ଥପହାରାଦୀହି ଅସକ୍କାରଂ। ନ ତେହି ନାଗୱମ୍ମିକରୁକ୍ଖାଦଯୋ ସୋମନସ୍ସଂ ୱା କରୋନ୍ତି ଦୋମନସ୍ସଂ ୱା। ଏୱମେୱଂ ନେୱ ସୁନ୍ଦରଂ ଚୀୱରଂ ଲଭିତ୍ୱା ସୋମନସ୍ସଂ କାତବ୍ବଂ, ନ ଅସୁନ୍ଦରଂ ଲଭିତ୍ୱା ଦୋମନସ୍ସନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତପଟିସଙ୍ଖାନୱସେନେତ୍ଥ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ

ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପତ୍ତଧାରଣେପି ପତ୍ତଂ ସହସାୱ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା – ‘‘ଇମଂ ଗହେତ୍ୱା ପିଣ୍ଡାଯ ଚରମାନୋ ଭିକ୍ଖଂ ଲଭିସ୍ସାମୀ’’ତି ଏୱଂ ପତ୍ତଗ୍ଗହଣପଚ୍ଚଯା ପଟିଲଭିତବ୍ବଅତ୍ଥୱସେନ ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କିସଦୁବ୍ବଲସରୀରସ୍ସ ପନ ଗରୁପତ୍ତୋ ଅସପ୍ପାଯୋ। ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଚତୁପଞ୍ଚଗଣ୍ଠିକାହତୋ ଦୁବ୍ବିସୋଧନୀଯୋ ଅସପ୍ପାଯୋୱ। ଦୁଦ୍ଧୋତପତ୍ତୋ ହି ନ ୱଟ୍ଟତି, ତଂ ଧୋୱନ୍ତସ୍ସେୱ ଚସ୍ସ ପଲିବୋଧୋ ହୋତି। ମଣିୱଣ୍ଣପତ୍ତୋ ପନ ଲୋଭନୀଯୋ ଚୀୱରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅସପ୍ପାଯୋ। ନିମିତ୍ତକମ୍ମାଦିୱସେନ ଲଦ୍ଧୋ, ପନ ଯଞ୍ଚସ୍ସ ସେୱମାନସ୍ସ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅଭିୱଡ୍ଢନ୍ତି, କୁସଲା ଧମ୍ମା ପରିହାଯନ୍ତି, ଅଯଂ ଏକନ୍ତଅସପ୍ପାଯୋୱ। ୱିପରୀତୋ ସପ୍ପାଯୋ। ତସ୍ସ ୱସେନେତ୍ଥ ସପ୍ପାଯସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, କମ୍ମଟ୍ଠାନାୱିଜହନୱସେନେୱ ଚ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତା ନାମ କୋଚି ପତ୍ତଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ନତ୍ଥି, ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଚିତ୍ତକିରିଯୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନେୱ ପତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ପତ୍ତୋପି ଅଚେତନୋ, ହତ୍ଥାପି ଅଚେତନା। ପତ୍ତୋ ନ ଜାନାତି ‘‘ଅହଂ ହତ୍ଥେହି ଗହିତୋ’’ତି। ହତ୍ଥାପି ନ ଜାନନ୍ତି ‘‘ପତ୍ତୋ ଅମ୍ହେହି ଗହିତୋ’’ତି। ଧାତୁଯୋୱ ଧାତୁସମୂହଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ସଣ୍ଡାସେନ ଅଗ୍ଗିୱଣ୍ଣପତ୍ତଗ୍ଗହଣେ ୱିଯାତି ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନେତ୍ଥ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅପିଚ ଯଥା ଛିନ୍ନହତ୍ଥପାଦେ ୱଣମୁଖେହି ପଗ୍ଘରିତପୁବ୍ବଲୋହିତକିମିକୁଲେ ନୀଲମକ୍ଖିକସମ୍ପରିକିଣ୍ଣେ ଅନାଥସାଲାଯ ଅନାଥମନୁସ୍ସେ ଦିସ୍ୱା ଦଯାଲୁକା ପୁରିସା ତେସଂ ୱଣପଟ୍ଟଚୋଳକାନି ଚେୱ କପାଲାଦୀହି ଭେସଜ୍ଜାନି ଚ ଉପନାମେନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଚୋଳକାନିପି କେସଞ୍ଚି ସଣ୍ହାନି, କେସଞ୍ଚି ଥୂଲାନି ପାପୁଣନ୍ତି, ଭେସଜ୍ଜକପାଲାନିପି କେସଞ୍ଚି ସୁସଣ୍ଠାନାନି, କେସଞ୍ଚି ଦୁସ୍ସଣ୍ଠାନାନି ପାପୁଣନ୍ତି, ନ ତେ ତତ୍ଥ ସୁମନା ୱା ଦୁମ୍ମନା ୱା ହୋନ୍ତି। ୱଣପଟିଚ୍ଛାଦନମତ୍ତେନେୱ ହି ଚୋଳକେନ ଭେସଜ୍ଜପଟିଗ୍ଗହମତ୍ତେନେୱ ଚ କପାଲକେନ ତେସଂ ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମେୱ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ୱଣଚୋଳକଂ ୱିଯ ଚୀୱରଂ, ଭେସଜ୍ଜକପାଲକଂ ୱିଯ ଚ ପତ୍ତଂ, କପାଲେ ଭେସଜ୍ଜମିୱ ଚ ପତ୍ତେ ଲଦ୍ଧଭିକ୍ଖଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି। ଅଯଂ ସଙ୍ଘାଟିପତ୍ତଚୀୱରଧାରଣେ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ଉତ୍ତମସମ୍ପଜାନକାରୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅସିତାଦୀସୁ ଅସିତେତି ପିଣ୍ଡପାତଭୋଜନେ। ପୀତେତି ଯାଗୁଆଦିପାନେ। ଖାଯିତେତି ପିଟ୍ଠଖଜ୍ଜକାଦିଖାଦନେ। ସାଯିତେତି ମଧୁଫାଣିତାଦିସାଯନେ। ତତ୍ଥ ‘‘ନେୱ ଦୱାଯା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତୋ ଅଟ୍ଠୱିଧୋପି ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥୋ ନାମ, ତସ୍ସ ୱସେନ ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଲୂଖପଣୀତତିତ୍ତମଧୁରାଦୀସୁ ପନ ଯେନ ଭୋଜନେନ ଯସ୍ସ ଅଫାସୁ ହୋତି, ତଂ ତସ୍ସ ଅସପ୍ପାଯଂ। ଯଂ ପନ ନିମିତ୍ତକମ୍ମାଦିୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧଂ, ଯଞ୍ଚସ୍ସ ଭୁଞ୍ଜତୋ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅଭିୱଡ୍ଢନ୍ତି, କୁସଲା ଧମ୍ମା ପରିହାଯନ୍ତି, ତଂ ଏକନ୍ତଅସପ୍ପାଯମେୱ। ୱିପରୀତଂ ସପ୍ପାଯଂ। ତସ୍ସ ୱସେନେତ୍ଥ ସପ୍ପାଯସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, କମ୍ମଟ୍ଠାନାୱିଜହନୱସେନେୱ ଚ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତା ନାମ କୋଚି ଭୁଞ୍ଜକୋ ନତ୍ଥି, ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଚିତ୍ତକିରିଯୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନେୱ ପତ୍ତପଟିଗ୍ଗହଣଂ ନାମ ହୋତି, ଚିତ୍ତକିରିଯୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନେୱ ହତ୍ଥସ୍ସ ପତ୍ତେ ଓତାରଣଂ ନାମ ହୋତି, ଚିତ୍ତକିରିଯୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନେୱ ଆଲୋପକରଣଂ ଆଲୋପୁଦ୍ଧରଣଂ ମୁଖୱିୱରଣଞ୍ଚ ହୋତି। ନ କୋଚି କୁଞ୍ଚିକାଯ ନ ଯନ୍ତକେନ ହନୁକଟ୍ଠୀନି ୱିୱରତି, ଚିତ୍ତକିରିଯୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନେୱ ଆଲୋପସ୍ସ ମୁଖେ ଠପନଂ ଉପରିଦନ୍ତାନଂ ମୁସଲକିଚ୍ଚସାଧନଂ ହେଟ୍ଠାଦନ୍ତାନଂ ଉଦୁକ୍ଖଲକିଚ୍ଚସାଧନଂ ଜିୱ୍ହାଯ ହତ୍ଥକିଚ୍ଚସାଧନଞ୍ଚ ହୋତି। ଇତି ନଂ ତତ୍ଥ ଅଗ୍ଗଜିୱ୍ହାଯ ତନୁକଖେଳୋ, ମୂଲଜିୱ୍ହାଯ ବହଲଖେଳୋ ମକ୍ଖେତି। ତଂ ହେଟ୍ଠାଦନ୍ତୋଦୁକ୍ଖଲେ ଜିୱ୍ହାହତ୍ଥପରିୱତ୍ତିତଂ ଖେଳୋଦକତେମିତଂ ଉପରିଦନ୍ତମୁସଲସଞ୍ଚୁଣ୍ଣିତଂ କୋଚି କଟଚ୍ଛୁନା ୱା ଦବ୍ବିଯା ୱା ଅନ୍ତୋ ପୱେସେନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ୱାଯୋଧାତୁଯାୱ ପୱିସତି। ପୱିଟ୍ଠଂ ପୱିଟ୍ଠଂ କୋଚି ପଲାଲସନ୍ଥରଂ କତ୍ୱା ଧାରେନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ୱାଯୋଧାତୁୱସେନେୱ ତିଟ୍ଠତି। ଠିତଂ ଠିତଂ କୋଚି ଉଦ୍ଧନଂ କତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିଂ ଜାଲେତ୍ୱା ପଚନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ତେଜୋଧାତୁଯାୱ ପଚ୍ଚତି। ପକ୍କଂ ପକ୍କଂ କୋଚି ଦଣ୍ଡକେନ ୱା ଯଟ୍ଠିଯା ୱା ବହି ନୀହରକୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ୱାଯୋଧାତୁଯେୱ ନୀହରତି। ଇତି ୱାଯୋଧାତୁ ଅତିହରତି ଚ ୱୀତିହରତି ଚ ଧାରେତି ଚ ପରିୱତ୍ତେତି ଚ ସଞ୍ଚୁଣ୍ଣେତି ଚ ୱିସୋସେତି ଚ ନୀହରତି ଚ; ପଥୱୀଧାତୁ ଧାରେତି ଚ ପରିୱତ୍ତେତି ଚ ସଞ୍ଚୁଣ୍ଣେତି ଚ ୱିସୋସେତି ଚ; ଆପୋଧାତୁ ସିନେହେତି ଚ ଅଲ୍ଲତ୍ତଞ୍ଚ ଅନୁପାଲେତି; ତେଜୋଧାତୁ ଅନ୍ତୋପୱିଟ୍ଠଂ ପରିପାଚେତି; ଆକାସଧାତୁ ଅଞ୍ଜସୋ ହୋତି; ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମ୍ମାପଯୋଗମନ୍ୱାଯ ଆଭୁଜତୀତି ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନେତ୍ଥ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅପିଚ ଗମନତୋ, ପରିଯେସନତୋ, ପରିଭୋଗତୋ, ଆସଯତୋ, ନିଧାନତୋ, ଅପରିପକ୍କତୋ, ପରିପକ୍କତୋ, ଫଲତୋ, ନିସ୍ସନ୍ଦତୋ, ସମ୍ମକ୍ଖନତୋତି ଏୱଂ ଦସୱିଧଂ ପଟିକୂଲଭାୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତୋପେତ୍ଥ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିତ୍ଥାରକଥା ପନେତ୍ଥ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ

(ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୯୪ ଆଦୟୋ) ଆହାରପଟିକୂଲସଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସତୋ ଗହେତବ୍ବା।

ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱକମ୍ମେତି ଉଚ୍ଚାରସ୍ସ ଚ ପସ୍ସାୱସ୍ସ ଚ କରଣେ। ତତ୍ଥ ପତ୍ତକାଲେ ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱଂ ଅକରୋନ୍ତସ୍ସ ସକଲସରୀରତୋ ସେଦା ମୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଅକ୍ଖୀନି ଭମନ୍ତି, ଚିତ୍ତଂ ନ ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତି, ଅଞ୍ଞେ ଚ ରୋଗା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। କରୋନ୍ତସ୍ସ ପନ ସବ୍ବଂ ତଂ ନ ହୋତୀତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ୱସେନ ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଟ୍ଠାନେ ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ପନ ଆପତ୍ତି ହୋତି, ଅୟସୋ ୱଡ୍ଢତି, ଜୀୱିତନ୍ତରାୟୋପି ହୋତି। ପତିରୂପେ ଠାନେ କରୋନ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବଂ ତଂ ନ ହୋତୀତି ଇଦମେତ୍ଥ ସପ୍ପାୟଂ। ତସ୍ସ ୱସେନ ସପ୍ପାୟସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, କମ୍ମଟ୍ଠାନାୱିଜହନୱସେନ ଚ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତା ନାମ କୋଚି ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନତ୍ଥି, ଚିତ୍ତକିରିୟୱାୟୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନେୱ ପନ ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱକମ୍ମଂ ହୋତି। ୟଥା ପନ ପକ୍କେ ଗଣ୍ଡେ ଗଣ୍ଡଭେଦେନ ପୁବ୍ବଲୋହିତଂ ଅକାମତାୟ ନିକ୍ଖମତି, ୟଥା ଚ ଅତିଭରିତା ଉଦକଭାଜନା ଉଦକଂ ଅକାମତାୟ ନିକ୍ଖମତି, ଏୱଂ ପକ୍କାସୟମୁତ୍ତୱତ୍ଥୀସୁ ସନ୍ନିଚିତା ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱା ୱାୟୁୱେଗସମୁପ୍ପୀଳିତା ଅକାମତାୟପି ନିକ୍ଖମନ୍ତି। ସୋ ପନାୟଂ ଏୱଂ ନିକ୍ଖମନ୍ତୋ ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱୋ ନେୱ ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅତ୍ତନୋ ହୋତି ନ ପରସ୍ସ, କେୱଲଂ ସରୀରନିସ୍ସନ୍ଦୋୱ ହୋତି। ୟଥା କିଂ? ୟଥା ଉଦକତୁମ୍ବତୋ ପୁରାଣୋଦକଂ ଛଡ୍ଡେନ୍ତସ୍ସ ନେୱ ତଂ ଅତ୍ତନୋ ହୋତି ନ ପରେସଂ, କେୱଲଂ ପଟିଜଗ୍ଗନମତ୍ତମେୱ ହୋତି। ଏୱଂ ପୱତ୍ତପଟିସଙ୍ଖାନୱସେନେତ୍ଥ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଗତାଦୀସୁ ଗତେତି ଗମନେ। ଠିତେତି ଠାନେ। ନିସିନ୍ନେତି ନିସଜ୍ଜାୟ। ସୁତ୍ତେତି ସୟନେ। ଜାଗରିତେ ତି ଜାଗରଣେ। ଭାସିତେତି କଥନେ। ତୁଣ୍ହୀଭାୱେତି ଅକଥନେ। ଏତ୍ଥ ଚ ୟୋ ଚିରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱା ଚଙ୍କମିତ୍ୱା ୱା ଅପରଭାଗେ ଠିତୋ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି ‘‘ଚଙ୍କମନକାଲେ ପୱତ୍ତା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା’’ତି, ଅୟଂ ଗତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ।

ୟୋ ସଜ୍ଝାୟଂ ୱା କରୋନ୍ତୋ ପଞ୍ହଂ ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱା ମନସିକରୋନ୍ତୋ ଚିରଂ ଠତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ ନିସିନ୍ନୋ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି ‘‘ଠିତକାଲେ ପୱତ୍ତା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା’’ତି, ଅୟଂ ଠିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ।

ୟୋ ସଜ୍ଝାୟାଦିକରଣୱସେନେୱ ଚିରଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ ନିପନ୍ନୋ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି – ‘‘ନିସିନ୍ନକାଲେ ପୱତ୍ତା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା’’ତି, ଅୟଂ ନିସିନ୍ନେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ।

ୟୋ ପନ ନିପନ୍ନକୋୱ ସଜ୍ଝାୟଂ କରୋନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱା ମନସିକରୋନ୍ତୋ ନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କମିତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ ଉଟ୍ଠାୟ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି – ‘‘ସୟନକାଲେ ପୱତ୍ତା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା’’ତି, ଅୟଂ ସୁତ୍ତେ ଚ ଜାଗରିତେ ଚ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ। କିରିୟମୟଚିତ୍ତାନଞ୍ହି ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ, ପୱତ୍ତଂ ଜାଗରିତଂ ନାମାତି।

ୟୋ ପନ ଭାସମାନୋ – ‘‘ଅୟଂ ସଦ୍ଦୋ ନାମ ଓଟ୍ଠେ ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଦନ୍ତେ ଚ ଜିୱ୍ହଞ୍ଚ ତାଲୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ତଦନୁରୂପଂ ପୟୋଗଂ ପଟିଚ୍ଚ ଜାୟତୀ’’ତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ଭାସତି, ଚିରଂ ୱା ପନ କାଲଂ ସଜ୍ଝାୟଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ୱା କଥେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱା ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପଞ୍ହଂ ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ ତୁଣ୍ହୀଭୂତୋ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି ‘‘ଭାସିତକାଲେ ଉପ୍ପନ୍ନା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା’’ତି ଅୟଂ ଭାସିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ।

ୟୋ ତୁଣ୍ହୀଭୂତୋ ଚିରଂ ଧମ୍ମଂ ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱା ମନସିକତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି – ‘‘ତୁଣ୍ହୀଭୂତକାଲେ ପୱତ୍ତା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା’’ତି। ଉପାଦାରୂପପୱତ୍ତିୟା ସତି ଭାସତି ନାମ, ଅସତି ତୁଣ୍ହୀ ଭୱତି ନାମାତି, ଅୟଂ ତୁଣ୍ହୀଭାୱେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମାତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ତସ୍ସ ୱସେନ ସମ୍ପଜାନକାରିତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ସତିପଟ୍ଠାନମିସ୍ସକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ପୁବ୍ବଭାଗଂ କଥିତଂ।

୩। ଭିକ୍ଖୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୬୯। ତତିୟେ ଏୱମେୱ ପନିଧେକଚ୍ଚେତି ସୋ କିର ଭିକ୍ଖୁ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥାପେତ୍ୱା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଆହିଣ୍ଡତି, କାୟୱିୱେକଂ ନାନୁୟୁଞ୍ଜତି। ତେନ ନଂ ଭଗୱା ନିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଏୱମାହ। ତସ୍ମାତି ୟସ୍ମା ସଂଖିତ୍ତେନ ଦେସନଂ ୟାଚସି, ତସ୍ମା। ଦିଟ୍ଠୀତି କମ୍ମସ୍ସକତାଦିଟ୍ଠି।

୪। ସାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୭୦। ଚତୁତ୍ଥେ ଧମ୍ମୱିନଯୋତି ଧମ୍ମୋତି ୱା ୱିନଯୋତି ୱା ଉଭଯମେତଂ ସତ୍ଥୁସାସନସ୍ସେୱ ନାମଂ। ସମାଦପେତବ୍ବାତି ଗଣ୍ହାପେତବ୍ବା। ଏକୋଦିଭୂତାତି ଖଣିକସମାଧିନା ଏକଗ୍ଗଭୂତା। ସମାହିତା ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତାତି ଉପଚାରପ୍ପନାୱସେନ ସମ୍ମା ଠପିତଚିତ୍ତା ଚ ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତା ଚ। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ନୱକଭିକ୍ଖୂହି ଚେୱ ଖୀଣାସୱେହି ଚ ଭାୱିତସତିପଟ୍ଠାନା ପୁବ୍ବଭାଗା, ସତ୍ତହି ସେଖେହି ଭାୱିତା ମିସ୍ସକା।

୬। ସକୁଣଗ୍ଘିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୭୨। ଛଟ୍ଠେ ସକୁଣଗ୍ଘୀତି ସକୁଣଂ ହନତୀତି ସକୁଣଗ୍ଘି, ସେନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସହସା ଅଜ୍ଝପତ୍ତାତି ଲୋଭସାହସେନ ପତ୍ତା। ଅଲକ୍ଖିକାତି ନିସ୍ସିରିକା। ଅପ୍ପପୁଞ୍ଞାତି ପରିତ୍ତପୁଞ୍ଞା। ସଚେଜ୍ଜ ମଯନ୍ତି ସଚେ ଅଜ୍ଜ ମଯଂ। ନଙ୍ଗଲକଟ୍ଠକରଣନ୍ତି ନଙ୍ଗଲେନ କସିକରଣଂ, ଅଧୁନା କଟ୍ଠଂ ଖେତ୍ତଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଲେଡ୍ଡୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଲେଡ୍ଡୂନଂ ଠାନଂ। ସଂୱଦମାନାତି ସମ୍ମା ୱଦମାନା, ଅତ୍ତନୋ ବଲସ୍ସ ସୁଟ୍ଠୁ ୱଣ୍ଣଂ ୱଦମାନାତି ଅତ୍ଥୋ। ମହନ୍ତଂ ଲେଡ୍ଡୁଂ ଅଭିରୁହିତ୍ୱାତି ଉଦ୍ଧନସଣ୍ଠାନେନ ଠିତେସୁ ତୀସୁ ଲେଡ୍ଡୂସୁ ''ଇତୋ ସେନେ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଇତୋ ନିକ୍ଖମିସ୍ସାମି, ଇତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଇତୋ''ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ତେସୁ ଏକଂ ଲେଡ୍ଡୁଂ ଅଭିରୁହିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି ଅୱଦମାନୋ। ସନ୍ନଯ୍ହାତି ଖୁରପ୍ପଂ ସନ୍ନଯ୍ହମାନୋ ୱିଯ ସନ୍ନଯ୍ହିତ୍ୱା ସୁଟ୍ଠୁ ଠପେତ୍ୱା। ବହୁଆଗତୋ ଖୋ ମ୍ଯାଯନ୍ତି ''ମଯ୍ହଂ ଅତ୍ଥାଯ ଅଯଂ ବହୁତଂ ଠାନଂ ଆଗତୋ, ଅପ୍ପଂ ଅୱସିଟ୍ଠଂ, ଇଦାନି ମଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସତୀ''ତି ଞତ୍ୱା ଦାରୁଗୁଲୋ ୱିଯ ୱିନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ତସ୍ସେୱ ଲେଡ୍ଡୁସ୍ସ ଅନ୍ତରେ ପଚ୍ଚୁପାଦି, ପଟିପନ୍ନୋ ପୱିଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉରଂ ପଚ୍ଚତାଲେସୀତି ''ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ଲାପସ୍ସ ସୀସଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗହେସ୍ସାମୀ''ତି ପକ୍ଖନ୍ଦତ୍ତା ୱେଗଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ତସ୍ମିଂ ଲେଡ୍ଡୁସ୍ମିଂ ଉରଂ ପତାଲେସି। ତାୱଦେୱସ୍ସ ହଦଯମଂସଂ ଫାଲିଯିତ୍ଥ। ଅଥ ଲାପୋ ''ଦିଟ୍ଠା ୱତ ସତ୍ତୁନୋ ପିଟ୍ଠୀ''ତି ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ତସ୍ସ ହଦଯେ ଅପରାପରଂ ଚଙ୍କମି।

୭। ମକ୍କଟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୭୩। ସତ୍ତମେ ଦୁଗ୍ଗାତି ଦୁଗ୍ଗମା। ଚାରୀତି ସଞ୍ଚାରୋ। ଲେପଂ ଓଡ୍ଡେନ୍ତୀତି ୱଟରୁକ୍ଖଖୀରାଦୀହି ଯୋଜେତ୍ୱା ଲେପଂ କରୋନ୍ତି, ତଂ ମକ୍କଟାନଂ ଧୁୱଗମନଟ୍ଠାନନ୍ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ରୁକ୍ଖସାଖାଦୀସୁ ଠପେନ୍ତି। ପଞ୍ଚୋଡ୍ଡିତୋତି ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ କାଜଦଣ୍ଡକଂ ପୱେସେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବା କାଜସିକ୍କା ୱିଯ ଓଡ୍ଡିତୋ। ଥୁନଂ ସେତୀତି ଥୁନନ୍ତୋ ସଯତି।

୮। ସୂଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୭୪। ଅଟ୍ଠମେ ସୂଦୋତି ଭତ୍ତକାରକୋ। ନାନଚ୍ଚଯେହୀତି ନାନାଚଯେହି, ନାନାୱିଧେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ଅମ୍ବିଲଗ୍ଗେହୀତି ଅମ୍ବିଲକୋଟ୍ଠାସେହି। ଏସେୱ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ। ଅଭିହରତୀତି ଗହଣତ୍ଥାଯ ହତ୍ଥଂ ପସାରେତି। ବହୁଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ଏକଗ୍ଗହଣେନ ବହୁଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋପି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋପି ବହୁଂ ଗଣ୍ହତେୱ। ଅଭିହାରାନନ୍ତି ସତଂ ୱା ସହସ୍ସଂ ୱା ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅଭିହଟାନଂ ଦାଯାନଂ। ଉପକ୍କିଲେସାତି ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣା। ନିମିତ୍ତଂ ନ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ''ଇମଂ ମେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅନୁଲୋମଂ ୱା ଗୋତ୍ରଭୁଂ ୱା ଆହଚ୍ଚ ଠିତ''ନ୍ତି ନ ଜାନାତି, ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନା ସତିପଟ୍ଠାନାୱ କଥିତା।

୯। ଗିଲାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୭୫। ନୱମେ ବେଲୁୱଗାମକେତି ୱେସାଲିଯା ସମୀପେ ଏୱଂନାମକୋ ପାଦଗାମୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମିଂ। ଯଥାମିତ୍ତନ୍ତିଆଦୀସୁ ମିତ୍ତାତି ମିତ୍ତାୱ। ସନ୍ଦିଟ୍ଠାତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଗମ୍ମ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତା ନାତିଦଲ୍ହମିତ୍ତା । ସମ୍ଭତ୍ତାତି ସୁଟ୍ଠୁ ଭତ୍ତା ସିନେହୱନ୍ତୋ ଦଲ୍ହମିତ୍ତା। ଯେସଂ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଏୱରୂପା ଭିକ୍ଖୂ ଅତ୍ଥି, ତେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱସ୍ସଂ ଉପେଥାତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ମା ଏୱମାହ? ତେସଂ ଫାସୁୱିହାରତ୍ଥାଯ। ତେସଂ କିର ବେଲୁୱଗାମକେ ସେନାସନଂ ନପ୍ପହୋତି, ଭିକ୍ଖାପି ମନ୍ଦା। ସମନ୍ତା ୱେସାଲିଯା ପନ ବହୂନି ସେନାସନାନି, ଭିକ୍ଖାପି ସୁଲଭା। ତସ୍ମା ଏୱମାହ।

ଅଥ କସ୍ମା ''ଯଥାସୁଖଂ ଗଚ୍ଛଥା''ତି ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି? ତେସଂ ଅନୁକମ୍ପାଯ। ଏୱଂ କିରସ୍ସ ଅହୋସି – ''ଅହଂ ଦସମାସମତ୍ତଂ ଠତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସାମି। ସଚେ ଇମେ ଦୂରଂ ଗଚ୍ଛିସ୍ସନ୍ତି, ମଂ ପରିନିବ୍ବାନକାଲେ ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ସକ୍କିସ୍ସନ୍ତି। ଅଥ ନେସଂ 'ସତ୍ଥା ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତୋ ଅମ୍ହାକଂ ସତିମତ୍ତମ୍ପି ନ ଅଦାସି। ସଚେ ଜାନେଯ୍ଯାମ, ନ ଏୱଂ ଦୂରେ ୱସେଯ୍ଯାମା'ତି ୱିପ୍ପଟିସାରୋ ଭୱେଯ୍ଯ। ୱେସାଲିଯା ସମନ୍ତା ପନ ୱସ୍ସଂ ୱସନ୍ତା ମାସସ୍ସ ଅଟ୍ଠ ୱାରେ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁଣିସ୍ସନ୍ତି, ସୁଗତୋୱାଦଂ ଲଭିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି।

ଖରୋତି ଫରୁସୋ। ଆବାଧୋତି ୱିସଭାଗରୋଗୋ। ବାଳ୍ହତି ବଲୱତିୟୋ। ମାରଣନ୍ତିକାତି ମରଣନ୍ତଂ ମରଣସନ୍ତିକଂ ପାପନସମତ୍ଥା। ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ଅଧିୱାସେସୀତି ସତିଂ ସୂପଟ୍ଠିତଂ କତ୍ୱା ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଧିୱାସେସି। ଅୱିହଞ୍ଞମାନୋତି ୱେଦନାନୁୱତ୍ତନୱସେନ ଅପରାପରଂ ପରିୱତ୍ତନଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ଅପୀଳିୟମାନୋ ଅଦୁକ୍ଖିୟମାନୋ ଚ ଅଧିୱାସେସି। ଅନାମନ୍ତେତ୍ୱାତି ଅଜାନାପେତ୍ୱା। ଅନପଲୋକେତ୍ୱାତି ଅଜାନାପେତ୍ୱାୱ ଓୱାଦାନୁସାସନିଂ ଅଦତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱୀରିୟେନାତି ପୁବ୍ବଭାଗୱୀରିୟେନ ଚେୱ ଫଲସମାପତ୍ତିୱୀରିୟେନ ଚ। ପଟିପଣାମେତ୍ୱାତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା। ଜୀୱିତସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଜୀୱିତମ୍ପି ଜୀୱିତସଙ୍ଖାରୋ। ୟେନ ଜୀୱିତଂ ସଙ୍ଖରୀୟତି ଛିଜ୍ଜମାନଂ ଘଟେତ୍ୱା ଠପୀୟତି, ସୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଧମ୍ମୋପି ଜୀୱିତସଙ୍ଖାରୋ। ସୋ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଅଧିଟ୍ଠାୟାତି ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପୱତ୍ତେତ୍ୱା ଜୀୱିତଠପନସମତ୍ଥଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜେୟ୍ୟନ୍ତି ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ।

କିଂ ପନ ଭଗୱା ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ନ ସମାପଜ୍ଜତୀତି? ସମାପଜ୍ଜତି। ସା ପନ ଖଣିକସମାପତ୍ତି। ଖଣିକସମାପତ୍ତି ଚ ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିୟଂୟେୱ ୱେଦନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତି, ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠିତମତ୍ତସ୍ସ କଟ୍ଠପାତେନ ୱା କଠଲପାତେନ ୱା ଛିନ୍ନସେୱାଲୋ ୱିୟ ଉଦକଂ, ପୁନ ସରୀରଂ ୱେଦନା ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରତି। ୟା ପନ ରୂପସତ୍ତକଂ ଅରୂପସତ୍ତକଞ୍ଚ ନିଗ୍ଗୁମ୍ବଂ ନିଜ୍ଜଟଂ କତ୍ୱା ମହାୱିପସ୍ସନାୱସେନ ସମାପନ୍ନା ସମାପତ୍ତି , ସା ସୁଟ୍ଠୁ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତି। ୟଥା ନାମ ପୁରିସେନ ପୋକ୍ଖରଣିଂ ଓଗାହେତ୍ୱା ହତ୍ଥେହି ଚ ପାଦେହି ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ଅପବ୍ୟୂଳ୍ହସେୱାଲୋ ଚିରେନ ଉଦକଂ ଓତ୍ଥରତି, ଏୱମେୱ ତତୋ ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ଚିରେନ ୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତି ଭଗୱା ତଂଦିୱସଂ ମହାବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କେ ଅଭିନୱଂ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତୋ ୱିୟ ରୂପସତ୍ତକଂ ଅରୂପସତ୍ତକଞ୍ଚ ନିଗ୍ଗୁମ୍ବଂ ନିଜ୍ଜଟଂ କତ୍ୱା ଚୁଦ୍ଦସହାକାରେହି ସନ୍ନେତ୍ୱା ମହାୱିପସ୍ସନାୟ ୱେଦନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ‘‘ଦସମାସେ ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥା’’ତି ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜି, ସମାପତ୍ତିୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା ୱେଦନା ଦସ ମାସେ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିୟେୱ।

ଗିଲାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋତି ଗିଲାନୋ ହୁତ୍ୱା ପୁନ ୱୁଟ୍ଠିତୋ। ମଧୁରକଜାତୋ ୱିୟାତି ସଞ୍ଜାତଗରୁଭାୱୋ ସଞ୍ଜାତଥଦ୍ଧଭାୱୋ ସୂଲେ ଉତ୍ତାସିତପୁରିସୋ ୱିୟ। ନ ପକ୍ଖାୟନ୍ତୀତି ନ ପକାସନ୍ତି, ନାନାକାରତୋ ନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ଧମ୍ମାପି ମଂ ନପ୍ପଟିଭନ୍ତୀତି ସତିପଟ୍ଠାନଧମ୍ମା ମୟ୍ହଂ ପାକଟା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଦୀପେତି। ତନ୍ତିଧମ୍ମା ପନ ଥେରସ୍ସ ସୁପ୍ପଗୁଣା। ନ ଉଦାହରତୀତି ପଚ୍ଛିମୱୋଵାଦଂ ନ ଦେତି, ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି।

ଅନନ୍ତରଂ ଅବାହିରନ୍ତି ଧମ୍ମୱସେନ ୱା ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ୱା ଉଭୟଂ ଅକତ୍ୱା। ‘‘ଏତ୍ତକଂ ଧମ୍ମଂ ପରସ୍ସ ନ ଦେସେସ୍ସାମୀ’’ତି ହି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ କରୋତି ନାମ, ‘‘ଏତ୍ତକଂ ପରସ୍ସ ଦେସେସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ବାହିରଂ କରୋତି ନାମ। ‘‘ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଦେସେସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ପନ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ କରୋତି ନାମ, ‘‘ଇମସ୍ସ ନ ଦେସେସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲଂ ବାହିରଂ କରୋତି ନାମ। ଏୱଂ ଅକତ୍ୱା ଦେସିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଚରିୟମୁଟ୍ଠୀତି ୟଥା ବାହିରକାନଂ ଆଚରିୟମୁଟ୍ଠି ନାମ ହୋତି, ଦହରକାଲେ କସ୍ସଚି ଅକଥେତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମକାଲେ ମରଣମଞ୍ଚେ ନିପନ୍ନା ପିୟମନାପସ୍ସ ଅନ୍ତେୱାସିକସ୍ସ କଥେନ୍ତି, ଏୱଂ ତଥାଗତସ୍ସ ‘‘ଇଦଂ ମହଲ୍ଲକକାଲେ ପଚ୍ଛିମଠାନେ କଥେସ୍ସାମୀ’’ତି ମୁଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱା ପରିହରିତ୍ୱା ଠପିତଂ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି।

ଅହଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘନ୍ତି ଅହମେୱ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ପରିହରିସ୍ସାମୀତି ୱା, ମମୁଦ୍ଦେସିକୋତି ଅହଂ ଉଦ୍ଦିସିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଉଦ୍ଦେସୋ ଅସ୍ସାତି ମମୁଦ୍ଦେସିକୋ, ମମେୱ ଉଦ୍ଦିସ୍ସିତ୍ୱା ମଂ ପଚ୍ଚାସୀସମାନୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ହୋତୁ ମମ ଅଚ୍ଚୟେନ ମା ୱା ଅହୋସି, ୟଂ ୱା ତଂ ୱା ହୋତୂତି ଇତି ୱା ପନ ୟସ୍ସ ଅସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ଏୱଂ ହୋତୀତି ବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କେୟେୱ ଇସ୍ସାମଚ୍ଛେରାନଂ ୱିଗତତ୍ତା ଏୱଂ ନ ହୋତି। ସ କିନ୍ତି ସୋ କିଂ। ଆସୀତିକୋତି ଅସୀତିସଂୱଚ୍ଛରିକୋ, ଇଦଂ ପଚ୍ଛିମୱୟଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତଭାୱଦୀପନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱେଠମିସ୍ସକେନାତି ବାହବନ୍ଧଚକ୍କବନ୍ଧାଦିନା ପଟିସଙ୍ଖରଣେନ ୱେଠମିସ୍ସକେନ। ମଞ୍ଞେତି ଜରସକଟଂ ୱିୟ ୱେଠମିସ୍ସକେନ ମଞ୍ଞେ ୟାପେତି, ଅରହତ୍ତଫଲୱେଠନେନ ଚତୁଇରିୟାପଥକପ୍ପନଂ ତଥାଗତସ୍ସ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ପକାସେନ୍ତୋ ୟସ୍ମିଂ ଆନନ୍ଦ ସମୟେତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବନିମିତ୍ତାନନ୍ତି ରୂପନିମିତ୍ତାଦୀନଂ। ଏକଚ୍ଚାନଂ ୱେଦନାନନ୍ତି ଲୋକିୟାନଂ ୱେଦନାନଂ। ତସ୍ମାତିହାନନ୍ଦାତି ୟସ୍ମା ଇମିନା ଫଲସମାପତ୍ତିୱିହାରେନ ଫାସୁ ହୋତି, ତସ୍ମା ତୁମ୍ହେପି ତଦତ୍ଥାୟ ଏୱଂ ୱିହରଥାତି ଦସ୍ସେତି। ଅତ୍ତଦୀପାତି ମହାସମୁଦ୍ଦଗତା ଦୀପଂ ୱିୟ ଅତ୍ତାନଂ ଦୀପଂ ପତିଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା ୱିହରଥ। ଅତ୍ତସରଣାତି ଅତ୍ତଗତିକାୱ ହୋଥ, ମା ଅଞ୍ଞଗତିକା। ଧମ୍ମଦୀପଧମ୍ମସରଣପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଧମ୍ମୋତି ନୱୱିଧୋ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତମତଗ୍ଗେତି ତମଅଗ୍ଗେ, ମଜ୍ଝେ ତ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଇମେ ଅଗ୍ଗତମାତି ତମତଗ୍ଗାତି । ଏୱଂ ସବ୍ବଂ ତମସୋତଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅତିୱିୟ ଅଗ୍ଗେ ଉତ୍ତମଭାୱେ ଏତେ, ଆନନ୍ଦ, ମମ ଭିକ୍ଖୂ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ତେସଂ ଅଗ୍ଗେ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ୟେ କେଚି ସିକ୍ଖାକାମା, ସବ୍ବେସଂ ତେସଂ ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନଗୋଚରାୱ ଭିକ୍ଖୂ ଅଗ୍ଗେ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ଗଣ୍ହାତି।

୧୦। ଭିକ୍ଖୁନୁପସ୍ସୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୭୬। ଦସମେ ତେନୁପସଙ୍କମୀତି ତସ୍ମିଂ ଉପସ୍ସଯେ କମ୍ମଟ୍ଠାନକମ୍ମିକା ଭିକ୍ଖୁନିଯୋ ଅତ୍ଥି, ତାସଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେସ୍ସାମୀତି ଉପସଙ୍କମି। ଉଳାରଂ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ୱିସେସନ୍ତି ପୁବ୍ବୱିସେସତୋ ଅପରଂ ଉଳାରୱିସେସଂ। ତତ୍ଥ ମହାଭୂତପରିଗ୍ଗହୋ ପୁବ୍ବୱିସେସୋ, ଉପାଦାରୂପପରିଗ୍ଗହୋ ଅପରୱିସେସୋ ନାମ। ତଥା ସକଲରୂପପରିଗ୍ଗହୋ ପୁବ୍ବୱିସେସୋ, ଅରୂପପରିଗ୍ଗହୋ ଅପରୱିସେସୋ ନାମ। ରୂପାରୂପପରିଗ୍ଗହୋ ପୁବ୍ବୱିସେସୋ, ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହୋ ଅପରୱିସେସୋ ନାମ ସପ୍ପଚ୍ଚଯନାମରୂପଦସ୍ସନଂ ପୁବ୍ବୱିସେସୋ, ତିଲକ୍ଖଣାରୋପନଂ ଅପରୱିସେସୋ ନାମ। ଏୱଂ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ଉଳାରୱିସେସଂ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

କାଯାରମ୍ମଣୋତି ଯଂ କାଯଂ ଅନୁପସ୍ସତି, ତମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି କିଲେସପରିଳାହୋ। ବହିଦ୍ଧା ୱା ଚିତ୍ତଂ ୱିକ୍ଖିପତୀତି ବହିଦ୍ଧା ୱା ପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ୱିକ୍ଖିପତି। କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେୱ ପସାଦନୀଯେ ନିମିତ୍ତେ ଚିତ୍ତଂ ପଣିଦହିତବ୍ବନ୍ତି ଏୱଂ କିଲେସପରିଳାହେ ଚ ଲୀନତ୍ତେ ଚ ବହିଦ୍ଧାୱିକ୍ଖେପେ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନେ କିଲେସାନୁରଞ୍ଜିତେନ ନ ୱତ୍ତିତବ୍ବଂ, କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେୱ ପସାଦନୀଯେ ପସାଦାୱହେ ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଠାନେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଚିତ୍ତଂ ଠପେତବ୍ବଂ। ଚିତ୍ତଂ ସମାଧିଯତୀତି ଆରମ୍ମଣେ ସମ୍ମା ଆଧିଯତି ସୁଟ୍ଠୁ ଠପିତଂ ଠପିଯତି। ପଟିସଂହରାମୀତି ପସାଦନୀଯଟ୍ଠାନତୋ ପଟିସଂହରାମି, ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିମୁଖଂଯେୱ ନଂ କରୋମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ପଟିସଂହରତି ଚେୱାତି ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିମୁଖଞ୍ଚ ପେସେତି। ନ ଚ ୱିତକ୍କେତି ନ ଚ ୱିଚାରେତୀତି କିଲେସୱିତକ୍କଂ ନ ୱିତକ୍କେତି, କିଲେସୱିଚାରଂ ନ ୱିଚାରେତି। ଅୱିତକ୍କୋମ୍ହି ଅୱିଚାରୋତି କିଲେସୱିତକ୍କୱିଚାରେହି ଅୱିତକ୍କାୱିଚାରୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସତିମା ସୁଖମସ୍ମୀତି ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତେ ପୱତ୍ତାଯ ସତିଯା ‘‘ସତିମାହମସ୍ମି ସୁଖିତୋ ଚା’’ତି ପଜାନାତି।

ଏୱଂ ଖୋ, ଆନନ୍ଦ, ପଣିଧାଯ ଭାୱନା ହୋତୀତି ଏୱଂ, ଆନନ୍ଦ, ଠପେତ୍ୱା ଭାୱନା ହୋତି। ଇମସ୍ସ ହି ଭିକ୍ଖୁନୋ ଯଥା ନାମ ପୁରିସସ୍ସ ମହନ୍ତଂ ଉଚ୍ଛୁଭାରଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଯନ୍ତସାଲଂ ନେନ୍ତସ୍ସ କିଲନ୍ତକିଲନ୍ତକାଲେ ଭୂମିଯଂ ଠପେତ୍ୱା ଉଚ୍ଛୁଖଣ୍ଡଂ ଖାଦିତ୍ୱା ପୁନ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଗମନଂ ହୋତି; ଏୱମେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତୁଂ ଉଗ୍ଗହିତକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ କାଯପରିଳାହାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ତଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଠପେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଗୁଣାଦିଅନୁସ୍ସରଣେନ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା କମ୍ମନିଯଂ କତ୍ୱା ଭାୱନା ପୱତ୍ତା, ତସ୍ମା ‘‘ପଣିଧାଯ ଭାୱନା ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ପନ ପୁରିସସ୍ସ ଉଚ୍ଛୁଭାରଂ ଯନ୍ତସାଲଂ ନେତ୍ୱା ପୀଳେତ୍ୱା ରସପାନଂ ୱିଯ ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତସ୍ସ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖାନୁଭୱନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ବହିଦ୍ଧାତି ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପହାଯ ବହି ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ। ଅପ୍ପଣିଧାଯାତି ଅଟ୍ଠପେତ୍ୱା। ଅଥ ପଚ୍ଛା ପୁରେ ଅସଂଖିତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତଂ ଅପ୍ପଣିହିତନ୍ତି ପଜାନାତୀତି ଏତ୍ଥ କମ୍ମଟ୍ଠାନୱସେନ ୱା ସରୀରୱସେନ ୱା ଦେସନାୱସେନ ୱା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ତାୱ କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅଭିନିୱେସୋ ପୁରେ ନାମ, ଅରହତ୍ତଂ ପଚ୍ଛା ନାମ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା କିଲେସପରିଳାହସ୍ସ ୱା ଲୀନତ୍ତସ୍ସ ୱା ବହିଦ୍ଧାୱିକ୍ଖେପସ୍ସ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଓକାସଂ ଅଦେନ୍ତୋ ସୁଦନ୍ତଗୋଣେ ଯୋଜେତ୍ୱା ସାରେନ୍ତୋ ୱିଯ ଚତୁରସ୍ସଚ୍ଛିଦ୍ଦେ ସୁତଚ୍ଛିତଂ ଚତୁରସ୍ସଘଟିକଂ ପକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱିଯ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅତିଟ୍ଠନ୍ତୋ ଅଲଗ୍ଗନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ସୋ ପୁରେସଙ୍ଖାତସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିନିୱେସସ୍ସ ପଚ୍ଛାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅରହତ୍ତସ୍ସ ଚ ୱସେନ ପଚ୍ଛା ପୁରେ ଅସଂଖିତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତଂ ଅପ୍ପଣିହିତନ୍ତି ପଜାନାତି ନାମ।

ସରୀରେ ପନ ପାଦଙ୍ଗୁଲୀନଂ ଅଗ୍ଗପବ୍ବାନି ପୁରେ ନାମ, ସୀସକଟାହଂ ପଚ୍ଛା ନାମ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ପାଦଙ୍ଗୁଲୀନଂ ଅଗ୍ଗପବ୍ବଅଟ୍ଠିକେସୁ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ତ୍ୱାଭଙ୍ଗିଯା ଯୱକଲାପଂ ମୋଚେନ୍ତୋ ୱିଯ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଦିସୋକାସପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ଅଟ୍ଠୀନି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଅନ୍ତରା କିଲେସପରିଳାହାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ୱାରେତ୍ୱା ଯାୱ ସୀସକଟାହା ଭାୱନଂ ପାପେତି, ସୋ ପୁରେସଙ୍ଖାତାନଂ ଅଗ୍ଗପାଦଙ୍ଗୁଲିପବ୍ବାନଂ ପଚ୍ଛାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସୀସକଟାହସ୍ସ ଚ ୱସେନ ପଚ୍ଛା ପୁରେ ଅସଂଖିତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତଂ ଅପ୍ପଣିହିତନ୍ତି ପଜାନାତି ନାମ।

ଦେସନାଯପି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରଦେସନାଯ କେସା ପୁରେ ନାମ, ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ ପଚ୍ଛା ନାମ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ କେସେସୁ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଦିସୋକାସୱସେନ କେସାଦଯୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଅନ୍ତରା କିଲେସପରିଳାହାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ୱାରେତ୍ୱା ଯାୱ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗା ଭାୱନଂ ପାପେତି। ସୋ ପୁରେସଙ୍ଖାତାନଂ କେସାନଂ ପଚ୍ଛାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗସ୍ସ ଚ ୱସେନ ପଚ୍ଛା ପୁରେ ଅସଂଖିତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତଂ ଅପ୍ପଣିହିତନ୍ତି ପଜାନାତି ନାମ।

ଏୱଂ ଖୋ, ଆନନ୍ଦ, ଅପ୍ପଣିଧାଯ ଭାୱନା ହୋତୀତି ଏୱଂ, ଆନନ୍ଦ, ଅଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଭାୱନା ହୋତି। ଇମସ୍ସ ହି ଭିକ୍ଖୁନୋ ଯଥା ନାମ ପୁରିସସ୍ସ ଗୁଳଭାରଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଗାମଂ ଅତିହରନ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ତରା ଅଟ୍ଠପେତ୍ୱାୱ ଉଚ୍ଛଙ୍ଗେ ପକ୍ଖିତ୍ତାନି ଗୁଳଖଣ୍ଡାଦୀନି ଖାଦନୀଯାନି ଖାଦନ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଗାମେଯେୱ ଓତରଣଂ ହୋତି, ଏୱମେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତୁଂ ଆରଦ୍ଧଭାୱନସ୍ସ କାଯପରିଳାହାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ୱାରେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନା ପୱତ୍ତା, ତସ୍ମା ‘‘ଅପ୍ପଣିଧାଯ ଭାୱନା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ସ ପନ ପୁରିସସ୍ସ ତଂ ଗୁଳଭାରଂ ଅତ୍ତନୋ ଗାମଂ ନେତ୍ୱା ଞାତୀହି ସଦ୍ଧିଂ ପରିଭୋଗୋ ୱିଯ ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ

କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତସ୍ସ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖାନୁଭୱନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନା କଥିତା। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଅମ୍ବପାଲିୱଗ୍ଗୋ ପଠମୋ।

୨। ନାଳନ୍ଦୱଗ୍ଗୋ

୨। ନାଳନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୭୮। ଦୁତିଯୱଗ୍ଗସ୍ସ ଦୁତିଯେ ନାଳନ୍ଦାଯନ୍ତି ନାଳନ୍ଦାତି ଏୱଂନାମକେ ନଗରେ, ତଂ ନଗରଂ ଗୋଚରଗାମଂ କତ୍ୱା। ପାୱାରିକମ୍ବୱନେତି ଦୁସ୍ସପାୱାରିକସେଟ୍ଠିନୋ ଅମ୍ବୱନେ। ତଂ କିର ତସ୍ସ ଉଯ୍ୟାନଂ ଅହୋସି। ସୋ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଭଗୱତି ପସନ୍ନୋ ତସ୍ମିଂ ଉଯ୍ୟାନେ କୁଟିଲେଣମଣ୍ଡପାଦିପଟିମଣ୍ଡିତଂ ଭଗୱତୋ ୱିହାରଂ କତ୍ୱା ନିଯ୍ୟାତେସି। ସୋ ୱିହାରୋ ଜୀୱକମ୍ବୱନଂ ୱିଯ ପାୱାରିକମ୍ବୱନନ୍ତେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗତୋ। ତସ୍ମିଂ ପାୱାରିକମ୍ବୱନେ ୱିହରତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂପସନ୍ନୋତି ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନସଦ୍ଧୋ, ଏୱଂ ସଦ୍ଦହାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଭିଯ୍ୟୋଭିଞ୍ଞତରୋତି ଭିଯ୍ୟତରୋ ଅଭିଞ୍ଞାତୋ ଭିଯ୍ୟତରାଭିଞ୍ଞୋ ୱା, ଉତ୍ତରିତରଞ୍ଞାଣୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ବୋଧିଯନ୍ତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେ ୱା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନେୱ ହି ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ନିପ୍ପଦେସା ଗହିତା ହୋନ୍ତି, ଦ୍ୱେପି ଅଗ୍ଗସାୱକା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନେୱ ସାୱକପାରମୀଞ୍ଞାଣଂ ପଟିଲଭନ୍ତି, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଞ୍ଞାଣଂ, ବୁଦ୍ଧା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଞ୍ଚେୱ ସକଲେ ଚ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ। ସବ୍ବମ୍ପି ନେସଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନେୱ ଇଜ୍ଝତି। ତସ୍ମା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ସମ୍ବୋଧି ନାମ ହୋତି। ତେନ ଉତ୍ତରିତରୋ ଚ ଭଗୱତା ନତ୍ଥି। ତେନାହ ‘‘ଭଗୱତା ଭିଯ୍ୟୋଭିଞ୍ଞତରୋ, ଯଦିଦଂ ସମ୍ବୋଧିଯ’’ନ୍ତି।

ଉଳାରାତି ସେଟ୍ଠା। ଅଯଞ୍ହି ଉଳାରସଦ୍ଦୋ ‘‘ଉଳାରାନି ଖାଦନୀଯାନି ଖାଦନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୬୬) ମଧୁରେ ଆଗଚ୍ଛତି। ‘‘ଉଳାରାଯ ଖଲୁ ଭୱଂ ୱଚ୍ଛାଯନୋ ସମଣଂ ଗୋତମଂ ପସଂସାଯ ପସଂସତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୮୮) ସେଟ୍ଠେ। ‘‘ଅପ୍ପମାଣୋ ଉଳାରୋ ଓଭାସୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୨; ମ। ନି। ୩।୨୦୧) ୱିପୁଲେ। ସ୍ୱାଯମିଧ ସେଟ୍ଠେ ଆଗତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉଳାରାତି ସେଟ୍ଠା’’ତି। ଆସଭୀତି ଉସଭସ୍ସ ୱାଚାସଦିସୀ ଅଚଲା ଅସମ୍ପୱେଧୀ। ଏକଂସୋ ଗହିତୋତି ଅନୁସ୍ସୱେନ ୱା ଆଚରିଯପରମ୍ପରାଯ ୱା ଇତିକିରାଯ ୱା ପିଟକସମ୍ପଦାନେନ ୱା ଆକାରପରିୱିତକ୍କେନ ୱା ଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଯା ୱା ତକ୍କହେତୁ ୱା ନଯହେତୁ ୱା ଅକଥେତ୍ୱା ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଞାଣେନ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ୱିଯ ଏକଂସୋ ଗହିତୋ, ସନ୍ନିଟ୍ଠାନକଥାୱ କଥିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୀହନାଦୋତି ସେଟ୍ଠନାଦୋ, ୱନେ ଉନ୍ନାଦଯନ୍ତେନ ସୀହେନ ୱିଯ ଉତ୍ତମନାଦୋ ନଦିତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

କିଂନୁ ତେ ସାରିପୁତ୍ତାତି ଇମଂ ଦେସନଂ କସ୍ମା ଆରଭି? ଅନୁଯୋଗଦାପନତ୍ଥଂ। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ସୀହନାଦଂ ନଦିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସୀହନାଦେ ଅନୁଯୋଗଂ ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ନିଘଂସନଂ ନ ଖମତି, ସିଲେସେ ପତିତମକ୍କଟୋ ୱିଯ ହୋତି। ଯଥା ଧମମାନଂ ଅପରିସୁଦ୍ଧଂ ଲୋହଂ ଝାଯିତ୍ୱା ଅଙ୍ଗାରୋ ହୋତି, ଏୱଂ ଝାମଙ୍ଗାରୋ ୱିଯ ହୋତି। ଏକୋ ସୀହନାଦେ ଅନୁଯୋଗଂ ଦାପିଯମାନୋ ଦାତୁଂ ସକ୍କୋତି, ନିଘଂସନଂ ଖମତି , ଧମମାନଂ ନିଦ୍ଦୋସଜାତରୂପଂ ୱିଯ ଅଧିକତରଂ ସୋଭତି, ତାଦିସୋ ଥେରୋ। ତେନ ନଂ ଭଗୱା ‘‘ଅନୁଯୋଗକ୍ଖମୋ ଅଯ’’ନ୍ତି ଞତ୍ୱା ସୀହନାଦେ ଅନୁଯୋଗଦାପନତ୍ଥଂ ଇମଂ ଦେସନଂ ଆରଭି।

ତତ୍ଥ ସବ୍ବେ ତେତି ସବ୍ବେ ତେ ତଯା। ଏୱଂସୀଲାତି ମଗ୍ଗସୀଲେନ ଫଲସୀଲେନ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରସୀଲେନ ଏୱଂସୀଲା। ଏୱଂଧମ୍ମାତି ଏତ୍ଥ ସମାଧିପକ୍ଖା ଧମ୍ମା ଅଧିପ୍ପେତା, ମଗ୍ଗସମାଧିନା ଫଲସମାଧିନା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରେନ ସମାଧିନା ଏୱଂସମାଧୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂପଞ୍ଞାତି ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଦିୱସେନେୱ ଏୱଂପଞ୍ଞା। ଏୱଂୱିହାରିନୋତି ଏତ୍ଥ ପନ ହେଟ୍ଠା ସମାଧିପକ୍ଖାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଗହିତତ୍ତା ୱିହାରୋ ଗହିତୋପି ପୁନ କସ୍ମା ଗହିତମେୱ ଗଣ୍ହତୀତି ଚେ। ଥେରେନ ଇଦଂ ଗହିତମେୱ। ଇଦଞ୍ହି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଦୀପନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଏୱଂ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିୱିହାରିନୋ ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ଅହେସୁନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଏୱଂୱିମୁତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତି, ତଦଙ୍ଗୱିମୁତ୍ତି, ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତି, ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତି, ନିସ୍ସରଣୱିମୁତ୍ତୀତି ପଞ୍ଚୱିଧା ୱିମୁତ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ସଯଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତେହି ନୀୱରଣାଦୀହି ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତୀତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦିକା ସତ୍ତ ଅନୁପସ୍ସନା ସଯଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକଙ୍ଗୱସେନ ପରିଚ୍ଚତ୍ତାହି ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦୀହି ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ତଦଙ୍ଗୱିମୁତ୍ତୀତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଚତ୍ତାରୋ ଅରିଯମଗ୍ଗା ସଯଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନେହି କିଲେସେହି

ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତୀତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ମଗ୍ଗାନୁଭାୱେନ କିଲେସାନଂ ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧନ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତୀତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ନିବ୍ବାନଂ ସବ୍ବକିଲେସେହି ନିସ୍ସଟତ୍ତା ଅପଗତତ୍ତା ଦୂରେ ଠିତତ୍ତା ନିସ୍ସରଣୱିମୁତ୍ତୀତି ସଙ୍ଖଂ ଗତଂ। ଇତି ଇମାସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିମୁତ୍ତୀନଂ ୱସେନ ଏୱଂ ୱିମୁତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

କିଂପନ ତେ ସାରିପୁତ୍ତ ଯେ ତେ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତୀତା ତାୱ ନିରୁଦ୍ଧା ଅପଣ୍ଣତ୍ତିକଭାୱଂ ଗତା ଦୀପସିଖା ୱିଯ ନିବ୍ବୁତା, ଏୱଂ ନିରୁଦ୍ଧେ ଅପଣ୍ଣତ୍ତିକଭାୱଂ ଗତେ ତ୍ୱଂ କଥଂ ଜାନିସ୍ସସି, ଅନାଗତବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ଗୁଣା କିଂ ତଯା ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱିଦିତାତି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଏୱମାହ।

କିଂ ପନ ତ୍ୱାହଂ ସାରିପୁତ୍ତ ଏତରହୀତି ଅନାଗତାପି ବୁଦ୍ଧା ଅଜାତା ଅନିବ୍ବତ୍ତା ଅନୁପ୍ପନ୍ନା, ତେ କଥଂ ଜାନିସ୍ସସି। ତେସଞ୍ହି ଜାନନଂ ଅପଦେ ଆକାସେ ପଦଦସ୍ସନଂ ୱିଯ ହୋତି। ଇଦାନି ମଯା ସଦ୍ଧିଂ ଏକୱିହାରେ ୱସସି, ଏକତୋ ଭିକ୍ଖାଯ ଚରସି, ଧମ୍ମଦେସନାକାଲେ ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସେ ନିସୀଦସି, କିଂ ପନ ମଯ୍ହଂ ଗୁଣା ଅତ୍ତନୋ ଚେତସା ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱିଦିତା ତଯାତି ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ଏୱମାହ। ଥେରୋ ପନ ପୁଚ୍ଛିତପୁଚ୍ଛିତେ ''ନୋ ହେତଂ ଭନ୍ତେ''ତି ପଟିକ୍ଖିପତି।

ଥେରସ୍ସ ଚ ୱିଦିତମ୍ପି ଅତ୍ଥି, ଅୱିଦିତମ୍ପି। କିଂ ସୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିଦିତଟ୍ଠାନେ ପଟିକ୍ଖେପଂ କରୋତି, ଅୱିଦିତଟ୍ଠାନେତି? ୱିଦିତଟ୍ଠାନେ ନ କରୋତି, ଅୱିଦିତଟ୍ଠାନେଯେୱ କରୋତି। ଥେରୋ କିର ଅନୁଯୋଗେ ଆରଦ୍ଧେ ଏୱଂ ଅଞ୍ଞାସି ''ନାଯଂ ଅନୁଯୋଗୋ ସାୱକପାରମୀଞାଣେ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେ ପନ ଅଯଂ ଅନୁଯୋଗୋ''ତି ଅତ୍ତନୋ ସାୱକପାରମୀଞାଣେ ପଟିକ୍ଖେପଂ ଅକତ୍ୱାୱ ଅୱିଦିତଟ୍ଠାନେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେ ପଟିକ୍ଖେପଂ କରୋତି। ତେନ ଇଦମ୍ପି ଦୀପେତି – ଭଗୱା ମଯ୍ହଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିକାରଣଜାନନସମତ୍ଥଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ନତ୍ଥୀତି।

ଏତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ଅତୀତାଦିଭେଦେସୁ ବୁଦ୍ଧେସୁ। ଅଥ କିଞ୍ଚରହୀତି ଅଥ କସ୍ମା ଏୱଂ ଞାଣେ ଅସତି ତଯା ଏୱଂ କଥିତନ୍ତି ୱଦତି। ଧମ୍ମନ୍ୱଯୋତି ଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଞାଣସ୍ସ ଅନୁଯୋଗଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅନୁମାନଞାଣଂ ନଯଗ୍ଗାହୋ ୱିଦିତୋ, ସାୱକପାରମୀଞାଣେ ଠତ୍ୱାୱ ଇମିନା ଆକାରେନ ଜାନାମି ଭଗୱାତି ୱଦତି। ଥେରସ୍ସ ହି ନଯଗ୍ଗାହୋ ଅପ୍ପମାଣୋ ଅପରିଯନ୍ତୋ। ଯଥା ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପମାଣଂ ୱା ପରିଯନ୍ତୋ ୱା ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ଧମ୍ମସେନାପତିନୋ ନଯଗ୍ଗାହସ୍ସ। ତେନ ସୋ – ''ଇମିନା ଏୱଂୱିଧୋ ଇମିନା ଏୱଂୱିଧୋ, ଇମିନା ଅନୁତ୍ତରୋ ଇମିନା ଅନୁତ୍ତରୋ ସତ୍ଥା''ତି ଜାନାତି। ଥେରସ୍ସ ହି ନଯଗ୍ଗାହୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଗତିକୋ ଏୱ।

ଇଦାନି ତଂ ନଯଗ୍ଗାହଂ ପାକଟଂ କାତୁଂ ଉପମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସେଯ୍ୟଥାପି ଭନ୍ତେତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ମଜ୍ଝିମଦେସେ ନଗରସ୍ସ ଉଦ୍ଧାପପାକାରାଦୀନି ଥିରାନି ୱା ହୋନ୍ତୁ ଦୁବ୍ବଲାନି ୱା, ସବ୍ବସୋ ୱା ପନ ମା ହୋନ୍ତୁ, ଚୋରାନଂ ଆସଙ୍କା ନ ହୋତି। ତସ୍ମା ତଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପଚ୍ଚନ୍ତିମଂ ନଗରନ୍ତି ଆହ। ଦଳ୍ହୁଦ୍ଧାପନ୍ତି ଥିରମୂଲପାକାରଂ। ଦଳ୍ହପାକାରତୋରଣନ୍ତି ଥିରପାକାରଞ୍ଚେୱ ଥିରପିଟ୍ଠସଙ୍ଘାଟଞ୍ଚ। ଏକଦ୍ୱାରନ୍ତି କସ୍ମା ଆହ? ବହୁଦ୍ୱାରେ ହି ନଗରେ ବହୂହି ପଣ୍ଡିତଦୋୱାରିକେହି ଭୱିତବ୍ବଂ, ଏକଦ୍ୱାରେୱ ଏକୋ ୱଟ୍ଟତି। ଥେରସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାଯ ସଦିସୋ ଅଞ୍ଞୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ପଣ୍ଡିତଭାୱସ୍ସ ଓପମ୍ମତ୍ଥଂ ଏକଂଯେୱ ଦୋୱାରିକଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏକଦ୍ୱାର''ନ୍ତି ଆହ।

ପଣ୍ଡିତୋତି ପଣ୍ଡିଚ୍ଚେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ବ୍ୟତ୍ତୋତି ୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ୱିସଦଞାଣୋ। ମେଧାୱୀତି ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତାଯ ମେଧାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଅନୁପରିଯାଯପଥନ୍ତି ଅନୁପରିଯାଯନାମକଂ ପାକାରମଗ୍ଗଂ। ପାକାରସନ୍ଧିନ୍ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଇଟ୍ଠକାନଂ ଅପଗତଟ୍ଠାନଂ। ପାକାରୱିୱରନ୍ତି ପାକାରସ୍ସ ଛିନ୍ନଟ୍ଠାନଂ। ଚେତସୋ ଉପକ୍କିଲେସେତି ପଞ୍ଚନୀୱରଣା ଚିତ୍ତଂ ଉପକ୍କିଲିସ୍ସନ୍ତି କିଲିଟ୍ଠଂ କରୋନ୍ତି ଉପତାପେନ୍ତି ୱିହେଠେନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ଚେତସୋ ଉପକ୍କିଲେସା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପଞ୍ଞାଯ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣେତି ନୀୱରଣା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଅନୁପ୍ପନ୍ନାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ଦେନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ପଞ୍ଞାଯ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସୁପତିଟ୍ଠିତଚିତ୍ତାତି ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ସୁଟ୍ଠୁ ଠପିତଚିତ୍ତା ହୁତ୍ୱା। ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ଯଥାଭୂତନ୍ତି ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ଯଥାସଭାୱେନ ଭାୱେତ୍ୱା। ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିନ୍ତି ଅରହତ୍ତଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିଂସୂତି ଦସ୍ସେତି।

ଅପିଚେତ୍ଥ ସତିପଟ୍ଠାନାତି ୱିପସ୍ସନା, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ମଗ୍ଗୋ, ଅନୁତ୍ତରସମ୍ମାସମ୍ବୋଧି ଅରହତ୍ତଂ। ସତିପଟ୍ଠାନାତି ୱା ୱିପସ୍ସନା, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାମିସ୍ସକା, ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧି ଅରହତ୍ତମେୱ। ଦୀଘଭାଣକମହାସୀୱତ୍ଥେରୋ ପନାହ ''ସତିପଟ୍ଠାନେ ୱିପସ୍ସନଂ ଗହେତ୍ୱା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ମଗ୍ଗୋ ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାତି ଗହିତେ ସୁନ୍ଦରୋ ପଞ୍ହୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ନ ପନେୱଂ ଗହିତ''ନ୍ତି। ଇତି ଥେରୋ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ନୀୱରଣପ୍ପହାନେ ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନାଯ ସମ୍ବୋଧିଯଞ୍ଚ ମଜ୍ଝେ ଭିନ୍ନସୁୱଣ୍ଣରଜତାନଂ ୱିଯ ନାନତ୍ତାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି।

ଇଧ ଠତ୍ୱା ଉପମା ସଂସନ୍ଦେତବ୍ବା – ଆୟସ୍ମା ହି ସାରିପୁତ୍ତୋ ପଚ୍ଚନ୍ତନଗରଂ ଦସ୍ସେସି, ପାକାରଂ ଦସ୍ସେସି, ଅନୁପରିୟାୟପଥଂ ଦସ୍ସେସି, ଦ୍ୱାରଂ ଦସ୍ସେସି, ପଣ୍ଡିତଦୋୱାରିକଂ ଦସ୍ସେସି, ନଗରଂ ପୱିସନକନିକ୍ଖମନକେ ଓଳାରିକେ ପାଣେ ଦସ୍ସେସି, ଦୋୱାରିକସ୍ସ ତେସଂ ପାଣାନଂ ପାକଟଭାୱଂ ଦସ୍ସେସି। ତତ୍ଥ କିଂ କେନ ସଦିସନ୍ତି ଚେ? ନଗରଂ ୱିୟ ହି ନିବ୍ବାନଂ, ପାକାରୋ ୱିୟ ସୀଲଂ, ଅନୁପରିୟାୟପଥୋ ୱିୟ ହିରୀ, ଦ୍ୱାରଂ ୱିୟ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ, ପଣ୍ଡିତଦୋୱାରିକୋ ୱିୟ ଧମ୍ମସେନାପତି, ନଗରଂ ପୱିସନକନିକ୍ଖମନକା ଓଳାରିକପାଣା ୱିୟ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ବୁଦ୍ଧା, ଦୋୱାରିକସ୍ସ ତେସଂ ପାଣାନଂ ପାକଟଭାୱୋ ୱିୟ ଆୟସ୍ମତୋ ସାରିପୁତ୍ତସ୍ସ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସୀଲସମଥାଦୀହି ପାକଟଭାୱୋ। ଏତ୍ତାୱତା ଥେରେନ ଭଗୱତୋ – ''ଏୱମହଂ ସାୱକପାରମୀଞାଣେ ଠତ୍ୱା ଧମ୍ମନ୍ୱୟେନ ନୟଗ୍ଗାହେନ ଜାନାମୀ''ତି ଅତ୍ତନୋ ସୀହନାଦସ୍ସ ଅନୁୟୋଗୋ ଦିନ୍ନୋ ହୋତି।

ତସ୍ମାତି ୟସ୍ମା ''ନ ଖୋ ମେତଂ, ଭନ୍ତେ, ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଅରହନ୍ତେସୁ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେସୁ ଚେତୋପରିୟଞାଣଂ ଅତ୍ଥି, ଅପିଚ ଧମ୍ମନ୍ୱୟୋ ୱିଦିତୋ''ତି ୱଦତି, ତସ୍ମା। ଅଭିକ୍ଖଣଂ ଭାସେୟ୍ୟାସୀତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭାସେୟ୍ୟାସି, ''ପୁବ୍ବଣ୍ହେ ମେ କଥିତ''ନ୍ତି ମା ମଜ୍ଝନ୍ହିକାଦୀସୁ ନ କଥୟିତ୍ଥ, ''ଅଜ୍ଜ ୱା ମେ କଥିତ''ନ୍ତି ମା ପରଦିୱସାଦୀସୁ ନ କଥୟିତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ସା ପହୀୟିସ୍ସତୀତି ''ସାରିପୁତ୍ତସଦିସୋପି ନାମ ଞାଣଜୱନସମ୍ପନ୍ନୋ ସାୱକୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଏୱଂ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟା ତଥାଗତା''ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତାନଂ ୟା ତଥାଗତେ କଙ୍ଖା ୱା ୱିମତି ୱା, ସା ପହୀୟିସ୍ସତୀତି।

୩। ଚୁନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୭୯। ତତିୟେ ମଗଧେସୂତି ଏୱଂନାମକେ ଜନପଦେ। ନାଳକଗାମକେତି ରାଜଗହସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ଅତ୍ତନୋ କୁଲସନ୍ତକେ ଏୱଂନାମକେ ଗାମେ। ଚୁନ୍ଦୋ ସମଣୁଦ୍ଦେସୋତି ଅୟଂ ଥେରୋ ଧମ୍ମସେନାପତିସ୍ସ କନିଟ୍ଠଭାତିକୋ, ତଂ ଭିକ୍ଖୂ ଅନୁପସମ୍ପନ୍ନକାଲେ ''ଚୁନ୍ଦୋ ସମଣୁଦ୍ଦେସୋ''ତି ସମୁଦାଚରିତ୍ୱା ଥେରକାଲେପି ତଥେୱ ସମୁଦାଚରିଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଚୁନ୍ଦୋ ସମଣୁଦ୍ଦେସୋ''ତି। ଉପଟ୍ଠାକୋ ହୋତୀତି ମୁଖୋଦକଦନ୍ତକଟ୍ଠଦାନେନ ଚେୱ ପରିୱେଣସମ୍ମଜ୍ଜନ-ପିଟ୍ଠିପରିକମ୍ମକରଣ-ପତ୍ତଚୀୱରଗ୍ଗହଣେନ ଚ ଉପଟ୍ଠାନକରୋ ହୋତି। ପରିନିବ୍ବାୟୀତି ଅନୁପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ପରିନିବ୍ବୁତୋ। କତରସ୍ମିଂ କାଲେତି? ଭଗୱତୋ ପରିନିବ୍ବାନସଂୱଚ୍ଛରେ।

ତତ୍ରାୟଂ ଅନୁପୁବ୍ବିକଥା – ଭଗୱା କିର ୱୁଟ୍ଠୱସ୍ସୋ ୱେଳୁୱଗାମକା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ''ସାୱତ୍ଥିଂ ଗମିସ୍ସାମୀ''ତି ଆଗତମଗ୍ଗେନେୱ ପଟିନିୱତ୍ତନ୍ତୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ସାୱତ୍ଥିଂ ପତ୍ୱା ଜେତୱନଂ ପାୱିସି। ଧମ୍ମସେନାପତି ଭଗୱତୋ ୱତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଦିୱାଟ୍ଠାନଂ ଗତୋ, ସୋ ତତ୍ଥ ଅନ୍ତେୱାସିକେସୁ ୱତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଟିକ୍କନ୍ତେସୁ ଦିୱାଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା ଚମ୍ମଖଣ୍ଡଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ପାଦେ ପକ୍ଖାଲେତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ପାୱିସି। ଅଥସ୍ସ ୟଥା ପରିଚ୍ଛେଦେନ ତତୋ ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ଅୟଂ ପରିୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି ''ବୁଦ୍ଧା ନୁ ଖୋ ପଠମଂ ପରିନିବ୍ବାୟନ୍ତି, ଉଦାହୁ ଅଗ୍ଗସାୱକାତି, ତତୋ ''ଅଗ୍ଗସାୱକା ପଠମ''ନ୍ତି ଞତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଆୟୁସଙ୍ଖାରଂ ଓଲୋକେସି। ସୋ ''ସତ୍ତାହମେୱ ମେ ଆୟୁସଙ୍ଖାରା ପୱତ୍ତିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ଞତ୍ୱା ''କତ୍ଥ ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସାମୀ''ତି ଚିନ୍ତେସି।

ତତୋ ''ରାହୁଲୋ ତାୱତିଂସେସୁ ପରିନିବ୍ବୁତୋ, ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞତ୍ଥେରୋ ଛଦ୍ଦନ୍ତଦହେ, ଅହଂ କତ୍ଥ ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସାମୀ''ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ମାତରଂ ଆରବ୍ଭ ସତିଂ ଉପ୍ପାଦେସି – ''ମୟ୍ହଂ ମାତା ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅରହନ୍ତାନଂ ମାତା ହୁତ୍ୱାପି ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମସଙ୍ଘେସୁ ଅପ୍ପସନ୍ନା, ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ତସ୍ସା ଉପନିସ୍ସୟୋ, ନତ୍ଥି ନୁ ଖୋ''ତି। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟଂ ଦିସ୍ୱା ''କସ୍ସ ଦେସନାୟ ଅଭିସମୟୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଓଲୋକେନ୍ତୋ ''ମମେୱ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ଭୱିସ୍ସତି, ନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ। ସଚେ ଖୋ ପନାହଂ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କୋ ଭୱେୟ୍ୟଂ, ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ମେ ୱତ୍ତାରୋ – ''ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ ଅୱସେସଜନାନମ୍ପି ଅୱସ୍ସୟୋ ହୋତି। ତଥା ହିସ୍ସ ସମଚିତ୍ତସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାଦିୱସେ (ଅ। ନି। ୨।୩୩-୩୭) କୋଟିସତସହସ୍ସଦେୱତା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତା, ତୟୋ ମଗ୍ଗେ ପଟିୱିଦ୍ଧଦେୱତାନଂ ଗଣନା ନତ୍ଥି, ଅଞ୍ଞେସୁ ଚ ଠାନେସୁ ଅନେକା ଅଭିସମୟା ଦିସ୍ସନ୍ତି, ଥେରେ ଚ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତାନେୱ ଅସୀତି କୁଲସହସ୍ସାନି, ସୋ ଦାନି ସକମାତୁମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନମତ୍ତମ୍ପି ହରିତୁଂ ନାସକ୍ଖୀ''ତି। ତସ୍ମା ମାତରଂ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନା ମୋଚେତ୍ୱା ଜାତୋୱରକେୟେୱ ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସାମୀ''ତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ''ଅଜ୍ଜେୱ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅନୁଜାନାପେତ୍ୱା ନିକ୍ଖମିସ୍ସାମୀ''ତି ଚୁନ୍ଦତ୍ଥେରଂ ଆମନ୍ତେସି – ''ଆୱୁସୋ, ଚୁନ୍ଦ, ଅମ୍ହାକଂ ପଞ୍ଚସତାୟ ଭିକ୍ଖୁପରିସାୟ ସଞ୍ଞଂ ଦେହି। 'ଗଣ୍ହଥାୱୁସୋ ପତ୍ତଚୀୱରାନି, ଧମ୍ମସେନାପତି ନାଳକଗାମଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ'''ତି। ଥେରୋ ତଥା ଅକାସି।

ଭିକ୍ଖୂ ସେନାସନଂ ସଂସାମେତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାୟ ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମଂସୁ। ଥେରୋ ସେନାସନଂ ସଂସାମେତ୍ୱା ଦିୱାଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା ଦିୱାଟ୍ଠାନଦ୍ୱାରେ ଠତ୍ୱା ଦିୱାଟ୍ଠାନଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ''ଇଦଂ ଦାନି ପଚ୍ଛିମଦସ୍ସନଂ, ପୁନ ଆଗମନଂ ନତ୍ଥୀ''ତି ପଞ୍ଚସତଭିକ୍ଖୂହି ପରିୱୁତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚ ''ଅନୁଜାନାତୁ ମେ ଭନ୍ତେ ଭଗୱା, ଅନୁଜାନାତୁ ସୁଗତୋ। ପରିନିବ୍ବାନକାଲୋ ମେ, ଓସ୍ସଟ୍ଠୋ ମେ

ଆୟୁସଙ୍ଖାରୋ’’ତି। ବୁଦ୍ଧା ପନ ଯସ୍ମା ‘‘ପରିନିବ୍ବାହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ମରଣୱଣ୍ଣଂ ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତୀତି, ‘‘ମା ପରିନିବ୍ବାହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଗୁଣଂ କଥେନ୍ତୀତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକା ଦୋସଂ ଆରୋପେସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଦୁଭୟମ୍ପି ନ ୱଦନ୍ତି। ତେନ ନଂ ଭଗୱା – ‘‘କତ୍ଥ ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସସି ସାରିପୁତ୍ତା’’ତି ୱତ୍ୱା – ‘‘ଅତ୍ଥି, ଭନ୍ତେ, ମଗଧେସୁ ନାଳକଗାମେ ଜାତୋୱରକୋ, ତତ୍ଥାହଂ ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ – ‘‘ଯସ୍ସ ଦାନି ତ୍ୱଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, କାଲଂ ମଞ୍ଞସି, ଇଦାନି ପନ ତେ ଜେଟ୍ଠକନିଟ୍ଠଭାତିକାନଂ ତାଦିସସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଦସ୍ସନଂ ଦୁଲ୍ଲଭଂ ଭୱିସ୍ସତି, ଦେସେହି ନେସଂ ଧମ୍ମ’’ନ୍ତି ଆହ।

ଥେରୋ – ‘‘ସତ୍ଥା ମୟ୍ହଂ ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ ପଚ୍ଚାସୀସତୀ’’ତି ଞତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ତାଲପ୍ପମାଣଂ ଆକାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଓରୁୟ୍ହ ଦସବଲସ୍ସ ପାଦେ ୱନ୍ଦି, ପୁନ ଦ୍ୱିତାଲପ୍ପମାଣଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଓରୁୟ୍ହ ଦସବଲସ୍ସ ପାଦେ ୱନ୍ଦି, ଏତେନୁପାୟେନ ସତ୍ତତାଲପ୍ପମାଣଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଅନେକାନି ପାଟିହାରିୟସତାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଧମ୍ମକଥଂ ଆରଭି। ଦିସ୍ସମାନେନପି କାୟେନ କଥେତି, ଅଦିସ୍ସମାନେନପି। ଉପରିମେନ ୱା ହେଟ୍ଠିମେନ ୱା ଉପଡ୍ଢକାୟେନ କଥେତି ଅଦିସ୍ସମାନେନପି ଦିସ୍ସମାନେନପି, କାଲେନ ଚନ୍ଦୱଣ୍ଣଂ ଦସ୍ସେତି, କାଲେନ ସୂରିୟୱଣ୍ଣଂ, କାଲେନ ପବ୍ବତୱଣ୍ଣଂ, କାଲେନ ସମୁଦ୍ଦୱଣ୍ଣଂ, କାଲେନ ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜା ହୋତି, କାଲେନ ୱେସ୍ସୱଣମହାରାଜା, କାଲେନ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା, କାଲେନ ମହାବ୍ରହ୍ମାତି ଏୱଂ ଅନେକାନି ପାଟିହାରିୟସତାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଧମ୍ମକଥଂ କଥେସି। ସକଲନଗରଂ ସନ୍ନିପତି। ଥେରୋ ଓରୁୟ୍ହ ଦସବଲସ୍ସ ପାଦେ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ଅଥ ନଂ ସତ୍ଥା ଆହ – ‘‘କୋ ନାମୋ ଅୟଂ ସାରିପୁତ୍ତ ଧମ୍ମପରିୟାୟୋ’’ତି। ସୀହୱିକୀଳିତୋ ନାମ, ଭନ୍ତେତି। ତଗ୍ଘ, ସାରିପୁତ୍ତ, ସୀହୱିକୀଳିତୋ ତଗ୍ଘ, ସାରିପୁତ୍ତ, ସୀହୱିକୀଳିତୋତି।

ଥେରୋ ଅଲତ୍ତକୱଣ୍ଣେ ହତ୍ଥେ ପସାରେତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସୁୱଣ୍ଣକଚ୍ଛପସଦିସେ ପାଦେ ଗୋପ୍ଫକେସୁ ଗହେତ୍ୱା – ‘‘ଭନ୍ତେ, ଇମେସଂ ପାଦାନଂ ୱନ୍ଦନତ୍ଥାୟ କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟଂ ପାରମିୟୋ ପୂରିତା, ସୋ ମେ ମନୋରଥୋ ମତ୍ଥକଂ ପତ୍ତୋ, ଇତୋ ଦାନି ପଟ୍ଠାୟ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ନ ପୁନ ଏକଟ୍ଠାନେ ସନ୍ନିପାତୋ ସମାଗମୋ ଅତ୍ଥି, ଛିନ୍ନୋ ଏସ ୱିସ୍ସାସୋ, ଅନେକେହି ବୁଦ୍ଧସତସହସ୍ସେହି ପୱିଟ୍ଠଂ ଅଜରଂ ଅମରଂ ଖେମଂ ସୁଖଂ ସୀତଲଂ ଅଭୟଂ ନିବ୍ବାନପୁରଂ ପୱିସିସ୍ସାମି, ସଚେ ମେ କିଞ୍ଚି କାୟିକଂ ୱା ୱାଚସିକଂ ୱା ନ ରୋଚେଥ, ଖମଥ ତଂ ଭଗୱା, ଗମନକାଲୋ ମୟ୍ହ’’ନ୍ତି। ଖମାମି ତେ, ସାରିପୁତ୍ତ, ନ ଖୋ ପନ ତେ କିଞ୍ଚି କାୟିକଂ ୱା ୱାଚସିକଂ ୱା ମୟ୍ହଂ ଅରୁଚ୍ଚନକଂ ଅତ୍ଥି, ଯସ୍ସ ଦାନି ତ୍ୱଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, କାଲଂ ମଞ୍ଞସୀତି।

ଇତି ଭଗୱତା ଅନୁଞ୍ଞାତସମନନ୍ତରଂ ସତ୍ଥୁ ପାଦେ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠିତମତ୍ତେ ଆୟସ୍ମନ୍ତେ ସାରିପୁତ୍ତେ ସିନେରୁଚକ୍କୱାଳହିମୱନ୍ତପରିଭଣ୍ଡପବ୍ବତେ ଧାରୟମାନାପି – ‘‘ଅଜ୍ଜ ଇମଂ ଗୁଣରାସିଂ ଧାରେତୁଂ ନ ସକ୍କୋମୀ’’ତି ୱଦନ୍ତୀ ୱିୟ ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ୱିରୱମାନା ମହାପଥୱୀ ଯାୱ ଉଦକପରିୟନ୍ତା ଅକମ୍ପି, ଆକାସେ ଦେୱଦୁନ୍ଦୁଭିୟୋ ଫଲିଂସୁ, ମହାମେଘୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପୋକ୍ଖରୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସି।

ସତ୍ଥା – ‘‘ଧମ୍ମସେନାପତିଂ ପଟିପାଦେସ୍ସାମୀ’’ତି ଧମ୍ମାସନା ୱୁଟ୍ଠାୟ ଗନ୍ଧକୁଟିଅଭିମୁଖୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ମଣିଫଲକେ ଅଟ୍ଠାସି। ଥେରୋ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା – ‘‘ଭଗୱା ଇତୋ କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକସ୍ସ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟସ୍ସ ଉପରି ଅନୋମଦସ୍ସୀସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପାଦମୂଲେ ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତୁମ୍ହାକଂ ଦସ୍ସନଂ ପତ୍ଥେସିଂ, ସା ମେ ପତ୍ଥନା ସମିଦ୍ଧା, ଦିଟ୍ଠା ତୁମ୍ହେ, ତଂ ପଠମଦସ୍ସନଂ, ଇଦଂ ପଚ୍ଛିମଦସ୍ସନଂ। ପୁନ ତୁମ୍ହାକଂ ଦସ୍ସନଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ଦସନଖସମୋଧାନସମୁଜ୍ଜଲଂ ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗୟ୍ହ ଯାୱ ଦସ୍ସନୱିସୟା ଅଭିମୁଖୋୱ ପଟିକ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ପୁନ ମହାପଥୱୀ ଧାରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ ଉଦକପରିୟନ୍ତଂ କତ୍ୱା ଅକମ୍ପି।

ଭଗୱା ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠିତେ ଭିକ୍ଖୂ ଆହ – ‘‘ଅନୁଗଚ୍ଛଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତୁମ୍ହାକଂ ଜେଟ୍ଠଭାତିକ’’ନ୍ତି। ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଚତସ୍ସୋପି ପରିସା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଏକକଂଯେୱ ଜେତୱନେ ଓହାୟ ନିରୱସେସା ନିକ୍ଖମିଂସୁ। ସାୱତ୍ଥିନଗରୱାସିନୋପି – ‘‘ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ କିର ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଆପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟିତୁକାମୋ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ, ପସ୍ସିସ୍ସାମ ନ’’ନ୍ତି ନଗରଦ୍ୱାରାନି ନିରୋକାସାନି କରୋନ୍ତା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଗନ୍ଧମାଲାଦିହତ୍ଥା କେସେ ୱିକିରିତ୍ୱା – ‘‘ଇଦାନି ମୟଂ କହଂ ମହାପଞ୍ଞୋ ନିସିନ୍ନୋ, କହଂ ଧମ୍ମସେନାପତି ନିସିନ୍ନୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛନ୍ତା – ‘‘କସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗମିସ୍ସାମ, କସ୍ସ ହତ୍ଥେ ସତ୍ଥାରଂ ଠପେତ୍ୱା ଥେରୋ ପକ୍କନ୍ତୋ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ପରିଦେୱନ୍ତା ରୋଦନ୍ତା ଥେରଂ ଅନୁବନ୍ଧିଂସୁ।

ଥେରୋ ମହାପଞ୍ଞାୟ ଠିତତ୍ତା – ‘‘ସବ୍ବେସଂ ଅନତିକ୍କମନୀୟୋ ଏସ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ମହାଜନଂ ୱଦିତ୍ୱା – ‘‘ତୁମ୍ହେପି, ଆୱୁସୋ, ତିଟ୍ଠଥ, ମା ଦସବଲେ ପମାଦଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ଥା’’ତି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘମ୍ପି ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପରିସାୟେୱ ସଦ୍ଧିଂ ପକ୍କାମି। ଯେପି ମନୁସ୍ସା – ‘‘ପୁବ୍ବେ ଅୟ୍ୟୋ ପଚ୍ଚାଗମନଚାରିକଂ ଚରତି, ଇଦଂ ଇଦାନି ଗମନଂ ନ ପୁନ ପଚ୍ଚାଗମନାୟା’’ତି ପରିଦେୱନ୍ତା ଅନୁବନ୍ଧିଂସୁୟେୱ। ତେପି – ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତା, ଆୱୁସୋ, ହୋଥ, ଏୱଂଭାୱିନୋ ନାମ ସଙ୍ଖାରା’’ତି ନିୱତ୍ତେସି।

ଅଥ ଖୋ ଆୟସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକରତ୍ତିୱାସେନ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ସତ୍ତାହଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ସଙ୍ଗହଂ କରୋନ୍ତୋ ସାୟଂ ନାଳକଗାମଂ ପତ୍ୱା

ଗାମଦ୍ୱାରେ ନିଗ୍ରୋଧରୁକ୍ଖମୂଲେ ଅଟ୍ଠାସି। ଅଥ ଉପରେୱତୋ ନାମ ଥେରସ୍ସ ଭାଗିନେୟ୍ୟୋ ବହିଗାମଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଥେରଂ ଦିସ୍ୱା ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ଥେରୋ ତଂ ଆହ – ''ଅତ୍ଥି ଗେହେ ତେ ଅୟ୍ୟିକା''ତି। ଆମ ଭନ୍ତେତି। ଗଚ୍ଛ ଅମ୍ହାକଂ ଇଧାଗତଭାୱଂ ଆରୋଚେହି। ''କସ୍ମା ଆଗତୋ''ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ – ''ଅଜ୍ଜ କିର ଏକଦିୱସଂ ଅନ୍ତୋଗାମେ ୱସିସ୍ସତି, ଜାତୋୱରକଂ ପଟିଜଗ୍ଗଥ, ପଞ୍ଚନ୍ନଞ୍ଚ କିର ଭିକ୍ଖୁସତାନଂ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଜାନାଥା''ତି। ସୋ ଗନ୍ତ୍ୱା – ''ଅୟ୍ୟିକେ ମୟ୍ହଂ ମାତୁଲୋ ଆଗତୋ''ତି ଆହ। ଇଦାନି କୁହିନ୍ତି? ଗାମଦ୍ୱାରେତି। ଏକକୋୱ, ଅଞ୍ଞୋପି କୋଚି ଅତ୍ଥୀତି? ଅତ୍ଥି ପଞ୍ଚସତା ଭିକ୍ଖୂତି। କିଂକାରଣା ଆଗତୋତି? ସୋ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଆରୋଚେସି। ବ୍ରାହ୍ମଣୀ – ''କିଂ ନୁ ଖୋ ଏତ୍ତକାନଂ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ପଟିଜଗ୍ଗାପେତି , ଦହରକାଲେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ମହଲ୍ଲକକାଲେ ଗିହୀ ହୋତୁକାମୋ''ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୀ ଜାତୋୱରକଂ ପଟିଜଗ୍ଗାପେତ୍ୱା ପଞ୍ଚସତାନଂ ୱସନଟ୍ଠାନଂ କାରେତ୍ୱା ଦଣ୍ଡଦୀପିକା ଜାଲେତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ପାହେସି।

ଥେରୋ ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ପାସାଦଂ ଆରୁୟ୍ହ ଜାତୋୱରକଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନିସୀଦି, ନିସୀଦିତ୍ୱା ''ତୁମ୍ହାକଂ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛଥା''ତି ଭିକ୍ଖୂ ଉୟ୍ୟୋଜେସି। ତେସୁ ଗତମତ୍ତେସ୍ୱେୱ ଥେରସ୍ସ ଖରୋ ଆବାଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ଲୋହିତପକ୍ଖନ୍ଦିକା ମାରଣନ୍ତିକା ୱେଦନା ୱତ୍ତନ୍ତି। ଏକଂ ଭାଜନଂ ପୱିସତି, ଏକଂ ନିକ୍ଖମତି। ବ୍ରାହ୍ମଣୀ – ''ମମ ପୁତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତି ମୟ୍ହଂ ନ ରୁଚ୍ଚତୀ''ତି ଅତ୍ତନୋ ୱସନଗବ୍ଭଦ୍ୱାରଂ ନିସ୍ସାୟ ଅଟ୍ଠାସି।

ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ ''ଧମ୍ମସେନାପତି କୁହିଂ ୱିହରତୀ''ତି ଓଲୋକେନ୍ତା ନାଳକଗାମେ ଜାତୋୱରକେ ପରିନିବ୍ବାନମଞ୍ଚେ ନିପନ୍ନୋ, ପଚ୍ଛିମଦସ୍ସନଂ ଗମିସ୍ସାମା''ତି ଆଗମ୍ମ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ। କେ ତୁମ୍ହେତି? ମହାରାଜାନୋ ଭନ୍ତେତି। କସ୍ମା ଆଗତତ୍ଥାତି? ଗିଲାନୁପଟ୍ଠାକା ଭୱିସ୍ସାମାତି। ''ହୋତୁ, ଅତ୍ଥି ଗିଲାନୁପଟ୍ଠାକୋ, ଗଚ୍ଛଥ ତୁମ୍ହେ''ତି ଉୟ୍ୟୋଜେସି। ତେସଂ ଗତାୱସାନେ ତେନେୱ ନୟେନ ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ। ତସ୍ମିଂ ଗତେ ମହାବ୍ରହ୍ମା ଚ ଆଗମିଂସୁ। ତେପି ତଥେୱ ଥେରୋ ଉୟ୍ୟୋଜେସି।

ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଦେୱତାନଂ ଆଗମନଞ୍ଚ ଗମନଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ''କେ ନୁ ଖୋ ଏତେ ମମ ପୁତ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି ଥେରସ୍ସ ଗବ୍ଭଦ୍ୱାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ''ତାତ, ଚୁନ୍ଦ, କା ପୱତ୍ତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛି। ସୋ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ''ମହାଉପାସିକା, ଭନ୍ତେ, ଆଗତା''ତି ଆହ। ଥେରୋ ''କସ୍ମା ଅୱେଲାୟ ଆଗତା''ତି ପୁଚ୍ଛି। ସା ''ତୁୟ୍ହଂ, ତାତ, ଦସ୍ସନତ୍ଥାୟା''ତି ୱତ୍ୱା ''ତାତ, ପଠମଂ କେ ଆଗତା''ତି ପୁଚ୍ଛି। ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ ଉପାସିକେତି। ତାତ, ତ୍ୱଂ ଚତୂହି ମହାରାଜେହି ମହନ୍ତତରୋତି? ଆରାମିକସଦିସା ଏତେ ଉପାସିକେ, ଅମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥୁ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଖଗ୍ଗହତ୍ଥା ହୁତ୍ୱା ଆରକ୍ଖଂ ଅକଂସୂତି। ତେସଂ ତାତ ଗତାୱସାନେ କୋ ଆଗତୋତି? ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋତି। ଦେୱରାଜତୋପି ତ୍ୱଂ ତାତ ମହନ୍ତତରୋତି? ଭଣ୍ଡଗ୍ଗାହକସାମଣେରସଦିସୋ ଏସ ଉପାସିକେ, ଅମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥୁ ତାୱତିଂସତୋ ଓତରଣକାଲେ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଗହେତ୍ୱା ଓତିଣ୍ଣୋତି। ତସ୍ସ ତାତ ଗତାୱସାନେ ଜୋତୟମାନୋ ୱିୟ କୋ ଆଗତୋତି? ଉପାସିକେ, ତୁୟ୍ହଂ ଭଗୱା ଚ ସତ୍ଥା ଚ ମହାବ୍ରହ୍ମା ନାମ ଏସୋତି। ମୟ୍ହଂ ଭଗୱତୋ ମହାବ୍ରହ୍ମତୋପି ତ୍ୱଂ, ତାତ, ମହନ୍ତତରୋତି? ଆମ ଉପାସିକେ, ଏତେ ନାମ କିର ଅମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥୁ ଜାତଦିୱସେ ଚତ୍ତାରୋ ମହାବ୍ରହ୍ମାନୋ ମହାପୁରିସଂ ସୁୱଣ୍ଣଜାଲେନ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିଂସୂତି।

ଅଥ ବ୍ରାହ୍ମଣିୟା – ''ପୁତ୍ତସ୍ସ ତାୱ ମେ ଅୟଂ ଆନୁଭାୱୋ, କୀଦିସୋ ୱତ ମୟ୍ହଂ ପୁତ୍ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସତ୍ଥୁ ଆନୁଭାୱୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଚିନ୍ତୟନ୍ତିୟା ସହସା ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣା ପୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସକଲସରୀରଂ ଫରି। ଥେରୋ – ''ଉପ୍ପନ୍ନଂ ମେ ମାତୁ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ, ଅୟଂ ଦାନି କାଲୋ ଧମ୍ମଦେସନାୟା''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ''କିଂ ଚିନ୍ତେସି ମହାଉପାସିକେ''ତି ଆହ। ସା ''ପୁତ୍ତସ୍ସ ତାୱ ମେ ଅୟଂ ଗୁଣୋ, ସତ୍ଥୁ ପନସ୍ସ କୀଦିସୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଇଦଂ, ତାତ, ଚିନ୍ତେମୀ''ତି ଆହ। ମହାଉପାସିକେ, ମୟ୍ହଂ ସତ୍ଥୁଜାତକ୍ଖଣେ ମହାଭିନିକ୍ଖମନେ ସମ୍ବୋଧିୟଂ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନେ ଚ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ କମ୍ପିତ୍ଥ। ସୀଲେନ ସମାଧିନା ପଞ୍ଞାୟ ୱିମୁତ୍ତିୟା ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନେନ ସମୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ଇତିପି ସୋ ଭଗୱାତି ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଗୁଣପଟିସଂୟୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ କଥେସି।

ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ପିୟପୁତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନାପରିୟୋସାନେ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାୟ ପୁତ୍ତଂ ଆହ – ''ତାତ ଉପତିସ୍ସ, କସ୍ମା ଏୱମକାସି, ଏୱରୂପଂ ନାମ ଅମତଂ ମୟ୍ହଂ ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ ନ ଅଦାସୀ''ତି। ଥେରୋ – ''ଦିନ୍ନଂ ଦାନି ମେ ମାତୁ ରୂପସାରିୟା ବ୍ରାହ୍ମଣିୟା ପୋସାୱନିକମୂଲଂ, ଏତ୍ତକେନ ୱଟ୍ଟିସ୍ସତୀ''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା – ''ଗଚ୍ଛ ମହାଉପସିକେ''ତି ବ୍ରାହ୍ମଣିଂ ଉୟ୍ୟୋଜେତ୍ୱା – ''ଚୁନ୍ଦ କା ୱେଲା''ତି ଆହ। ବଲୱପଚ୍ଚୂସକାଲୋ, ଭନ୍ତେତି। ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ସନ୍ନିପାତେହୀତି। ସନ୍ନିପତିତୋ ଭନ୍ତେ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋତି। ''ମଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ନିସୀଦାପେହି ଚୁନ୍ଦା''ତି ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ନିସୀଦାପେସି।

ଥେରୋ ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସି – ''ଆୱୁସୋ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସଂ ୱୋ ୱସ୍ସାନି ମୟା ସଦ୍ଧିଂ ୱିଚରନ୍ତାନଂ ଯଂ ମେ କାୟିକଂ ୱା ୱାଚସିକଂ ୱା ନ ରୋଚେଥ, ତଂ ଖମଥ ଆୱୁସୋ''ତି। ଏତ୍ତକଂ, ଭନ୍ତେ, ଅମ୍ହାକଂ ଛାୟା ୱିୟ ତୁମ୍ହେ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତାନଂ ଅରୁଚ୍ଚନକଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ତୁମ୍ହେ ପନ ଅମ୍ହାକଂ ଖମଥାତି। ଅଥ ଥେରୋ ମହାଚୀୱରଂ ସଙ୍ଘରିତ୍ୱା ମୁଖଂ ପିଧାୟ ଦକ୍ଖିଣେନ ପସ୍ସେନ ନିପନ୍ନୋ ସତ୍ଥା ୱିୟ ନୱ ଅନୁପୁବ୍ବସମାପତ୍ତିୟୋ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ

ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନା ସମାପଜ୍ଜି । ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଅନନ୍ତରଂଯେୱ ମହାପଥୱିଂ ଉନ୍ନାଦେନ୍ତୋ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯି।

ଉପାସିକା – ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ମେ ପୁତ୍ତୋ, ନ କିଞ୍ଚି କଥେତୀ’’ତି ଉଟ୍ଠାଯ ପିଟ୍ଠିପାଦେ ପରିମଜ୍ଜନ୍ତୀ ପରିନିବ୍ବୁତଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ମହାସଦ୍ଦଂ କୁରୁମାନା ପାଦେସୁ ନିପତିତ୍ୱା – ‘‘ତାତ ମଯଂ ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ତୱ ଗୁଣଂ ନ ଜାନିମ୍ହା, ଇଦାନି ପନ ତଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଅନେକସତେ ଅନେକସହସ୍ସେ ଅନେକସତସହସ୍ସେ ଭିକ୍ଖୂ ଇମସ୍ମିଂ ନିୱେସନେ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ଭୋଜେତୁଂ ନ ଲଭିମ୍ହା, ଚୀୱରେହି ଅଚ୍ଛାଦେତୁଂ ନ ଲଭିମ୍ହା, ୱିହାରସତଂ ୱିହାରସହସ୍ସଂ କାରେତୁଂ ନ ଲଭିମ୍ହା’’ତି ଯାୱ ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନା ପରିଦେୱି । ଅରୁଣେ ଉଗ୍ଗତମତ୍ତେଯେୱ ସୁୱଣ୍ଣକାରେ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣଗବ୍ଭଂ ୱିୱରାପେତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣଘଟିଯୋ ମହାତୁଲାଯ ତୁଲାପେତ୍ୱା – ‘‘ପଞ୍ଚ କୂଟାଗାରସତାନି ପଞ୍ଚ ଅଗ୍ଘିକସତାନି କରୋଥା’’ତି ଦାପେତି।

ସକ୍କୋପି ଦେୱରାଜା ୱିସ୍ସକମ୍ମଦେୱପୁତ୍ତଂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା – ‘‘ତାତ ଧମ୍ମସେନାପତି ପରିନିବ୍ବୁତୋ, ପଞ୍ଚ କୂଟାଗାରସତାନି ପଞ୍ଚ ଅଗ୍ଘିକସତାନି ଚ ମାପେହୀ’’ତି ଆହ। ଇତି ଉପାସିକାଯ କାରିତାନି ଚ ୱିସ୍ସକମ୍ମେନ ନିମ୍ମିତାନି ଚ ସବ୍ବାନିପି ଦ୍ୱେସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ। ତତୋ ନଗରମଜ୍ଝେ ସାରମଯଂ ମହାମଣ୍ଡପଂ କାରେତ୍ୱା ମଣ୍ଡପମଜ୍ଝେ ମହାକୂଟାଗାରଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସାନି ପରିୱାରସଙ୍ଖେପେନ ଠପେତ୍ୱା ସାଧୁକୀଳିକଂ ଆରଭିଂସୁ। ଦେୱାନଂ ଅନ୍ତରେ ମନୁସ୍ସା, ମନୁସ୍ସାନଂ ଅନ୍ତରେ ଦେୱା ଅହେସୁଂ।

ରେୱତୀ ନାମ ଏକା ଥେରସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାଯିକା – ‘‘ଅହଂ ଥେରସ୍ସ ପୂଜଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ସୁୱଣ୍ଣପୁପ୍ଫାନଂ ତଯୋ କୁମ୍ଭେ କାରେସି। ‘‘ଥେରସ୍ସ ପୂଜଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ଅଡ୍ଢତେଯ୍ଯକୋଟିନାଟକେହି ପରିୱାରିତୋ ଓତରି। ‘‘ସକ୍କୋ ଓତରତୀ’’ତି ମହାଜନୋ ପଚ୍ଛାମୁଖୋ ପଟିକ୍କମି। ତତ୍ଥ ସାପି ଉପାସିକା ପଟିକ୍କମମାନା ଗରୁଭାରତ୍ତା ଏକମନ୍ତଂ ଅପସକ୍କିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ ମନୁସ୍ସାନଂ ଅନ୍ତରେ ପତି। ମନୁସ୍ସା ଅପସ୍ସନ୍ତା ତଂ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଅଗମିଂସୁ। ସା ତତ୍ଥେୱ କାଲଂ କତ୍ୱା ତାୱତିଂସଭୱନେ କନକୱିମାନେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ନିବ୍ବତ୍ତକ୍ଖଣେଯେୱସ୍ସା ରତନକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିଯ ତିଗାୱୁତପ୍ପମାଣୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ ଅହୋସି ସଟ୍ଠିସକଟପୂରପ୍ପମାଣଅଲଙ୍କାରପଟିମଣ୍ଡିତା ଅଚ୍ଛରାସହସ୍ସପରିୱାରିତା। ଅଥସ୍ସା ଦିବ୍ବଂ ସବ୍ବକାଯିକାଦାସଂ ପୁରତୋ ଠପଯିଂସୁ । ସା ଅତ୍ତନୋ ସିରିସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଉଳାରା ଅଯଂ ସମ୍ପତ୍ତି, କିଂ ନୁ ଖୋ ମେ କମ୍ମଂ କତ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତଯମାନା ଅଦ୍ଦସ – ‘‘ମଯା ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ପରିନିବ୍ବୁତଟ୍ଠାନେ ତୀହି ସୁୱଣ୍ଣପୁପ୍ଫକୁମ୍ଭେହି ପୂଜା କତା, ମହାଜନୋ ମଂ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଗତୋ, ସାହଂ ତତ୍ଥ କାଲଂ କତ୍ୱା ଇଧୂପପନ୍ନା, ଥେରଂ ନିସ୍ସାଯ ଲଦ୍ଧଂ ଇଦାନି ପୁଞ୍ଞୱିପାକଂ ମନୁସ୍ସାନଂ କଥେସ୍ସାମୀ’’ତି ସହ ୱିମାନେନେୱ ଓତରି।

ମହାଜନୋ ଦୂରତୋୱ ଦିସ୍ୱା – ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଦ୍ୱେ ସୂରିଯା ଉଟ୍ଠିତା’’ତି? ଓଲୋକେନ୍ତୋ – ‘‘ୱିମାନେ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତେ କୂଟାଗାରସଣ୍ଠାନଂ ପଞ୍ଞାଯତି, ନାଯଂ ସୂରିଯୋ, ୱିମାନମେତଂ ଏକ’’ନ୍ତି ଆହ। ତମ୍ପି ୱିମାନଂ ତାୱଦେୱ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ଦାରୁଚିତକମତ୍ଥକେ ୱେହାସଂ ଅଟ୍ଠାସି। ଦେୱଧୀତା ୱିମାନଂ ଆକାସେଯେୱ ଠପେତ୍ୱା ପଥୱିଂ ଓତରି। ମହାଜନୋ – ‘‘କା ତ୍ୱଂ, ଅଯ୍ଯେ’’ତି? ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ନ ମଂ ତୁମ୍ହେ ଜାନାଥ, ରେୱତୀ ନାମାହଂ, ତୀହି ସୁୱଣ୍ଣପୁପ୍ଫକୁମ୍ଭେହି ଥେରଂ ପୂଜଂ କତ୍ୱା ମନୁସ୍ସେହି ମଦ୍ଦିତା କାଲଂ କତ୍ୱା ତାୱତିଂସଭୱନେ ନିବ୍ବତ୍ତା, ପସ୍ସଥ ମେ ସିରିସମ୍ପତ୍ତିଂ, ତୁମ୍ହେପି ଦାନି ଦାନାନି ଦେଥ, ପୁଞ୍ଞାନି କରୋଥା’’ତି କୁସଲକିରିଯାଯ ୱଣ୍ଣଂ କଥେତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ଚିତକଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଦେୱଟ୍ଠାନଂଯେୱ ଗତା।

ମହାଜନୋପି ସତ୍ତାହଂ ସାଧୁକୀଳିକଂ କୀଳିତ୍ୱା ସବ୍ବଗନ୍ଧେହି ଚିତକଂ ଅକାସି, ଚିତକା ଏକୂନରତନସତିକା ଅହୋସି। ଥେରସ୍ସ ସରୀରଂ ଚିତକଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଉସୀରକଲାପକେହି ଆଲିମ୍ପେସୁଂ। ଆଳାହନେ ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ପୱତ୍ତି। ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରୋ ସବ୍ବଗନ୍ଧୋଦକେନ ଥେରସ୍ସ ଚିତକଂ ନିବ୍ବାପେସି। ଚୁନ୍ଦତ୍ଥେରୋ ଧାତୁଯୋ ପରିସ୍ସାୱନେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା – ‘‘ନ ଦାନି ମଯା ଇଧେୱ ସକ୍କା ଠାତୁଂ, ମଯ୍ହଂ ଜେଟ୍ଠଭାତିକସ୍ସ ଧମ୍ମସେନାପତିସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ପରିନିବ୍ବୁତଭାୱଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଆରୋଚେସ୍ସାମୀ’’ତି ଧାତୁପରିସ୍ସାୱନଂ ଥେରସ୍ସ ଚ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଗହେତ୍ୱା ସାୱତ୍ଥିଂ ଅଗମାସି। ଏକଟ୍ଠାନେପି ଚ ଦ୍ୱେ ରତ୍ତିଯୋ ଅୱସିତ୍ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକରତ୍ତିୱାସେନେୱ ସାୱତ୍ଥିଂ ପାପୁଣି। ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଥ ଖୋ ଚୁନ୍ଦୋ ସମଣୁଦ୍ଦେସୋତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଯେନାଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋତି ଯେନ ଅତ୍ତନୋ ଉପଜ୍ଝାଯୋ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ ଆଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ, ତେନୁପସଙ୍କମି। କସ୍ମା ପନେସ ଉଜୁକଂ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଅଗନ୍ତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମାସୀତି? ସତ୍ଥରି ଚ ଥେରେ ଚ ଗାରୱେନ। ଜେତୱନମହାୱିହାରେ ପୋକ୍ଖରଣିଯଂ କିରସ୍ସ ନ୍ହତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁତ୍ତରିତ୍ୱା ସୁନିୱତ୍ଥସୁପାରୁତସ୍ସ ଏତଦହୋସି – ‘‘ବୁଦ୍ଧା ନାମ ମହାପାସାଣଚ୍ଛତ୍ତଂ ୱିଯ ଗରୁନୋ, ଫଣକତସପ୍ପ ସୀହବ୍ଯଗ୍ଘମତ୍ତୱରୱାରଣାଦଯୋ ୱିଯ ଚ ଦୁରାସଦା, ନ ସକ୍କା ମଯା ଉଜୁକମେୱ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା କଥେତୁଂ, କସ୍ସ ନୁ ଖୋ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ତତୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଉପଜ୍ଝାଯୋ ମେ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ ଜେଟ୍ଠଭାତିକତ୍ଥେରସ୍ସ ଉତ୍ତମସହାଯୋ, ତସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ଆଦାଯ ସତ୍ଥାରା ସଦ୍ଧିଂ କଥେସ୍ସାମୀ’’ତି ସତ୍ଥରି ଚେୱ ଥେରେ ଚ ଗାରୱେନ ଉପସଙ୍କମି।

ଇଦମସ୍ସ ପଉଚୀୱରନ୍ତି ''ଅଯମସ୍ସ ପରିଭୋଗପତ୍ତୋ, ଇଦଂ ଧାତୁପରିସ୍ସାୱନ''ନ୍ତି ଏୱଂ ଏକେକଂ ଆଚିକ୍ଖି। ପାଳିଯଂ ପନ ''ଇଦମସ୍ସ ପଉଚୀୱର''ନ୍ତି ଏତ୍ତକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ। କଥାପାଭତନ୍ତି କଥାମୂଲଂ। ମୂଲଞ୍ହି ପାଭତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ –

''ଅପ୍ପକେନପି ମେଧାୱୀ, ପାଭତେନ ୱିଚକ୍ଖଣୋ;

ସମୁଟ୍ଠାପେତି ଅତ୍ତାନଂ, ଅଣୁଂ ଅଗ୍ଗିଂୱ ସନ୍ଧମ''ନ୍ତି। (ଜା॰ ୧।୧।୪);

ଭଗୱନ୍ତଂଦସ୍ସନାଯାତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥାଯ। କିଂ ପନିମିନା ଭଗୱା ନ ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବୋତି? ନୋ ନ ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବୋ। ଅଯଞ୍ହି ଆଯସ୍ମା ଦିୱା ନୱ ୱାରେ, ରତ୍ତିଂ ନୱ ୱାରେତି ଏକାହଂ ଅଟ୍ଠାରସ ୱାରେ ଉପଟ୍ଠାନମେୱ ଗଚ୍ଛତି। ଦିୱସସ୍ସ ପନ ସତୱାରଂ ୱା ସହସ୍ସୱାରଂ ୱା ଗନ୍ତୁକାମୋ ସମାନୋପି ନ ଅକାରଣା ଗଚ୍ଛତି, ଏକଂ ପଞ୍ହଦ୍ୱାରଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ଗଚ୍ଛତି। ସୋ ତଂଦିୱସଂ ତେନ କଥାପାଭତେନ ଗନ୍ତୁକାମୋ ଏୱମାହ। ଇଦମସ୍ସ ପଉଚୀୱରନ୍ତି ଥେରୋପି – ''ଇଦଂ ତସ୍ସ ପଉଚୀୱରଂ, ଇଦଞ୍ଚ ଧାତୁପରିସ୍ସାୱନ''ନ୍ତି ପାଟିଯେକ୍କଂଯେୱ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଆଚିକ୍ଖି।

ସତ୍ଥା ହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱା ଧାତୁପରିସ୍ସାୱନଂ ଗହେତ୍ୱା ହତ୍ଥତଲେ ଠପେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସି – ''ଯୋ ସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ପୁରିମଦିୱସେ ଅନେକାନି ପାଟିହାରିଯସତାନି କତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାନଂ ଅନୁଜାନାପେସି, ତସ୍ସ ଇଦାନି ଇମା ସଙ୍ଖୱଣ୍ଣସନ୍ନିଭା ଧାତୁଯୋୱ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି, କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟଂ ପୂରିତପାରମୀ ଏସ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ, ମଯା ପୱତ୍ତିତଂ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ଅନୁପୱତ୍ତକୋ ଏସ ଭିକ୍ଖୁ, ପଟିଲଦ୍ଧଦୁତିଯଆସନୋ ଏସ ଭିକ୍ଖୁ, ପୂରିତସାୱକସନ୍ନିପାତୋ ଏସ ଭିକ୍ଖୁ, ଠପେତ୍ୱା ମଂ ଦସସୁ ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେସୁ ପଞ୍ଞାଯ ଅସଦିସୋ ଏସ ଭିକ୍ଖୁ, ମହାପଞ୍ଞୋ ଏସ ଭିକ୍ଖୁ, ପୁଥୁପଞ୍ଞୋ ହାସପଞ୍ଞୋ ଜୱନପଞ୍ଞୋ ତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ ନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞୋ ଏସ ଭିକ୍ଖୁ, ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ଏସ ଭିକ୍ଖୁ, ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ପୱିୱିତ୍ତୋ ଅସଂସଟ୍ଠୋ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋ ଚୋଦକୋ ପାପଗରହୀ ଏସ ଭିକ୍ଖୁ, ପଞ୍ଚ ଜାତିସତାନି ପଟିଲଦ୍ଧମହାସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତୋ ଏସ ଭିକ୍ଖୁ, ମମ ସାସନେ ପଥୱୀସମଖନ୍ତିକୋ ଏସ ଭିକ୍ଖୁ, ଛିନ୍ନୱିସାଣୌସଭସଦିସୋ ଏସ ଭିକ୍ଖୁ, ଚଣ୍ଡାଲପୁତ୍ତସଦିସନୀଚଚିତ୍ତୋ ଏସ ଭିକ୍ଖୁ। ପସ୍ସଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାପଞ୍ଞସ୍ସ ଧାତୁଯୋ, ପସ୍ସଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁଥୁପଞ୍ଞସ୍ସ ହାସପଞ୍ଞସ୍ସ ଜୱନପଞ୍ଞସ୍ସ ତିକ୍ଖପଞ୍ଞସ୍ସ ନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞସ୍ସ ଅପ୍ପିଚ୍ଛସ୍ସ ସନ୍ତୁଟ୍ଠସ୍ସ ପୱିୱିତ୍ତସ୍ସ ଅସଂସଟ୍ଠସ୍ସ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯସ୍ସ , ଚୋଦକସ୍ସ, ପସ୍ସଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପାପଗରହିସ୍ସ ଧାତୁଯୋତି।

''ଯୋ ପବ୍ବଜୀ ଜାତିସତାନି ପଞ୍ଚ,

ପହାଯ କାମାନି ମନୋରମାନି;

ତଂ ୱୀତରାଗଂ ସୁସମାହିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ,

ପରିନିବ୍ବୁତଂ ୱନ୍ଦଥ ସାରିପୁତ୍ତଂ।

''ଖନ୍ତିବଲୋ ପଥୱିସମୋ ନ କୁପ୍ପତି,

ନ ଚାପି ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ୱତ୍ତତି;

ଅନୁକମ୍ପକୋ କାରୁଣିକୋ ଚ ନିବ୍ବୁତୋ,

ପରିନିବ୍ବୁତଂ ୱନ୍ଦଥ ସାରିପୁତ୍ତଂ।

''ଚଣ୍ଡାଲପୁତ୍ତୋ ଯଥା ନଗରଂ ପୱିଟ୍ଠୋ,

ନୀଚମନୋ ଚରତି କଳୋପିହତ୍ଥୋ;

ତଥା ଅଯଂ ୱିହରତି ସାରିପୁତ୍ତୋ,

ପରିନିବ୍ବୁତଂ ୱନ୍ଦଥ ସାରିପୁତ୍ତଂ।

‘‘ଉସଭୋ ଯଥା ଛିନ୍ନୱିସାଣକୋ,

ଅହେଠଯନ୍ତୋ ଚରତି ପୁରନ୍ତରେ ୱନେ;

ତଥା ଅଯଂ ୱିହରତି ସାରିପୁତ୍ତୋ,

ପରିନିବ୍ବୁତଂ ୱନ୍ଦଥ ସାରିପୁତ୍ତ’’ନ୍ତି।

ଇତି ଭଗୱା ପଞ୍ଚହି ଗାଥାସତେହି ଥେରସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ କଥେସି। ଯଥା ଯଥା ଭଗୱା ଥେରସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ କଥେସି, ତଥା ତଥା ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ବିଳାରମୁଖେ ପକ୍ଖନ୍ତକୁକ୍କୁଟୋ ୱିଯ ପୱେଧତି। ତେନାହ ଅପିଚ ମେ, ଭନ୍ତେ, ମଧୁରକଜାତୋ ୱିଯ କାଯୋତି ସବ୍ବଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ମଧୁରକଜାତୋତିଆଦୀନଂ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ଇଧ ପନ ଧମ୍ମାତି ଉଦ୍ଦେସପରିପୁଚ୍ଛାଧମ୍ମା ଅଧିପ୍ପେତା। ତସ୍ସ ହି ଉଦ୍ଦେସପରିପୁଚ୍ଛାଧମ୍ମେ ଅଗହିତେ ୱା ଗହେତୁଂ, ଗହିତେ ୱା ସଜ୍ଝାଯଂ କାତୁଂ ଚିତ୍ତଂ ନ ପୱତ୍ତତି। ଅଥ ସତ୍ଥା ପଞ୍ଚପସାଦୱିଚିତ୍ରାନି ଅକ୍ଖୀନି ଉମ୍ମୀଲେତ୍ୱା ଥେରଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ‘‘ଅସ୍ସାସେସ୍ସାମି ନ’’ନ୍ତି ଅସ୍ସାସେନ୍ତୋ କିଂ ନୁ ଖୋ ତେ, ଆନନ୍ଦ, ସାରିପୁତ୍ତୋତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧନ୍ତି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରସୀଲଂ। ସମାଧିପଞ୍ଞାସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ୱିମୁତ୍ତି ପନ ଲୋକୁତ୍ତରାୱ। ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ, ତଂ ଲୋକିଯମେୱ। ଓୱାଦକୋତି ଓୱାଦଦାଯକୋ। ଓତିଣ୍ଣୋତି ଓତିଣ୍ଣେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ନାନପ୍ପକାରେନ ଓତରଣସୀଲୋ। ୱିଞ୍ଞାପକୋତି ଧମ୍ମକଥାକାଲେ ଅତ୍ଥଞ୍ଚ କାରଣଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାପେତା। ସନ୍ଦସ୍ସକୋତି ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନୱସେନ ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଦସ୍ସେତା। ସମାଦପକୋତି ‘‘ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଗଣ୍ହଥା’’ତି ଏୱଂ ଗଣ୍ହାପକୋ। ସମୁତ୍ତେଜକୋତି ଅବ୍ଭୁସ୍ସାହକୋ। ସମ୍ପହଂସକୋତି ପଟିଲଦ୍ଧଗୁଣେହି ମୋଦାପକୋ ତୋସାପକୋ।

ଅକିଲାସୁ ଧମ୍ମଦେସନାଯାତି ଧମ୍ମଦେସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ‘‘ସୀସଂ ୱା ମେ ରୁଜତି, ହଦଯଂ ୱା କୁଚ୍ଛି ୱା ପିଟ୍ଠି ୱା’’ତି ଏୱଂ ଓସକ୍କନାକାରୱିରହିତୋ ନିକ୍କିଲାସୁ ୱିସାରଦୋ ଏକସ୍ସାପି ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ସୀହୱେଗେନେୱ ପକ୍ଖନ୍ଦତି। ଅନୁଗ୍ଗାହକୋ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଖନ୍ଧକୱଗ୍ଗେ ୱିତ୍ଥାରିତୋୱ। ଧମ୍ମୋଜଂ ଧମ୍ମଭୋଗନ୍ତି ଉଭଯେନପି ଧମ୍ମପରିଭୋଗୋୱ କଥିତୋ। ଧମ୍ମାନୁଗ୍ଗହନ୍ତି ଧମ୍ମେନ ଅନୁଗ୍ଗହଣଂ।

ସତ୍ଥା ‘‘ଅତିୱିଯ ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୁ କିଲମତୀ’’ତି ପୁନ ତଂ ଅସ୍ସାସେନ୍ତୋ ନନୁ ତଂ, ଆନନ୍ଦ, ମଯାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପିଯେହି ମନାପେହୀତି ମାତାପିତାଭାତାଭଗିନୀଆଦିକେହି ଜାତିଯା ନାନାଭାୱୋ, ମରଣେନ ୱିନାଭାୱୋ, ଭୱେନ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୋ। ତଂ କୁତେତ୍ଥ, ଆନନ୍ଦ, ଲବ୍ଭାତି ତନ୍ତି ତସ୍ମା। ଯସ୍ମା ସବ୍ବେହି ପିଯେହି ମନାପେହି ନାନାଭାୱୋ, ତସ୍ମା ଦସ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱାପି ସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ୱାପି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱାପି ଯମକପାଟିହାରିଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାପି ଦେୱୋରୋହନଂ କତ୍ୱାପି ଯଂ ତଂ ଜାତଂ ଭୂତଂ ସଙ୍ଖତଂ ପଲୋକଧମ୍ମଂ, ତଂ ତଥାଗତସ୍ସାପି ସରୀରଂ ମା ପଲୁଜ୍ଜୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି, ରୋଦନ୍ତେନପି କନ୍ଦନ୍ତେନପି ନ ସକ୍କା ତଂ କାରଣଂ ଲଦ୍ଧୁନ୍ତି। ସୋ ପଲୁଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ସୋ ଭିଜ୍ଜେଯ୍ୟ।

ଏୱମେୱ ଖୋତି ଏତ୍ଥ ଯୋଜନସତୁବ୍ବେଧୋ ମହାଜମ୍ବୁରୁକ୍ଖୋ ୱିଯ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ତସ୍ସ ଦକ୍ଖିଣଦିସଂ ଗତୋ ପଞ୍ଞାସଯୋଜନିକୋ ମହାଖନ୍ଧୋ ୱିଯ ଧମ୍ମସେନାପତି। ତସ୍ମିଂ ମହାଖନ୍ଧେ ଭିନ୍ନେ ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ପୁପ୍ଫଫଲାଦୀହି ତଂ ଠାନଂ ପୂରେତୁଂ ସମତ୍ଥସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଖନ୍ଧସ୍ସ ଅଭାୱୋ ୱିଯ ଥେରେ ପରିନିବ୍ବୁତେ ସୋଳସନ୍ନଂ ପଞ୍ଞାନଂ ମତ୍ଥକଂ ପତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଦକ୍ଖିଣାସନେ ନିସୀଦନସମତ୍ଥସ୍ସ ସାରିପୁତ୍ତସଦିସସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅଭାୱୋ। ତାଯ ପରିଭିନ୍ନାଯ ସୋ ରୁକ୍ଖୋ ୱିଯ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ଖନ୍ଧୋତ୍ୱେୱ ଜାତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଖତଂ ପଲୋକଧମ୍ମଂ, ତଂ ମା ପଲୁଜ୍ଜୀତି ନ ସକ୍କା ଲଦ୍ଧୁଂ, ତସ୍ମା।

୪-୫। ଉକ୍କଚେଲସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୮୦-୩୮୧। ଚତୁତ୍ଥେ ଅଚିରପରିନିବ୍ବୁତେସୁ ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନେସୂତି ନଚିରପରିନିବ୍ବୁତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଅଗ୍ଗସାୱକେସୁ। ତେସଞ୍ହି ଧମ୍ମସେନାପତି କତ୍ତିକମାସପୁଣ୍ଣମାଯ ପରିନିବ୍ବୁତୋ, ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ତତୋ ଅଡ୍ଢମାସଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଅମାୱସୁପୋସଥେ। ସତ୍ଥା ଦ୍ୱୀସୁ ଅଗ୍ଗସାୱକେସୁ ପରିନିବ୍ବୁତେସୁ ମହାଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱାରୋ ମହାମଣ୍ଡଲେ ଚାରିକଂ ଚରମାନୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଉକ୍କଚେଲନଗରଂ ପତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା ଗଙ୍ଗାପିଟ୍ଠେ

ରଜତପଟ୍ଟୱଣ୍ଣୱାଲିକାପୁଲିନେ ୱିହାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଚିରପରିନିବ୍ବୁତେସୁ ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନେସୂ’’ତି। ଯେ ମହନ୍ତତରା ଖନ୍ଧା ତେ ପଲୁଜ୍ଜେଯ୍ୟୁନ୍ତି ଇଧାପି ଯୋଜନସତୁବ୍ବେଧୋ ମହାଜମ୍ବୁରୁକ୍ଖୋ ୱିଯ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ, ତସ୍ସ ଦକ୍ଖିଣତୋ ଚ ଉତ୍ତରତୋ ଚ ଗତା ପଣ୍ଣାସଯୋଜନିକା ଦ୍ୱେ ମହାଖନ୍ଧା ୱିଯ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକାତି। ସେସଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ପଞ୍ଚମେ ଦିଟ୍ଠୀତି କମ୍ମସ୍ସକଦିଟ୍ଠି।

୬। ଉତ୍ତିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୮୨। ଛଟ୍ଠେ ମଚ୍ଚୁଧେଯ୍ୟସ୍ସ ପାରନ୍ତି ତେଭୂମକୱଟ୍ଟସ୍ସ ପାରଭୂତଂ, ନିବ୍ବାନଂ।

୮। ବ୍ରହ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୮୪। ଅଟ୍ଠମେ କାଯେ ୱା ଭିକ୍ଖୂତି ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଭିକ୍ଖୁଯେୱ ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଯୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ ଭାୱେତି, ସୋ କିଲେସଭିନ୍ଦନେନ ଭିକ୍ଖୁଯେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଏୱମାହ। ଏକାଯନନ୍ତି ଏକମଗ୍ଗଂ। ଜାତିକ୍ଖଯନ୍ତଦସ୍ସୀତି ଜାତିଯା ଖଯୋତି ଚ ଅନ୍ତୋତି ଚ ନିବ୍ବାନଂ, ତଂ ପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମଗ୍ଗଂ ପଜାନାତୀତି ଏକାଯନସଙ୍ଖାତଂ ଏକମଗ୍ଗଭୂତଂ ମଗ୍ଗଂ ପଜାନାତି। ଏକାଯନମଗ୍ଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁବ୍ବଭାଗସତିପଟ୍ଠାନମଗ୍ଗୋ, ତଂ ପଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୯। ସେଦକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୮୫। ନୱମେ ସୁମ୍ଭେସୂତି ଏୱଂନାମକେ ଜନପଦେ। ମେଦକଥାଲିକାତି ଏୱଂ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ଲଦ୍ଧନାମଂ। ମମଂ ରକ୍ଖ, ଅହଂ ତଂ ରକ୍ଖିସ୍ସାମୀତି ଏତ୍ଥ ଅଯଂ ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧି – ଆଚରିଯୋ ଉକ୍ଖିତ୍ତୱଂସଂ ସୁଗ୍ଗହିତଂ ଅଗଣ୍ହନ୍ତୋ, ଅନ୍ତେୱାସିକେନ ପକ୍କନ୍ତପକ୍କନ୍ତଦିସଂ ଅଗଚ୍ଛନ୍ତୋ, ସବ୍ବକାଲଞ୍ଚ ୱଂସଗ୍ଗଂ ଅନୁଲ୍ଲୋକେନ୍ତୋ ଅନ୍ତେୱାସିକଂ ନ ରକ୍ଖତି ନାମ, ଏୱଂ ଅରକ୍ଖିତୋ ଅନ୍ତେୱାସିକୋ ପତିତ୍ୱା ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣଂ ହୋତି। ୱଂସଂ ପନ ସୁଗ୍ଗହିତଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ, ତେନ ପକ୍କନ୍ତପକ୍କନ୍ତଦିସଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ, ସବ୍ବକାଲଞ୍ଚ ୱଂସଗ୍ଗଂ ଉଲ୍ଲୋକେନ୍ତୋ ତଂ ରକ୍ଖତି ନାମ। ଅନ୍ତେୱାସିକୋପି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ମିଗୋ ୱିଯ କୀଳନ୍ତୋ ଆଚରିଯଂ ନ ରକ୍ଖତି ନାମ। ଏୱଞ୍ହି ସତି ତିଖିଣୱଂସକୋଟି ଆଚରିଯସ୍ସ ଗଲୱାଟକେ ୱା ନଲାଟେ ୱା ଠପିତା ଠିତଟ୍ଠାନଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ। ଆଚାରସମ୍ପନ୍ନତାଯ ପନ ଯତୋ ୱଂସୋ ନମତି, ତତୋ ଅନାମେନ୍ତୋ ତଂ ଆକଡ୍ଢେନ୍ତୋ ୱିଯ ଏକତୋଭାଗିଯଂ କତ୍ୱା ୱାତୂପଥମ୍ଭଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ସତିଂ ସୂପଟ୍ଠିତଂ କତ୍ୱା ନିଚ୍ଚଲୋୱ ନିସୀଦନ୍ତୋ ଆଚରିଯଂ ରକ୍ଖତି ନାମାତି।

ତ୍ୱଂ ଆଚରିଯ ଅତ୍ତାନଂ ରକ୍ଖ, ଅହଂ ଅତ୍ତାନଂ ରକ୍ଖିସ୍ସାମୀତି ଏତ୍ଥ ଅଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଆଚରିଯୋ ୱଂସଂ ସୁଗ୍ଗହିତଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ, ଅନ୍ତେୱାସିକେନ ପକ୍କନ୍ତପକ୍କନ୍ତଦିସଂଗଚ୍ଛନ୍ତୋ , ସବ୍ବକାଲଞ୍ଚ ୱଂସଗ୍ଗଂ ଉଲ୍ଲୋକେନ୍ତୋ, ଅତ୍ତାନମେୱ ରକ୍ଖତି, ନ ଅନ୍ତେୱାସିକଂ। ଅନ୍ତେୱାସିକୋପି କାଯମ୍ପି ଏକତୋଭାଗିଯଂ କତ୍ୱା ୱାତୂପଥମ୍ଭଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ସତିଂ ସୂପଟ୍ଠିତଂ କତ୍ୱା ନିଚ୍ଚଲୋୱ ନିସୀଦମାନୋ ଅତ୍ତାନଂଯେୱ ରକ୍ଖତି ନାମ, ନ ଆଚରିଯଂ।

ସୋ ତତ୍ଥ ଞାଯୋତି ଯଂ ମେଦକଥାଲିକା ଆହ। ସୋ ତତ୍ଥ ଞାଯୋ, ସୋ ଉପାଯୋ, ତଂ କାରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସତିପଟ୍ଠାନଂସେୱିତବ୍ବନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ସେୱିତବ୍ବଂ। ଆସେୱନାଯାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନାସେୱନାଯ। ଏୱଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅତ୍ତାନଂ ରକ୍ଖନ୍ତୋ ପରଂ ରକ୍ଖତୀତି ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ କମ୍ମାରାମତାଦୀନି ପହାଯ ରତ୍ତିଟ୍ଠାନଦିୱାଟ୍ଠାନେସୁ ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଆସେୱନ୍ତୋ ଭାୱେନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ଅଥ ନଂ ପରୋ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଭଦ୍ଦକୋ ୱତାଯଂ, ଭିକ୍ଖୁ, ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନୋ’’ତି ତସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା ସଗ୍ଗପରାଯଣୋ ହୋତି। ଅଯଂ ଅତ୍ତାନଂ ରକ୍ଖନ୍ତୋ ପରଂ ରକ୍ଖତି ନାମ।

ଖନ୍ତିଯାତି ଅଧିୱାସନଖନ୍ତିଯା। ଅୱିହିଂସାଯାତି ସପୁବ୍ବଭାଗାଯ କରୁଣାଯ। ମେତ୍ତଚିତ୍ତତାଯାତି ସପୁବ୍ବଭାଗାଯ ମେତ୍ତାଯ। ଅନୁଦଯତାଯାତି ଅନୁୱଡ୍ଢିଯା, ସପୁବ୍ବଭାଗାଯ ମୁଦିତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରଂ ରକ୍ଖନ୍ତୋ ଅତ୍ତାନଂ ରକ୍ଖତୀତି ଏତ୍ଥ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ରତ୍ତିଟ୍ଠାନଦିୱାଟ୍ଠାନଂ ଗତୋ ତୀସୁ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେସୁ ତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନାନି ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ଅଯଂ ପରଂ ରକ୍ଖନ୍ତୋ ଅତ୍ତାନଂ ରକ୍ଖତି ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୦। ଜନପଦକଲ୍ୟାଣୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୮୬। ଦସମେ ଜନପଦକଲ୍ୟାଣୀତି ଜନପଦମ୍ହି କଲ୍ୟାଣୀ ଉତ୍ତମା ଛସରୀରଦୋସରହିତା ପଞ୍ଚକଲ୍ୟାଣସମନ୍ନାଗତା। ସା ହି ଯସ୍ମା ନାତିଦୀଘା ନାତିରସ୍ସା, ନାତିକିସା ନାତିଥୂଲା, ନାତିକାଳା ନାଚ୍ଚୋଦାତା, ଅତିକ୍କନ୍ତା, ମାନୁସୱଣ୍ଣଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ଦିବ୍ବୱଣ୍ଣଂ, ତସ୍ମା ଛସରୀରଦୋସରହିତା। ଛୱିକଲ୍ୟାଣଂ, ମଂସକଲ୍ୟାଣଂ, ନ୍ହାରୁକଲ୍ୟାଣଂ, ଅଟ୍ଠିକଲ୍ୟାଣଂ, ୱଯକଲ୍ୟାଣନ୍ତି ଇମେହି ପନ କଲ୍ୟାଣେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ପଞ୍ଚକଲ୍ୟାଣେହି ସମନ୍ନାଗତା ନାମ। ତସ୍ସା ହି

ଆଗନ୍ତୁକୋଭାସକିଞ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ଅତ୍ତନୋ ସରୀରୋଭାସେନେୱ ଦ୍ୱାଦସହତ୍ଥଟ୍ଠାନେ ଆଲୋକଂ କରୋତି, ପିଯଙ୍ଗୁସାମା ୱା ହୋତି, ସୁୱଣ୍ଣସାମା ୱା, ଅଯମସ୍ସା ଛୱିକଲ୍ଯାଣତା। ଚତ୍ତାରୋ ପନସ୍ସା ହତ୍ଥପାଦା ମୁଖପରିଯୋସାନଞ୍ଚ ଲାଖାରସପରିକମ୍ମକତଂ ୱିଯ ରତ୍ତପୱାଳରତ୍ତକମ୍ବଲସଦିସଂ ହୋତି, ଅଯମସ୍ସା ମଂସକଲ୍ଯାଣତା। ୱୀସତି ପନ ନଖପତ୍ତାନି ମଂସତୋ ଅମୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଲାଖାରସପୂରିତାନି ୱିଯ, ମୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଖୀରଧାରାସଦିସାନି, ହୋନ୍ତି ଅଯମସ୍ସା ନ୍ହାରୁକଲ୍ଯାଣକତା। ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ଦନ୍ତା ସୁଫୁସିତା ସୁଧୋତୱଜିରପନ୍ତି ୱିଯ ଖାଯନ୍ତି, ଅଯମସ୍ସା ଅଟ୍ଠିକଲ୍ଯାଣତା। ୱୀସତିୱସ୍ସସତିକାପି ପନ ସମାନା ସୋଳସୱସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକା ୱିଯ ହୋତି ନିପ୍ପଲିତା, ଅଯମସ୍ସା ୱଯକଲ୍ଯାଣତା।

ପରମପାସାୱିନୀତି ଏତ୍ଥ ପସୱନଂ ପସାୱୋ, ପୱତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପସାୱୋ ଏୱ ପାସାୱୋ। ପରମୋ ପାସାୱୋ ପରମପାସାୱୋ, ସୋ ଅସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ପରମପାସାୱିନୀ। ନଚ୍ଚେ ଚ ଗୀତେ ଚ ଉତ୍ତମପୱତ୍ତି ସେଟ୍ଠକିରିଯା, ଉତ୍ତମମେୱ ନଚ୍ଚଂ ନଚ୍ଚତି, ଗୀତଂ ୱା ଗାଯତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଇମେସୁ ପନ ଦ୍ୱୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନାୱ କଥିତାତି।

ନାଳନ୍ଦୱଗ୍ଗୋ ଦୁତିଯୋ।

୩। ସୀଲଟ୍ଠିତିୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ସୀଲସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୮୭-୩୮୮। ତତିଯୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ସୀଲାନୀତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲାନି। ଦୁତିଯେ ଉମ୍ମଙ୍ଗୋତି ପଞ୍ଞୁମ୍ମଗ୍ଗୋ ପଞ୍ଞଗୱେସନଂ।

୩-୫। ପରିହାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୮୯-୩୯୧। ତତିଯେ ପରିହାନଂ ହୋତୀତି ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ପରିହାନଂ ହୋତି। ଯୋ ହି ବୁଦ୍ଧେସୁ ଧରନ୍ତେସୁପି ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ ନ ଭାୱେତି, ତସ୍ସ ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ଅନ୍ତରହିତୋ ନାମ ହୋତି ଦେୱଦତ୍ତାଦୀନଂ ୱିଯ। ଇତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସେୱ ଧମ୍ମନ୍ତରଧାନଂ କଥିତଂ। ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମେସୁ ସବ୍ବଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୬। ପଦେସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୯୨। ଛଟ୍ଠେ ପଦେସଂ ଭାୱିତତ୍ତାତି ପଦେସତୋ ଭାୱିତତ୍ତା। ଚତ୍ତାରୋ ହି ମଗ୍ଗେ ତୀଣି ଚ ଫଲାନି ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତେନ ସତିପଟ୍ଠାନା ପଦେସଂ ଭାୱିତା ନାମ ହୋନ୍ତି।

୭। ସମତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୯୩। ସତ୍ତମେ ସମତ୍ତଂ ଭାୱିତତ୍ତାତି ସମତ୍ତା ଭାୱିତତ୍ତା। ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତେନ ହି ସତିପଟ୍ଠାନା ସମତ୍ତଂ ଭାୱିତା ନାମ ହୋନ୍ତି।

୮-୧୦। ଲୋକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୯୪-୩୯୬। ଅଟ୍ଠମେ ମହାଭିଞ୍ଞତନ୍ତି ଛନ୍ନଂ ଅଭିଞ୍ଞାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସହସ୍ସଂ ଲୋକଂ ଅଭିଜାନାମୀତି ସତତୱିହାରୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଥେରୋ କିର ପାତୋୱ ଉଟ୍ଠାଯ ମୁଖଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ସେନାସନେ ନିସିନ୍ନୋ ଅତୀତେ କପ୍ପସହସ୍ସଂ, ଅନାଗତେ କପ୍ପସହସ୍ସଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେପି ସହସ୍ସଂ ଚକ୍କୱାଳାନଂ ତସ୍ସାୱଜ୍ଜନସ୍ସ ଗତିଂ ଅନୁବନ୍ଧତି। ଇତି ସୋ ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ସହସ୍ସଂ ଲୋକଂ ଅଭିଜାନାତି, ଅଯମସ୍ସ ସତତୱିହାରୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ସୀଲଟ୍ଠିତିୱଗ୍ଗୋ ତତିଯୋ।

୪। ଅନନୁସ୍ସୁତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୪୦୧-୪୦୬। ଚତୁତ୍ଥୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଞ୍ଚମେ ୱିଦିତା ୱେଦନାତି ଯା ୱେଦନା ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ ତାୱସ୍ସ ୱିଦିତା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ୱିଦିତା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି,

ୱିଦିତା ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ନାମ। ଯା ଚ ପନ ପରିଗ୍ଗହିତେସୁ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତା ୱେଦନା, ତାପି ୱିଦିତା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ୱିଦିତା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ୱିଦିତା ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ନାମ। ୱିତକ୍କାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସେସଂ ସଙ୍ଖତ୍ତ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଅନନୁସ୍ସୁତୱଗ୍ଗୋ ଚତୁତ୍ଥୋ।

୫। ଅମତୱଗ୍ଗୋ

୨। ସମୁଦଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୦୮। ପଞ୍ଚମୱଗ୍ଗସ୍ସ ଦୁତିଯେ ଆହାରସମୁଦଯା କାଯସ୍ସ ସମୁଦଯୋତି ଆହାରସମୁଦଯେନ କାଯସମୁଦଯୋ। ଏସେୱ ନଯୋ ସେସେସୁ। ମନସିକାରସମୁଦଯାତି ଏତ୍ଥ ପନ ଯୋନିସୋମନସିକାରସମୁଦଯା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଧମ୍ମାନଂ ସମୁଦଯୋ, ଅଯୋନିସୋମନସିକାରସମୁଦଯା ନୀୱରଣଧମ୍ମାନଂ। ଇତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ସାରମ୍ମଣସତିପଟ୍ଠାନା କଥିତା।

୪। ସତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୧୦। ଚତୁତ୍ଥଂ ସୁଦ୍ଧିକଂ କତ୍ୱା ସମୁଦଯେ କଥିତେ ବୁଜ୍ଝନକାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯେନ ୱୁତ୍ତଂ।

୬। ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୧୨। ଛଟ୍ଠେ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋତି ଚତୁନ୍ନଂ ସୀଲାନଂ ଜେଟ୍ଠକସୀଲଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଏୱମାହ। ତିପିଟକଚୂଳନାଗତ୍ଥେରୋ ପନାହ – ‘‘ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋୱ ସୀଲଂ, ଇତରାନି ତୀଣି ସୀଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି। ୱତ୍ୱା ତଂ ଅନୁଜାନନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ ନାମ ଛଦ୍ୱାରରକ୍ଖଣମତ୍ତମେୱ, ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧି ଧମ୍ମେନେୱ ସମେନ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପତ୍ତିମତ୍ତକଂ, ପଚ୍ଚଯସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ପଟିଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯେ ଇଦମତ୍ଥନ୍ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନମତ୍ତକଂ। ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋୱ ସୀଲଂ। ଯସ୍ସ ସୋ ଭିନ୍ନୋ, ଅଯଂ ଛିନ୍ନସୀସୋ ୱିଯ ପୁରିସୋ ହତ୍ଥପାଦେ, ସେସାନି ରକ୍ଖିସ୍ସତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଯସ୍ସ ପନ ସୋ ଅରୋଗୋ, ଅଯଂ ଅଚ୍ଛିନ୍ନସୀସୋ ୱିଯ ପୁରିସୋ ଜୀୱିତଂ, ସେସାନି ପୁନ ପାକତିକାନି କତ୍ୱା ରକ୍ଖିତୁମ୍ପି ସକ୍କୋତୀ’’ତି। ତସ୍ମା ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋୱ ସୀଲଂ, ତେନ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନ ସଂୱୁତୋତି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ, ଉପେତୋ ସମନ୍ନାଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋତି ଆଚାରେନ ଚ ଗୋଚରେନ ଚ ସମ୍ପନ୍ନୋ। ଅଣୁମତ୍ତେସୂତି ଅପ୍ପମତ୍ତକେସୁ। ୱଜ୍ଜେସୂତି ଅକୁସଲଧମ୍ମେସୁ। ଭଯଦସ୍ସାୱୀତି ଭଯଦସ୍ସୀ। ସମାଦାଯାତି ସମ୍ମା ଆଦିଯିତ୍ୱା। ସିକ୍ଖସ୍ସୁ ସିକ୍ଖାପଦେସୂତି ସିକ୍ଖାପଦେସୁ ତଂ ତଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ ସମାଦିଯିତ୍ୱା ସିକ୍ଖ, ଯଂ ଯଂ ପନ କିଞ୍ଚି ସିକ୍ଖାପଦେସୁ ସିକ୍ଖାକୋଟ୍ଠାସେସୁ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ କାଯିକଂ ୱା ୱାଚସିକଂ ୱା, ତଂ ତଂ ସବ୍ବଂ ସମ୍ମା ଆଦାଯ ସିକ୍ଖସ୍ସୂତି ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୪) ୱୁତ୍ତୋ। ଇତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲମେୱ କଥିତଂ।

୭। ଦୁଚ୍ଚରିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୧୩। ସତ୍ତମେ କାଯସୁଚରିତୱଚୀସୁଚରିତାନି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲଂ, ମନୋସୁଚରିତଂ ଇତରାନି ତୀଣି ସୀଲାନୀତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ କଥିତଂ ହୋତି। ଇମିନା ନଯେନ ପଞ୍ଚସତ୍ତନୱଦସସୁ କୁସଲକମ୍ମପଥେସୁ ପଚ୍ଛିମାପି ତଯୋ ସୀଲଂ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱାତି। ଛଟ୍ଠସତ୍ତମେସୁ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅମତୱଗ୍ଗୋ ପଞ୍ଚମୋ।

ସତିପଟ୍ଠାନସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ସୁଦ୍ଧିକୱଗ୍ଗୋ

୧। ସୁଦ୍ଧିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୭୧। ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂଯୁତ୍ତସ୍ସ ପଠମେ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଇମାନି ତୀଣି ଚତୁଭୂମକକୁସଲୱିପାକେସୁ ଚେୱ କିରିଯାସୁ ଚ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଚତୁଭୂମକକୁସଲେ ଅକୁସଲେ ୱିପାକେ କିରିଯାଯାତି ସବ୍ବତ୍ଥ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଇତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଚତୁଭୂମକସବ୍ବସଙ୍ଗାହକଧମ୍ମପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୭। ଦୁତିଯସମଣବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୭୭। ସତ୍ତମେ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନପ୍ପଜାନନ୍ତୀତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚୱସେନ ନ ପଜାନନ୍ତି। ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯସମୁଦଯଂ ନପ୍ପଜାନନ୍ତୀତି ସମୁଦଯସଚ୍ଚୱସେନ ନ ପଜାନନ୍ତି। ଏୱଂ ନିରୋଧଂ ନିରୋଧସଚ୍ଚୱସେନ, ପଟିପଦଂ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚୱସେନାତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ସୁକ୍କପକ୍ଖେ ପନ ଅଧିମୋକ୍ଖୱସେନ ଆୱଜ୍ଜନସମୁଦଯା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯସମୁଦଯୋ ହୋତି, ପଗ୍ଗହୱସେନ ଆୱଜ୍ଜନସମୁଦଯା ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯସମୁଦଯୋ, ଉପଟ୍ଠାନୱସେନ ଆୱଜ୍ଜନସମୁଦଯା ସତିନ୍ଦ୍ରିଯସମୁଦଯୋ, ଅୱିକ୍ଖେପୱସେନ ଆୱଜ୍ଜନସମୁଦଯା ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯସମୁଦଯୋ, ଦସ୍ସନୱସେନ ଆୱଜ୍ଜନସମୁଦଯା ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯସମୁଦଯୋ ହୋତି। ତଥା ଛନ୍ଦୱସେନ ଆୱଜ୍ଜନସମୁଦଯା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯସମୁଦଯୋ ହୋତି, ଛନ୍ଦୱସେନ ଆୱଜ୍ଜନସମୁଦଯା ୱୀରିଯସତିସମାଧିପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯସମୁଦଯୋ ହୋତି। ମନସିକାରୱସେନ ଆୱଜ୍ଜନସମୁଦଯା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯସମୁଦଯୋ ହୋତି। ମନସିକାରୱସେନ ଆୱଜ୍ଜନସମୁଦଯା ୱୀରିଯସତିସମାଧିପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯସମୁଦଯୋ ହୋତୀତି ଏୱମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମେସୁ ପଟିପାଟିଯା ଛସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ଚତୁସଚ୍ଚମେୱ କଥିତଂ।

୮। ଦଟ୍ଠବ୍ବସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୭୮। ଅଟ୍ଠମେ କତ୍ଥ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଚତୂସୁ ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗେସୂତିଆଦି ଇମେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ସୱିସଯେ ଜେଟ୍ଠକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ହି ଚତ୍ତାରୋ ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତା ରାଜାତି ରାଜପଞ୍ଚମେସୁ ସହାଯେସୁ ''ନକ୍ଖତ୍ତଂ କୀଳିସ୍ସାମା''ତି ୱୀଥିଂ ଓତିଣ୍ଣେସୁ ଏକସ୍ସ ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତସ୍ସ ଗେହଂ ଗତକାଲେ ଇତରେ ଚତ୍ତାରୋ ତୁଣ୍ହୀ ନିସୀଦନ୍ତି, ଗେହସାମିକୋୱ – ''ଇମେସଂ ଖାଦନୀଯଂ ଭୋଜନୀଯଂ ଦେଥ, ଗନ୍ଧମାଲାଲଙ୍କାରାଦୀନି ଦେଥା''ତି ଗେହେ ୱିଚାରେତି। ଦୁତିଯସ୍ସ, ତତିଯସ୍ସ, ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ଗେହଂ ଗତକାଲେ ଇତରେ ଚତ୍ତାରୋ ତୁଣ୍ହୀ ନିସୀଦନ୍ତି, ଗେହସାମିକୋୱ – ''ଇମେସଂ ଖାଦନୀଯଂ ଭୋଜନୀଯଂ ଦେଥ, ଗନ୍ଧମାଲାଲଙ୍କାରାଦୀନି ଦେଥା''ତି ଗେହେ ୱିଚାରେତି। ଅଥ ସବ୍ବପଚ୍ଛା ରଞ୍ଞୋ ଗେହଂ ଗତକାଲେ କିଞ୍ଚାପି ରାଜା ସବ୍ବତ୍ଥ ଇସ୍ସରୋ, ଇମସ୍ମିଂ ପନ କାଲେ ଅତ୍ତନୋ ଗେହେଯେୱ – ''ଇମେସଂ ଖାଦନୀଯଂ ଭୋଜନୀଯଂ ଦେଥ, ଗନ୍ଧମାଲାଲଙ୍କାରାଦୀନି ଦେଥା''ତି ଗେହେ ୱିଚାରେତି। ଏୱମେୱ ସଦ୍ଧାପଞ୍ଚମକେସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ତେସୁ ସହାଯେସୁ ଏକତୋ ୱୀଥିଂ ଓତରନ୍ତେସୁ ୱିଯ ଏକାରମ୍ମଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେସୁପି ଯଥା ପଠମସ୍ସ ଗେହେ ଇତରେ ଚତ୍ତାରୋ ତୁଣ୍ହୀ ନିସୀଦନ୍ତି, ଗେହସାମିକୋୱ ୱିଚାରେତି, ଏୱଂ ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ଅଧିମୋକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯମେୱ ଜେଟ୍ଠକଂ ହୋତି ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ, ସେସାନି ତଦନ୍ୱଯାନି ହୋନ୍ତି। ଯଥା ଦୁତିଯସ୍ସ ଗେହେ ଇତରେ ଚତ୍ତାରୋ ତୁଣ୍ହୀ ନିସୀଦନ୍ତି, ଗେହସାମିକୋୱ ୱିଚାରେତି, ଏୱଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନାନି ପତ୍ୱା ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣଂ ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯମେୱ ଜେଟ୍ଠକଂ ହୋତି ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ, ସେସାନି ତଦନ୍ୱଯାନି ହୋନ୍ତି। ଯଥା ତତିଯସ୍ସ ଗେହେ ଇତରେ ଚତ୍ତାରୋ ତୁଣ୍ହୀ ନିସୀଦନ୍ତି, ଗେହସାମିକୋୱ ୱିଚାରେତି, ଏୱଂ ସତିପଟ୍ଠାନାନି ପତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣଂ ସତିନ୍ଦ୍ରିଯମେୱ ଜେଟ୍ଠକଂ ହୋତି ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ, ସେସାନି ତଦନ୍ୱଯାନି ହୋନ୍ତି। ଯଥା ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ଗେହେ ଇତରେ ଚତ୍ତାରୋ ତୁଣ୍ହୀ ନିସୀଦନ୍ତି, ଗେହସାମିକୋୱ ୱିଚାରେତି, ଏୱଂ ଝାନୱିମୋକ୍ଖେ ପତ୍ୱା ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣଂ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯମେୱ ଜେଟ୍ଠକଂ ହୋତି ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ, ସେସାନି ତଦନ୍ୱଯାନି ହୋନ୍ତି। ସବ୍ବପଚ୍ଛା ରଞ୍ଞୋ ଗେହଂ ଗତକାଲେ ପନ ଯଥା ଇତରେ ଚତ୍ତାରୋ ତୁଣ୍ହୀ ନିସୀଦନ୍ତି, ରାଜାୱ ଗେହେ ୱିଚାରେତି, ଏୱମେୱ ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ପତ୍ୱା ପଜାନନଲକ୍ଖଣଂ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯମେୱ ଜେଟ୍ଠକଂ ହୋତି ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ, ସେସାନି ତଦନ୍ୱଯାନି ହୋନ୍ତୀତି।

୯-୧୦। ପଠମୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୪୭୯-୪୮୦। ନୱମେ ସତିନେପକ୍କେନାତି ଏତ୍ଥ ନିପକସ୍ସ ଭାୱୋ ନେପକ୍କଂ, ପଞ୍ଞାଯେତଂ ନାମଂ। କସ୍ମା ପନ ସତିଭାଜନେ ପଞ୍ଞା ୱୁତ୍ତାତି? ସତିଯା ବଲୱଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ବଲୱସତି ହି ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା। ସା ଚ ପଞ୍ଞାସମ୍ପଯୁତ୍ତାୱ ବଲୱତୀ ହୋତି, ନ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାତି ପଞ୍ଞାସମ୍ପଯୁତ୍ତସତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଏୱମାହ। ଚିରକତନ୍ତି ଚିରକାଲଂ କତଂ ଦାନଂ ୱା ସୀଲଂ ୱା ଉପୋସଥକମ୍ମଂ ୱା। ଚିରଭାସିତନ୍ତି ''ଅସୁକସ୍ମିଂ ଠାନେ ଅସୁକଂ ନାମ ଭାସିତ''ନ୍ତି ଏୱଂ ଚିରକାଲେ ଭାସିତଂ। ୱୋସ୍ସଗ୍ଗାରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱାତି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା। ଉଦଯତ୍ଥଗାମିନିଯାତି ଉଦଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛନ୍ତିଯା, ଉଦଯବ୍ବଯପରିଗ୍ଗହିକାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ସବ୍ବାସତିପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପୁବ୍ବଭାଗାନି, ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ମିସ୍ସକଂ, ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତଲୋକୁତ୍ତରମେୱ କଥିତଂ। ଦସମେପି ଅଯମେୱ ଧମ୍ମପରିଚ୍ଛେଦୋତି।

ସୁଦ୍ଧିକୱଗ୍ଗୋ ପଠମୋ।

୨। ମୁଦୁତରୱଗ୍ଗୋ

୧। ପଟିଲାଭସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୮୧। ଦୁତିଯୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ସମ୍ମପ୍ପଧାନେ ଆରବ୍ଭାତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନେ ପଟିଚ୍ଚ, ସମ୍ମପ୍ପଧାନେ ଭାୱେନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସତିନ୍ଦ୍ରିଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୨। ପଠମସଂଖିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୮୨। ଦୁତିଯେ ତତୋତି ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲୱସେନ ନିସ୍ସକ୍କଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସମତ୍ତାନି ହି ପରିପୁଣ୍ଣାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ତତୋ ମୁଦୁତରେହୀତି ତେହି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯେହି ମୁଦୁତରାନି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗସ୍ସ, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ଧମ୍ମାନୁସାରିମଗ୍ଗସ୍ସ, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ସଦ୍ଧାନୁସାରିମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନାମ ହୋନ୍ତି।

ତଥା ସମତ୍ତାନି ପରିପୁଣ୍ଣାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ଧମ୍ମାନୁସାରିମଗ୍ଗିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ସଦ୍ଧାନୁସାରିମଗ୍ଗିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନାମ ହୋନ୍ତି।

ସମତ୍ତାନି ପରିପୁଣ୍ଣାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଅରହତ୍ତଫଲିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ଅନାଗାମିଫଲିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ସକଦାଗାମିଫଲିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ସୋତାପତ୍ତିଫଲିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ଧମ୍ମାନୁସାରିସଦ୍ଧାନୁସାରିନୋ ପନ ଦ୍ୱେପି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠପୁଗ୍ଗଲା, ମଗ୍ଗଟ୍ଠପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ନେସଂ ନାନତ୍ତଂ ଜାତନ୍ତି ଆଗମନେନପି ମଗ୍ଗେନପି। ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ହି ଉଦିସାପେନ୍ତୋ ପରିପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ମଗ୍ଗଂ ପାପୁଣାତି, ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ଏକେନ ୱା ଦ୍ୱୀହି ୱା ସୱନେହି। ଏୱଂ ତାୱ ନେସଂ ଆଗମନେନ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଧମ୍ମାନୁସାରିସ୍ସ ପନ ମଗ୍ଗୋ ତିକ୍ଖୋ ହୋତି, ସୂରଂ ଞାଣଂ ୱହତି, ଅସଙ୍ଖାରେନ ଅପ୍ପଯୋଗେନ କିଲେସେ ଛିନ୍ଦତି କଦଲିକ୍ଖନ୍ଧଂ ୱିଯ ତିଖିଣା ଅସିଧାରା। ସଦ୍ଧାନୁସାରିସ୍ସ ନ ତସ୍ସ ୱିଯ ମଗ୍ଗୋ ତିକ୍ଖୋ ହୋତି, ନ ସୂରଂ ଞାଣଂ ୱହତି, ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ କିଲେସେ ଛିନ୍ଦତି କଦଲିକ୍ଖନ୍ଧଂ ୱିଯ ଅତିଖିଣା ଅସିଧାରା। କିଲେସକ୍ଖଯେ ପନ ତେସଂ ନାନତ୍ତଂ ନତ୍ଥି। ଅୱସେସା ଚ କିଲେସା ଖୀଯନ୍ତି।

୩। ଦୁତିଯସଂଖିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୮୩। ତତିଯେ ତତୋତି ଫଲୱସେନ ନିସ୍ସକ୍କଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସମତ୍ତାନି ହି ପରିପୁଣ୍ଣାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଅରହତ୍ତଫଲିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ଅରହତ୍ତଫଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅରହା ନାମ ହୋତି। ଅରହତ୍ତଫଲତୋ ମୁଦୁତରାନି ଅନାଗାମିଫଲିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ସକଦାଗାମିଫଲିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ସୋତାପତ୍ତିଫଲିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ସୋତାପତ୍ତିଫଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୋତାପନ୍ନୋ ନାମ ହୋତି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱେମତ୍ତତା ଫଲୱେମତ୍ତତା ହୋତୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯନାନତ୍ତେନ ଫଲନାନତ୍ତଂ, ଫଲନାନତ୍ତେନ ପୁଗ୍ଗଲନାନତ୍ତନ୍ତି।

୪। ତତିଯସଂଖିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୮୪। ଚତୁତ୍ଥେ ପରିପୂରଂ ପରିପୂରକାରୀ ଆରାଧେତୀତି ପରିପୂରଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଂ କରୋନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଆରାଧେତି। ପଦେସଂ ପଦେସକାରୀତି ଅୱସେସେ ତଯୋ ପଦେସମଗ୍ଗେ କରୋନ୍ତୋ ପଦେସଂ ଫଲତ୍ତଯମତ୍ତମେୱ ଆରାଧେତି। ଇତି ଇମେସୁ ଚତୂସୁପି ସୁତ୍ତେସୁ ମିସ୍ସକାନେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି କଥିତାନି।

୫-୭। ପଠମୱିତ୍ଥାରସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୪୮୫-୪୮୭। ପଞ୍ଚମେ ତତୋ ମୁଦୁତରେହୀତି ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ନିସ୍ସକ୍କଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପରିପୁଣ୍ଣାନି ହି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ହୋନ୍ତି, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସ ୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସ, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସ, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସ, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ଉଦ୍ଧଂସୋତଅକନିଟ୍ଠଗାମିସ୍ସ ୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନାମ ହୋନ୍ତି।

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେଯେୱ ଠତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ନିସ୍ସକ୍କାନି ନୀହରିତବ୍ବାନି। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ହି ୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯେହି ମୁଦୁତରାନି ପଠମଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସ ୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ଦୁତିଯଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସ, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ତତିଯଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସ, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସ, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ଉଦ୍ଧଂସୋତଅକନିଟ୍ଠଗାମିସ୍ସ ୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସ ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯିନୋପି ଏତେୱ ପଞ୍ଚ ଜନା।

ଇଦାନି ତୀଣି ନିସ୍ସକ୍କାନି। ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗସ୍ସ ହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ମୁଦୁତରାନି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେଯେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ମୁଦୁତରାନି ଧମ୍ମାନୁସାରିମଗ୍ଗିନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ତେହିପି ମୁଦୁତରାନି ସଦ୍ଧାନୁସାରିମଗ୍ଗିନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ଛଟ୍ଠସତ୍ତମାନି ୱୁତ୍ତନଯାନେୱ। ଇମେସୁ ପନ ତୀସୁପି ସୁତ୍ତେସୁ ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯାନେୱ କଥିତାନି।

୮। ପଟିପନ୍ନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୮୮। ଅଟ୍ଠମେ ତତୋ ମୁଦୁତରେହୀତି ମଗ୍ଗଫଲୱସେନ ନିସ୍ସକ୍କଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଂ ପାଳିଯଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ବାହିରୋତି ଇମେହି ଅଟ୍ଠହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ବହିଭୂତୋ। ପୁଥୁଜ୍ଜନପକ୍ଖେ ଠିତୋତି ପୁଥୁଜ୍ଜନକୋଟ୍ଠାସେ ଠିତୋ। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଲୋକୁତ୍ତରାନେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି କଥିତାନି।

୯-୧୦। ସମ୍ପନ୍ନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୪୮୯-୪୯୦। ନୱମେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମ୍ପନ୍ନୋତି ପରିପୁଣ୍ଣିନ୍ଦ୍ରିଯୋ। ଦସମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତଦ୍ୱଯେ ମିସ୍ସକାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି କଥିତାନୀତି।

ମୁଦୁତରୱଗ୍ଗୋ ଦୁତିଯୋ।

୩। ଛଳିନ୍ଦ୍ରିଯୱଗ୍ଗୋ

୨। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୯୨। ତତିଯୱଗ୍ଗସ୍ସ ଦୁତିଯେ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତିଆଦୀସୁ ଇତ୍ଥିଭାୱେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କରୋତୀତି ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ପୁରିସଭାୱେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କରୋତୀତି ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଜୀୱିତେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କରୋତୀତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକଂ କିରେତଂ ସୁତ୍ତଂ। ସଙ୍ଘମଜ୍ଝସ୍ମିଞ୍ହି ''କତି ନୁ ଖୋ ୱଟ୍ଟିନ୍ଦ୍ରିଯାନୀ''ତି କଥା ଉଦପାଦି, ଅଥ ଭଗୱା ୱଟ୍ଟିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତୀଣିମାନି ଭିକ୍ଖୱେତିଆଦିମାହ।

୩। ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୯୩। ତତିଯେ ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ''ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ଅଜାନିତପୁବ୍ବଂ ଧମ୍ମଂ ଜାନିସ୍ସାମୀ''ତି ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ତେସଂଯେୱ ଞାତଧମ୍ମାନଂ ଆଜାନନାକାରେନ ସୋତାପତ୍ତିଫଲାଦୀସୁ ଛସୁ ଠାନେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଅଞ୍ଞାତାୱୀସୁ ଅରହତ୍ତଫଲଧମ୍ମେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତେନ ତେନାକାରେନ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଞାଣସ୍ସେୱେତଂ ଅଧିୱଚନଂ।

ଇଦମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅନ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିକମେୱ। ସଙ୍ଘମଜ୍ଝସ୍ମିଞ୍ହି ‘‘କତି ନୁ ଖୋ ଲୋକୁତ୍ତରିନ୍ଦ୍ରିଯାନୀ’’ତି କଥା ଉଦପାଦି, ଅଥ ଭଗୱା ତାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନୀତିଆଦିମାହ।

୪। ଏକବୀଜୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୯୪। ଚତୁତ୍ଥେ ତତୋ ମୁଦୁତରେହୀତି ୱିପସ୍ସନତୋ ନିସ୍ସକ୍କଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସମତ୍ତାନି ହି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସ ୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସ, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସ, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସ, ତତୋ ମୁଦୁତରାନି ଉଦ୍ଧଂସୋତଅକନିଟ୍ଠଗାମିସ୍ସ ୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନାମ। ଇଧାପି ପୁରିମନଯେନେୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେ ଠତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ନିସ୍ସକ୍କାନି ନୀହରିତବ୍ବାନି।

ଯଥା ପନ ପୁରିମନଯେ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେ ଠତ୍ୱା ତୀଣି ନିସ୍ସକ୍କାନି, ଏୱମିଧ ପଞ୍ଚ ନୀହରିତବ୍ବାନି। ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗସ୍ସ ହି ୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯେହି ମୁଦୁତରାନି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସ ଚ ତେହି ୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯେହି ମୁଦୁତରାନି ଏକବୀଜିଆଦୀନଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନିନ୍ଦ୍ରିଯାନି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଏକବୀଜୀତିଆଦୀସୁ ଯୋ ସୋତାପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ଏକମେୱ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଜନେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ଅଯଂ ଏକବୀଜୀ ନାମ। ଯଥାହ ‘‘କତମୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଏକବୀଜୀ, ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତିଣ୍ଣଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ପରିକ୍ଖଯା ସୋତାପନ୍ନୋ ହୋତି ଅୱିନିପାତଧମ୍ମୋ ନିଯତୋ ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋ, ସୋ ଏକଞ୍ଞେୱ ମାନୁସକଂ ଭୱଂ ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରୋତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଏକବୀଜୀ’’ତି (ପୁ॰ ପ॰ ୩୩)।

ଯୋ ପନ ଦ୍ୱେ ତଯୋ ଭୱେ ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରୋତି, ଅଯଂ କୋଲଂକୋଲୋ ନାମ। ଯଥାହ ‘‘କତମୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ କୋଲଂକୋଲୋ। ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତିଣ୍ଣଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ପରିକ୍ଖଯା ସୋତାପନ୍ନୋ ହୋତି ଅୱିନିପାତଧମ୍ମୋ ନିଯତୋ ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋ, ସୋ ଦ୍ୱେ ୱା ତୀଣି ୱା କୁଲାନି ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରୋତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ କୋଲଂକୋଲୋ’’ତି (ପୁ॰ ପ॰ ୩୨)। ତତ୍ଥ କୁଲାନୀତି ଭୱା ୱେଦିତବ୍ବା। ‘‘ଦ୍ୱେ ୱା ତୀଣି ୱା’’ତି ଇଦଂ ଦେସନାମତ୍ତମେୱ, ଯାୱ ଛଟ୍ଠଭୱା ସଂସରନ୍ତୋ ପନ କୋଲଂକୋଲୋୱ ହୋତି।

ଯସ୍ସ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପରମା ଉପପତ୍ତି, ଅଟ୍ଠମଂ ଭୱଂ ନାଦିଯତି, ଅଯଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ ନାମ। ଯଥାହ ‘‘କତମୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ। ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତିଣ୍ଣଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ପରିକ୍ଖଯା ସୋତାପନ୍ନୋ ହୋତି ଅୱିନିପାତଧମ୍ମୋ ନିଯତୋ ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋ, ସୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଦେୱେ ଚ ମନୁସ୍ସେ ଚ ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରୋତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ’’ତି (ପୁ॰ ପ॰ ୩୧)।

ଭଗୱତା ଗହିତନାମୱସେନେୱ ଚେତାନି ତେସଂ ନାମାନି। ‘‘ଏତ୍ତକଞ୍ହି ଠାନଂ ଗତୋ ଏକବୀଜୀ ନାମ ହୋତି, ଏତ୍ତକଂ କୋଲଂକୋଲୋ, ଏତ୍ତକଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ’’ତି ଭଗୱତା ଏତେସଂ ନାମଂ ଗହିତଂ। ନିଯମତୋ ପନ ‘‘ଅଯଂ ଏକବୀଜୀ, ଅଯଂ କୋଲଂକୋଲୋ, ଅଯଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ’’ତି ନତ୍ଥି।

କୋ ପନ ନେସଂ ଏତଂ ପଭେଦଂ ନିଯମେତୀତି? କେଚି ପନ ଥେରା ‘‘ପୁବ୍ବହେତୁ ନିଯମେତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି, କେଚି ‘‘ପଠମମଗ୍ଗୋ’’, କେଚି ‘‘ଉପରିମ ତଯୋ ମଗ୍ଗା’’, କେଚି ‘‘ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିପସ୍ସନା’’ତି। ତତ୍ଥ ‘‘ପୁବ୍ବହେତୁ ନିଯମେତୀ’’ତି ୱାଦେ ପଠମମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ କତୋ ନାମ ହୋତି, ଉପରି ତଯୋ ମଗ୍ଗା ଅନୁପନିସ୍ସଯା ଉପ୍ପନ୍ନାତି ୱଚନଂ ଆପଜ୍ଜତି। ‘‘ପଠମମଗ୍ଗୋ ନିଯମେତୀ’’ତି ୱାଦେ ଉପରି ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ନିରତ୍ଥକତା ଆପଜ୍ଜତି। ‘‘ଉପରି ତଯୋ ମଗ୍ଗା ନିଯମେନ୍ତୀ’’ତି ୱାଦେ ପଠମମଗ୍ଗେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେୱ ଉପରି ତଯୋ ମଗ୍ଗା ଉପ୍ପନ୍ନାତି ଆପଜ୍ଜତି। ‘‘ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିପସ୍ସନା ନିଯମେତୀ’’ତି ୱାଦୋ ପନ ଯୁଜ୍ଜତି। ସଚେ ହି ଉପରି ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିପସ୍ସନା ବଲୱତୀ ହୋତି, ଏକବୀଜୀ ନାମ ହୋତି, ତତୋ ମନ୍ଦତରାଯ କୋଲଂକୋଲୋ, ତତୋ ମନ୍ଦତରାଯ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋତି।

ଏକଚ୍ଚୋ ହି ସୋତାପନ୍ନୋ ୱଟ୍ଟଜ୍ଝାସଯୋ ହୋତି ୱଟ୍ଟାଭିରତୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂଯେୱ ୱିଚରତି ସନ୍ଦିସ୍ସତି। ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ ସେଟ୍ଠି, ୱିସାଖା ଉପାସିକା, ଚୂଳରଥମହାରଥା ଦେୱପୁତ୍ତା, ଅନେକୱଣ୍ଣୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ, ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା, ନାଗଦତ୍ତୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋତି ଇମେ ହି ଏତ୍ତକା ଜନା ୱଟ୍ଟଜ୍ଝାସଯା ୱଟ୍ଟାଭିରତା ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଛ ଦେୱଲୋକେ ସୋଧେତ୍ୱା ଅକନିଟ୍ଠେ ଠତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସନ୍ତି , ଇମେ ଇଧ ନ ଗହିତା। ନ କେୱଲଞ୍ଚିମେ, ଯୋପି ମନୁସ୍ସେସୁଯେୱ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସଂସରିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ଯୋପି ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଦେୱେସୁଯେୱ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅପରାପରଂ ସଂସରିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ଇମେପି ଇଧ ନ ଗହିତା। କାଲେନ ଦେୱେ, କାଲେନ ମନୁସ୍ସେ ସଂସରିତ୍ୱା ପନ ଅରହତ୍ତଂ

ପାପୁଣନ୍ତୋଓ୍ୱ ଇଧ ଗହିତୋ। ତସ୍ମା ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋତି ଇଦଂ ଇଧଟ୍ଠକଓ୍ୱୋକିଣ୍ଣସୁକ୍ଖଓ୍ୱିପସ୍ସକସ୍ସ ନାମଂ କଥିତନ୍ତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ଦ୍ୱେ ଧୁରାନି, ଦ୍ୱେ ସୀସାନି, ଦ୍ୱେ ଅଭିନିଓ୍ୱେସା – ସଦ୍ଧାଧୁରଂ, ପଞ୍ଞାଧୁରଂ , ସଦ୍ଧାସୀସଂ, ପଞ୍ଞାସୀସଂ, ସଦ୍ଧାଭିନିଓ୍ୱେସୋ, ପଞ୍ଞାଭିନିଓ୍ୱେସୋତି। ତତ୍ଥ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ‘‘ସଚେ ସଦ୍ଧାଯ ସକ୍କା ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ, ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମି ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗ’’ନ୍ତି ସଦ୍ଧଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ସୋ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ନାମ ହୋତି। ଫଲକ୍ଖଣେ ପନ ସଦ୍ଧାଓ୍ୱିମୁତ୍ତୋ ନାମ ହୁତ୍ୱା ଏକବୀଜୀ କୋଲଂକୋଲୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋତି ତିଓ୍ୱିଧୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଏକେକୋ ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦାଦିଓ୍ୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଭାଓ୍ୱଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ସଦ୍ଧାଧୁରେନ ଦ୍ୱାଦସ ଜନା ହୋନ୍ତି।

ଯୋ ପନ ‘‘ସଚେ ପଞ୍ଞାଯ ସକ୍କା ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ, ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମି ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗ’’ନ୍ତି ପଞ୍ଞଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ସୋ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ନାମ ହୋତି। ଫଲକ୍ଖଣେ ପନ ପଞ୍ଞାଓ୍ୱିମୁତ୍ତୋ ନାମ ହୁତ୍ୱା ଏକବୀଜିଆଦିଭେଦେନ ଦ୍ୱାଦସଭେଦୋଓ୍ୱ ହୋତି। ଏଓ୍ୱଂ ଦ୍ୱେ ମଗ୍ଗଟ୍ଠା ଫଲକ୍ଖଣେ ଚତୁଓ୍ୱୀସତି ସୋତାପନ୍ନା ହୋନ୍ତୀତି।

ତିପିଟକତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ କିର ‘‘ତୀଣି ପିଟକାନି ସୋଧେସ୍ସାମୀ’’ତି ପରତୀରଂ ଗତୋ। ତଂ ଏକୋ କୁଟୁମ୍ବିକୋ ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ଉପଟ୍ଠାସି, ଥେରୋ ଆଗମନକାଲେ ‘‘ଗଚ୍ଛାମି ଉପାସକା’’ତି ଆହ। ‘‘କହଂ ଭନ୍ତେ’’ତି? ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯାନଂ ସନ୍ତିକ’’ନ୍ତି। ‘‘ନ ସକ୍କା, ଭନ୍ତେ, ମଯା ଗନ୍ତୁଂ, ଭଦ୍ଦନ୍ତଂ ପନ ନିସ୍ସାଯ ମଯା ସାସନସ୍ସ ଗୁଣୋ ଞାତୋ, ତୁମ୍ହାକଂ ପରମ୍ମୁଖା କୀଦିସଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଉପସଙ୍କମାମୀ’’ତି? ଅଥ ନଂ ଥେରୋ ଆହ – ‘‘ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଚତୁଓ୍ୱୀସତି ସୋତାପନ୍ନେ ଦ୍ୱାଦସ ସକଦାଗାମୀ ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ଅନାଗାମୀ ଦ୍ୱାଦସ ଅରହନ୍ତେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଧମ୍ମକଥଂ କଥେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ଏଓ୍ୱରୂପଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଉପଟ୍ଠାତୁଂ ଓ୍ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଓ୍ୱିପସ୍ସନା କଥିତାତି।

୫-୧୦। ସୁଦ୍ଧକସୁତ୍ତାଦିଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୪୯୫-୫୦୦। ପଞ୍ଚମେ ଚକ୍ଖୁ ଚ ତଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆଧିପତେଯ୍ୟସଙ୍ଖାତେନ ଇନ୍ଦଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚାତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ସୋତିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀସୁପି ଏସେଓ୍ୱ ନଯୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେଓ୍ୱ। ଇମସ୍ମିଂ ଓ୍ୱଗ୍ଗେ ପଠମସୁତ୍ତଞ୍ଚେଓ୍ୱ ଛଟ୍ଠାଦୀନି ଚ ପଞ୍ଚାତି ଛ ସୁତ୍ତାନି ଚତୁସଚ୍ଚଓ୍ୱସେନ କଥିତାନୀତି।

ଛଳିନ୍ଦ୍ରିଯଓ୍ୱଗ୍ଗୋ ତତିଯୋ।

୪। ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯଓ୍ୱଗ୍ଗୋ

୧-୫। ସୁଦ୍ଧିକସୁତ୍ତାଦିଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୫୦୧-୫୦୫। ଚତୁତ୍ଥଓ୍ୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ସୁଖଞ୍ଚ ତଂ ସହଜାତାନଂ ଆଧିପତେଯ୍ୟସଙ୍ଖାତେନ ଇନ୍ଦଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚାତି ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀସୁପି ଏସେଓ୍ୱ ନଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି କାମାଓ୍ୱଚରାନେଓ୍ୱ, ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଠପେତ୍ୱା ଅରୂପାଓ୍ୱଚରଂ ସେସଂ ତେଭୂମକଂ, ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଚତୁଭୂମକଂ। ଦୁତିଯାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ଚତୁସଚ୍ଚଓ୍ୱସେନେଓ୍ୱ କଥିତାନି।

୬। ପଠମଓ୍ୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୫୦୬। ଛଟ୍ଠେ କାଯିକନ୍ତି କାଯପସାଦଓ୍ୱତ୍ଥୁକଂ। ସୁଖନ୍ତି ଅଯମସ୍ସ ସରୂପନିଦ୍ଦେସୋ। ସାତନ୍ତି ତସ୍ସେଓ୍ୱ ଓ୍ୱେଓ୍ୱଚନଂ, ମଧୁରନ୍ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କାଯସମ୍ଫସ୍ସଜନ୍ତି କାଯସମ୍ଫସ୍ସତୋ ଜାତଂ। ସୁଖଂ ସାତନ୍ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତନଯମେଓ୍ୱ। ଓ୍ୱେଦଯିତନ୍ତି ଅଯମସ୍ସ ସବ୍ବଓ୍ୱେଦନାସାଧାରଣୋ ଅଞ୍ଞଧମ୍ମଓ୍ୱିସିଟ୍ଠୋ ସଭାଓ୍ୱନିଦ୍ଦେସୋ। ଇମିନା ନଯେନ ସେସେସୁପି ଅତ୍ଥୋ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ। କାଯିକଂ ଓ୍ୱା ଚେତସିକଂ ଓ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ପନ ଚକ୍ଖାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ପସାଦକାଯେ ଓ୍ୱତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପତ୍ତିଓ୍ୱସେନ କାଯିକନ୍ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। କାଯପସାଦଓ୍ୱତ୍ଥୁକଂ ପନ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ନାମ ନତ୍ଥି।

୯। କଟ୍ଠୋପମସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୫୦୯। ନଓ୍ୱମେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କଟ୍ଠାନନ୍ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅରଣୀନଂ। ସଙ୍ଘଟ୍ଟନସମୋଧାନାତି ସଙ୍ଘଟ୍ଟନେନ ଚେଓ୍ୱ ସମୋଧାନେନ ଚ। ଉସ୍ମାତି ଉସୁମାକାରୋ। ତେଜୋତି ଅଗ୍ଗିଧୂମୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅଧରାରଣୀ ଓ୍ୱିଯ ଓ୍ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣଂ, ଉତ୍ତରାରଣୀ ଓ୍ୱିଯ ଫସ୍ସୋ, ସଙ୍ଘଟ୍ଟୋ ଓ୍ୱିଯ ଫସ୍ସସଙ୍ଘଟ୍ଟନଂ, ଅଗ୍ଗି ଓ୍ୱିଯ ଓ୍ୱେଦନା

ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଓହାରମ୍ମଣଂ ୱା ଉତ୍ତରାରଣୀ ୱିଯ, ଫସ୍ସୋ ଅଧରାରଣୀ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୧୦। ଉପ୍ପଟିପାଟିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୧୦। ଦସମଂ ଯଥାଧମ୍ମରସେନ ପଟିପାଟିଯା ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଇମସ୍ମିଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିଭଙ୍ଗେ ସେସସୁତ୍ତାନି ୱିଯ ଅଦେସିତତ୍ତା ଉପ୍ପଟିପାଟିକସୁତ୍ତଂ ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ନିମିତ୍ତନ୍ତିଆଦୀନି ସବ୍ବାନି ପଚ୍ଚଯୱେୱଚନାନେୱ। ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ପଜାନାତୀତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚୱସେନେୱ ପଜାନାତି। ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସମୁଦଯନ୍ତି କଣ୍ଟକେନ ୱା ୱିଦ୍ଧସ୍ସ ମଙ୍କୁଲେନ ୱା ଦଟ୍ଠସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ଥରଣେ ୱା ୱଲିଯା ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସହଗତଂ କାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଏତସ୍ସ ସମୁଦଯୋତି ପଜାନାତି।

ପରତୋ ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯସମୁଦଯନ୍ତିଆଦୀସୁପି ତେସଂ ତେସଂ କାରଣୱସେନେୱ ସମୁଦଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପତ୍ତଚୀୱରାଦୀନଂ ୱା ହି ସଙ୍ଖାରାନଂ ସଦ୍ଧିୱିହାରିକାଦୀନଂ ୱା ସତ୍ତାନଂ ୱିନାସେନ ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ତେସଂ ୱିନାସଂ ତସ୍ସ ସମୁଦଯୋତି ପଜାନାତି। ସୁଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ୱରସଯନେ ନିପନ୍ନସ୍ସ ହତ୍ଥପାଦସମ୍ବାହନତାଲୱଣ୍ଟୱାତାଦିସମ୍ଫସ୍ସେନ ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଫସ୍ସଂ ତସ୍ସ ସମୁଦଯୋତି ପଜାନାତି। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନଂ ପନ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରାନଂ ମନାପାନଂ ପଟିଲାଭୱସେନ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ପଟିଲାଭଂ ତସ୍ସ ସମୁଦଯୋତି ପଜାନାତି। ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରେନ ପନ ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରେସୁ ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରଂ ତସ୍ସ ସମୁଦଯୋତି ପଜାନାତି।

କତ୍ଥ ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅପରିସେସଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହୀତିଆଦୀସୁ ପନ ଅଯଂ ଏକତୋୱ ୱିନିଚ୍ଛଯକଥା – ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ହି ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ଉପଚାରକ୍ଖଣେଯେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି ପହୀନଂ ହୋତି, ଦୋମନସ୍ସାଦୀନି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦୀନଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ତେସଂ ଅତିସଯନିରୋଧତ୍ତା ଅଯଂ ଝାନେସ୍ୱେୱ ନିରୋଧୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅତିସଯନିରୋଧୋ ହି ତେସଂ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀସୁ, ନ ନିରୋଧୋଯେୱ, ନିରୋଧୋଯେୱ ପନ ଉପଚାରକ୍ଖଣେ, ନାତିସଯନିରୋଧୋ। ତଥା ହି ନାନାୱଜ୍ଜନେ ପଠମଜ୍ଝାନୁପଚାରେ ନିରୁଦ୍ଧସ୍ସାପି ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଡଂସମକସାଦିସମ୍ଫସ୍ସେନ ୱା ୱିସମାସନୁପତାପେନ ୱା ସିଯା ଉପ୍ପତ୍ତି, ନ ତ୍ୱେୱ ଅନ୍ତୋଅପ୍ପନାଯଂ। ଉପଚାରେ ୱା ନିରୁଦ୍ଧମ୍ପେତଂ ନ ସୁଟ୍ଠୁ ନିରୁଦ୍ଧଂ ହୋତି ପଟିପକ୍ଖେନ ଅୱିହତତ୍ତା। ଅନ୍ତୋଅପ୍ପନାଯଂ ପନ ପୀତିଫରଣେନ ସବ୍ବୋ କାଯୋ ସୁଖୋକ୍କନ୍ତୋ ହୋତି, ସୁଖୋକ୍କନ୍ତକାଯସ୍ସ ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ନିରୁଦ୍ଧଂ ହୋତି ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଟିପକ୍ଖେନ ୱିହତତ୍ତା। ନାନାୱଜ୍ଜନେଯେୱ ଚ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନୁପଚାରେ ପହୀନସ୍ସ ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଯସ୍ମା ଏତଂ ୱିତକ୍କୱିଚାରପଚ୍ଚଯେପି କାଯକିଲମଥେ ଚିତ୍ତୁପଘାତେ ଚ ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ୱିତକ୍କୱିଚାରାଭାୱେ ନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯତ୍ଥ ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତତ୍ଥ ୱିତକ୍କୱିଚାରଭାୱେ, ଅପ୍ପହୀନା ଏୱ ଚ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନୁପଚାରେ ୱିତକ୍କୱିଚାରାତି ତତ୍ଥସ୍ସ ସିଯା ଉପ୍ପତ୍ତି। ନ ତ୍ୱେୱ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନେ ପହୀନପଚ୍ଚଯତ୍ତା। ତଥା ତତିଯଜ୍ଝାନୁପଚାରେ ପହୀନସ୍ସାପି ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ପୀତିସମୁଟ୍ଠାନପଣୀତରୂପଫୁଟ୍ଠକାଯସ୍ସ ସିଯା ଉପ୍ପତ୍ତି, ନ ତ୍ୱେୱ ତତିଯଜ୍ଝାନେ। ତତିଯଜ୍ଝାନେ ହି ସୁଖସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତା ପୀତି ସବ୍ବସୋ ନିରୁଦ୍ଧା। ତଥା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୁପଚାରେ ପହୀନସ୍ସାପି ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଆସନ୍ନତ୍ତା ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତାଯ ଉପେକ୍ଖାଯ ଅଭାୱେନ ସମ୍ମା ଅନତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା ଚ ସିଯା ଉପ୍ପତ୍ତି, ନ ତ୍ୱେୱ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ। ତସ୍ମା ''ଏତ୍ଥ ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅପରିସେସଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅପରିସେସଗ୍ଗହଣଂ କତଂ।

ଯଂ ପନେତ୍ଥ ତଦତ୍ଥାଯ ଚିତ୍ତଂ ଉପସଂହରତୀତି ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ଅଲାଭୀ ସମାନୋ ଉପ୍ପାଦନତ୍ଥାଯ ଚିତ୍ତଂ ଉପସଂହରତି, ଲାଭୀ ସମାନୋ ସମାପଜ୍ଜନତ୍ଥାଯାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁପି ସୁତ୍ତେସୁ ସମ୍ମସନୱାରୋୱ କଥିତୋତି।

ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯୱଗ୍ଗୋ ଚତୁତ୍ଥୋ।

୫। ଜରାୱଗ୍ଗୋ

୧। ଜରାଧମ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୧୧। ପଞ୍ଚମୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ପଚ୍ଛାତପେତି ପାସାଦଚ୍ଛାଯାଯ ପୁରତ୍ଥିମଦିସଂ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ପାସାଦସ୍ସ ପଚ୍ଛିମଦିସାଭାଗେ ଆତପୋ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ପଞ୍ଞତ୍ତୱରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସିନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ । ପିଟ୍ଠିଂ ଓତାପଯମାନୋତି ଯସ୍ମା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସପି ଉପାଦିନ୍ନକସରୀରେ ଉଣ୍ହକାଲେ ଉଣ୍ହଂ ହୋତି, ସୀତକାଲେ ସୀତଂ, ଅଯଞ୍ଚ ହିମପାତସୀତସମଯୋ। ତସ୍ମା ମହାଚୀୱରଂ ଓତାରେତ୍ୱା ସୂରିଯରସ୍ମୀହି ପିଟ୍ଠିଂ ଓତାପଯମାନୋ ନିସୀଦି।

କିଂ ପନ ବୁଦ୍ଧରସ୍ମିଯୋ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ସୂରିଯରସ୍ମି ଅନ୍ତୋ ପୱିସିତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି? ନ ସକ୍କୋତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ କିଂ ତାପେତୀତି? ରସ୍ମିତେଜଂ। ଯଥେୱ ହି

ଠିତମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ପରିମଣ୍ଡଲାୟ ଛାଯାୟ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ କିଞ୍ଚାପି ସୂରିଯରସ୍ମିଯୋ ସରୀରଂ ନ ଫୁସନ୍ତି, ସଵଦିସାସୁ ପନ ତେଜୋ ଫରତି, ଅଗ୍ଗିଜାଲାହି ପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି, ଏୱଂ ସୂରିଯରସ୍ମୀସୁ ବୁଦ୍ଧରସ୍ମିଯୋ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଅନ୍ତୋ ପୱିସିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣନ୍ତୀସୁପି ସତ୍ଥା ତେଜଂ ତାପେନ୍ତୋ ନିସିନ୍ନୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅନୋମଜ୍ଜନ୍ତୋତି ପିଟ୍ଠିପରିକମ୍ମକରଣୱସେନ ଅନୁମଜ୍ଜନ୍ତୋ। ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଭନ୍ତେତି ଥେରୋ ଭଗୱତୋ ପିଟ୍ଠିତୋ ମହାଚୀୱରଂ ଓତାରେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଂସକୂଟାନଂ ଅନ୍ତରେ ସୁୱଣ୍ଣାୱଟ୍ଟଂ ୱିଯ କେସଗ୍ଗପ୍ପମାଣଂ ୱଲିଯାୱଟ୍ଟଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଏୱରୂପେପି ନାମ ସରୀରେ ଜରା ପଞ୍ଞାଯତୀ’’ତି ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ଜରଂ ଗରହନ୍ତୋ ଏୱମାହ। ଗରହନଚ୍ଛରିଯଂ ନାମ କିରେତଂ।

ନ ଚେୱଂ ଦାନି, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱତୋ ତାୱ ପରିସୁଦ୍ଧୋତି ଯଥା ପକତିଯା ଛୱିୱଣ୍ଣୋ ପରିସୁଦ୍ଧୋ, ନ ଏୱମେତରହୀତି ଦୀପେନ୍ତୋ ଏୱମାହ। ତଥାଗତସ୍ସ ହି ଦହରକାଲେ ସଙ୍କୁସତସମବ୍ଭାହତଂ ଉସଭଚମ୍ମଂ ୱିଯ ୱିହତୱଲିକୋ କାଯୋ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ଠପିତୋ ହତ୍ଥୋ ଭସ୍ସତେୱ, ନ ସନ୍ତିଟ୍ଠତି, ତେଲପୁଞ୍ଛନାକାରପ୍ପତ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି। ମହଲ୍ଲକକାଲେ ପନ ସିରାଜାଲା ମିଲାଯନ୍ତି, ସନ୍ଧିପଵ୍ବାନି ସିଥିଲାନି ହୋନ୍ତି, ମଂସଂ ଅଟ୍ଠିତୋ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ସିଥିଲଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱଲମ୍ବତି। ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ଏୱରୂପଂ ନ ହୋତି। ଅଞ୍ଞେସଂ ଅପାକଟଂ, ସନ୍ତିକାୱଚରତ୍ତା ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସେୱ ପାକଟଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ଏୱମାହ।

ସିଥିଲାନି ଚ ଗତ୍ତାନୀତି ଅଞ୍ଞେସଂ ମୁଖେ ଅଂସକୂଟନ୍ତରେହି ତେସୁ ତେସୁ ଠାନେସୁ ୱଲିଯୋ ସନ୍ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ସତ୍ଥୁ ପନେତଂ ନତ୍ଥି, ଥେରୋ ଚ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଂସକୂଟାନଂ ଅନ୍ତରେ ୱଲିଯାୱଟ୍ଟକଂ ଦିସ୍ୱା ଏୱମାହ। ସଵ୍ବାନି ୱଲିଯଜାତାନୀତି ଇଦମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ପାକଟୱସେନ ଏୱମାହ – ସତ୍ଥୁ ପନ ଅଞ୍ଞେସଂ ୱିଯ ୱଲିଯୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ପୁରତୋ ପବ୍ଭାରୋ ଚ କାଯୋତି ସତ୍ଥା ବ୍ରହ୍ମୁଜୁଗତ୍ତୋ, ଦେୱନଗରେ ସମୁସ୍ସିତସୁୱଣ୍ଣତୋରଣଂ ୱିଯସ୍ସ କାଯୋ ଉଜୁକମେୱ ଉଗ୍ଗତୋ। ମହଲ୍ଲକକାଲେ ପନ କାଯୋ ପୁରତୋ ୱଙ୍କୋ ହୋତି, ସ୍ୱାଯଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅପାକଟୋ, ସନ୍ତିକାୱଚରତ୍ତା ପନ ଥେରସ୍ସେୱ ପାକଟୋ, ତସ୍ମା ଏୱମାହ। ଦିସ୍ସତି ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତନ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନାମ ନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନି। ଯତୋ ପନ ପକତିଯା ପରିସୁଦ୍ଧୋ ଛୱିୱଣ୍ଣୋ, ଇଦାନି ନ ତଥା ପରିସୁଦ୍ଧୋ, ଅଂସକୂଟନ୍ତରେ ୱଲି ପଞ୍ଞାଯତି , ବ୍ରହ୍ମୁଜୁକାଯୋ ପୁରତୋ ୱଙ୍କୋ, ଇମିନାୱ କାରଣେନ ଚକ୍ଖାଦୀନଞ୍ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ନଯଗ୍ଗାହତୋ ଏୱମାହ। ଧୀ ତଂ ଜମ୍ମି ଜରେ ଅତ୍ଥୁତି ଲାମକେ ଜରେ ଧୀ ତଂ ତୁଯ୍ହଂ ହୋତୁ, ଧିକ୍କାରୋ ତଂ ଫୁସତୁ। ବିମ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ତଭାୱୋ।

୨। ଉଣ୍ଣାଭବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୧୨। ଦୁତିଯେ ଗୋଚରୱିସଯନ୍ତି ଗୋଚରଭୂତଂ ୱିସଯଂ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସାତି ଚକ୍ଖୁ ସୋତସ୍ସ, ସୋତଂ ୱା ଚକ୍ଖୁସ୍ସାତି ଏୱଂ ଏକଂ ଏକସ୍ସ ଗୋଚରୱିସଯଂ ନ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି। ସଚେ ହି ନୀଲାଦିଭେଦଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ସୋତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଉପନେଯ୍ଯ – ‘‘ଇଙ୍ଘ ତ୍ୱଂ ତାୱ ନଂ ୱୱତ୍ଥପେହି ୱିଭାୱେହି ‘କିନାମେତଂ ଆରମ୍ମଣ’’’ନ୍ତି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିନାପି ମୁଖେନ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଏୱଂ ୱଦେଯ୍ଯ – ‘‘ଅରେ, ଅନ୍ଧବାଲ, ୱସ୍ସସତମ୍ପି ୱସ୍ସସହସ୍ସମ୍ପି ୱସ୍ସସତସହସ୍ସମ୍ପି ପରିଧାୱମାନୋ ଅଞ୍ଞତ୍ର ମଯା କୁହିଂ ଏତସ୍ସ ଜାନନକଂ ଲଭିସ୍ସସି, ତଂ ଆହର, ଚକ୍ଖୁପସାଦେ ଉପନେହି, ଅହମେତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଜାନିସ୍ସାମି – ଯଦି ୱା ନୀଲଂ, ଯଦି ୱା ପୀତକଂ। ନ ହି ଏସୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱିସଯୋ, ମଯ୍ହମେୱେସୋ ୱିସଯୋ’’ତି। ସେସଦ୍ୱାରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱମେତାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଗୋଚରୱିସଯଂ ନ ପଚ୍ଚନୁଭୋନ୍ତି ନାମ।

କିଂ ପଟିସରଣନ୍ତି ଏତେସଂ କିଂ ପଟିସରଣଂ, କିଂ ଏତାନି ପଟିସରନ୍ତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ମନୋ ପଟିସରଣନ୍ତି ଜୱନମନୋ ପଟିସରଣଂ। ମନୋୱ ନେସନ୍ତି ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନମନୋୱ ଏତେସଂ ଗୋଚରୱିସଯଂ ରଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ଅନୁଭୋତି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ହି ରୂପଦସ୍ସନମତ୍ତମେୱ, ଏତ୍ଥ ରଜ୍ଜନଂ ୱା ଦୁସ୍ସନଂ ୱା ମୁଯ୍ହନଂ ୱା ନତ୍ଥି। ଏକସ୍ମିଂ ପନ ଦ୍ୱାରେ ଜୱନଂ ରଜ୍ଜତି ୱା ଦୁସ୍ସତି ୱା ମୁଯ୍ହତି ୱା। ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ତତ୍ରାଯଂ ଉପମା – ପଞ୍ଚ କିର ଦୁଵ୍ବଲଭୋଜକା ରାଜାନଂ ସେୱିତ୍ୱା କିଚ୍ଛେନ କସିରେନ ଏକସ୍ମିଂ ପଞ୍ଚକୁଲିକେ ଗାମେ ପରିତ୍ତକଂ ଆଯଂ ଲଭିଂସୁ। ତେସଂ ତତ୍ଥ ମଚ୍ଛଭାଗୋ ମଂସଭାଗୋ, ଅଦ୍ଧୁକହାପଣୋ ୱା ଯୋତ୍ତକହାପଣୋ ୱା ମାସକହାପଣୋ ୱା ଅଟ୍ଠକହାପଣୋ ୱା ସୋଳସକହାପଣୋ ୱା ଚତୁସଟ୍ଠିକହାପଣୋ ୱା ଦଣ୍ଡୋତି ଏତ୍ତକମତ୍ତମେୱ ପାପୁଣାତି, ସତୱତ୍ଥୁକଂ ପଞ୍ଚସତୱତ୍ଥୁକଂ ସହସ୍ସୱତ୍ଥୁକଂ ମହାବଲିଂ ରାଜାୱ ଗଣ୍ହାତି।

ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚକୁଲିକଗାମା ୱିଯ ପଞ୍ଚପସାଦା ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ପଞ୍ଚ ଦୁଵ୍ବଲଭୋଜକା ୱିଯ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି; ରାଜା ୱିଯ ଜୱନଂ, ଦୁଵ୍ବଲଭୋଜକାନଂ ପରିତ୍ତକଆଯପାପୁଣନଂ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ରୂପଦସ୍ସନାଦିମତ୍ତଂ, ରଜ୍ଜନାଦି ପନ ଏତେସୁ ନତ୍ଥି । ରଞ୍ଞୋ ମହାବଲିଗ୍ଗହଣଂ ୱିଯ ତେସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଜୱନସ୍ସ ରଜ୍ଜନାଦୀନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଏୱମେତ୍ଥ ମନୋତି କୁସଲାକୁସଲଜୱନଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ସତି ପଟିସରଣନ୍ତି ମଗ୍ଗସତି ପଟିସରଣଂ। ଜଓନମନୋ ହି ମଗ୍ଗସତିଂ ପଟିସରତି। ୱିମୁତ୍ତୀତି ଫଲୱିମୁତ୍ତି। ପଟିସରଣନ୍ତି ଫଲୱିମୁତ୍ତିଯା ନିବ୍ବାନଂ ପଟିସରଣଂ। ତଞ୍ହି ସା ପଟିସରତି। ନାସକ୍ଖି ପଞ୍ହସ୍ସ ପରିଯନ୍ତଂ ଗହେତୁନ୍ତି ପଞ୍ହସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦଂ ପମାଣଂ ଗହେତୁଂ ନାସକ୍ଖି, ଅପ୍ପଟିସରଣଂ ଧମ୍ମଂ ''ସପ୍ପଟିସରଣ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛି। ନିବ୍ବାନଂ ନାମେତଂ ଅପ୍ପଟିସରଣଂ, ନ କିଞ୍ଚି ପଟିସରତି। ନିବ୍ବାନୋଗଧନ୍ତି ନିବ୍ବାନବ୍ଭନ୍ତରଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅନୁପୱିଟ୍ଠଂ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ। ନିବ୍ବାନପରାଯଣନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ ପରଂ ଅଯନମସ୍ସ ପରା ଗତି, ନ ତତୋ ପରଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିବ୍ବାନଂ ପରିଯୋସାନଂ ଅୱସାନଂ ଅସ୍ସାତି ନିବ୍ବାନପରିଯୋସାନଂ।

ମୂଲଜାତା ପତିଟ୍ଠିତାତି ମଗ୍ଗେନ ଆଗତସଦ୍ଧା ୱୁଚ୍ଚତି। ଇମସ୍ମିଂ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଯେତି କିଂ ସନ୍ଧାଯାହ? ଝାନଅନାଗାମିତଂ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ସମଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପଠମମଗ୍ଗେନ ପଞ୍ଚ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନି ପହୀନାନି, ପଠମଜ୍ଝାନେନ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣାନୀତି ଝାନଅନାଗାମିଟ୍ଠାନେ ଠିତୋ। ସୋ ଅପରିହୀନଜ୍ଝାନୋ କାଲଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ପରିନିବ୍ବାଯେଯ୍ୟ। ସଚେ ପନସ୍ସ ପୁତ୍ତଦାରଂ ଅନୁସାସନ୍ତସ୍ସ କମ୍ମନ୍ତେ ୱିଚାରେନ୍ତସ୍ସ ଝାନଂ ନସ୍ସତି, ନଟ୍ଠେ ଝାନେ ଗତି ଅନିବଦ୍ଧା ହୋତି, ଅନଟ୍ଠେ ପନ ନିବଦ୍ଧାତି ଇମଂ ଝାନଅନାଗାମିତଂ ସନ୍ଧାଯ ଏୱମାହ।

୩। ସାକେତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୧୩। ତତିଯେ ଅଞ୍ଜନୱନେତି ଅଞ୍ଜନୱଣ୍ଣପୁପ୍ଫାନଂ ରୁକ୍ଖାନଂ ରୋପିତୱନେ। ଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ତଂ ସଦ୍ଧାବଲନ୍ତି ତଞ୍ହି ଅଧିମୋକ୍ଖଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠେନ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯେ ଅକମ୍ପନେନ ସଦ୍ଧାବଲଂ। ଇତରେସଂ ପଗ୍ଗହୌପଟ୍ଠାନଅୱିକ୍ଖେପପଜାନନଲକ୍ଖଣେସୁ ଇନ୍ଦଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଭାୱୋ, କୋସଜ୍ଜମୁଟ୍ଠସଚ୍ଚୱିକ୍ଖେପାୱିଜ୍ଜାସୁ ଅକମ୍ପନେନ ବଲଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱମେୱ ଖୋତି ତସ୍ସା ନଦିଯା ଏକସୋତଂ ୱିଯ ସଦ୍ଧାୱୀରିଯସତିସମାଧିପଞ୍ଞାୱସେନ ଏତେସଂ ନିନ୍ନାନାକରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ଦ୍ୱେ ସୋତାନି ୱିଯ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଅକମ୍ପନଟ୍ଠେହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଲୱସେନ ନାନାକରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୪। ପୁବ୍ବକୋଟ୍ଠକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୧୪। ଚତୁତ୍ଥେ ଅମତୋଗଧନ୍ତି ଅମତବ୍ଭନ୍ତରଂ। ଅମତପରାଯଣନ୍ତି ଅମତନିବ୍ବତ୍ତିକଂ। ଅମତପରିଯୋସାନନ୍ତି ଅମତନିଟ୍ଠଂ। ସାଧୁ ସାଧୂତି ଥେରସ୍ସ ବ୍ଯାକରଣଂ ପସଂସନ୍ତୋ ସାଧୁକାରଂ ଦେତି।

୫। ପଠମପୁବ୍ବାରାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୧୫। ପଞ୍ଚମେ ତଦନ୍ୱଯାତି ତଂ ଅନୁଗଚ୍ଛମାନା, ଅନୁୱତ୍ତମାନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁବ୍ବକୋଟ୍ଠକଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ପଟିପାଟିଯା ଛସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ଫଲିନ୍ଦ୍ରିଯାନେୱ କଥିତାନି।

୧୦। ଆପଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୨୦। ଦସମେ ଇମେ ଖୋ ତେ ଧମ୍ମାତି ଉପରି ସହ ୱିପସ୍ସନାଯ ତଯୋ ମଗ୍ଗା। ଯେ ମେ ପୁବ୍ବେ ସୁତାୱ ଅହେସୁନ୍ତି ଯେ ଧମ୍ମା ମଯା ପୁବ୍ବେ ''ଅରହତ୍ତଫଲିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀ''ତି କଥେନ୍ତାନଂଯେୱ ସୁତା ଅହେସୁଂ। କାଯେନ ଚ ଫୁସିତ୍ୱାତି ନାମକାଯେନ ଚ ଫୁସିତ୍ୱା ପଟିଲଭିତ୍ୱା। ପଞ୍ଞାଯ ଚ ଅତିୱିଜ୍ଝ ପସ୍ସାମୀତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପଞ୍ଞାଯ ଚ ଅତିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ପସ୍ସାମି। ଯା ହିସ୍ସ, ଭନ୍ତେ, ସଦ୍ଧାତି ଅଯଂ କତରସଦ୍ଧା? ଚତୂହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସଦ୍ଧା ହେଟ୍ଠା କଥିତାୱ, ଅଯଂ ପନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣସଦ୍ଧା। ସମ୍ପଯୁତ୍ତସଦ୍ଧା ହି ମିସ୍ସକା, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣସଦ୍ଧା ଲୋକିଯାୱ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଜରାୱଗ୍ଗୋ ପଞ୍ଚମୋ।

୬। ସୂକରଖତୱଗ୍ଗୋ

୧। ସାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୨୧। ଛଟ୍ଠୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ସୂରେନାତି ସୂରଭାୱେନ। ବୋଧାଯାତି ବୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯ।

୨। ମଲ୍ଲିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୨୨। ଦୁତିଯେ ମଲ୍ଲେସୂତି ଏୱଂନାମକେ ଜନପଦେ। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଚତ୍ତାରି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ମିସ୍ସକାନି, ଅରିଯଞ୍ଞାଣଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ। ତମ୍ପି ପନ ଚତୁକ୍କିନ୍ଦ୍ରିଯନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ମିସ୍ସକନ୍ତି ଭାଜେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି।

୩। ସେଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୨୩। ତତିଯେ ନ ହେୱ ଖୋ କାଯେନ ଫୁସିତ୍ୱା ୱିହରତୀତି ନ ନାମକାଯେନ ଫୁସିତ୍ୱା ପଟିଲଭିତ୍ୱା ୱିହରତି, ଫୁସିତୁଂ ପଟିଲଭିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ପଞ୍ଞାଯ ଚ ଅତିୱିଜ୍ଝ ପସ୍ସତୀତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପଞ୍ଞାଯ ପନ ''ଉପରି ଅରହତ୍ତଫଲିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀ''ତି ପଜାନାତି। ଅସେଖଭୂମିଯଂ ଫୁସିତ୍ୱା ୱିହରତୀତି ପଟିଲଭିତ୍ୱା ୱିହରତି। ପଞ୍ଞାଯାତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପଞ୍ଞାଯ ''ଅରହତ୍ତଫଲିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀ''ତି ପଜାନାତି। ନ କୁହିଞ୍ଚି କିସ୍ମିଞ୍ଚୀତି ଦ୍ୱେପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନାନେୱ, କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଭୱେ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଲୋକୁତ୍ତରାନି, ଛ ଲୋକିକାନି ୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତାନେୱ କଥିତାନି।

୪-୫। ପଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫୨୪-୫୨୫। ଚତୁତ୍ଥେ ଯାନି କାନିଚି ପଦାନି ବୋଧାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯାନି କାନିଚି ଧମ୍ମପଦାନି, ଯେ କେଚି ଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସା, ବୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। ପଞ୍ଚମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୬-୭। ପତିଟ୍ଠିତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫୨୬-୫୨୭। ଛଟ୍ଠେ ଚିତ୍ତଂ ରକ୍ଖତି ଆସୱେସୁ ଚ ସାସୱେସୁ ଚ ଧମ୍ମେସୂତି ତେଭୂମକଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ଆସୱୁପ୍ପତ୍ତିଂ ୱାରେନ୍ତୋ ଆସୱେସୁ ଚ ସାସୱେସୁ ଚ ଧମ୍ମେସୁ ଚିତ୍ତଂ ରକ୍ଖତି ନାମ। ସତ୍ତମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୮। ସୂକରଖତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୨୮। ଅଟ୍ଠମେ ସୂକରଖତାଯନ୍ତି ସୂକରଖତଲେଣେ। କସ୍ସପବୁଦ୍ଧକାଲେ କିର ତଂ ଲେଣଂ ଏକସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରେ ପଥୱିଯା ୱଡ୍ଢମାନାଯ ଅନ୍ତୋଭୂମିଗତଂ ଜାତଂ। ଅଥେକଦିୱସଂ ଏକୋ ସୂକରୋ ତସ୍ସ ଛଦନପରିଯନ୍ତସମୀପେ ପଂସୁଂ ଖଣି। ଦେୱେ ୱୁଟ୍ଠେ ପଂସୁ ଧୋତା, ଛଦନପରିଯନ୍ତୋ ପାକଟୋ ଅହୋସି। ଏକୋ ୱନଚରକୋ ଦିସ୍ୱା ''ପୁବ୍ବେ ସୀଲୱନ୍ତେହି ପରିଭୁତ୍ତଟ୍ଠାନେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ପଟିଜଗ୍ଗିସ୍ସାମି ନ''ନ୍ତି ସମନ୍ତତୋ ପଂସୁଂ ଅପନେତ୍ୱା ଲେଣଂ ସୋଧେତ୍ୱା କୁଟିପରିକ୍ଖେପଂ କତ୍ୱା ଦ୍ୱାରୱାତପାନଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ସୁପରିନିଟ୍ଠିତସୁଧାକମ୍ମଚିତ୍ତକମ୍ମଂ ରଜତପଟ୍ଟସଦିସାଯ ୱାଲିକାଯ ସନ୍ଥରିତଂ ପରିୱେଣଂ କତ୍ୱା ମଞ୍ଚପୀଠଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ୱସନତ୍ଥାଯ ଅଦାସି, ଲେଣଂ ଗମ୍ଭୀରଂ ଅହୋସି ଓତରିତ୍ୱା ଆରୁହିତବ୍ବଂ। ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପରମନିପଚ୍ଚକାରନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକଂ, ପରମନିପଚ୍ଚକାରୀ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନୋ ପୱତ୍ତତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନୁତ୍ତରଂ ଯୋଗକ୍ଖେମନ୍ତି ଅରହତ୍ତଂ। ସପ୍ପତିସ୍ସୋତି ସଜେଟ୍ଠକୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ସୂକରଖତୱଗ୍ଗୋ ଛଟ୍ଠୋ।

୭। ବୋଧିପକ୍ଖିଯୱଗ୍ଗୋ

୫୩୧-୬୫୦। ସତ୍ତମୱଗ୍ଗେ ସତ୍ତ ଫଲାନି ପୁବ୍ବଭାଗାନି, ତେସଂ ହେଟ୍ଠା ଦ୍ୱେ ଫଲାନି ଆଦିଂ କତ୍ୱା ମିସ୍ସକାନି। ସେସମେତ୍ଥ ଇତୋ ପରଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୫। ସମ୍ମପ୍ପଧାନସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୫୧-୭୦୪। ସମ୍ମପ୍ପଧାନସଂଯୁତ୍ତେ ସକଲେପି ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନାୱ କଥିତାତି।

ସମ୍ମପ୍ପଧାନସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୬। ବଲସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୦୫-୮୧୨। ବଲସଂଯୁତ୍ତେ ବଲାନି ମିସ୍ସକାନେୱ କଥିତାନି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ବଲସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଇଦ୍ଧିପାଦସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ଚାପାଲୱଗ୍ଗୋ

୧। ଅପାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୧୩। ଇଦ୍ଧିପାଦସଂଯୁତ୍ତସ୍ସ ପଠମେ ଛନ୍ଦଂ ନିସ୍ସାୟ ପୱତ୍ତୋ ସମାଧି ଛନ୍ଦସମାଧି। ପଧାନଭୂତା ସଙ୍ଖାରା ପଧାନସଙ୍ଖାରା। ସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ତେହି ଧମ୍ମେହି ଉପେତଂ। ଇଦ୍ଧିୟା ପାଦଂ, ଇଦ୍ଧିଭୂତଂ ୱା ପାଦନ୍ତି ଇଦ୍ଧିପାଦଂ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ଇଦ୍ଧିପାଦୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୪୩୧ ଆଦୟୋ) ଆଗତୋୱ। ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୩।୬୯ ଆଦୟୋ) ପନସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋ। ତଥା ମଗ୍ଗବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସତିପଟ୍ଠାନସଂଯୁତ୍ତେସୁ ଚେୱ ଇଧ ଚ ଏକପରିଚ୍ଛେଦୋୱ।

୫। ଇଦ୍ଧିପଦେସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୧୭। ପଞ୍ଚମେ ଇଦ୍ଧିପଦେସନ୍ତି ତୟୋ ଚ ମଗ୍ଗେ ତୀଣି ଚ ଫଲାନି।

୬। ସମତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୧୮। ଛଟ୍ଠେ ସମତ୍ତଂ ଇଦ୍ଧିନ୍ତି ଅରହତ୍ତଫଲମେୱ। ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ପନ ନୱସୁପି ସୁତ୍ତେସୁ ୱିୱଟ୍ଟପାଦକା ଏୱ ଇଦ୍ଧିପାଦା କଥିତା।

୧୦। ଚେତିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୨୨। ଦସମେ ନିସୀଦନନ୍ତି ଚମ୍ମଖଣ୍ଡଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଉଦେନଂ ଚେତିୟନ୍ତି ଉଦେନୟକ୍ଖସ୍ସ ଚେତିୟଟ୍ଠାନେ କତୱିହାରୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ଗୋତମକାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଭାୱିତାତି ୱଡ୍ଢିତା। ବହୁଲୀକତାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ କତା। ୟାନୀକତାତି ୟୁତ୍ତୟାନଂ ୱିୟ କତା। ୱତ୍ଥୁକତାତି ପତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ୱତ୍ଥୁ ୱିୟ କତା। ଅନୁଟ୍ଠିତାତି ଅଧିଟ୍ଠିତା। ପରିଚିତାତି ସମନ୍ତତୋ ଚିତା ସୁୱଡ୍ଢିତା। ସୁସମାରଦ୍ଧାତି ସୁଟ୍ଠୁ ସମାରଦ୍ଧା।

ଇତି ଅନିୟମେନ କଥେତ୍ୱା ପୁନ ନିୟମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତଥାଗତସ୍ସ ଖୋତିଆଦିମାହ। ଏତ୍ଥ ଚ କପ୍ପନ୍ତି ଆୟୁକପ୍ପଂ, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ୟଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଆୟୁପ୍ପମାଣଂ, ତଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କରୋନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ। କପ୍ପାୱସେସଂ ୱାତି ‘‘ଅପ୍ପଂ ୱା ଭିୟ୍ୟୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୱସ୍ସସତତୋ ଅତିରେକଂ ୱା। ମହାସୀୱତ୍ଥେରୋ ପନାହ ‘‘ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଟ୍ଠାନେ ଗଜ୍ଜିତଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ୟଥେୱ ହି ୱେଲୁୱଗାମକେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ମାରଣନ୍ତିକୱେଦନଂ ଦସ ମାସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେସି, ଏୱଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ତଂ ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଦସ ଦସ ମାସେପି ୱିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୋ ଇମଂ ଭଦ୍ଦକପ୍ପମେୱ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟା’’ତି।

କସ୍ମା ପନ ନ ଠିତୋତି? ଉପାଦିଣ୍ଣକସରୀରଂ ନାମ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦୀହି ଅଭିଭୁୟ୍ୟତି, ବୁଦ୍ଧା ନାମ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିଭାୱଂ ଅପତ୍ୱାୱ ପଞ୍ଚମେ ଆୟୁକୋଟ୍ଠାସେ ବହୁଜନସ୍ସ ପିୟମନାପକାଲେୟେୱ ପରିନିବ୍ବାୟନ୍ତି। ବୁଦ୍ଧାନୁବୁଦ୍ଧେସୁ ଚ ମହାସାୱକେସୁ ପରିନିବ୍ବୁତେସୁ ଏକକେନ ଖାଣୁକେନ ୱିୟ ଠାତବ୍ବଂ ହୋତି, ଦହରସାମଣେରପରିୱାରିତେନ ୱା, ତତୋ – ‘‘ଅହୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ପରିସା’’ତି ହୀଳେତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ତସ୍ମା ନ ଠିତୋତି। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେପି ସୋ ପନ ନ ରୁଚ୍ଚତି, ‘‘ଆୟୁକପ୍ପୋ’’ତି ଇଦମେୱ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ନିୟମିତଂ।

ୟଥା ତଂ ମାରେନ ପରିୟୁଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ତନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ୟଥା ମାରେନ ପରିୟୁଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟଚିତ୍ତୋ ଅଞ୍ଞୋପି କୋଚି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟ, ଏୱମେୱ ନାସକ୍ଖି ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ମାରୋ ହି ୟସ୍ସ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଦ୍ୱାଦସ ୱିପଲ୍ଲାସା ଅପ୍ପହୀନା, ତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପରିୟୁଟ୍ଠାତି। ଥେରସ୍ସ ଚ ଚତ୍ତାରୋ ୱିପଲ୍ଲାସା ଅପ୍ପହୀନା, ତେନସ୍ସ ମାରୋ ଚିତ୍ତଂ ପରିୟୁଟ୍ଠାସି। ସୋ ପନ ଚିତ୍ତପରିୟୁଟ୍ଠାନଂ କରୋନ୍ତୋ କିଂ କରୋତୀତି? ଭେରୱଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱା ଦସ୍ସେତି, ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ ୱା ସାୱେତି, ତତୋ ସତ୍ତା ତଂ ଦିସ୍ୱା ୱା ସୁତ୍ୱା ୱା ସତିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ୱିୱଟମୁଖା ହୋନ୍ତି, ତେସଂ ମୁଖେନ ହତ୍ଥଂ ପୱେସେତ୍ୱା ହଦୟଂ ମଦ୍ଦତି, ତେ ୱିସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଥେରସ୍ସ ପନେସ ମୁଖେ ହତ୍ଥଂ ପୱେସେତୁଂ କିଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତି? ଭେରୱାରମ୍ମଣଂ ପନ ଦସ୍ସେତି, ତଂ ଦିସ୍ୱା ଥେରୋ ନିମିତ୍ତୋଭାସଂ ନ ପଟିୱିଜ୍ଝି। ଜାନନ୍ତୋୟେୱ ଭଗୱା କିମତ୍ଥଂ ୟାୱତତିୟକଂ ଆମନ୍ତେସୀତି। ପରତୋ ‘‘ତିଟ୍ଠତୁ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା’’ତି ୟାଚିତେ ‘‘ତୁୟ୍ହେୱେତଂ ଦୁକ୍କଟଂ, ତୁୟ୍ହେୱେତଂ ଅପରଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ଦୋସାରୋପନେନ ସୋକତନୁକରଣତ୍ଥଂ।

ମାରୋ ପାପିମାତି ଏତ୍ଥ ସଞ୍ଚେ ଅନତ୍ଥେ ନିଯୋଜେନ୍ତୋ ମାରେତୀତି ମାରୋ। ପାପିମାତି ତସ୍ସେଵ ଵେଵଚନଂ। ସୋ ହି ପାପଧମ୍ମସମନ୍ନାଗତତ୍ତା "ପାପିମା"ତି ଵୁଚ୍ଚତି। କଣ୍ହୋ, ଅନ୍ତକୋ, ନମୁଚି, ପମତ୍ତବନ୍ଧୂତିପି ତସ୍ସେଵ ନାମାନି। ଭାସିତା ଖୋ ପନେସାତି ଅଯଞ୍ହି ଭଗଵତୋ ସମ୍ବୋଧିପତ୍ତିଯା ଅଟ୍ଠମେ ସତ୍ତାହେ ବୋଧିମଣ୍ଡଂଯେଵ ଆଗନ୍ତ୍ଵା – "ଭଗଵା ଯଦତ୍ଥଂ ତୁମ୍ହେହି ପାରମିଯୋ ପୂରିତା, ସୋ ଵୋ ଅତ୍ଥୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ପଟିଵିଦ୍ଧଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, କିଂ ଵୋ ଲୋକଵିଚରଣେନା"ତି ଵତ୍ଵା ଯଥା ଅଜ୍ଜ, ଏଵମେଵ – "ପରିନିବ୍ବାତୁ ଦାନି, ଭନ୍ତେ, ଭଗଵା, ପରିନିବ୍ବାତୁ, ସୁଗତୋ,"ତି ଯାଚି। ଭଗଵା ଚସ୍ସ "ନ ତାଵାହ"ନ୍ତିଆଦୀନି ଵତ୍ଵା ପଟିକ୍ଖିପି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ "ଭାସିତା ଖୋ ପନେସା, ଭନ୍ତେ,"ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଵିଯତ୍ତାତି ମଗ୍ଗଵସେନ ବ୍ୟତ୍ତା। ତଥେଵ ଵିନୀତା। ତଥା ଵିସାରଦା। ବହୁସ୍ସୁତାତି ତେପିଟକଵସେନ ବହୁ ସୁତମେତେସନ୍ତି ବହୁସ୍ସୁତା। ତଦେଵ ଧମ୍ମଂ ଧାରେନ୍ତୀତି ଧମ୍ମଧରା। ଅଥ ଵା ପରିଯତ୍ତିବହୁସ୍ସୁତା ଚେଵ ପଟିଵେଧବହୁସ୍ସୁତା ଚ, ପରିଯତ୍ତିପଟିଵେଧଧମ୍ମାନଂଯେଵ ଧାରଣତୋ ଧମ୍ମଧରାତି ଏଵମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପ୍ପଟିପନ୍ନାତି ଅରିଯଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁଧମ୍ମଭୂତଂ ଵିପସ୍ସନାଧମ୍ମଂ ପଟିପନ୍ନା। ସାମୀଚିପ୍ପଟିପନ୍ନାତି ଅନୁଚ୍ଛଵିକପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନା। ଅନୁଧମ୍ମଚାରିନୋତି ଅନୁଧମ୍ମଚରଣସୀଲା। ସକଂ ଆଚରିଯକନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଆଚରିଯଵାଦଂ। ଆଚିକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତୀତିଆଦୀନି ସବ୍ବାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସେଵ ଵେଵଚନାନି। ସହଧମ୍ମେନାତି ସହେତୁକେନ ସକାରଣେନ ଵଚନେନ। ସପ୍ପାଟିହାରିଯନ୍ତି ଯାଵ ନିଯ୍ୟାନିକଂ କତ୍ଵା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସନ୍ତି।

ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହିତଂ ସକଲଂ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ। ଇଦ୍ଧନ୍ତି ସମିଦ୍ଧଂ ଝାନସ୍ସାଦଵସେନ। ଫୀତନ୍ତି ଵୁଦ୍ଧିପତ୍ତଂ ସବ୍ବପାଲିଫୁଲ୍ଲଂ ଵିଯ ଅଭିଞ୍ଞାସମ୍ପତ୍ତିଵସେନ। ଵିତ୍ଥାରିକନ୍ତି ଵିତ୍ଥତଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଦିସାଭାଗେ ପତିଟ୍ଠିତଵସେନ। ବାହୁଜଞ୍ଞନ୍ତି ବହୂହି ଞାତଂ ପଟିଵିଦ୍ଧଂ ମହାଜନାଭିସମଯଵସେନ। ପୁଥୁଭୂତନ୍ତି ସବ୍ବାକାରେନ ପୁଥୁଲଭାଵପତ୍ତଂ। କଥଂ? ଯାଵ ଦେଵମନୁସ୍ସେହି ସୁପ୍ପକାସିତଂ, ଯତ୍ତକା ଵିଞ୍ଞୁଜାତିକା ଦେଵା ଚେଵ ମନୁସ୍ସା ଚ ଅତ୍ଥି, ସବ୍ବେହି ସୁଟ୍ଠୁ ପକାସିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କୋତି ନିରାଲଯୋ। ତ୍ଵଞ୍ହି ପାପିମ ଅଟ୍ଠମସତ୍ତାହତୋ ପଟ୍ଠାଯ "ପରିନିବ୍ବାତୁ ଦାନି, ଭନ୍ତେ, ଭଗଵା, ପରିନିବ୍ବାତୁ ସୁଗତୋ"ତି ଵିରଵନ୍ତୋ ଆହିଣ୍ଡିତ୍ଥ, ଅଜ୍ଜ ଦାନି ପଟ୍ଠାଯ ଵିଗତୁସ୍ସାହୋ ହୋହି, ମା ମଯ୍ହଂ ପରିନିବ୍ବାନତ୍ଥଂ ଵାଯାମଂ କରୋହୀତି ଵଦତି।

ସତୋସମ୍ପଜାନୋ ଆଯୁସଙ୍ଖାରଂ ଓସ୍ସଜୀତି ସତିଂ ସୂପଟ୍ଠିତଂ କତ୍ଵା ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ଵା ଆଯୁସଙ୍ଖାରଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜି ପଜହି। ତତ୍ଥ ନ ଭଗଵା ହତ୍ଥେନ ଲେଡ୍ଡୁଂ ଵିଯ ଆଯୁସଙ୍ଖାରଂ ଓସ୍ସଜି, ତେମାସମତ୍ତମେଵ ପନ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ଵା ତତୋ ପରଂ ନ ସମାପଜ୍ଜିସ୍ସାମୀତି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେସି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ "ଓସ୍ସଜୀ"ତି। ଉସ୍ସଜୀତିପି ପାଠୋ। ମହାଭୂମିଚାଲୋତି ମହନ୍ତୋ ପଥଵିକମ୍ପୋ। ତଦା କିର ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ ଅକମ୍ପିତ୍ଥ। ଭିଂସନକୋତି ଭଯଜନକୋ । ଦେଵଦୁନ୍ଦୁଭିଯୋ ଚ ଫଲିଂସୂତି ଦେଵଭେରିଯୋ ଫଲିଂସୁ, ଦେଵୋ ସୁକ୍ଖଗଜ୍ଜିତଂ ଗଜ୍ଜି, ଅକାଲଵିଜ୍ଜୁଲତା ନିଚ୍ଛରିଂସୁ, ଖଣିକଵସ୍ସଂ ଵସ୍ସୀତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀତି କସ୍ମା ଉଦାନେସି? କୋଚି ନାମ ଵଦେଯ୍ଯ "ଭଗଵା ପଚ୍ଛତୋ ପଚ୍ଛତୋ ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ଵା – 'ପରିନିବ୍ବାଯଥ, ଭନ୍ତେ, ପରିନିବ୍ବାଯଥ, ଭନ୍ତେ'ତି ଉପଦ୍ଦୁତୋ ଭଯେନ ଆଯୁସଙ୍ଖାରଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେସୀ"ତି। ତସ୍ସୋକାସୋ ମା ହୋତୂତି। ଭୀତସ୍ସ ହି ଉଦାନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ପୀତିଵେଗଵିସ୍ସଟ୍ଠଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ସବ୍ବେସଂ ସୋଣସିଙ୍ଗାଲାଦୀନମ୍ପି ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାଵତୋ ତୁଲିତଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନନ୍ତି ତୁଲଂ। କିଂ ତଂ? କାମାଵଚରକମ୍ମଂ। ନ ତୁଲଂ, ନ ଵା ତୁଲଂ ସଦିସମସ୍ସ ଅଞ୍ଞଂ ଲୋକିଯକମ୍ମଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅତୁଲଂ। କିଂ ତଂ? ମହଗ୍ଗତକମ୍ମଂ। ଅଥ ଵା କାମାଵଚରଂ ରୂପାଵଚରଞ୍ଚ ତୁଲଂ, ଅରୂପାଵଚରଂ ଅତୁଲଂ। ଅପ୍ପଵିପାକଂ ତୁଲଂ, ବହୁଵିପାକଂ ଅତୁଲଂ। ସମ୍ଭଵନ୍ତି ସମ୍ଭଵହେତୁଭୂତଂ, ପିଣ୍ଡକାରକଂ ରାସିକାରକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଭଵସଙ୍ଖାରନ୍ତି ପୁନବ୍ଭଵସ୍ସ ସଙ୍ଖାରଂ। ଅଵସ୍ସଜୀତି ଵିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ମୁନୀତି ବୁଦ୍ଧମୁନି। ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋତି ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତରତୋ। ସମାହିତୋତି ଉପଚାରପ୍ପନାସମାଧିଵସେନ ସମାହିତୋ। ଅଭିନ୍ଦି କଵଚମିଵାତି କଵଚଂ ଵିଯ ଅଭିନ୍ଦି। ଅତ୍ତସମ୍ଭଵନ୍ତି ଅତ୍ତନି ଜାତକିଲେସଂ। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ସଵିପାକଟ୍ଠେନ ସମ୍ଭଵଂ ଭଵାଭିସଙ୍ଖରଣଟ୍ଠେନ ଭଵସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଚ ଲଦ୍ଧନାମଂ ତୁଲାତୁଲସଙ୍ଖାତଂ ଲୋକିଯକମ୍ମଞ୍ଚ ଓସ୍ସଜି, ସଙ୍ଗାମସୀସେ ମହାଯୋଧୋ କଵଚଂ ଵିଯ ଅତ୍ତସମ୍ଭଵଂ କିଲେସଞ୍ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋ ସମାହିତୋ ହୁତ୍ଵା ଅଭିନ୍ଦୀତି।

ଅଥ ଵା ତୁଲନ୍ତି ତୁଲେନ୍ତୋ ତୀରେନ୍ତୋ। ଅତୁଲଞ୍ଚ ସମ୍ଭଵନ୍ତି ନିବ୍ବାନଞ୍ଚେଵ ଭଵଞ୍ଚ। ଭଵସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଭଵଗାମିକମ୍ମଂ। ଅଵସ୍ସଜି ମୁନୀତି "ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଅନିଚ୍ଚା, ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନଂ ନିଚ୍ଚ"ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ତୁଲଯନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧମୁନି ଭଵେ ଆଦୀନଵଂ ନିବ୍ବାନେ ଚାନିସଂସଂ ଦିସ୍ଵା ତଂ ଖନ୍ଧାନଂ ମୂଲଭୂତଂ ଭଵସଙ୍ଖାରଂ "କମ୍ମକ୍ଖଯାଯ ସଂଵତ୍ତତୀ"ତି ଏଵଂ ଵୁତ୍ତେନ କମ୍ମକ୍ଖଯକରେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଅଵସ୍ସଜି। କଥଂ? ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋ ସମାହିତୋ

ଅଭିନ୍ଦି କଓଚମିଓଉସମ୍ଭଓଂ। ସୋ ହି ୱିପସ୍ସନାଓସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋ, ସମଥଓସେନ ସମାହିତୋତି ଏୱଂ ପୁବ୍ବଭାଗତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସମଥୱିପସ୍ସନାବଲେନ କଓଚମିଓ ଅତ୍ତଭାୱଂ ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତଂ, ଅତ୍ତନି ସମ୍ଭୱତ୍ତା ଅତ୍ତସମ୍ଭୱନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ସବ୍ବଂ କିଲେସଜାତଂ ଅଭିନ୍ଦି। କିଲେସାଭାୱେନ ଚ କମ୍ମଂ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକତ୍ତା ଅୱସ୍ସଟ୍ଠଂ ନାମ ହୋତୀତି ଏୱଂ କିଲେସପ୍ପହାନେନ କମ୍ମଂ ଜହି। ପହୀନକିଲେସସ୍ସ ଭଯଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଅଭୀତୋୱ ଆଯୁସଙ୍ଖାରଂ ଓସ୍ସଜି। ଅଭୀତଭାୱଞ୍ଞାପନତ୍ଥଞ୍ଚ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଚାପାଲୱଗ୍ଗୋ ପଠମୋ।

୨। ପାସାଦକମ୍ପନୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ପୁବ୍ବସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୮୨୩-୮୨୪। ଦୁତିଯୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ନ ଚ ଅତିଲୀନୋତିଆଦୀନି ପରତୋ ଆୱି ଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଛଅଭିଞ୍ଞାପାଦକା ଇଦ୍ଧିପାଦା କଥିତା, ତଥା ଦୁତିଯେ ଚ।

୩। ଛନ୍ଦସମାଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୨୫। ତତିଯେ ଛନ୍ଦନ୍ତି କତ୍ତୁକମ୍ଯତାଛନ୍ଦଂ। ନିସ୍ସାଯାତି ନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା, ଅଧିପତିଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଧାନସଙ୍ଖାରାତି ପଧାନଭୂତା ସଙ୍ଖାରା, ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧକସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିଯସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଇତି ଅଯଞ୍ଚ ଛନ୍ଦୋତିଆଦୀସୁ ଛନ୍ଦୋ ଛନ୍ଦସମାଧିନା ଚେୱ ପଧାନସଙ୍ଖାରେହି ଚ, ଛନ୍ଦସମାଧି ଛନ୍ଦେନ ଚେୱ ପଧାନସଙ୍ଖାରେହି ଚ, ପଧାନସଙ୍ଖାରାପି ଛନ୍ଦେନ ଚେୱ ଛନ୍ଦସମାଧିନା ଚ ସମନ୍ନାଗତା । ତସ୍ମା ସବ୍ବେ ତେ ଧମ୍ମେ ଏକତୋ କତ୍ୱା ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଛନ୍ଦସମାଧିପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦ୍ଧିପାଦୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୪୩୭) ପନ ''ଯୋ ତଥାଭୂତସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ତିଆଦିନା ନଯେନ ଇମେହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତା ସେସଅରୂପିନୋ ଧମ୍ମା ଇଦ୍ଧିପାଦାତି ୱୁତ୍ତା।

ଅପିଚ ଇମେପି ତଯୋ ଧମ୍ମା ଇଦ୍ଧୀପି ହୋନ୍ତି ଇଦ୍ଧିପାଦାପି। କଥଂ? ଛନ୍ଦଞ୍ହି ଭାୱଯତୋ ଛନ୍ଦୋ ଇଦ୍ଧି ନାମ ହୋତି, ସମାଧିପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାରା ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ। ସମାଧିଂ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ସମାଧି ଇଦ୍ଧି ନାମ ହୋତି, ଛନ୍ଦପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାରା ସମାଧିଦ୍ଧିଯା ପାଦୋ ନାମ। ପଧାନସଙ୍ଖାରେ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ପଧାନସଙ୍ଖାରା ଇଦ୍ଧି ନାମ ହୋତି, ଛନ୍ଦସମାଧି ପଧାନସଙ୍ଖାରିଦ୍ଧିଯା ପାଦୋ ନାମ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ହି ଏକସ୍ମିଂ ଇଜ୍ଝମାନେ ସେସାପି ଇଜ୍ଝନ୍ତିଯେୱ।

ଅପିଚ ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପୁବ୍ବଭାଗୱସେନାପି ଏତେସଂ ଇଦ୍ଧିପାଦତା ୱେଦିତବ୍ବା। ପଠମଜ୍ଝାନଞ୍ହି ଇଦ୍ଧି ନାମ, ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପରିକମ୍ମସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ। ଏତେନୁପାଯେନ ଯାୱ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନା, ଇଦ୍ଧିୱିଧଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଅଭିଞ୍ଞା, ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗା ନଯୋ ନେତବ୍ବୋ। ସେସିଦ୍ଧିପାଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

କେଚି ପନ ''ଅନିପ୍ଫନ୍ନୋ ଛନ୍ଦୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଇଧ ତେସଂ ୱାଦମଦ୍ଦନତ୍ଥାଯ ଅଭିଧମ୍ମେ ଉତ୍ତରଚୂଳୱାରୋ ନାମ ଆଗତୋ –

''ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା – ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦୋ, ୱୀରିଯିଦ୍ଧିପାଦୋ, ଚିତ୍ତିଦ୍ଧିପାଦୋ, ୱୀମଂସିଦ୍ଧିପାଦୋ। ତତ୍ଥ କତମୋ ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦୋ? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୁ, ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଝାନଂ ଭାୱେତି ନିଯ୍ୟାନିକଂ ଅପଚଯଗାମିଂ ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ ପହାନାଯ ପଠମାଯ ଭୂମିଯା ପତ୍ତିଯା ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହି…ପେ… ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦଂ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଂ, ଯୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଛନ୍ଦୋ ଛନ୍ଦିକତା କତ୍ତୁକମ୍ଯତା କୁସଲୋ ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୋ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦୋ। ଅୱସେସା ଧମ୍ମା ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦସମ୍ପଯୁତ୍ତା''ତି (ୱିଭ। ୪୫୭-୪୫୮)।

ଇମେ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରୱସେନେୱ ଆଗତା।

ତତ୍ଥ ରଟ୍ଠପାଲତ୍ଥେରୋ ଛନ୍ଦଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସି। ସୋଣତ୍ଥେରୋ ୱୀରିଯଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା; ସମ୍ଭୁତତ୍ଥେରୋ ଚିତ୍ତଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା, ଆଯସ୍ମା ମୋଘରାଜା ୱୀମଂସଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱାତି। ତତ୍ଥ ଯଥା ଚତୂସୁ ଅମଚ୍ଚପୁତ୍ତେସୁ ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ଥେତ୍ୱା ରାଜାନଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ୱିହରନ୍ତେସୁ ଏକୋ ଉପଟ୍ଠାନେ ଛନ୍ଦଜାତୋ ରଞ୍ଞୋ ଅଜ୍ଝାସଯଞ୍ଚ ରୁଚିଞ୍ଚ ଞତ୍ୱା ଦିୱା ଚ ରତ୍ତୋ ଚ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୋ ରାଜାନଂ ଆରାଧେତ୍ୱା ଠାନନ୍ତରଂ ପାପୁଣି। ଏୱଂ ଛନ୍ଦଧୁରେନ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତକୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏକୋ ପନ – ‘‘ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଉପଟ୍ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋମି, ଉପ୍ପନ୍ନେ କିଚ୍ଚେ ପରକ୍କମେନ ଆରାଧେସ୍ସାମୀ’’ତି କୁପିତେ ପଚ୍ଚନ୍ତେ ରଞ୍ଞା ପହିତୋ ପରକ୍କମେନ ସତ୍ତୁମଦ୍ଦନଂ କତ୍ୱା ପାପୁଣି। ଯଥା ସୋ, ଏୱଂ ୱୀରିଯଧୁରେନ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତକୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏକୋ ‘‘ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଉପଟ୍ଠାନମ୍ପି ଉତ୍ତରେନ ସତିସେରସମ୍ପଟିଚ୍ଛନମ୍ପି ଭାରୋଯେୱ, ମନ୍ତବଲେନ ଆରାଧେସ୍ସାମୀ’’ତି ଖତ୍ତୱିଜ୍ଜାଯ କତପରିଚଯତ୍ତା ମନ୍ତସଂୱିଧାନେନ ରାଜାନଂ ଆରାଧେତ୍ୱା ପାପୁଣି। ଯଥା ସୋ, ଏୱଂ ଚିତ୍ତଧୁରେନ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତକୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅପରୋ – ‘‘କିଂ ଇମେହି ଉପଟ୍ଠାନାଦୀହି, ରାଜାନୋ ନାମ ଜାତିସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଠାନନ୍ତରଂ ଦେନ୍ତି, ତାଦିସସ୍ସ ଦେନ୍ତୋ ମଯ୍ହଂ ଦସ୍ସତୀ’’ତି ଜାତିସମ୍ପତ୍ତିମେୱ ନିସ୍ସାଯ ଠାନନ୍ତରଂ ପାପୁଣି। ଯଥା ସୋ, ଏୱଂ ସୁପରିସୁଦ୍ଧଂ ୱୀମଂସଂ ନିସ୍ସାଯ ୱୀମଂସଧୁରେନ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତକୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ୱିୱଟ୍ଟପାଦକୈଦ୍ଧି କଥିତା।

୪। ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୨୬। ଚତୁତ୍ଥେ ଉଦ୍ଧତାତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକତିକା ୱିପ୍ଫନ୍ଦମାନଚିତ୍ତା। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ହି ଏକାରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ୱିପ୍ଫନ୍ଦତି ଧଜଯଟ୍ଠିଯଂ ୱାତେନ ପହତଧଜୋ ୱିଯ। ଉନ୍ନଳାତି ଉଗ୍ଗତନଳା, ଉଟ୍ଠିତତୁଚ୍ଛମାନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଚପଲାତି ପତ୍ତଚୀୱରମଣ୍ଡନାଦିଚାପଲ୍ଲେନ ଯୁତ୍ତା। ମୁଖରାତି ମୁଖଖରା, ଖରୱଚନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିକିଣ୍ଣୱାଚାତି ଅସଂଯତୱଚନା ଦିୱସମ୍ପି ନିରତ୍ଥକୱଚନପ୍ପଲାପିନୋ। ମୁଟ୍ଠସ୍ସତୀତି ନଟ୍ଠସ୍ସତିନୋ। ଅସମ୍ପଜାନାତି ପଞ୍ଞାରହିତା। ଅସମାହିତାତି ଉପଚାରପ୍ପନାସମାଧିୱିରହିତା। ଭନ୍ତଚିତ୍ତାତି ଉବ୍ଭନ୍ତଚିତ୍ତା ସମାଧିୱିରହେନ ଲଦ୍ଧୋକାସେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ । ପାକତିନ୍ଦ୍ରିଯାତି ଅସଂୱୁତିନ୍ଦ୍ରିଯା। ଇଦ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଆପୋକସିଣଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ପାସାଦପତିଟ୍ଠିତଂ ପଥୱିଭାଗଂ ‘‘ଉଦକ’’ନ୍ତି ଅଧିଟ୍ଠାଯ, ଉଦକପିଟ୍ଠେ ଠିତପାସାଦଂ ୱେହାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଅଙ୍ଗୁଟ୍ଠକେନ ପହରି। ଗମ୍ଭୀରନେମୋତି ଗମ୍ଭୀରଆୱାଟୋ, ଗମ୍ଭୀରଭୂମିଭାଗଂ ଅନୁପୱିଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ । ସୁନିଖାତୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ନିଖାତୋ, କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ସୁଟ୍ଠୁ ଠପିତୋ। ଇଧ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକିଦ୍ଧି କଥିତା।

୫। ଉଣ୍ଣାଭବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୨୭। ପଞ୍ଚମେ ଛନ୍ଦପ୍ପହାନତ୍ଥନ୍ତି ତଣ୍ହାଛନ୍ଦସ୍ସ ପହାନତ୍ଥଂ। ଇଧାପି ୱିୱଟ୍ଟପାଦକିଦ୍ଧି କଥିତା।

୯। ଇଦ୍ଧାଦିଦେସନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୩୧। ନୱମେ ଯୋ ସୋ ଭିକ୍ଖୱେ ମଗ୍ଗୋତି ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ।

୧୦। ୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୩୨। ଦସମେ କୋସଜ୍ଜସହଗତୋତି ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଛନ୍ଦଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ନିସୀଦତି। ଅଥସ୍ସ ଚିତ୍ତେ ଲୀନାକାରୋ ଓକ୍କମତି, ସୋ ‘‘ଲୀନାକାରୋ ମେ ଓକ୍କନ୍ତୋ’’ତି ଞତ୍ୱା ଅପାଯଭଯେନ ଚିତ୍ତଂ ତଜ୍ଜେତ୍ୱା ପୁନ ଛନ୍ଦଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋତି। ଅଥସ୍ସ ପୁନ ଲୀନାକାରୋ ଓକ୍କମତି। ସୋ ପୁନ ଅପାଯଭଯେନ ଚିତ୍ତଂ ତଜ୍ଜେତ୍ୱା ଛନ୍ଦଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋତୀତି ଏୱମସ୍ସ କୋସଜ୍ଜେନ ୱୋକିଣ୍ଣତ୍ତା ଛନ୍ଦୋ କୋସଜ୍ଜସହଗତୋ ନାମ ହୋତି। କୋସଜ୍ଜସମ୍ପଯୁତ୍ତୋତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ।

ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତୋତି ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଛନ୍ଦଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ନିସୀଦତି। ଅଥସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ପତତି। ସୋ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମସଙ୍ଘଗୁଣେ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ହାସେତ୍ୱା ତୋସେତ୍ୱା କମ୍ମନିଯଂ କତ୍ୱା ପୁନ ଛନ୍ଦଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋତି। ଅଥସ୍ସ ପୁନ ଚିତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ପତତି। ସୋ ପୁନ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମସଙ୍ଘଗୁଣେ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ହାସେତ୍ୱା ତୋସେତ୍ୱା କମ୍ମନିଯଂ କତ୍ୱା ଛନ୍ଦଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋତୀତି ଏୱମସ୍ସ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ୱୋକିଣ୍ଣତ୍ତା ଛନ୍ଦୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତୋ ନାମ ହୋତି।

ଥିନମିଦ୍ଧସହଗତୋତି ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଛନ୍ଦଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ନିସୀଦତି। ଅଥସ୍ସ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସୋ ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନଂ ମେ ଥିନମିଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ଞତ୍ୱା ଉଦକେନ ମୁଖଂ ପୁଞ୍ଛିତ୍ୱା, କଣ୍ଣେ ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ପଗୁଣଂ ଧମ୍ମଂ ସଜ୍ଝାଯିତ୍ୱା ଦିୱା ଗହିତଂ ୱା ଆଲୋକସଞ୍ଞଂ ମନସିକରିତ୍ୱା ଥିନମିଦ୍ଧଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ପୁନ ଛନ୍ଦଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋତି। ଅଥସ୍ସ ପୁନ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସୋ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପୁନ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ଛନ୍ଦଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋତୀତି ଏୱମସ୍ସ ଥିନମିଦ୍ଧେନ ୱୋକିଣ୍ଣତ୍ତା ଛନ୍ଦୋ ଥିନମିଦ୍ଧସହଗତୋ ନାମ ହୋତି।

ଅନୁୱିକ୍ଖିତ୍ତୋତି ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଛନ୍ଦଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ନିସୀଦତି। ଅଥସ୍ସ କାମଗୁଣାରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ୱିକ୍ଖିପତି। ସୋ ''ବହିଦ୍ଧା ୱିକ୍ଖିତ୍ତଂ ମେ ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି ଞତ୍ୱା ଅନମତଗ୍ଗ (ସଂ। ନି। ୨।୧୨୪-୧୨୫) ଦେୱଦୂତ- (ମ। ନି। ୩।୨୬୧) ଚେଲୋପମ (ସଂ। ନି। ୫।୧୧୦୪) ଅନାଗତଭଯସୁତ୍ତାଦୀନି (ଅ। ନି। ୫।୭୭) ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ସୁତ୍ତଦଣ୍ଡେନ ଚିତ୍ତଂ ତଜ୍ଜେତ୍ୱା କମ୍ମନିଯଂ କତ୍ୱା ପୁନ ଛନ୍ଦଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋତି। ଅଥସ୍ସ ପୁନ ଚିତ୍ତଂ ୱିକ୍ଖିପତି। ସୋ ପୁନ ସୁତ୍ତଦଣ୍ଡେନ ଚିତ୍ତଂ କମ୍ମନିଯଂ କତ୍ୱା ଛନ୍ଦଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋତୀତି ଏୱମସ୍ସ କାମୱିତକ୍କୱୋକିଣ୍ଣତ୍ତା ଛନ୍ଦୋ ବହିଦ୍ଧା ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣେ ଆରବ୍ଭ ଅନୁୱିକ୍ଖିତ୍ତୋ ଅନୁୱିସଟୋ ହୋତି।

ଯଥା ପୁରେ ତଥା ପଚ୍ଛାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନୱସେନପି ଦେସନାୱସେନପି ପୁରିମପଚ୍ଛିମତା ୱେଦିତବ୍ବା। କଥଂ? କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ତାୱ କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅଭିନିୱେସୋ ପୁରେ ନାମ, ଅରହତ୍ତଂ ପଚ୍ଛା ନାମ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅତିଲୀନାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଓକ୍କମନଂ ପଟିସେଧେତ୍ୱା, ଦୁଟ୍ଠଗୋଣେ ଯୋଜେତ୍ୱା ସାରେନ୍ତୋ ୱିଯ ଚତୁରସ୍ସଘଟିକଂ ଓତାରେନ୍ତୋ ୱିଯ ଚତୁନ୍ନଂ ଠାନାନଂ ଏକଟ୍ଠାନେପି ଅସଜ୍ଜନ୍ତୋ ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ଅଯମ୍ପି ଯଥା ପୁରେ ତଥା ପଚ୍ଛା ୱିହରତି ନାମ। ଅଯଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନୱସେନ ପୁରିମପଚ୍ଛିମତା। ଦେସନାୱସେନ ପନ କେସା ପୁରେ ନାମ, ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ ପଚ୍ଛା ନାମ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ କେସେସୁ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦିୱସେନ କେସାଦଯୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ଅସଜ୍ଜନ୍ତୋ ଯାୱ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗା ଭାୱନଂ ପାପେତି, ଅଯମ୍ପି ଯଥା ପୁରେ ତଥା ପଚ୍ଛା ୱିହରତି ନାମ। ଏୱଂ ଦେସନାୱସେନ ପୁରିମପଚ୍ଛିମତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥା ପଚ୍ଛା ତଥା ପୁରେତି ଇଦଂ ପୁରିମସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ।

ଯଥା ଅଧୋ ତଥା ଉଦ୍ଧନ୍ତି ଇଦଂ ସରୀରୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନେୱାହ ''ଉଦ୍ଧଂ ପାଦତଲା ଅଧୋ କେସମତ୍ଥକା''ତି। ତତ୍ଥ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ପାଦତଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ କେସମତ୍ଥକା ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରୱସେନ ୱା ପାଦଙ୍ଗୁଲିଅଗ୍ଗପବ୍ବଟ୍ଠିତୋ ଯାୱ ସୀସକଟାହଂ, ସୀସକଟାହତୋ ଯାୱ ପାଦଙ୍ଗୁଲୀନଂ ଅଗ୍ଗପବ୍ବଟ୍ଠୀନି , ତାୱ ଅଟ୍ଠିୱସେନ ୱା ଭାୱନଂ ପାପେତି ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ଏକଟ୍ଠାନେପି ଅସଜ୍ଜନ୍ତୋ। ଅଯଂ ଯଥା ଉଦ୍ଧଂ ତଥା ଅଧୋ, ଯଥା ଅଧୋ ତଥା ଉଦ୍ଧଂ ୱିହରତି ନାମ।

ଯେହି ଆକାରେହୀତି ଯେହି କୋଟ୍ଠାସେହି। ଯେହି ଲିଙ୍ଗେହୀତି ଯେହି ସଣ୍ଠାନେହି। ଯେହି ନିମିତ୍ତେହୀତି ଯେହି ଉପଟ୍ଠାନେହି। ଆଲୋକସଞ୍ଞା ସୁଗ୍ଗହିତା ହୋତୀତି ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅଙ୍ଗଣେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଆଲୋକସଞ୍ଞଂ ମନସି କରୋତି, କାଲେନ ନିମୀଲେତି, କାଲେନ ଉମ୍ମୀଲେତି। ଅଥସ୍ସ ଯଦା ନିମୀଲେନ୍ତସ୍ସାପି ଉମ୍ମୀଲେତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ୱିଯ ଏକସଦିସମେୱ ଉପଟ୍ଠାତି, ତଦା ଆଲୋକସଞ୍ଞା ଜାତା ନାମ ହୋତି। ''ଦିୱାସଞ୍ଞା''ତିପି ତସ୍ସେୱ ନାମଂ। ସା ଚ ପନ ରତ୍ତିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ସୁଗ୍ଗହିତା ନାମ ହୋତି। ସ୍ୱାଧିଟ୍ଠିତାତିପି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ସୁଟ୍ଠୁ ଅଧିଟ୍ଠିତା ସୁଟ୍ଠୁ ଠପିତା ସ୍ୱାଧିଟ୍ଠିତା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ଅତ୍ଥତୋ ସୁଗ୍ଗହିତାଯେୱ। ଯୋ ୱା ଆଲୋକେନ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ଛନ୍ଦଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋତି, ତସ୍ସ ଦିୱାପି ଆଲୋକସଞ୍ଞା ସୁଗ୍ଗହିତା ସ୍ୱାଧିଟ୍ଠିତା ନାମ। ରତ୍ତି ୱା ହୋତୁ ଦିୱା ୱା ଯେନ ଆଲୋକେନ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋତି, ତସ୍ମିଂ ଥିନମିଦ୍ଧୱିନୋଦନେ ଆଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନା ସଞ୍ଞା ସୁଗ୍ଗହିତାଯେୱ ନାମ। ୱୀରିଯାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଛନ୍ନଂ ଅଭିଞ୍ଞାନଂ ପାଦକିଦ୍ଧି କଥିତା।

ପାସାଦକମ୍ପନୱଗ୍ଗୋ ଦୁତିଯୋ।

୩। ଅଯୋଗୁଳୱଗ୍ଗୋ

୨। ଅଯୋଗୁଳସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୩୪। ତତିଯୱଗ୍ଗସ୍ସ ଦୁତିଯେ ଇମିନା ଚାତୁମହାଭୂତିକେନାତି ଇମିନା ଚତୁମହାଭୂତମଯେନ ଏୱଂ ଭାରିକେନ ଗରୁକେନ ସମାନେନାପି। ଓମାତୀତି ପହୋତି ସକ୍କୋତି, ଇଦଂ ତେପିଟକେ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ଅସମ୍ଭିନ୍ନପଦଂ। କାଯମ୍ପିଚିତ୍ତେ ସମୋଦହତୀତି କାଯଂ ଗହେତ୍ୱା ଚିତ୍ତେ ଆରୋପେତି, ଚିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କରୋତି, ଚିତ୍ତଗତିଯା ପେସେତି। ଚିତ୍ତଂ ନାମ ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତଂ, ଚିତ୍ତଗତିଗମନଂ ଲହୁକଂ ହୋତି। ଚିତ୍ତମ୍ପି କାଯେ ସମୋଦହତୀତି ଚିତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା କାଯେ ଆରୋପେତି, କାଯସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କରୋତି, କାଯଗତିଯା ପେସେତି, କାଯୋ ନାମ କରଜକାଯୋ, କାଯଗତିଗମନଂ ଦନ୍ଧଂ ହୋତି। ସୁଖସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଲହୁସଞ୍ଞଞ୍ଚାତି ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତସହଜାତସଞ୍ଞା। ସା ହି ସନ୍ତସୁଖସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ସୁଖସଞ୍ଞା ନାମ ହୋତି, କିଲେସଦନ୍ଧାଯିତତ୍ତସ୍ସ ଚ ଅଭାୱା ଲହୁସଞ୍ଞା ନାମ।

ଅଯୋଗୁଳୋ ଦିୱସଂ ସନ୍ତତ୍ତୋ ଲହୁତରୋ ଚେୱ ହୋତୀତି ସୋ ହି ଦ୍ୱୀହି ତୀହି ଜନେହି ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା କମ୍ମାରୁଦ୍ଧନେ ପକ୍ଖିତ୍ତୋପି ଦିୱସଂ ପଚ୍ଚମାନୋ

ୱିୱରାନୁପୱିଟ୍ଠେନ ତେଜେନ ଚେୱ ୱାୟେନ ଚ ୱାୟୋସହଗତୋ ଚ ଉସ୍ମାସହଗତୋ ଚ ତେଜୋସହଗତୋ ଚ ହୁତ୍ୱା ଏୱଂ ଲହୁକୋ ହୋତି, ଯଥା ନଂ କମ୍ମାରୋ ମହାସଣ୍ଡାସେନ ଗହେତ୍ୱା ଏକତୋ ପରିୱତ୍ତେତି ଉକ୍ଖିପତି ବହି ନୀହରତି। ଏୱଂ ପନ ମୁଦୁ ଚ ହୋତି କମ୍ମନିୟୋ ଚ। ଯଥା ନଂ ସୋ ଖଣ୍ଡଂ ଖଣ୍ଡଂ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦତି, କୂଟେନ ହନନ୍ତୋ ଦୀଘଚତୁରସ୍ସାଦିଭେଦଂ କରୋତି। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ୱିକୁବ୍ବନିଦ୍ଧି କଥିତା।

୩-୧୦। ଭିକ୍ଖୁସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୮୩୫-୮୪୨। ତତିୟେ ୱିୱଟ୍ଟପାଦକିଦ୍ଧି କଥିତା, ତଥା ଚତୁତ୍ଥେ। ଅପିଚ ଦ୍ୱେ ଫଲାନି ଆଦିଂ କତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ମିସ୍ସକିଦ୍ଧିପାଦା କଥିତା, ସତ୍ତସୁ ଫଲେସୁ ପୁବ୍ବଭାଗା। ସତ୍ତମାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ହେଟ୍ଠା କଥିତନୟାନେୱ।

୧୧-୧୨। ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୮୪୩-୮୪୪। ଏକାଦସମଦ୍ୱାଦସମେସୁ ଛ ଅଭିଞ୍ଞା କଥିତା। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଇଦ୍ଧିପାଦସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୮। ଅନୁରୁଦ୍ଧସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ରହୋଗତୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ପଠମରହୋଗତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୮୯୯-୯୦୦। ଅନୁରୁଦ୍ଧସଂଯୁତ୍ତସ୍ସ ପଠମେ ଆରଦ୍ଧାତି ପରିପୁଣ୍ଣା। ସଙ୍ଖେପତୋ ପନେତ୍ଥ ଛତ୍ତିଂସାୟ ଠାନେସୁ ଅରହତ୍ତଂ ପାପେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନା କଥିତା, ଦୁତିଯେ ଦ୍ୱାଦସସୁ ଠାନେସୁ ଅରହତ୍ତଂ ପାପେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନା କଥିତା।

୩। ସୁତନୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୦୧। ତତିଯେ ମହାଭିଞ୍ଞତନ୍ତି ଛଅଭିଞ୍ଞାଭାୱଂ। ହୀନଂ ଧମ୍ମନ୍ତିଆଦୀସୁ ଇମାୟ ପାଳିଯା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ –

‘‘କତମେ ଧମ୍ମା ହୀନା? ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା, ଇମେ ଧମ୍ମା ହୀନା। କତମେ ଧମ୍ମା ମଜ୍ଝିମା? ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ କୁସଲଂ, ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ ୱିପାକୋ, ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ କିରିଯାବ୍ୟାକତଂ ସବ୍ବଞ୍ଚ ରୂପଂ, ଇମେ ଧମ୍ମା ମଜ୍ଝିମା। କତମେ ଧମ୍ମା ପଣୀତା? ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗା ଅପରିଯାପନ୍ନା, ଚତ୍ତାରି ଚ ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ, ଇମେ ଧମ୍ମା ପଣୀତା’’ତି (ଧ। ସ। ୧୪୨୩-୧୪୨୫)।

୪-୭। ପଠମକଣ୍ଡକୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୯୦୨-୯୦୫। ଚତୁତ୍ଥେ କଣ୍ଡକୀୱନେତି ମହାକରମନ୍ଦୱନେ। ଛଟ୍ଠେ ସହସ୍ସଂ ଲୋକନ୍ତି ଇମିନା ଥେରସ୍ସ ସତତ ୱିହାରୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଥେରୋ ହି ପାତୋୱ ମୁଖଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ଅତୀତାନାଗତେ କପ୍ପସହସ୍ସଂ ଅନୁସ୍ସରତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ପନ ଦସଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସଂ ଏକାୱଜ୍ଜନସ୍ସ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି। ସତ୍ତମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୮। ସଲଳାଗାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୦୬। ଅଟ୍ଠମେ ସଲଳାଗାରେତି ସଲଳରୁକ୍ଖମଯାୟ ପଣ୍ଣସାଲାୟ, ସଲଳରୁକ୍ଖସ୍ସ ୱା ଦ୍ୱାରେ ଠିତତ୍ତା ଏୱଂନାମକେ ଅଗାରେ। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ୱିପସ୍ସନାୟ ସଦ୍ଧିଂ ୱିପସ୍ସକପୁଗ୍ଗଲୋ କଥିତୋ।

୯। ଅମ୍ବପାଲିୱନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୦୭। ନୱମେ ଆସଭିଂ ୱାଚନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଅରହତ୍ତଭାୱଦୀପକଂ ଉତ୍ତମୱାଚଂ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ରହୋଗତୱଗ୍ଗୋ ପଠମୋ।

୨। ଦୁତିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୯୦୯-୯୨୨। ଦୁତିଯୱଗ୍ଗେ ଠାନଞ୍ଚ ଠାନତୋତିଆଦୀହି ଥେରୋ ଦସବଲଞ୍ଞାଣଂ ପଟିଜାନାତି। କିମ୍ପନେତଂ ସାୱକାନଂ ହୋତୀତି? ଏକଦେସେନ ହୋତି, ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନଂ ପନେତଂ ନିପ୍ପଦେସଂ ସବ୍ବାକାରପରିପୂରନ୍ତି।

ଅନୁରୁଦ୍ଧସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୯। ଝାନସଂଯୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୯୨୩। ଝାନସଂଯୁତ୍ତଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଵ।

ଝାନସଂଯୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଆନାପାନସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ଏକଧମ୍ମୱଗ୍ଗୋ

୧। ଏକଧମ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୭୭। ଆନାପାନସଂଯୁତ୍ତସ୍ସ ପଠମେ ଏକଧମ୍ମୋତି ଏକୋ ଧମ୍ମୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ତଂ ସବ୍ବଂ ସବ୍ବାକାରେନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୧୫) ଆନାପାନସ୍ସତିକମ୍ମଟ୍ଠାନନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତମେୱ।

୬। ଅରିଟ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୮୨। ଛନ୍ଦେ ଭାୱେଥ ନୋତି ଭାୱେଥ ନୁ। କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧା ଚ ଧମ୍ମେସୂତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରେସୁ ଦ୍ୱାଦସସୁ ଆଯତନଧମ୍ମେସୁ । ପଟିଘସଞ୍ଞା ସୁପ୍ପଟିୱିନୀତାତି ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତସଞ୍ଞା ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିୱିନୀତା, ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ଅତ୍ତନୋ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗଂ କଥେତି। ଇଦାନି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସୋ ସତୋୱ ଅସ୍ସସିସ୍ସାମୀତିଆଦିମାହ।

୭। ମହାକପ୍ପିନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୮୩। ସତ୍ତମେ ଇଞ୍ଜିତତ୍ତଂ ୱା ଫନ୍ଦିତତ୍ତଂ ୱାତି ଉଭଯେନପି ଚଲନମେୱ କଥିତଂ।

୮। ପଦୀପୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୮୪। ଅଟ୍ଠମେ ନେୱ କାଯୋପି କିଲମତି ନ ଚକ୍ଖୂନୀତି ଅଞ୍ଞେସୁ ହି କମ୍ମଟ୍ଠାନେସୁ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ କାଯୋପି କିଲମତି, ଚକ୍ଖୂନିପି ୱିହଞ୍ଞନ୍ତି। ଧାତୁକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ମିଞ୍ହି କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ କାଯୋ କିଲମତି, ଯନ୍ତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୀଳନାକାରପ୍ପତ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି। କସିଣକମ୍ମଟ୍ଠାନେ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୂନି ଫନ୍ଦନ୍ତି କିଲମନ୍ତି, ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପତନାକାରପ୍ପତ୍ତାନି ୱିଯ ହୋନ୍ତି। ଇମସ୍ମିଂ ପନ କମ୍ମଟ୍ଠାନେ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ନେୱ କାଯୋ କିଲମତି, ନ ଅକ୍ଖୀନି ୱିହଞ୍ଞନ୍ତି। ତସ୍ମା ଏୱମାହ।

ସବ୍ବସୋରୂପସଞ୍ଞାନନ୍ତିଆଦି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, କିଂ ଆନାପାନେ କସିଣୁଗ୍ଘାଟନଂ ଲବ୍ଭତୀତି? ତିପିଟକଚୂଳାଭଯତ୍ଥେରୋ ପନାହ – ''ଯସ୍ମା ଆନାପାନନିମିତ୍ତଂ ତାରକରୂପମୁତ୍ତାୱଲିକାଦିସଦିସଂ ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ଞାଯତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ କସିଣୁଗ୍ଘାଟନଂ ଲବ୍ଭତୀ''ତି। ତିପିଟକଚୂଳନାଗତ୍ଥେରୋ ''ନ ଲବ୍ଭତେୱା''ତି ଆହ। ଅଲବ୍ଭନ୍ତେ ଅଯଂ ଅରିଯିଦ୍ଧିଆଦିକୋ ପଭେଦୋ କସ୍ମା ଗହିତୋତି? ଆନିସଂସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଅରିଯଂ ୱା ହି ଇଦ୍ଧିଂ ଚତ୍ତାରି ୱା ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନି ଚତସ୍ସୋ ୱା ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯୋ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ୱା ପତ୍ଥଯମାନେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଅଯଂ ଆନାପାନସ୍ସତିସମାଧି ସାଧୁକଂ ମନସିକାତବ୍ବୋ। ଯଥା ହି ନଗରେ ଲଦ୍ଧେ ଯଂ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ଉଟ୍ଠାନକଭଣ୍ଡଂ, ତଂ ଚତୂହି ଦ୍ୱାରେହି ନଗରମେୱ ପୱିସତୀତି, ଜନପଦୋ ଲଦ୍ଧୋ ଚ ହୋତି। ନଗରସ୍ସେୱ ହେସୋ ଆନିସଂସୋ। ଏୱଂ ଆନାପାନସ୍ସତିସମାଧିଭାୱନାଯ ଆନିସଂସୋ ଏସ ଅରିଯିଦ୍ଧିଆଦିକୋ ପଭେଦୋ, ସବ୍ବାକାରେନ ଭାୱିତେ ଆନାପାନସ୍ସତିସମାଧିସ୍ମିଂ ସବ୍ବମେତଂ ଯୋଗିନୋ ନିପ୍ଫଜ୍ଜତୀତି ଆନିସଂସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଖଞ୍ଚେତି ଏତ୍ଥ ସୋତି କସ୍ମା ନ ୱୁତ୍ତଂ? ଯସ୍ମା ଭିକ୍ଖୂତି ଇମସ୍ମିଂ ୱାରେ ନାଗତଂ।

୯। ୱେସାଲୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୮୫। ନୱମେ ୱେସାଲିଯନ୍ତି ଏୱଂନାମକେ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ପୱତ୍ତୱୋହାରେ ନଗରେ। ତଞ୍ହି ନଗରଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପାକାରପରିକ୍ଖେପୱଡ୍ଢନେନ ୱିସାଲୀଭୂତତ୍ତା ୱେସାଲୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦମ୍ପି ଚ ନଗରଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତେଯେୱ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ସବ୍ବାକାରୱେପୁଲ୍ଲତଂ ପତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଗୋଚରଗାମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ନିୱାସଟ୍ଠାନମାହ ମହାୱନେ କୂଟାଗାରସାଲାଯନ୍ତି। ତତ୍ଥ ମହାୱନଂ ନାମ ସଯଂଜାତଂ ଅରୋପିମଂ ସପରିଚ୍ଛେଦଂ ମହନ୍ତଂ ୱନଂ। କପିଲୱତ୍ଥୁସାମନ୍ତା ପନ ମହାୱନଂ ହିମୱନ୍ତେନ ସହ ଏକାବଦ୍ଧଂ ଅପରିଚ୍ଛେଦଂ ହୁତ୍ୱା ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ଆହଚ୍ଚ ଠିତଂ। ଇଦଂ ତାଦିସଂ ନ ହୋତି, ସପରିଚ୍ଛେଦଂ ମହନ୍ତଂ ୱନନ୍ତି ମହାୱନଂ। କୂଟାଗାରସାଲା ପନ ମହାୱନଂ ନିସ୍ସାଯ କତେ ଆରାମେ କୂଟାଗାରଂ ଅନ୍ତୋକତ୍ୱା ହଂସୱଟ୍ଟକଚ୍ଛନ୍ନେନ କତା

ସଙ୍ଖାକାରସମ୍ପନ୍ନା ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗଵତୋ ଗନ୍ଧକୁଟୀତି ଵେଦିତବ୍ବା।

ଅନେକପରିଯାଯେନ ଅସୁଭକଥଂ କଥେତୀତି ଅନେକେହି କାରଣେହି ଅସୁଭାକାରସନ୍ଦସ୍ସନପ୍ପଵତ୍ତଂ କାଯଵିଚ୍ଛନ୍ଦନୀଯକଥଂ କଥେତି। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ଅତ୍ଥି ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ କେସା ଲୋମା ନଖା ଦନ୍ତା…ପେ… ମୁତ୍ତନ୍ତି। କିଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଭିକ୍ଖଵେ, ଇମସ୍ମିଂ ବ୍ୟାମମତ୍ତେ କଳେଵରେ ସଙ୍ଖାକାରେନପି ଵିଚିନନ୍ତୋ ନ କୋଚି କିଞ୍ଚି ମୁତ୍ତଂ ଵା ମଣିଂ ଵା ଵେଳୁରିଯଂ ଵା ଅଗରୁଂ ଵା ଚନ୍ଦନଂ ଵା କୁଙ୍କୁମଂ ଵା କପ୍ପୂରଂ ଵା ଵାସଚୁଣ୍ଣାଦିଂ ଵା ଅଣୁମତ୍ତମ୍ପି ସୁଚିଭାଵଂ ପସ୍ସତି, ଅଥ ଖୋ ପରମଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ ଜେଗୁଚ୍ଛଅସ୍ସିରିକଦସ୍ସନଂ କେସଲୋମାଦିନାନପ୍ପକାରଂ ଅସୁଚିମେଵ ପସ୍ସତି, ତସ୍ମା ନ ଏତ୍ଥ ଛନ୍ଦୋ ଵା ରାଗୋ ଵା କରଣୀଯୋ। ଯେପି ଉତ୍ତମଙ୍ଗେ ସିରସି ଜାତା କେସା ନାମ, ତେପି ଅସୁଭା ଚେଵ ଅସୁଚିନୋ ଚ ପଟିକୂଲା ଚ। ସୋ ଚ ନେସଂ ଅସୁଭାସୁଚିପଟିକୂଲଭାଵୋ ଵଣ୍ଣତୋପି ସଣ୍ଠାନତୋପି ଗନ୍ଧତୋପି ଆସଯତୋପି ଓକାସତୋପୀତି ପଞ୍ଚହାକାରେହି ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଏଵଂ ଲୋମାଦୀନମ୍ପୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ଵିତ୍ଥାରୋ ପନ ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୧।୩୦୭) ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଇତି ଭଗଵା ଏକମେକସ୍ମିଂ କୋଟ୍ଠାସେ ପଞ୍ଚପଞ୍ଚପ୍ପଭେଦେନ ଅନେକପରିଯାଯେନ ଅସୁଭକଥଂ କଥେତି।

ଅସୁଭାଯ ଵଣ୍ଣଂ ଭାସତୀତି ଉଦ୍ଧୁମାତକାଦିଵସେନ ଅସୁଭମାତିକଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ଵା ପଦଭାଜନୀଯେନ ତଂ ଵିଭଜନ୍ତୋ ଵଣ୍ଣେନ୍ତୋ ଅସୁଭାଯ ଵଣ୍ଣଂ ଭାସତି। ଅସୁଭଭାଵନାଯ ଵଣ୍ଣଂ ଭାସତୀତି ଯା ଅଯଂ କେସାଦୀସୁ ଵା ଉଦ୍ଧୁମାତକାଦୀସୁ ଵା ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଵତ୍ଥୂସୁ ଅସୁଭାକାରଂ ଗହେତ୍ଵା ପଵତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭାଵନା ଵଡ୍ଢନା ଫାତିକମ୍ମଂ, ତସ୍ସା ଅସୁଭଭାଵନାଯ ଆନିସଂସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଵଣ୍ଣଂ ଭାସତି, ଗୁଣଂ ପରିକିତ୍ତେତି। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ''ଅସୁଭଭାଵନାଭିଯୁତ୍ତୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଭିକ୍ଖୁ କେସାଦୀସୁ ଵା ଵତ୍ଥୂସୁ ଉଦ୍ଧୁମାତକାଦୀସୁ ଵା ପଞ୍ଚଙ୍ଗଵିପ୍ପହୀନଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ତିଵିଧକଲ୍ୟାଣଂ ଦସଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନଂ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ପଟିଲଭତି। ସୋ ତଂ ପଠମଜ୍ଝାନସଙ୍ଖାତଂ ଚିତ୍ତମଞ୍ଜୂସଂ ନିସ୍ସାଯ ଵିପସ୍ସନଂ ଵଡ୍ଢେତ୍ଵା ଉତ୍ତମତ୍ଥଂ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତୀ''ତି।

ଇଚ୍ଛାମହଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅଡ୍ଢମାସଂ ପଟିସଲ୍ଲୀଯିତୁନ୍ତି ଅହଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଏକଂ ଅଡ୍ଢମାସଂ ପଟିସଲ୍ଲୀଯିତୁଂ ନିଲୀଯିତୁଂ ଏକକୋଵ ହୁତ୍ଵା ଵିହରିତୁଂ ଇଚ୍ଛାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନାମ୍ହି କୋଚି ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବୋ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଏକେନ ପିଣ୍ଡପାତନୀହାରକେନାତି ଯୋ ଅତ୍ତନା ପଯୁତ୍ତଵାଚଂ ଅକତ୍ଵା ମମତ୍ଥାଯ ସଦ୍ଧେସୁ କୁଲେସୁ ପଟିଯତ୍ତପିଣ୍ଡପାତଂ ନୀହରିତ୍ଵା ମଯ୍ହଂ ଉପନାମେତି, ତଂ ପିଣ୍ଡପାତନୀହାରକଂ ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଠପେତ୍ଵା ନାମ୍ହି ଅଞ୍ଞେନ କେନଚି ଭିକ୍ଖୁନା ଵା ଗହଟ୍ଠେନ ଵା ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବୋତି।

କସ୍ମା ପନ ଏଵମାହାତି? ଅତୀତେ କିର ପଞ୍ଚସତା ମିଗଲୁଦ୍ଦକା ମହତୀହି ଦଣ୍ଡଵାଗୁରାଦୀହି ଅରଞ୍ଞଂ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ଵା ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠା ଏକତୋଯେଵ ଯାଵଜୀଵଂ ମିଗପକ୍ଖିଘାତକମ୍ମେନ ଜୀଵିକଂ କପ୍ପେତ୍ଵା ନିରଯେ ଉପ୍ପନ୍ନା। ତେ ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚିତ୍ଵା ପୁବ୍ବେ କତେନ କେନଚିଦେଵ କୁସଲକମ୍ମେନ ମନୁସ୍ସେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନା କଲ୍ୟାଣୂପନିସ୍ସଯଵସେନ ସବ୍ବେପି ଭଗଵତୋ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜ୍ଜଞ୍ଚ ଉପସମ୍ପଦଞ୍ଚ ଲଭିଂସୁ। ତେସଂ ତତୋ ମୂଲାକୁସଲକମ୍ମତୋ ଅଵିପକ୍କଵିପାକା ଅପରାପରଚେତନା ତସ୍ମିଂ ଅଡ୍ଢମାସବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତୂପକ୍କମେନ ଚ ପରୂପକ୍କମେନ ଚ ଜୀଵିତୁପଚ୍ଛେଦାଯ ଓକାସମକାସି। ତଂ ଭଗଵା ଅଦ୍ଦସ। କମ୍ମଵିପାକୋ ଚ ନାମ ନ ସକ୍କା କେନଚି ପଟିବାହିତୁଂ। ତେସୁ ଚ ଭିକ୍ଖୂସୁ ପୁଥୁଜ୍ଜନାପି ଅତ୍ଥି, ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିଅନାଗାମିଖୀଣାସଵାପି। ତତ୍ଥ ଖୀଣାସଵା ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକା, ଇତରେ ଅରିଯସାଵକା ନିଯତଗତିକା ସୁଗତିପରାଯଣା, ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଗତି ଅନିଯତା।

ଅଥ ଭଗଵା ଚିନ୍ତେସି – ''ଇମେ ଅତ୍ତଭାଵେ ଛନ୍ଦରାଗେନ ମରଣଭଯଭୀତା ନ ସକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତି ଗତିଂ ଵିସୋଧେତୁଂ, ହନ୍ଦ ନେସଂ ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନାଯ ଅସୁଭକଥଂ କଥେମି। ତଂ ସୁତ୍ଵା ଅତ୍ତଭାଵେ ଵିଗତଚ୍ଛନ୍ଦରାଗତାଯ ଗତିଵିସୋଧନଂ କତ୍ଵା ସଗ୍ଗେ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସନ୍ତି, ଏଵଂ ତେସଂ ମମ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜ୍ଜା ସାତ୍ଥିକା ଭଵିସ୍ସତୀ''ତି। ତତୋ ତେସଂ ଅନୁଗ୍ଗହାଯ ଅସୁଭକଥଂ କଥେସି କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନ, ନୋ ମରଣଵଣ୍ଣସଂଵଣ୍ଣନାଧିପ୍ପାଯେନ। କଥେତ୍ଵା ଚ ପନସ୍ସ ଏତଦହୋସି – ''ସଚେ ଇମଂ ଅଡ୍ଢମାସଂ ମଂ ଭିକ୍ଖୂ ପସ୍ସିସ୍ସନ୍ତି, 'ଅଜ୍ଜ ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ମତୋ, ଅଜ୍ଜ ଦ୍ଵେ…ପେ… ଅଜ୍ଜ ଦସା'ତି ଆଗନ୍ତ୍ଵା ଆରୋଚେସ୍ସନ୍ତି, ଅଯଞ୍ଚ କମ୍ମଵିପାକୋ ନ ସକ୍କା ମଯା ଵା ଅଞ୍ଞେନ ଵା ପଟିବାହିତୁଂ, ସ୍ଵାହଂ ତଂ ସୁତ୍ଵାପି କିଂ କରିସ୍ସାମି, କିଂ ମେ ଅନତ୍ଥକେନ ଅନଯବ୍ୟସନେନ ସୁତେନ, ହନ୍ଦାହଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଦସ୍ସନଂ ଉପଗଚ୍ଛାମୀ''ତି। ତସ୍ମା ଏଵମାହ – ''ଇଚ୍ଛାମହଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅଡ୍ଢମାସଂ ପଟିସଲ୍ଲୀଯିତୁଂ, ନାମ୍ହି କୋଚି ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବୋ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଏକେନ ପିଣ୍ଡପାତନୀହାରକେନା''ତି।

ଅପରେ ପନାହୁ – ''ପରୂପଵାଦଵିଵଜ୍ଜନତ୍ଥଂ ଏଵଂ ଵତ୍ଵା ପଟିସଲ୍ଲୀନୋ''ତି। ପରେ କିର ଭଗଵନ୍ତଂ ଉପଵଦିସ୍ସନ୍ତି – ''ଅଯଂ 'ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ଅହଂ ସଦ୍ଧମ୍ମଵରଚକ୍କଵତ୍ତୀ'ତି ପଟିଜାନମାନୋ ଅତ୍ତନୋପି ସାଵକେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଘାତେନ୍ତେ ନିଵାରେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, କିଂ ଅଞ୍ଞଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତୀ''ତି? ତତ୍ର ପଣ୍ଡିତା ଵକ୍ଖନ୍ତି – ''ଭଗଵା ପଟିସଲ୍ଲାନମନୁଯୁତ୍ତୋ ନ ଇମଂ ପଵତ୍ତିଂ ଜାନାତି, କୋଚିସ୍ସ ଆରୋଚଯିତାପି ନତ୍ଥି , ସଚେ ଜାନେୟ୍ୟ ଅଦ୍ଧା ନିଵାରେୟ୍ୟା''ତି। ଇଦଂ ପନ ଇଚ୍ଛାମତ୍ତଂ, ପଠମମେଵେତ୍ଥ କାରଣଂ। ନାସ୍ସୁଧାତି ଏତ୍ଥ ଅସ୍ସୁଧାତି ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ଅଵଧାରଣତ୍ଥେ ଵା ନିପାତୋ, ନେଵ

କୋଚି ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନେକେହି ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦୀହି କାରଣେହି ୱୋକାରୋ ଅସ୍ସାତି ଅନେକାକାରୱୋକାରୋ। ଅନେକାକାରୱୋକିଣ୍ଣୋ ଅନେକାକାରେନ ସମ୍ମିସ୍ସୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କୋ ସୋ? ଅସୁଭଭାୱନାନୁଯୋଗୋ, ତଂ ଅନେକାକାରୱୋକାରଂ। ଅସୁଭଭାୱନାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତୀତି ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତି। ଅଟ୍ଟୀୟମାନାତି ତେନ କାଯେନ ଅଟ୍ଟା ଦୁକ୍ଖିତା ହୋନ୍ତି। ହରାଯମାନାତି ଲଜ୍ଜମାନା। ଜିଗୁଚ୍ଛମାନାତି ଜିଗୁଚ୍ଛଂ ଉପ୍ପାଦଯମାନା। ସତ୍ଥହାରକଂ ପରିଯେସନ୍ତୀତି ଜୀୱିତହରଣକସତ୍ଥଂ ପରିଯେସନ୍ତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ତେ ସତ୍ଥଂ ପରିଯେସିତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ୱା ଅତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେନ୍ତି, ମିଗଲଣ୍ଡିକମ୍ପି ପନ ସମଣକୁତ୍ତକଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା, ''ସାଧୁ ନୋ, ଆୱୁସୋ, ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେହୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଅରିଯା ନେୱ ପାଣାତିପାତଂ କରିଂସୁ, ନ ସମାଦପେସୁଂ, ନ ସମନୁଞ୍ଞା ଅହେସୁଂ। ପୁଥୁଜ୍ଜନା ପନ ସବ୍ବମକଂସୁ।

ପଟିସଲ୍ଲାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋତି ତେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୁସତାନଂ ଜୀୱିତକ୍ଖଯପ୍ପତ୍ତଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ତତୋ ଏକୀଭାୱତୋ ୱୁଟ୍ଠିତୋ ଜାନନ୍ତୋପି ଅଜାନନ୍ତୋ ୱିଯ କଥାସମୁଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଆନନ୍ଦଂ ଆମନ୍ତେସି। କିଂ ନୁ ଖୋ, ଆନନ୍ଦ, ତନୁଭୂତୋ ୱିଯ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋତି ଇତୋ, ଆନନ୍ଦ, ପୁବ୍ବେ ବହୂ ଭିକ୍ଖୂ ଏକତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଉଦ୍ଦେସଂ ପରିପୁଚ୍ଛଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ସଜ୍ଝାଯନ୍ତି, ଏକପଜ୍ଜୋତୋ ୱିଯ ଆରାମୋ ଦିସ୍ସତି। ଇଦାନି ପନ ଅଡ୍ଢମାସମତ୍ତସ୍ସ ଅଚ୍ଚଯେନ ତନୁଭୂତୋ ୱିଯ ତନୁକୋ ମନ୍ଦୋ ଅପ୍ପକୋ ୱିରଳୋ ୱିଯ ଜାତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ। କିଂ ନୁ ଖୋ କାରଣଂ? କିଂ ଦିସାସୁ ପକ୍କନ୍ତା ଭିକ୍ଖୂତି?

ଅଥାଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ କମ୍ମୱିପାକେନ ତେସଂ ଜୀୱିତକ୍ଖଯପ୍ପତ୍ତିଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ଅସୁଭକମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗପଚ୍ଚଯା ପନ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ତଥା ହି ପନ, ଭନ୍ତେ ଭଗୱାତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଞ୍ଞଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଯାଚନ୍ତୋ, ସାଧୁ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱାତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସାଧୁ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ ଆଚିକ୍ଖତୁ, ଯେନ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠହେଯ୍ଯ। ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ଓରୋହଣତିତ୍ଥାନି ୱିଯ ଅଞ୍ଞାନିପି ଦସାନୁସ୍ସତି, ଦସକସିଣ, ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନ, ବ୍ରହ୍ମୱିହାର, ଆନାପାନସ୍ସତିପଭେଦାନି ବହୂନି ନିବ୍ବାନୋରୋହଣକମ୍ମଟ୍ଠାନାନି ସନ୍ତି, ତେସୁ ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୂ ସମସ୍ସାସେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଆଚିକ୍ଖତୂତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅଥ ଭଗୱା ତଥା କାତୁକାମୋ ଥେରଂ ଉଯ୍ୟୋଜେନ୍ତୋ ତେନହାନନ୍ଦାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ୱେସାଲିଂ ଉପନିସ୍ସାଯାତି ୱେସାଲିଯଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ସମନ୍ତା ଗାୱୁତେପି ଅଡ୍ଢଯୋଜନେପି ଯାୱତିକା ୱିହରନ୍ତି, ତେ ସବ୍ବେ ସନ୍ନିପାତେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବେ ଉପଟ୍ଠାନସାଲାଯଂ ସନ୍ନିପାତେତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନା ଗନ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ସଯଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଦହରଭିକ୍ଖୂ ପହିଣିତ୍ୱା ମୁହୁତ୍ତେନେୱ ଅନୱସେସେ ଭିକ୍ଖୂ ଉପଟ୍ଠାନସାଲାଯଂ ସମୂହଂ କତ୍ୱା। ଯସ୍ସଦାନି, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା କାଲଂ ମଞ୍ଞତୀତି ଏତ୍ଥ ଅଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ସନ୍ନିପତିତୋ, ଏସ କାଲୋ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମକଥଂ କାତୁଂ, ଅନୁସାସନିଂ ଦାତୁଂ, ଇଦାନି ଯସ୍ସ ତୁମ୍ହେ କାଲଂ ଜାନାଥ, ତଂ କାତବ୍ବନ୍ତି।

ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସି, ଅଯମ୍ପି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେତି। ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ଚ ପନ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଯା ପୁବ୍ବେ ଆଚିକ୍ଖିତଅସୁଭକମ୍ମଟ୍ଠାନତୋ ଅଞ୍ଞଂ ପରିଯାଯଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ଆନାପାନସ୍ସତିସମାଧୀତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଆନାପାନସ୍ସତିସମାଧୀତି ଆନାପାନପରିଗ୍ଗାହିକାଯ ସତିଯା ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସମାଧି, ଆନାପାନସ୍ସତିଯଂ ୱା ସମାଧି, ଆନାପାନସ୍ସତିସମାଧି। ଭାୱିତୋତି ଉପ୍ପାଦିତୋ ୱଡ୍ଢିତୋ ୱା। ବହୁଲୀକତୋତି ପୁନପ୍ପୁନଂ କତୋ। ସନ୍ତୋ ଚେୱ ପଣୀତୋ ଚାତି ସନ୍ତୋ ଚେୱ ପଣୀତୋ ଚେୱ। ଉଭଯତ୍ଥ ଏୱସଦ୍ଦେନ ନିଯମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଅଯଞ୍ହି ଯଥା ଅସୁଭକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କେୱଲଂ ପଟିୱେଧୱସେନ ସନ୍ତଞ୍ଚ ପଣୀତଞ୍ଚ, ଓଳାରିକାରମ୍ମଣତ୍ତା ପନ ପଟିକୂଲାରମ୍ମଣତ୍ତା ଚ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ନେୱ ସନ୍ତଂ ନ ପଣୀତଂ, ନ ଏୱଂ କେନଚି ପରିଯାଯେନ ଅସନ୍ତୋ ୱା ଅପ୍ପଣୀତୋ ୱା, ଅପିଚ ଖୋ ଆରମ୍ମଣସନ୍ତତାଯପି ସନ୍ତୋ ୱୂପସନ୍ତୋ ନିବ୍ବୁତୋ, ପଟିୱେଧସଙ୍ଖାତାଯ ଅଙ୍ଗସନ୍ତତାଯପି, ଆରମ୍ମଣପଣୀତତାଯ ପଣୀତୋ ଅତିତ୍ତିକରୋ, ଅଙ୍ଗପଣୀତତାଯପୀତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସନ୍ତୋ ଚେୱ ପଣୀତୋ ଚା''ତି।

ଅସେଚନକୋ ଚ ସୁଖୋ ଚ ୱିହାରୋତି ଏତ୍ଥ ପନ ନାସ୍ସ ସେଚନନ୍ତି ଅସେଚନକୋ, ଅନାସିତ୍ତକୋ ଅବ୍ବୋକିଣ୍ଣୋ ପାଟିଯେକ୍କୋ ଆୱେଣିକୋ, ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ପରିକମ୍ମେନ ୱା ଉପଚାରେନ ୱା ସନ୍ତତା, ଆଦିସମନ୍ନାହାରତୋ ପଭୁତି ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନେୱ ସନ୍ତୋ ଚ ପଣୀତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚି ''ଅସେଚନକୋ''ତି ଅନାସିତ୍ତକୋ ଓଜୱନ୍ତୋ, ସଭାୱେନେୱ ମଧୁରୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଏୱମଯଂ ଅସେଚନକୋ ଚ ଅପ୍ପିତପ୍ପିତକ୍ଖଣେ କାଯିକଚେତସିକସୁଖପ୍ପଟିଲାଭାଯ ସଂୱତ୍ତନତୋ ସୁଖୋ ଚ ୱିହାରୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନେତି ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତେ। ପାପକେତି ଲାମକେ। ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେତି ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତେ ଧମ୍ମେ। ଠାନସୋ ଅନ୍ତରଧାପେତୀତି ଖଣେନେୱ ଅନ୍ତରଧାପେତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତି। ୱୂପସମେତୀତି ସୁଟ୍ଠୁ ଉପସମେତି, ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯତ୍ତା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଅରିଯମଗ୍ଗୱୁଡ୍ଢିପ୍ପତ୍ତୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭେତୀତି

ဖုတ္တံ ဟောတိ। ଗିମ୍ହାନଂ ପଚ୍ଛିମେ ମାସେତି ଆସାଳ୍ହମାସେ। ଉହତଂ ରଜୋଜଲ୍ଲନ୍ତି ଅଟ୍ଠ ମାସେ ୱାତାତପସୁକ୍ଖାଯ ଗୋମହିଂସାଦିପାଦପ୍ପହାରସମ୍ଭିନ୍ନାଯ ପଥୱିଯା ଉଦ୍ଧଂ ହତଂ ଉହତଂ ଆକାସେ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ରଜଞ୍ଚ ରେଣୁଞ୍ଚ। ମହା ଅକାଲମେଘୋତି ସକଂ ନଭଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠିତୋ ଆସାଳ୍ହଜୁଣ୍ହପକ୍ଖେ ସକଲଂ ଅଡ୍ଢମାସଂ ୱସ୍ସନକମେଘୋ। ସୋ ହି ଅସମ୍ପତ୍ତେ ୱସ୍ସକାଲେ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅକାଲମେଘୋତି ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଠାନସୋ ଅନ୍ତରାଧାପେତି ୱୂପସମେତୀତି ଖଣେନେୱ ଅଦସ୍ସନଂ ନେତି ପଥୱିଯଂ ସନ୍ନିସୀଦାପେତି। ଏୱମେୱ ଖୋତି ଓପମ୍ମନିଦସ୍ସନମେତଂ। ତତୋ ପରଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

୧୦। କିମିଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୮୬। ଦସମେ କିମିଲାଯନ୍ତି ଏୱଂନାମକେ ନଗରେ। ଏତଦୱୋଚାତି ଥେରୋ କିର ଚିନ୍ତେସି – ''ଅଯଂ ଦେସନା ନ ଯଥାନୁସନ୍ଧିକା କତା, ଯଥାନୁସନ୍ଧିଂ ଗମେସ୍ସାମୀ''ତି ଦେସନାନୁସନ୍ଧିଂ ଘଟେନ୍ତୋ ଏତଂ ଅୱୋଚ। କାଯଞ୍ଞତରନ୍ତି ପଥୱୀଆଦୀସୁ କାଯେସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ୱଦାମି ୱାଯୋକାଯଂ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଚକ୍ଖାଯତନଂ…ପେ… କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋତି ପଞ୍ଚୱୀସତି ରୂପକୋଟ୍ଠାସା ରୂପକାଯୋ ନାମ, ତେସୁ ଆନାପାନଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନେ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା କାଯଞ୍ଞତରଂ ହୋତି, ତସ୍ମାପି ଏୱମାହ। ତସ୍ମାତିହାତି ଯସ୍ମା ଚତୂସୁ କାଯେସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ୱାଯୋକାଯଂ, ପଞ୍ଚୱୀସତି କୋଟ୍ଠାସେ ୱା ରୂପକାଯେ ଅଞ୍ଞତରଂ ଆନାପାନଂ ଅନୁପସ୍ସତି, ତସ୍ମା କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱେଦନାଞ୍ଞତରନ୍ତି ତୀସୁ ୱେଦନାସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ, ସୁଖୱେଦନଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ସାଧୁକଂ ମନସିକାରନ୍ତି ପୀତିପଟିସଂୱେଦିତାଦିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସୁନ୍ଦରଂ ମନସିକାରଂ। କିଂ ପନ ମନସିକାରୋ ସୁଖା ୱେଦନା ହୋତୀତି? ନ ହୋତି, ଦେସନାସୀସଂ ପନେତଂ। ଯଥେୱ ହି ''ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଭାୱନାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତା''ତି (ମ। ନି। ୩।୧୪୭) ଏତ୍ଥ ସଞ୍ଞାନାମେନ ପଞ୍ଞା ୱୁତ୍ତା, ଏୱମିଧାପି ମନସିକାରନାମେନ ଝାନୱେଦନା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତସ୍ମିଞ୍ହି ଚତୁକ୍କେ ପଠମପଦେ ପୀତିସୀସେନ ୱେଦନା ୱୁତ୍ତା, ଦୁତିଯପଦେ ସୁଖନ୍ତି ସରୂପେନେୱ ୱୁତ୍ତା। ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରପଦଦ୍ୱଯେ ''ସଞ୍ଞା ଚ ୱେଦନା ଚ ଚେତସିକା ଏତେ ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧା ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରା''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୭୪) ୱଚନତୋ ''ୱିତକ୍କୱିଚାରେ ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବେପି ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରେ ସଙ୍ଗହିତା''ତି ୱଚନତୋ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରନାମେନ ୱେଦନା ୱୁତ୍ତା। ତଂ ସବ୍ବଂ ମନସିକାରନାମେନ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଇଧ ''ସାଧୁକଂ ମନସିକାର''ନ୍ତି ଆହ।

ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଯସ୍ମା ଏସା ୱେଦନା ଆରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱେଦନାନୁପସ୍ସନା ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି। ନୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ମହାସତିପଟ୍ଠାନାଦୀସୁପି ହି ତଂ ତଂ ସୁଖାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ୱେଦନା ୱେଦଯତି, ତଂ ପନ ୱେଦନାପୱତ୍ତିଂ ଉପାଦାଯ ''ଅହଂ ୱେଦଯାମୀ''ତି ୱୋହାରମତ୍ତଂ ହୋତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ''ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦଯମାନୋ ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦଯାମୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପିଚ ''ପୀତିପ୍ପଟିସଂୱେଦୀ''ତିଆଦୀନଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାଯମେତସ୍ସ ପରିହାରୋ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ –

''ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ପୀତି ପଟିସଂୱିଦିତା ହୋତି – ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ଅସମ୍ମୋହତୋ ଚ। କଥଂ ଆରମ୍ମଣତୋ ପୀତି ପଟିସଂୱିଦିତା ହୋତି? ସପ୍ପୀତିକେ ଦ୍ୱେ ଝାନେ ସମାପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ସମାପତ୍ତିକ୍ଖଣେ ଝାନପଟିଲାଭେନ ଆରମ୍ମଣତୋ ପୀତି ପଟିସଂୱିଦିତା ହୋତି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ପଟିସଂୱିଦିତତ୍ତା। କଥଂ ଅସମ୍ମୋହତୋ ପୀତି ପଟିସଂୱିଦିତା ହୋତି? ସପ୍ପୀତିକେ ଦ୍ୱେ ଝାନେ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ଝାନସମ୍ପଯୁତ୍ତପୀତିଂ ଖଯତୋ ୱଯତୋ ସମ୍ମସତି, ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ଲକ୍ଖଣପ୍ପଟିୱେଧେନ ଅସମ୍ମୋହତୋ ପୀତି ପଟିସଂୱିଦିତା ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ (ପଟି। ମ। ୧।୧୭୨) '''ଦୀଘଂ ଅସ୍ସାସୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଗ୍ଗତଂ ଅୱିକ୍ଖେପଂ ପଜାନତୋ ସତି ଉପଟ୍ଠିତା ହୋତି, ତାଯ ସତିଯା ତେନ ଞାଣେନ ସା ପୀତି ପଟିସଂୱିଦିତା ହୋତୀ'ତି। ଏତେନେୱ ନଯେନ ଅୱସେସପଦାନିପି ଅତ୍ଥତୋ ୱେଦିତବ୍ବାନୀ''ତି।

ଇତି ଯଥେୱ ଝାନପଟିଲାଭେନ ଆରମ୍ମଣତୋ ପୀତିସୁଖଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରା ପଟିସଂୱିଦିତା ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ଇମିନାପି ଝାନସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ ୱେଦନାସଙ୍ଖାତମନସିକାରପଟିଲାଭେନ ଆରମ୍ମଣତୋ ୱେଦନା ପଟିସଂୱିଦିତା ହୋତି। ତସ୍ମା ସୁୱୁତ୍ତମେତଂ ''ୱେଦନାସୁ ୱେଦନାନୁପସ୍ସୀ ଭିକ୍ଖୁ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ୱିହରତୀ''ତି।

ନାହଂ, ଆନନ୍ଦ, ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିସ୍ସ ଅସମ୍ପଜାନସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ଅଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଯସ୍ମା ''ଚିତ୍ତପଟିସଂୱେଦୀ ଅସ୍ସସିସ୍ସାମୀ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ପୱତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ କିଞ୍ଚାପି ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସନିମିତ୍ତମାରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ତସ୍ସ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ସତିଞ୍ଚ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଞ୍ଚ ଉପଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ପୱତ୍ତନତୋ ଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସୀଯେୱ ନାମେସ ହୋତି। ନ ହି ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିସ୍ସ ଅସମ୍ପଜାନସ୍ସ ଆନାପାନସ୍ସତିସମାଧିଭାୱନା ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଆରମ୍ମଣତୋ ଚିତ୍ତପଟିସଂୱିଦିତୱସେନ ''ଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସୀ ଭିକ୍ଖୁ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ୱିହରତୀ''ତି।

ସୋ ଯଂ ତଂ ହୋତି ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସାନଂ ପହାନଂ, ତଂ ପଞ୍ଞାଯ ଦିସ୍ୱା ସାଧୁକଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତା ହୋତୀତି ଏତ୍ଥ ଅଭିଜ୍ଝା କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣମେୱ, ଦୋମନସ୍ସୱସେନ ବ୍ୟାପାଦନୀୱରଣଂ ଦସ୍ସିତଂ। ଇଦଞ୍ହି ଚତୁକ୍କଂ ୱିପସ୍ସନାୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନା ଚ ନୀୱରଣପବ୍ବାଦିୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧା ହୋତି, ତସ୍ସା ନୀୱରଣପବ୍ବଂ ଆଦି, ତସ୍ସାପି ଇଦଂ ନୀୱରଣଦ୍ୱଯଂ ଆଦି। ଇତି ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାଯ ଆଦିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସାନନ୍ତି ଆହ। ପହାନନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଜହତୀତି ଏୱଂ ପହାନକରଞ୍ଞାଣଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତଂ ପଞ୍ଞାଯ ଦିସ୍ୱାତି ତଂ ଅନିଚ୍ଚୱିରାଗନିରୋଧପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତଂ ପହାନଞ୍ଞାଣଂ ଅପରାଯ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ, ତମ୍ପି ଅପରାଯାତି ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନାପରମ୍ପରଂ ଦସ୍ସେତି । ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତା ହୋତୀତି ଯଞ୍ଚସ୍ସ ପଥପଟିପନ୍ନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି, ଯଞ୍ଚ ଏକତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତୀତି ଦ୍ୱିଧା ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି ନାମ। ତତ୍ଥ ସହଜାତାନମ୍ପିଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନା ହୋତି ଆରମ୍ମଣସ୍ସାପି ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନା। ଇଧ ଆରମ୍ମଣ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନା ଅଧିପ୍ପେତା। ତସ୍ମାତିହାନନ୍ଦାତି ଯସ୍ମା ''ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସୀ ଅସ୍ସସିସ୍ସାମୀ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ପୱତ୍ତୋ ନ କେୱଲଂ ନୀୱରଣାଦିଧମ୍ମେ, ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସସୀସେନ ପନ ୱୁତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନକରଞ୍ଞାଣମ୍ପି ପଞ୍ଞାଯ ଦିସ୍ୱା ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତା ହୋତି, ତସ୍ମା ଧମ୍ମେସୁ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ ଭିକ୍ଖୁ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ୱିହରତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱମେୱ ଖୋତି ଏତ୍ଥ ଚତୁମହାପଥୋ ୱିଯ ଛ ଆଯତନାନି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। ତସ୍ମିଂ ପଂସୁପୁଞ୍ଜୋ ୱିଯ ଛସୁ ଆଯତନେସୁ କିଲେସା। ଚତୂହି ଦିସାହି ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ସକଟରଥା ୱିଯ ଚତୂସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତା ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା। ଏକେନ ସକଟେନ ୱା ରଥେନ ୱା ପଂସୁପୁଞ୍ଜସ୍ସ ଉପହନନଂ ୱିଯ କାଯାନୁପସ୍ସନାଦୀହି ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପଘାତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ଏକଧମ୍ମୱଗ୍ଗୋ ପଠମୋ।

୨। ଦୁତିଯୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ଇଚ୍ଛାନଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୯୮୭-୯୮୮। ଦୁତିଯୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ଏୱଂ ବ୍ୟାକରେଯ୍ୟାଥାତି କସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ୱିହାରସମାପତ୍ତିଂ ଆଚିକ୍ଖତି? ଉପାରମ୍ଭମୋଚନତ୍ଥଂ। ସଚେ ହି ତେ ''ନ ଜାନାମା''ତି ୱଦେଯ୍ୟୁଂ, ଅଥ ନେସଂ ତିତ୍ଥିଯା ''ତୁମ୍ହେ 'ଅସୁକସମାପତ୍ତିଯା ନାମ ନୋ ସତ୍ଥା ତେମାସଂ ୱିହାସୀ'ତିପି ନ ଜାନାଥ, ଅଥ କସ୍ମା ନଂ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତା ୱିହରଥା''ତି ଉପାରମ୍ଭଂ ଆରୋପେଯ୍ୟୁଂ, ତତୋ ମୋଚନତ୍ଥଂ ଏୱମାହ।

ଅଥ କସ୍ମା ଯଥା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ''ସତୋୱ ଅସ୍ସସତି, ଦୀଘଂ ୱା ଅସ୍ସସନ୍ତୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୪; ମ। ନି। ୧।୧୦୭; ସଂ। ନି। ୫।୯୭୭) ଏୱ-ୱାକାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱଂ ଇଧ ନ ୱୁତ୍ତୋତି? ଏକନ୍ତସନ୍ତତ୍ତା। ଅଞ୍ଞେସଞ୍ହି ଅସ୍ସାସୋ ୱା ପାକଟୋ ହୋତି ପସ୍ସାସୋ ୱା, ଭଗୱତୋ ଉଭଯମ୍ପେତଂ ପାକଟମେୱ ନିଚ୍ଚଂ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତିତାଯାତି ଏକନ୍ତସନ୍ତତ୍ତା ନ ୱୁତ୍ତୋ। ଅଥ ''ସିକ୍ଖାମୀ''ତି ଅୱତ୍ୱା କସ୍ମା ''ଅସ୍ସସାମୀ''ତି ଏତ୍ତକମେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ସିକ୍ଖିତବ୍ବାଭାୱା। ସତ୍ତ ହି ସେଖା ସିକ୍ଖିତବ୍ବଭାୱା ସେଖା ନାମ, ଖୀଣାସୱା ସିକ୍ଖିତବ୍ବାଭାୱା ଅସେଖା ନାମ, ତଥାଗତା ଅସିକ୍ଖିତବ୍ବା ଅସେକ୍ଖା ନାମ ନତ୍ଥି ତେସଂ ସିକ୍ଖିତବ୍ବକିଚ୍ଚନ୍ତି ସିକ୍ଖିତବ୍ବାଭାୱା ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତିଯଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୩-୧୦। ପଠମଆନନ୍ଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୯୮୯-୯୯୬। ତତିଯେ ପୱିଚିନତୀତି ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ପୱିଚିନତି। ଇତରଂ ପଦଦ୍ୱଯଂ ଏତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ନିରାମିସାତି ନିକ୍କିଲେସା କାଯିକଚେତସିକଦରଥପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିଯା କାଯୋପି ଚିତ୍ତମ୍ପି ପସ୍ସମ୍ଭତି। ସମାଧିଯତୀତି ସମ୍ମା ଠପିଯତି, ଅପ୍ପନାପତ୍ତଂ ୱିଯ ହୋତି। ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତା ହୋତୀତି ସହଜାତଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନାଯ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତା ହୋତି।

ଏୱଂ ଚୁଦ୍ଦସୱିଧେନ କାଯପରିଗ୍ଗାହକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତସ୍ମିଂ କାଯେ ସତି ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ତାଯ ସତିଯା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଞ୍ଞାଣଂ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତମେୱ କାଯିକଚେତସିକୱୀରିଯଂ ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ଇମେସଂ ଛନ୍ନଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ଅନୋସକ୍କନଅନତିୱତ୍ତନସଙ୍ଖାତୋ ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରୋ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ। ଯଥେୱ ହି ସମପ୍ପୱତ୍ତେସୁ ଅସ୍ସେସୁ ସାରଥିନୋ ''ଅଯଂ ଓଲୀଯତୀ''ତି ତୁଦନଂ ୱା, ''ଅଯଂ ଅତିଧାୱତୀ''ତି ଆକଡ୍ଢନଂ ୱା ନତ୍ଥି, କେୱଲଂ ଏୱଂ ପସ୍ସମାନସ୍ସ ଠିତାକାରୋୱ ହୋତି, ଏୱମେୱ ଇମେସଂ ଛନ୍ନଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ଅନୋସକ୍କନଅନତିୱତ୍ତନସଙ୍ଖାତୋ ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରୋ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ନାମ ହୋତି। ଏତ୍ତାୱତା କିଂ କଥିତଂ? ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକା ନାନାସରସଲକ୍ଖଣା ୱିପସ୍ସନାବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ନାମ କଥିତା।

ୱିୱେକନିସ୍ସିତନ୍ତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ। ଏତ୍ଥ ପନ ସୋଳସକ୍ଖତ୍ତୁକା ଆନାପାନସ୍ସତି ମିସ୍ସକା କଥିତା, ଆନାପାନମୂଲକା ସତିପଟ୍ଠାନା ପୁବ୍ବଭାଗା , ତେସଂ ମୂଲଭୂତା ଆନାପାନସ୍ସତି ପୁବ୍ବଭାଗା। ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମୂଲକା ସତିପଟ୍ଠାନା ପୁବ୍ବଭାଗା, ତେପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ପୁବ୍ବଭାଗାୱ। ୱିଜ୍ଜାୱିମୁତ୍ତିପୂରକା ପନ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ନିବ୍ବତ୍ତିତଲୋକୁତ୍ତରା, ୱିଜ୍ଜାୱିମୁତ୍ତିୟୋ ଅରିୟଫଲସମ୍ପୟୁତ୍ତା। ୱିଜ୍ଜା ୱା ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତା, ୱିମୁତ୍ତି ଫଲସମ୍ପୟୁତ୍ତାତି। ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମଛଟ୍ଠାନିପି ଇମିନାୱ ସମାନପରିଚ୍ଛେଦାନି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଆନାପାନସଂୟୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୧। ସୋତାପତ୍ତିସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ୱେଳୁଦ୍ୱାରୱଗ୍ଗୋ

୧। ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୯୭। ସୋତାପତ୍ତିସଂଯୁତ୍ତସ୍ସ ପଠମେ କିଞ୍ଚାପୀତି ଅନୁଗ୍ଗହଗରହଣେସୁ ନିପାତୋ। ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ ମହାଦୀପାନଂ ଇସ୍ସରିୟାଧିପଚ୍ଚଂ ରଜ୍ଜଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ ଅପାୟାନଂ ଅପ୍ପହୀନଭାୱଂ ଗରହନ୍ତୋ ସତ୍ଥା ''କିଞ୍ଚାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଚତୁନ୍ନଂ ଦୀପାନନ୍ତି ଦ୍ୱିସହସ୍ସଦୀପପରିୱାରାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଦୀପାନଂ। ଇସ୍ସରିୟାଧିପଚ୍ଚନ୍ତି ଇସ୍ସରଭାୱୋ ଇସ୍ସରିୟଂ, ଅଧିପତିଭାୱୋ ଆଧିପଚ୍ଚଂ, ଇସ୍ସରିୟଂ ଆଧିପଚ୍ଚଂ ଏତସ୍ମିଂ ରଜ୍ଜେ, ନ ଛେଦନଭେଦନନ୍ତି ଇସ୍ସରିୟାଧିପଚ୍ଚଂ। କାରେତ୍ୱାତି ଏୱରୂପଂ ରଜ୍ଜଂ ପୱତ୍ତାପେତ୍ୱା। କିଞ୍ଚାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିୟସାୱକୋତି ଏତ୍ଥ ଅନୁଗ୍ଗହପସଂସାସୁ ନିପାତୋ। ପିଣ୍ଡିୟାଲୋପେନ ହି ଯାପନଂ ଅନୁଗ୍ଗହନ୍ତୋ ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ ଅପାୟାନଂ ପହୀନଭାୱଂ ପସଂସନ୍ତୋ ସତ୍ଥା ''କିଞ୍ଚାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିୟସାୱକୋ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ନନ୍ତକାନୀତି ଅନନ୍ତକାନି। ତେରସହତ୍ଥୋପି ହି ୱତ୍ଥସାଟକୋ ଦସଚ୍ଛେଦନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ନନ୍ତକନ୍ତେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି।

ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନାତି ଅଚଲପ୍ପସାଦେନ। ସୋ ପନାୟଂ ପସାଦୋ କିଂ ଏକୋ, ଅନେକୋତି? ଏକୋୱ, ସୋ ମଗ୍ଗେନ ଆଗତପ୍ପସାଦୋ। ଯେସୁ ପନ ୱତ୍ଥୂସୁ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ରୁହତି, ତେସଂ ୱସେନ ''ବୁଦ୍ଧେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନା''ତିଆଦିନା ନୟେନ ତିଧା ୱୁତ୍ତୋ। ଯସ୍ମା ଚ ଏକୋ, ତସ୍ମାୱ ନିନ୍ନାନାକରଣୋ ହୋତି। ଅରିୟସାୱକସ୍ସ ହି ବୁଦ୍ଧେଯେୱ ପସାଦୋ ଚ ପେମଞ୍ଚ ଗାରୱଞ୍ଚ ମହନ୍ତଂ, ନ ଧମ୍ମେ ୱା ସଙ୍ଘେ ୱା, ଧମ୍ମେଯେୱ ୱା ମହନ୍ତଂ , ନ ବୁଦ୍ଧେ ୱା ସଙ୍ଘେ ୱା, ସଙ୍ଘେଯେୱ ୱା ମହନ୍ତଂ, ନ ବୁଦ୍ଧେ ୱା ଧମ୍ମେ ୱାତି ଏତଂ ନତ୍ଥି। ଇତିପି ସୋ ଭଗୱାତିଆଦୀନି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱିତ୍ଥାରିତାନେୱ।

ଅରିୟକନ୍ତେହୀତି ଅରିୟାନଂ କନ୍ତେହି ପିୟେହି ମନାପେହି। ପଞ୍ଚ ହି ସୀଲାନି ଭୱନ୍ତରଗତାପି ଅରିୟା ନ କୋପେନ୍ତି, ଏୱଂ ତେସଂ ପିୟାନି। ତାନି ସନ୍ଧାୟେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଖଣ୍ଡେହୀତିଆଦି ସଦିସୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ମୁଖୱଟ୍ଟିୟଞ୍ହି ଛିନ୍ନେକଦେସା ପାତି ଖଣ୍ଡାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ମଜ୍ଝେ ଭିନ୍ନା ଛିଦ୍ଦାତି, ଏକସ୍ମିଂ ପଦେସେ ୱିସଭାଗୱଣ୍ଣା ଗାୱୀ ସବଲାତି, ନାନାବିନ୍ଦୁଚିତ୍ତା କମ୍ମାସାତି, ଏୱମେୱ ପଟିପାଟିୟା ଆଦିମ୍ହି ୱା ଅନ୍ତେ ୱା ଭିନ୍ନଂ ସୀଲଂ ଖଣ୍ଡଂ ନାମ, ମଜ୍ଝେ ଭିନ୍ନଂ ଛିଦ୍ଦଂ, ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱା ତିଣ୍ଣଂ ୱା ପଟିପାଟିୟା ଭିନ୍ନତ୍ତା ସବଲଂ, ଏକନ୍ତରଂ ଭିନ୍ନଂ କମ୍ମାସଂ। ତେସଂ ଦୋସାନଂ ଅଭାୱେନ ଅଖଣ୍ଡାଦିତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଭୁଜିସ୍ସେହୀତି ଭୁଜିସ୍ସଭାୱକରେହି। ୱିଞ୍ଞୁପ୍ପସତ୍ଥେହୀତି ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ୱିଞ୍ଞୂହି ପସଂସିତେହି। ଅପରାମଟ୍ଠେହୀତି ''ଇଦଂ ନାମ ତୟା କତଂ, ଇଦଂ ୱୀତିକ୍କନ୍ତ''ନ୍ତି ଏୱଂ ପରାମସିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟେହି। ସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକେହୀତି ଅପ୍ପନାସମାଧିଂ ଉପଚାରସମାଧିଂ ୱା ସଂୱତ୍ତେତୁଂ ସମତ୍ଥେହି।

୨। ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୋଗଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୯୮। ଦୁତିୟେ ଯେସଂ ସନ୍ତାତି ପଦେନ ବୁଦ୍ଧେ ପସାଦୋ ଗହିତୋ। ସୀଲନ୍ତି ପଦେନ ଅରିୟକନ୍ତାନି ସୀଲାନି ଗହିତାନି। ପସାଦୋତି ପଦେନ ସଙ୍ଘେ ପସାଦୋ ଗହିତୋ। ଧମ୍ମଦସ୍ସନନ୍ତି ପଦେନ ଧମ୍ମେ ପସାଦୋ ଗହିତୋତି ଏୱଂ ଚତ୍ତାରି ସୋତାପତ୍ତିୟଙ୍ଗାନି ୱୁତ୍ତାନି। କାଲେନ ପଚ୍ଚେନ୍ତୀତି କାଲେନ ପାପୁଣନ୍ତି। ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୋଗଧଂ ସୁଖନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଓଗାହିତ୍ୱା ଠିତଂ ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତୟସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ସୁଖଂ। ଯୋ ପନେସ ଗାଥାୟ ଆଗତୋ ପସାଦୋ, ସୋ କତରପସାଦୋ ହୋତୀତି। ତିପିଟକଚୂଳାଭୟତ୍ଥେରୋ ତାୱ ''ମଗ୍ଗପସାଦୋ''ତି ଆହ, ତିପିଟକଚୂଳନାଗତ୍ଥେରୋ ''ଆଗତମଗ୍ଗସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପ୍ପସାଦୋ''ତି। ଉଭୋପି ଥେରା ପଣ୍ଡିତା ବହୁସ୍ସୁତା, ଉଭିନ୍ନଂ ସୁଭାସିତଂ। ମିସ୍ସକପ୍ପସାଦୋ ଏସୋତି।

୩। ଦୀଘାୱୁଉପାସକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୯୯। ତତିୟେ ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଚତୂସୁ ସୋତାପତ୍ତିୟଙ୍ଗେସୁ ସନ୍ଦିସ୍ସସି, ତସ୍ମା। ୱିଜ୍ଜାଭାଗିୟେତି ୱିଜ୍ଜାକୋଟ୍ଠାସିକେ। ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୂତି ସବ୍ବେସୁ ତେଭୂମକସଙ୍ଖାରେସୁ। ଏୱମସ୍ସ ଉପରି ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିପସ୍ସନା କଥିତା। ୱିଘାତନ୍ତି ଦୁକ୍ଖଂ।

୪-୫। ପଠମସାରିପୁତ୍ତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୦୦୦-୧୦୦୧। ଚତୁତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ। ପଞ୍ଚମେ ସୋତାପତ୍ତିୟଙ୍ଗନ୍ତି ସୋତାପତ୍ତିୟା ପୁବ୍ବଭାଗପଟିଲାଭଙ୍ଗଂ। ବୁଦ୍ଧେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦାଦୟୋ ପନ

ପଟିଲଦ୍ଧଗୁଣା ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଅଙ୍ଗା ନାମ, ତେପି ପନ ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗନ୍ତି ଆଗତା। ତତ୍ରାଯଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ୱଚନତ୍ଥୋ – ସପ୍ପୁରିସେ ସେୱନ୍ତୋ ଭଜନ୍ତୋ ପଯିରୁପାସନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତୋ ଯୋନିସୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମଂ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ସୋତାପତ୍ତିଂ ପଟିଲଭତୀତି ସପ୍ପୁରିସସଂସେୱାଦଯୋ ସୋତାପତ୍ତିଅତ୍ଥାଯ ଅଙ୍ଗନ୍ତି ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗଂ ନାମ, ଇତରେ ପଠମମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତାଯ ସୋତାପତ୍ତିଯା ଅଙ୍ଗନ୍ତିପି ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗଂ, ପଟିୱିଦ୍ଧସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଅଙ୍ଗନ୍ତିପି ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗଂ।

୬। ଥପତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୦୨। ଛଟ୍ଠେ ସାଧୁକେ ପଟିୱସନ୍ତୀତି ସାଧୁକନାମକେ ଅତ୍ତନୋ ଭୋଗଗାମକେ ୱସନ୍ତି। ତେସୁ ଇସିଦତ୍ତୋ ସକଦାଗାମୀ, ପୁରାଣୋ ସୋତାପନ୍ନୋ ସଦାରସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ। ମଗ୍ଗେ ପୁରିସଂ ଠପେସୁନ୍ତି ତେସଂ କିର ଗାମଦ୍ୱାରେନ ଭଗୱତୋ ଗମନମଗ୍ଗୋ। ତସ୍ମା ''ଭଗୱା କାଲେ ୱା ଅକାଲେ ୱା ଅମ୍ହାକଂ ସୁତ୍ତାନଂ ୱା ପମତ୍ତାନଂ ୱା ଗଚ୍ଛେଯ୍ଯ, ଅଥ ପସ୍ସିତୁଂ ନ ଲଭେଯ୍ଯାମା''ତି ମଗ୍ଗମଜ୍ଝେ ପୁରିସଂ ଠପେସୁଂ।

ଅନୁବନ୍ଧିଂସୂତି ନ ଦୂରତୋୱ ପିଟ୍ଠିତୋ ପିଟ୍ଠିତୋ ଅନୁବନ୍ଧିଂସୁ, ଭଗୱା ପନ ସକଟମଗ୍ଗସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ଜଙ୍ଘମଗ୍ଗେନ ଅଗମାସି, ଇତରେ ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ଅନୁଗଚ୍ଛନ୍ତା ଅଗମଂସୁ। ମଗ୍ଗା ଓକ୍କମ୍ମାତି ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି କେନଚି ସଦ୍ଧିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂଯେୱ ପଟିସନ୍ଥାରଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତି କେନଚି ସଦ୍ଧିଂ ଠିତକାନଂ , କେନଚି ସଦ୍ଧିଂ ଦିୱସଭାଗଂ ନିସିନ୍ନାନଂ। ତସ୍ମା ଭଗୱା ଚିନ୍ତେସି – ''ଇମେହି ମେ ସଦ୍ଧିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଥାରଂ କାତୁଂ ଅଯୁତ୍ତଂ, ଠିତକେନପି କାତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତଂ, ଇମେ ହି ମଯ୍ହଂ ସାସନେ ସାମିନୋ ଆଗତଫଲା। ଇମେହି ସଦ୍ଧିଂ ନିସୀଦିତ୍ୱାୱ ଦିୱସଭାଗଂ ପଟିସନ୍ଥାରଂ କରିସ୍ସାମୀ''ତି ମଗ୍ଗା ଓକ୍କମ୍ମ ଯେନ ଅଞ୍ଞତରଂ ରୁକ୍ଖମୂଲଂ ତେନୁପସଙ୍କମି।

ପଞ୍ଞତ୍ତେ ଆସନେ ନିସୀଦୀତି ତେ କିର ଛତ୍ତୁପାହନଂ କତ୍ତରଦଣ୍ଡଂ ପାଦବ୍ଭଞ୍ଜନତେଲାଦୀନି ଚେୱ ଅଟ୍ଠୱିଧଞ୍ଚ ପାନକଂ ସରଭପାଦପଲ୍ଲଙ୍କଞ୍ଚ ଗାହାପେତ୍ୱା ଅଗମଂସୁ, ଆଭତଂ ପଲ୍ଲଙ୍କମ୍ପି ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ଅଦଂସୁ , ସତ୍ଥା ତସ୍ମିଂ ନିସୀଦି। ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦିଂସୂତି ସେସାନି ଛତ୍ତୁପାହନାଦୀନି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଦେଥାତି ୱତ୍ୱା ସଯମ୍ପି ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦିଂସୁ।

ସାୱତ୍ଥିଯାକୋସଲେସୁ ଚାରିକଂ ପକ୍କମିସ୍ସତୀତିଆଦି ସବ୍ବଂ ମଜ୍ଝିମପଦେସୱସେନୱ ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା? ନିଯତତ୍ତା। ଭଗୱତୋ ହି ଚାରିକାଚରଣମ୍ପି ଅରୁଣୁଗ୍ଗପନମ୍ପି ନିଯତଂ, ମଜ୍ଝିମପଦେସେଯେୱ ଚାରିକଂ ଚରତି, ମଜ୍ଝିମଦେସେ ଅରୁଣଂ ଉଟ୍ଠପେତୀତି ନିଯତତ୍ତା ମଜ୍ଝିମଦେସୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଆସନ୍ନେ ନୋ ଭଗୱା ଭୱିସ୍ସତୀତି ଏତ୍ଥ ନ କେୱଲଂ ଆସନ୍ନତ୍ତାଯେୱ ତେସଂ ସୋମନସ୍ସଂ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ''ଇଦାନି ଦାନଂ ଦାତୁଂ ଗନ୍ଧମାଲାଦୀହି ପୂଜଂ କାତୁଂ ଧମ୍ମଂ ସୋତୁଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ଲଭିସ୍ସାମା''ତି ତେସଂ ସୋମନସ୍ସଂ ହୋତି।

ତସ୍ମାତିହ ଥପତଯୋ ସମ୍ବାଧୋ ଘରାୱାସୋତି ଥପତଯୋ ଯସ୍ମା ତୁମ୍ହାକଂ ମଯି ଦୂରୀଭୂତେ ଅନପ୍ପକଂ ଦୋମନସ୍ସଂ, ଆସନ୍ନେ ଅନପ୍ପକଂ ସୋମନସ୍ସଂ ହୋତି, ତସ୍ମାପି ୱେଦିତବ୍ବମେତଂ ''ସମ୍ବାଧୋ ଘରାୱାସୋ''ତି। ଘରାୱାସସ୍ସ ହି ଦୋସେନ ତୁମ୍ହାକଂ ଏୱଂ ହୋତି। ସଚେ ପନ ଘରାୱାସଂ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତା, ଅଥ ଏୱଂ ୱୋ ମଯା ସଦ୍ଧିଂଯେୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତାନଞ୍ଚ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତାନଞ୍ଚ ଟଂ ନ ଭୱେଯ୍ଯାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଏୱମାହ। ତତ୍ଥ ସକିଞ୍ଚନସପଲିବୋଧଟ୍ଠେନ ସମ୍ବାଧତା ୱେଦିତବ୍ବା। ମହାୱାସେ ୱସନ୍ତସ୍ସପି ହି ସକିଞ୍ଚନସପଲିବୋଧଟ୍ଠେନ ଘରାୱାସୋ ସମ୍ବାଧୋୱ। ରଜାପଥୋତି ରାଗଦୋସମୋହରଜାନଂ ଆପଥୋ, ଆଗମନଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅବ୍ଭୋକାସୋପବ୍ବଜ୍ଜାତି ପବ୍ବଜ୍ଜା ପନ ଅକିଞ୍ଚନଅପଲିବୋଧଟ୍ଠେନ ଅବ୍ଭୋକାସୋ। ଚତୁରତନିକେପି ହି ଗବ୍ଭେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଘଟେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନାନମ୍ପି ଅକିଞ୍ଚନଅପଲିବୋଧଟ୍ଠେନ ପବ୍ବଜ୍ଜା ଅବ୍ଭୋକାସୋ ନାମ ହୋତି। ଅଲଞ୍ଚ ପନ ୱୋ ଥପତଯୋ ଅପ୍ପମାଦାଯାତି ଏୱଂ ସମ୍ବାଧେ ଘରାୱାସେ ୱସନ୍ତାନଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଅପ୍ପମାଦମେୱ କାତୁଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏକଂ ପୁରତୋ ଏକଂ ପଚ୍ଛତୋ ନିସୀଦାପେମାତି ତେ କିର ଦ୍ୱେପି ଜନା ସବ୍ବାଲଙ୍କାରପଟିମଣ୍ଡିତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ନାଗେସୁ ତା ଇତ୍ଥିଯୋ ଏୱଂ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ନାଗଂ ମଜ୍ଝେ କତ୍ୱା ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତସ୍ମା ଏୱମାହଂସୁ। ନାଗୋପି ରକ୍ଖିତବ୍ବୋତି ଯଥା କିଞ୍ଚି ୱିସେୱିତଂ ନ କରୋତି, ଏୱଂ ରକ୍ଖିତବ୍ବୋ ହୋତି। ତାପି ଭଗିନିଯୋତି ଯଥା ପମାଦଂ ନାପଜ୍ଜନ୍ତି, ଏୱଂ ରକ୍ଖିତବ୍ବା ହୋନ୍ତି। ଅତ୍ତାପୀତି ସିତହସିତକଥିତୱିପେକ୍ଖିତାଦୀନି ଅକରୋନ୍ତେହି ଅତ୍ତାପି ରକ୍ଖିତବ୍ବୋ ହୋତି। (ତେହି ତଥା କରୋନ୍ତେହି ନ ଅତ୍ତାପି ରକ୍ଖିତବ୍ବୋ ହୋତି)। ତଥା କରୋନ୍ତୋ ହି ''ସାମିଦୁବ୍ଭୋ ଏସୋ''ତି ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବୋ ହୋତି। ତସ୍ମାତିହ ଥପତଯୋତି ଯସ୍ମା ତୁମ୍ହେ ରାଜା ନିଜଂ ରାଜଭଣ୍ଡଂ ପଟିଚ୍ଛାପେତି, ତସ୍ମାପି ସମ୍ବାଧୋ ଘରାୱାସୋ ରଜାପଥୋ। ଯସ୍ମା ପନ ପଂସୁକୂଲିକଭିକ୍ଖୁଂ ଏୱଂ ପଟିଚ୍ଛାପେନ୍ତୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଅବ୍ଭୋକାସୋ ପବ୍ବଜ୍ଜା। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥାପି ଅଲଞ୍ଚ ପନ ୱୋ ଥପତଯୋ ଅପ୍ପମାଦାଯ ଅପ୍ପମାଦମେୱ କରୋଥାତି ଦସ୍ସେତି।

ମୁତ୍ତଚାଗୋତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠଚାଗୋ। ପଯତପାଣୀତି ଆଗତାଗତାନଂ ଦାନତ୍ଥାଯ ଧୋତହତ୍ଥୋ। ୱୋସ୍ସଗ୍ଗରତୋତି ୱୋସ୍ସଗ୍ଗସଙ୍ଖାତେ ଚାଗେ ରତୋ। ଯାଚଯୋଗୋତି ଯାଚିତବ୍ବକଯୁତ୍ତୋ। ଦାନସଂୱିଭାଗରତୋତି ଦାନେନ ଚେୱ ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପି କିଞ୍ଚି ଲଦ୍ଧା ତତୋପି ସଂୱିଭାଗେ ରତୋ। ଅପ୍ପଟିୱିଭତ୍ତନ୍ତି ‘‘ଇଦଂ ଅମ୍ହାକଂ ଭୱିସ୍ସତି, ଇଦଂ ଭିକ୍ଖୂନ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅକତୱିଭାଗଂ, ସବ୍ବଂ ଦାତବ୍ବମେୱ ହୁତ୍ୱା ଠିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୭। ୱେଳୁଦ୍ୱାରେଯ୍ୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୦୩। ସତ୍ତମେ ୱେଳୁଦ୍ୱାରନ୍ତି ଗାମଦ୍ୱାରେ ପୱେଣିଆଗତସ୍ସ ୱେଳୁଗଚ୍ଛସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ ଏୱଂଲଦ୍ଧନାମୋ ଗାମୋ। ଅତ୍ତୁପନାଯିକନ୍ତି ଅତ୍ତନି ଉପନେତବ୍ବଂ। ସମ୍ଫଭାସେନାତି ଅମନ୍ତଭାସେନ। ସମ୍ଫପ୍ପଲାପଭାସେନାତି ସମ୍ଫପ୍ପଲାପସମ୍ଭାସେନ ନିରତ୍ଥକେନ ଅଞ୍ଞାଣୱଚନେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

୮-୯। ପଠମଗିଞ୍ଜକାୱସଥସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୦୦୪-୫। ଅଟ୍ଠମେ ଞାତିକେତି ଏକଂ ତଳାକଂ ନିସ୍ସାଯ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚୂଳପିତିମହାପିତିପୁତ୍ତାନଂ ଦ୍ୱେ ଗାମା, ତେସୁ ଏକସ୍ମିଂ ଗାମକେ। ଗିଞ୍ଜକାୱସଥେତି ଇଟ୍ଠକାମଯେ ଆୱସଥେ। ଓରମ୍ଭାଗିଯାନନ୍ତି ହେଟ୍ଠାଭାଗିଯାନଂ, କାମଭୱେଯେୱ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗାହାପକାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଓରନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମେହି ୱା ତୀହି ମଗ୍ଗେହି ପହାତବ୍ବାନୀତିପି ଓରମ୍ଭାଗିଯାନି। ତତ୍ଥ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ବ୍ୟାପାଦୋତି ଇମାନି ଦ୍ୱେ ସମାପତ୍ତିଯା ୱା ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାନି ମଗ୍ଗେନ ୱା ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାନି ନିବ୍ବତ୍ତିୱସେନ ଉଦ୍ଧଂ ଭାଗଂ ରୂପଭୱଂ ଅରୂପଭୱଂ ୱା ଗନ୍ତୁଂ ନ ଦେନ୍ତି। ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଆଦୀନି ତୀଣି ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତମ୍ପି ଆନେତ୍ୱା ପୁନ ଇଧେୱ ନିବ୍ବତ୍ତାପେନ୍ତୀତି ସବ୍ବାନିପି ଓରମ୍ଭାଗିଯାନେୱ। ଅନାୱତ୍ତିଧମ୍ମୋତି ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଅନାଗମନସଭାୱୋ।

ରାଗଦୋସମୋହାନଂତନୁତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ କଦାଚି ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ପରିଯୁଟ୍ଠାନମନ୍ଦତାଯ ଚାତି ଦ୍ୱେଧାପି ତନୁଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସକଦାଗାମିସ୍ସ ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ୱିଯ ଅଭିଣ୍ହଂ ରାଗାଦଯୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, କଦାଚି କରହଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଚ ନ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ୱିଯ ବହଲବହଲା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ମକ୍ଖିପତ୍ତଂ ୱିଯ ତନୁକା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଦୀଘଭାଣକତିପିଟକମହାସୀୱତ୍ଥେରୋ ପନାହ – ‘‘ଯସ୍ମା ସକଦାଗାମିସ୍ସ ପୁତ୍ତଧୀତରୋ ହୋନ୍ତି, ଓରୋଧା ଚ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ବହଲା କିଲେସା। ଇଦଂ ପନ ଭୱତନୁକୱସେନ କଥିତ’’ନ୍ତି। ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ସତ୍ତ ଭୱେ ଠପେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠମେ ଭୱେ ଭୱତନୁକଂ ନତ୍ଥି, ସକଦାଗାମିସ୍ସ ଦ୍ୱେ ଭୱେ ଠପେତ୍ୱା ପଞ୍ଚସୁ ଭୱେସୁ ଭୱତନୁକଂ ନତ୍ଥି, ଅନାଗାମିସ୍ସ ରୂପାରୂପଭୱଂ ଠପେତ୍ୱା କାମଭୱେ ଭୱତନୁକଂ ନତ୍ଥି, ଖୀଣାସୱସ୍ସ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଭୱେ ଭୱତନୁକଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ହୋତି।

ଇମଂଲୋକନ୍ତି ଇମଂ କାମାୱଚରଲୋକଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ସଚେ ହି ମନୁସ୍ସେସୁ ସକଦାଗାମିଫଲଂ ପତ୍ତୋ ଦେୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି, ଇଚ୍ଚେତଂ କୁସଲଂ। ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ପନ ଅୱସ୍ସଂ ମନୁସ୍ସଲୋକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସଚ୍ଛିକରୋତି। ଦେୱେସୁ ସକଦାଗାମିଫଲଂ ପତ୍ତୋପି ସଚେ ମନୁସ୍ସେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି, ଇଚ୍ଚେତଂ କୁସଲଂ। ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ପନ ଅୱସ୍ସଂ ଦେୱଲୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି।

ୱିନିପତନଂ ୱିନିପାତୋ, ନାସ୍ସ ୱିନିପାତୋ ଧମ୍ମୋତି ଅୱିନିପାତଧମ୍ମୋ, ଚତୂସୁ ଅପାଯେସୁ ଅୱିନିପାତନସଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଯତୋତି ଧମ୍ମନିଯାମେନ ନିଯତୋ। ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋତି ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତଯସଙ୍ଖାତା ସମ୍ବୋଧି ପରଂ ଅଯନଂ ଅସ୍ସ ଗତି ପଟିସରଣଂ ଅୱସ୍ସଂ ପତ୍ତବ୍ବାତି ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋ। ୱିହେସାୱେସାତି ତେସଂ ତେସଂ ଞାଣଗତିଂ ଞାଣୂପପତ୍ତିଂ ଞାଣାଭିସମ୍ପରାଯଂ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ କାଯକିଲମଥୋୱ ଏସ, ଆନନ୍ଦ, ତଥାଗତସ୍ସାତି ଦୀପେତି। ଚିତ୍ତୱିହେସା ପନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ନତ୍ଥି।

ଧମ୍ମାଦାସନ୍ତି ଧମ୍ମମଯଂ ଆଦାସଂ। ଯେନାତି ଯେନ ଧମ୍ମାଦାସେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଖୀଣାପାଯଦୁଗ୍ଗତିୱିନିପାତୋତି ଇଦଂ ନିରଯାଦୀନଂଯେୱ ୱେୱଚନୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ନିରଯାଦଯୋ ହି ୱଡ୍ଢିସଙ୍ଖାତତୋ ଅଯତୋ ଅପେତତ୍ତା ଅପାଯୋ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଗତି ପଟିସରଣନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତି, ଦୁକ୍କଟକାରିନୋ ଏତ୍ଥ ୱିୱସା ନିପତନ୍ତୀତି ୱିନିପାତୋ। ନୱମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୧୦। ତତିଯଗିଞ୍ଜକାୱସଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୦୬। ଦସମେ ପରୋପଞ୍ଞାସାତି ଅତିରେକପଞ୍ଞାସା। ସାଧିକନୱୁତୀତି ଅତିରେକନୱୁତି। ଛାତିରେକାନୀତି ଛହି ଅଧିକାନି। ସୋ କିର ଗାମୋ କିଞ୍ଚାପି ନାତିମହା ଅହୋସି, ଅରିଯସାୱକା ପନେତ୍ଥ ବହୂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅହିୱାତରୋଗେନ ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ଚତୁୱୀସତି ପାଣସତସହସ୍ସାନି କାଲମକଂସୁ, ତେସୁ ଅରିଯସାୱକା ଏତ୍ତକା ନାମ ଅହେସୁଂ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଏଵଂ ବୁଦ୍ଧଵାରଵଗ୍ଗୋ ପଠମୋ।

୨। ରାଜକାରାମଵଗ୍ଗୋ

୧। ସହସ୍ସଭିକ୍ଖୁନିସଙ୍ଘସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୦୦୭। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମେ ରାଜକାରାମେତି ରଞ୍ଞା କାରିତତ୍ତା ଏଵଂ ଲଦ୍ଧନାମେ ଆରାମେ, ତଂ ରଞ୍ଞା ପସେନଦିକୋସଲେନ କତଂ। ପଠମବୋଧିଯଂ କିର ଲାଭଗ୍ଗଯସଗ୍ଗପତ୍ତଂ ସତ୍ଥାରଂ ଦିସ୍ଵା ତିତ୍ଥିଯା ଚିନ୍ତଯିଂସୁ – ''ସମଣୋ ଗୋତମୋ ଲାଭଗ୍ଗଯସଗ୍ଗପତ୍ତୋ, ନ ଖୋ ପନେସ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ସୀଲଂ ଵା ସମାଧିଂ ଵା ନିସ୍ସାଯ ଏଵଂ ଲାଭଗ୍ଗଯସଗ୍ଗପତ୍ତୋ। ଭୂମିସୀସଂ ପନ ତେନ ଗହିତଂ, ସଚେ ମଯମ୍ପି ଜେତଵନସମୀପେ ଆରାମଂ କାରାପେତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ଯାମ, ଲାଭଗ୍ଗଯସଗ୍ଗପତ୍ତା ଭଵେଯ୍ଯାମା''ତି। ତେ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଉପଟ୍ଠାକେ ସମାଦପେତ୍ଵା ସତସହସ୍ସମତ୍ତେ କହାପଣେ ଲଭିତ୍ଵା ତେ ଆଦାଯ ରଞ୍ଞୋ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମଂସୁ। ରାଜା ''କିଂ ଏତ''ନ୍ତି? ପୁଚ୍ଛି। ମଯଂ ଜେତଵନସମୀପେ ତିତ୍ଥିଯାରାମଂ କରୋମ, ସଚେ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ଵା ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ସାଵକା ଵା ଆଗନ୍ତ୍ଵା ଵାରେସ୍ସନ୍ତି, ଵାରେତୁଂ ମା ଅଦତ୍ଥାତି ଲଞ୍ଜଂ ଅଦଂସୁ। ରାଜା ଲଞ୍ଜଂ ଗହେତ୍ଵା ''ଗଚ୍ଛଥ କାରେଥା''ତି ଆହ।

ତେ ଗନ୍ତ୍ଵା, ଅତ୍ତନୋ ଉପଟ୍ଠାକେହି ଦବ୍ବସମ୍ଭାରେ ଆହରାପେତ୍ଵା, ଥମ୍ଭୁସ୍ସାପନାଦୀନି କରୋନ୍ତା, ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦା ମହାସଦ୍ଦା ଏକକୋଲାହଲଂ ଅକଂସୁ। ସତ୍ଥା ଗନ୍ଧକୁଟିତୋ ନିକ୍ଖମ୍ମ ପମୁଖେ ଠତ୍ଵା ''କେ ପନ ତେ, ଆନନ୍ଦ, ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦା ମହାସଦ୍ଦା କେଵଟ୍ଟା ମଞ୍ଞେ ମଚ୍ଛଵିଲୋପେ''ତି?, ପୁଚ୍ଛି। ତିତ୍ଥିଯା, ଭନ୍ତେ , ଜେତଵନସମୀପେ ତିତ୍ଥିଯାରାମଂ କରୋନ୍ତୀତି। ଆନନ୍ଦ, ଇମେ ସାସନେନ ପଟିଵିରୁଦ୍ଧା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଅଫାସୁଵିହାରଂ କରିସ୍ସନ୍ତି, ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେତ୍ଵା ଵାରାପେହୀତି।

ଥେରୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ସଦ୍ଧିଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ରାଜଦ୍ଵାରେ ଅଟ୍ଠାସି। ରଞ୍ଞୋ ''ଥେରା, ଦେଵ, ଆଗତା''ତି ନିଵେଦଯିଂସୁ। ରାଜା ଲଞ୍ଜସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ନ ନିକ୍ଖମି। ଥେରା ଗନ୍ତ୍ଵା ସତ୍ଥୁ ଆରୋଚଯିଂସୁ। ସତ୍ଥା ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନେ ପେସେସି। ରାଜା ତେସମ୍ପି ଦସ୍ସନଂ ନ ଅଦାସି। ତେ ଆଗନ୍ତ୍ଵା ସତ୍ଥୁ ଆରୋଚଯିଂସୁ ''ନ, ଭନ୍ତେ, ରାଜା ନିକ୍ଖନ୍ତୋ''ତି। ସତ୍ଥା ତଙ୍ଖଣଂଯେଵ ବ୍ଯାକାସି – ''ଅତ୍ତନୋ ରଜ୍ଜେ ଠତ୍ଵା କାଲଂ କାତୁଂ ନ ଲଭିସ୍ସତୀ''ତି।

ଦୁତିଯଦିଵସେ ଚ ସାମଂଯେଵ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିଵାରୋ ଗନ୍ତ୍ଵା ରାଜଦ୍ଵାରେ ଅଟ୍ଠାସି। ରାଜା ''ସତ୍ଥା ଆଗତୋ''ତି ସୁତ୍ଵା ନିକ୍ଖମିତ୍ଵା, ନିଵେସନଂ ପଵେସେତ୍ଵା, ସାରପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସୀଦାପେତ୍ଵା, ଯାଗୁଖଜ୍ଜକଂ ଅଦାସି। ସତ୍ଥା ପରିଭୁତ୍ତଯାଗୁଖାଦନୀଯୋ ''ଯାଵ ଭତ୍ତଂ ନିଟ୍ଠାତି, ତାଵ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ନିସୀଦିସ୍ସାମୀ''ତି ଆଗନ୍ତ୍ଵା ନିସିନ୍ନଂ ରାଜାନଂ ''ତଯା, ମହାରାଜ, ଇଦଂ ନାମ କତ''ନ୍ତି ଅଵତ୍ଵା, ''କାରଣେନେଵ ନଂ ସଞ୍ଞାପେସ୍ସାମୀ''ତି ଇଦଂ ଅତୀତକାରଣଂ ଆହରି – ମହାରାଜ, ପବ୍ବଜିତେ ନାମ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଯୁଜ୍ଝାପେତୁଂ ନ ଵଟ୍ଟତି। ଅତୀତେପି ଇସଯୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଯୁଜ୍ଝାପେତ୍ଵା ସହ ରଟ୍ଠେନ ରାଜା ସମୁଦ୍ଦଂ ପଵିଟ୍ଠୋତି। କଦା ଭଗଵାତି?

ଅତୀତେ, ମହାରାଜ, ଭରୁରଟ୍ଠେ ଭରୁରାଜା ନାମ ରଜ୍ଜଂ କାରେତି। ପଞ୍ଚସତା ପଞ୍ଚସତା ଦ୍ଵେ ଇସିଗଣା ପବ୍ବତପାଦତୋ ଲୋଣମ୍ବିଲସେଵନତ୍ଥାଯ ଭରୁନଗରଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ନଗରସ୍ସ ଅଵିଦୂରେ ଦ୍ଵେ ରୁକ୍ଖା ଅତ୍ଥି, ପଠମଂ ଆଗତୋ ଇସିଗଣୋ ଏକସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲେ ନିସୀଦି, ପଚ୍ଛାଗତୋପି ଏକସ୍ସାତି। ତେ ଯଥାଭିରନ୍ତଂ ଵିହରିତ୍ଵା ପବ୍ବତପାଦଂ ଏଵ ଅଗମଂସୁ। ତେ ପୁନ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତାପି ଅତ୍ତନୋ ରୁକ୍ଖମୂଲେଯେଵ ନିସୀଦନ୍ତି। ଅଦ୍ଧାନେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଏକୋ ରୁକ୍ଖୋ ସୁକ୍ଖି, ତସ୍ମିଂ ସୁକ୍ଖେ ଆଗତା ତାପସା ''ଅଯଂ ରୁକ୍ଖୋ ମହା, ଅମ୍ହାକମ୍ପି ତେସମ୍ପି ପହୋସ୍ସତୀ''ତି ଇତରେସଂ ରୁକ୍ଖମୂଲସ୍ସ ଏକପଦେସେ ନିସୀଦିଂସୁ। ତେ ପଚ୍ଛା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ରୁକ୍ଖମୂଲଂ ଅପଵିସିତ୍ଵା ବହି ଠିତାଵ ''କସ୍ମା ତୁମ୍ହେ ଏତ୍ଥ ନିସୀଦଥା''ତି ଆହଂସୁ। ଆଚରିଯା ଅମ୍ହାକଂ ରୁକ୍ଖୋ ସୁକ୍ଖୋ, ଅଯଂ ରୁକ୍ଖୋ ମହା, ତୁମ୍ହେପି ପଵିସଥ, ତୁମ୍ହାକମ୍ପି ଅମ୍ହାକମ୍ପି ପହୋସ୍ସତୀତି। ତେ ''ନ ମଯଂ ପଵିସାମ, ନିକ୍ଖମଥ ତୁମ୍ହେ''ତି କଥଂ ଵଡ୍ଢେତ୍ଵା ''ନ ତୁମ୍ହେ ଅତ୍ତନୋଵ ମନେନ ନିକ୍ଖମିସ୍ସଥା''ତି ହତ୍ଥାଦୀସୁ ଗହେତ୍ଵା ନିକ୍କଡ୍ଢିଂସୁ। ତେ ''ହୋତୁ ସିକ୍ଖାପେସ୍ସାମ ନେ''ତି ଇଦ୍ଧିଯା ସୋଵଣ୍ଣମଯାନି ଦ୍ଵେ ଚକ୍କାନି ରଜତମଯଞ୍ଚ ଅକ୍ଖଂ ମାପେତ୍ଵା ପଵଟ୍ଟେନ୍ତା ରାଜଦ୍ଵାରଂ ଅଗମିଂସୁ। ରଞ୍ଞୋ ''ଏଵରୂପଂ, ଦେଵ, ତାପସା ପଣ୍ଣାକାରଂ ଗହେତ୍ଵା ଠିତା''ତି ନିଵେଦଯିଂସୁ। ରାଜା ତୁଟ୍ଠୋ ''ପକ୍କୋସଥା''ତି ତେ ପକ୍କୋସାପେତ୍ଵା ''ମହାକମ୍ମଂ ତୁମ୍ହେହି କତଂ, ଅତ୍ଥି ଵୋ କିଞ୍ଚି ମଯା କତ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି ଆହ। ଆମ, ମହାରାଜ, ଅମ୍ହାକଂ ନିସିନ୍ନଟ୍ଠାନଂ ଏକରୁକ୍ଖମୂଲଂ ଅତ୍ଥି, ତଂ ଅଞ୍ଞେହି ଇସୀହି ଗହିତଂ, ତଂ ନୋ ଦାପେହୀତି। ରାଜା ପୁରିସେ ପେସେତ୍ଵା ତାପସେ ନିକ୍କଡ୍ଢାପେସି।

ତେ ବହି ଠିତା ''କିଂ ନୁ ଖୋ ଦତ୍ଵା ଲଭିଂସୂ''ତି ଓଲୋକଯମାନା ''ଇଦଂ ନାମା''ତି ଦିସ୍ଵା ''ମଯମ୍ପି ଲଞ୍ଜଂ ଦତ୍ଵା ପୁନ ଗଣ୍ହିସ୍ସାମା''ତି ଇଦ୍ଧିଯା

ସୋଓଣ୍ଣମଯଂ ରଥପଞ୍ଜରଂ ମାପେତ୍ୱା ଆଦାଯ ଅଗମଂସୁ। ରାଜା ଦିସ୍ୱା ତୁଟ୍ଠୋ – ‘‘କିଂ, ଭନ୍ତେ, କାତବ୍ବ’’ନ୍ତି?, ଆହ। ମହାରାଜ ଅମ୍ହାକଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ଅଞ୍ଞୋ ଇସିଗଣୋ ନିସିନ୍ନୋ, ତଂ ନୋ ରୁକ୍ଖମୂଲଂ ଦାପେହୀତି। ରାଜା ପୁରିସେ ପେସେତ୍ୱା ତେ ନିକ୍କଡ୍ଢାପେସି। ତାପସା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ କଲହଂ କତ୍ୱା, ‘‘ଅନନୁଚ୍ଛବିକଂ ଅମ୍ହେହି କତ’’ନ୍ତି ୱିପ୍ପଟିସାରିନୋ ହୁତ୍ୱା ପଦ୍ଧତପାଦମେୱ ଅଗମଂସୁ। ତତୋ ଦେୱତା ‘‘ଅଯଂ ରାଜା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଇସିଗଣାନଂ ହତ୍ଥତୋ ଲଞ୍ଜଂ ଗହେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ କଲହଂ କାରାପେସୀ’’ତି କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଛେତ୍ୱା ତସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ୱିଜିତଂ ଯୋଜନସହସ୍ସମତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ସମୁଦ୍ଦମେୱ ଅକଂସୁ।

‘‘ଇସୀନମନ୍ତରଂ କତ୍ୱା, ଭରୁରାଜାତି ମେ ସୁତଂ;

ଉଚ୍ଛିନ୍ନୋ ସହ ରଟ୍ଠେହି, ସ ରାଜା ୱିଭୱଙ୍ଗତୋ’’ତି। (ଜା। ୧।୨।୧୨୫) –

ଏୱଂ ଭଗୱତା ଇମସ୍ମିଂ ଅତୀତେ ଦସ୍ସିତେ ଯସ୍ମା ବୁଦ୍ଧାନଂ ନାମ କଥା ଓକପ୍ପନିଯା ହୋତି, ‘‘ତସ୍ମା ରାଜା ଅତ୍ତନୋ କିରିଯଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଅନୁପଧାରେତ୍ୱା ମଯା ଅକତ୍ତବ୍ବଂ କମ୍ମଂ କତ’’ନ୍ତି ‘‘ଗଚ୍ଛଥ, ଭଣେ, ତିତ୍ଥିଯେ ନିକ୍କଡ୍ଢଥା’’ତି ନିକ୍କଡ୍ଢାପେତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ମଯା କାରିତୋ ୱିହାରୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମିଂଯେୱ ଠାନେ ୱିହାରଂ କାରେସ୍ସାମୀ’’ତି ତେସଂ ଦତ୍ତସମ୍ଭାରେପି ଅଦତ୍ୱା ୱିହାରଂ କାରେସି। ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୨-୩। ବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୦୦୮-୯। ଦୁତିଯେ ଉଦଯଗାମିନିନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ସମଯେ ୱଡ୍ଢିଗାମିନିଂ। ମରଣଂ ଆଗମେସ୍ସାସୀତି ମରଣଂ ଇଚ୍ଛେଯ୍ୟାସି, ପତ୍ଥେଯ୍ୟାସି ୱା। ତତିଯଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୪। ଦୁଗ୍ଗତିଭଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୧୦। ଚତୁତ୍ଥେ ସବ୍ବଦୁଗ୍ଗତିଭଯଂ ସମତିକ୍କନ୍ତୋତି ମନୁସ୍ସଦୋଭଗ୍ଗଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ।

୫। ଦୁଗ୍ଗତିୱିନିପାତଭଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୧୧। ପଞ୍ଚମେ ସବ୍ବଦୁଗ୍ଗତିୱିନିପାତଭଯଂ ସମତିକ୍କନ୍ତୋତି ମନୁସ୍ସଦୋଭଗ୍ଗେନ ସଦ୍ଧିଂ ଚତ୍ତାରୋ ଅପାଯା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା।

୬। ପଠମମିତ୍ତାମଚ୍ଚସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୧୨। ଛଟ୍ଠେ ମିତ୍ତାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଗେହେ ଆମିସପରିଭୋଗୱସେନ ୱୋହାରମିତ୍ତା। ଅମଚ୍ଚାତି ଆମନ୍ତନପଟିମନ୍ତନୈରିଯାପଥାଦୀସୁ ଏକତୋ ପୱତ୍ତକିଚ୍ଚା। ଞାତୀତି ସସ୍ସୁସସୁରପକ୍ଖିକା। ସାଲୋହିତାତି ସମାନଲୋହିତା ଭାତିଭଗିନିମାତୁଲାଦଯୋ।

୭। ଦୁତିଯମିତ୍ତାମଚ୍ଚସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୧୩। ସତ୍ତମେ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ନାମ ପସାଦଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଭାୱଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଗତିଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଲକ୍ଖଣଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ୱିପରିଣାମଞ୍ଞଥତ୍ତନ୍ତି ଅନେକୱିଧଂ। ତତ୍ଥ ମହାଭୂତେସୁ ଭାୱଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ସୁୱଣ୍ଣାଦିଭାୱେନ ହି ଘନସଣ୍ଠିତାଯ ପଥୱିଧାତୁଯା ୱିଲୀଯିତ୍ୱା ଉଦକଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜମାନାଯ ପୁରିମଭାୱୋ ୱିଗଚ୍ଛତି, ଭାୱଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାଯତି। ଲକ୍ଖଣଂ ପନ ନ ୱିଗଚ୍ଛତି, କକ୍ଖଳଲକ୍ଖଣାୱ ହୋତି। ଉଚ୍ଛୁରସାଦିଭାୱେନ ଚ ଯୂସାକାରସଣ୍ଠିତାଯ ଆପୋଧାତୁଯା ସୁସ୍ସିତ୍ୱା ଘନପଥୱିଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜମାନାଯ ପୁରିମଭାୱୋ ୱିଗଚ୍ଛତି, ଭାୱଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାଯତି। ଲକ୍ଖଣଂ ପନ ନ ୱିଗଚ୍ଛତି, ଆବନ୍ଧନଲକ୍ଖଣାୱ ହୋତି। ତତ୍ରିଦଂ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଗତିଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତଞ୍ହି ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ନତ୍ଥି। ପସାଦଞ୍ଞଥତ୍ତମ୍ପି ନତ୍ଥିଯେୱ, ଇଧ ପନ ପସାଦଫଲଂ ପକାସେତୁଂ ଗତିଅଞ୍ଞଥତ୍ତମେୱ ଦସ୍ସିତଂ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ରାଜକାରାମୱଗ୍ଗୋ ଦୁତିଯୋ।

୩। ସରଣାନିୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ପଠମମହାନାମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୦୧୭-୧୮। ତତିୟସ୍ସ ପଠମେ ଇଦ୍ଧନ୍ତି ତେଲମଧୁଫାଣିତାଦୀହି ସମିଦ୍ଧଂ। ଫୀତନ୍ତି ହତ୍ଥୂପଗସୀସୂପଗଗୀୱୂପଗାଦିଅଲଙ୍କାରୱସେନ ସୁପୁପ୍ଫିତଂ। ଆକିଣ୍ଣମନୁସ୍ସନ୍ତି ନିରନ୍ତରମନୁସ୍ସଂ। ସମ୍ବାଧବ୍ୟୂହନ୍ତି ବ୍ୟୂହା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଅୱିନିବିଦ୍ଧରଚ୍ଛାୟୋ, ୟା ପୱିଟ୍ଠମଗ୍ଗେନେୱ ନିଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତା ସମ୍ବାଧା ବ୍ୟୂହା ବହୁକା ଏତ୍ଥାତି ସମ୍ବାଧବ୍ୟୂହଂ। ଇମିନାପି ନଗରସ୍ସ ଘନୱାସମେୱ ଦୀପେତି। ଭନ୍ତେନାତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପରିବ୍ଭମନ୍ତେନ ଉଦ୍ଧତଚାରିନା। ଦୁତିୟଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୩। ଗୋଧସକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୧୯। ତତିୟେ ଭଗୱାୱ ଏତଂ ଜାନେୟ୍ୟ ଏତେହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତଂ ୱା ଅସମନ୍ନାଗତଂ ୱାତି ଇଦଂ ସୋ ସକ୍କୋ ତୀହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନଭାୱଂ, ଚତୂହି ୱା ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନଭାୱଂ ଭଗୱାୱ ଜାନାତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ଆହ।

କୋଚିଦେୱ ଧମ୍ମସମୁପ୍ପାଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି କିଞ୍ଚିଦେୱ କାରଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ଏକତୋ ଅସ୍ସ ଭଗୱା, ଏକତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋତି ୟସ୍ମିଂ କାରଣେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ନାନାଲଦ୍ଧିକୋ ହୁତ୍ୱା ଏକଂ ୱାଦଂ ୱଦନ୍ତୋ ଏକତୋ ଅସ୍ସ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋପି ଏକଂ ୱଦନ୍ତୋ ଏକତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱାହନ୍ତି ୟଂ ୱାଦଂ ତୁମ୍ହେ ୱଦେଥ, ତମେୱାହଂ ଗଣ୍ହେୟ୍ୟନ୍ତି। ନନୁ ଚ ଅରିୟସାୱକସ୍ସ ରତନତ୍ତୟେ ପସାଦନାନତ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ଅଥ କସ୍ମା ଏସ ଏୱମାହାତି? ଭଗୱତୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣତାୟ। ଏୱଞ୍ହିସ୍ସ ହୋତି ‘‘ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ଅତ୍ତନୋ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖଣତାୟ ଅଜାନିତ୍ୱାପି କଥେୟ୍ୟ, ସତ୍ଥୁ ପନ ଅଞ୍ଞାଣଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି। ତସ୍ମା ଏୱମାହ। ଅଞ୍ଞତ୍ର କଲ୍ୟାଣା ଅଞ୍ଞତ୍ର କୁସଲାତି କଲ୍ୟାଣମେୱ କୁସଲମେୱ ୱଦାମି, ନ କଲ୍ୟାଣକୁସଲୱିମୁତ୍ତନ୍ତି। ଅପିଚସ୍ସ ଅନୱଜ୍ଜନଦୋସୋ ଏସୋତି।

୪। ପଠମସରଣାନିସକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୨୦। ଚତୁତ୍ଥେ ଇଧ ମହାନାମ ଏକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଇଦଂ ନ କେୱଲଂ ସରଣାନି ଏୱ ଅପାୟତୋ ମୁତ୍ତୋ, ଇମେପି ପୁଗ୍ଗଲା ମୁତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ମତ୍ତସୋ ନିଜ୍ଝାନଂ ଖମନ୍ତୀତି ପମାଣେନ ଚ ଓଲୋକନଂ ଖମନ୍ତି। ଇମିନା ଧମ୍ମାନୁସାରିମଗ୍ଗଟ୍ଠପୁଗ୍ଗଲଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଗନ୍ତା ନିରୟନ୍ତି ମଗ୍ଗଟ୍ଠପୁଗ୍ଗଲୋ ହି ଅପାୟତୋ ପରିମୁତ୍ତୋତି ୱା ପରିମୁଚ୍ଚିସ୍ସତୀତି ୱା ୱତ୍ତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି, ପରିମୁଚ୍ଚତୀତି ପନ ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ୟସ୍ମା ଚ ପରିମୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ଗନ୍ତା ନାମ ନ ହୋତୀତି, ‘‘ଅଗନ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ନ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଧାମତ୍ତଂ ପେମମତ୍ତନ୍ତି ଇମିନା ସଦ୍ଧାନୁସାରିମଗ୍ଗଟ୍ଠପୁଗ୍ଗଲଂ ଦସ୍ସେତି। ମହାସାଲାତି ସମୀପେ ଠିତେୱ ଚତ୍ତାରୋ ମହାସାରରୁକ୍ଖେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ। ମରଣକାଲେ ସିକ୍ଖଂ ସମାଦିୟୀତି ମରଣସମୟେ ତୀସୁ ସିକ୍ଖାସୁ ପରିପୂରକାରୀ ଅହୋସୀତି ଦସ୍ସେତି।

୫। ଦୁତିୟସରଣାନିସକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୨୧। ପଞ୍ଚମେ ଦୁକ୍ଖେତ୍ତନ୍ତି ୱିସମଖେତ୍ତଂ। ଦୁବ୍ଭୂମନ୍ତି ଊସରଭୂମିଂ ଲୋଣୂପହତଂ। ଖଣ୍ଡାନୀତି ପରିଭିନ୍ନାନି। ପୂତୀନୀତି ଉଦକେନ ତେମେତ୍ୱା ପୂତିଭାୱଂ ଆପନ୍ନାନି। ୱାତାତପହତାନୀତି ୱାତାତପେନ ହତତ୍ତା ନିରୋଜଭାୱଂ ଗତାନି। ଅସାରାଦାନୀତି ଅନାଦିନ୍ନସାରାନି ଅଗହିତସାରାନି। ଅସୁଖସୟିତାନୀତି ନ କୋଟ୍ଠାଦୀସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସୁଟ୍ଠୁ ଠପିତାନି। ସୁଖସୟିତାନୀତି ଠପିତଟ୍ଠାନତୋ ଚତ୍ତାରୋ ମାସେ ଅଚଲିତାନି।

୬। ପଠମଅନାଥପିଣ୍ଡିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୨୨। ଛଟ୍ଠେ ଠାନସୋ ୱେଦନା ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭେୟ୍ୟାତି ଖଣେନ ୱେଦନା ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭେୟ୍ୟ। ମିଚ୍ଛାଞାଣେନାତି ମିଚ୍ଛାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ମିଚ୍ଛାୱିମୁତ୍ତିୟାତି ଅନିୟ୍ୟାନିକୱିମୁତ୍ତିୟା। ତସ୍ମା ସଦ୍ଧଞ୍ଚ ସୀଲଞ୍ଚାତି ଗାଥା ୱୁତ୍ତତ୍ଥା ଏୱ। ୟତ୍ର ହି ନାମାତି ୟୋ ନାମ।

୭। ଦୁତିୟଅନାଥପିଣ୍ଡିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୨୩। ସତ୍ତମେ ସମ୍ପରାୟିକଂ ମରଣଭୟନ୍ତି ସମ୍ପରାୟହେତୁକଂ ମରଣଭୟଂ ଗିହିସାମୀଚିକାନୀତି ଗିହୀନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକାନି। ସେସଂ ସଲ୍ଲତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ସରଣାନିୱଗ୍ଗୋ ତତିୟୋ।

୪। ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦୱଗ୍ଗୋ

୧। ପଠମପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୨୭। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦା କୁସଲାଭିସନ୍ଦାତି ପୁଞ୍ଞନଦିୟୋ କୁସଲନଦିୟୋ। ସୁଖସ୍ସାହାରାତି ସୁଖସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା।

୪। ପଠମଦେୱପଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୩୦। ଚତୁତ୍ଥେ ଦେୱପଦାନୀତି ଦେୱାନଂ ଞାଣେନ, ଦେୱସ୍ସ ୱା ଞାଣେନ ଅକ୍କନ୍ତପଦାନି। ୱିସୁଦ୍ଧିଯାତି ୱିସୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯ। ପରିଯୋଦପନାଯାତି ପରିଯୋଦପନତ୍ଥାଯ ଜୋତନତ୍ଥାଯ। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଚତ୍ତାରୋପି ଫଲଟ୍ଠପୁଗ୍ଗଲା ୱିସୁଦ୍ଧଟ୍ଠେନ ଦେୱା ନାମ ଜାତା।

୮। ୱସ୍ସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୩୪। ଅଟ୍ଠମେ ପାରଂଗନ୍ତ୍ୱାତି ପାରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନଂ, ତଂ ପତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆସୱାନଂ ଖଯାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନ ପଠମଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ଗଚ୍ଛମାନା ଏୱ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। ଦେସନା ପନ ଏୱଂ କତା।

୧୦। ନନ୍ଦିଯସକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୩୬। ଦସମେ ଦିୱା ପଟିସଲ୍ଲାନାଯାତି ଦିୱା ପଟିସଲ୍ଲାନତ୍ଥାଯ ରତ୍ତିଂ ପଟିସଲ୍ଲାନତ୍ଥାଯ । ଧମ୍ମା ନ ପାତୁଭୱନ୍ତୀତି ସମଥୱିପସ୍ସନା ଧମ୍ମା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦୱଗ୍ଗୋ ଚତୁତ୍ଥୋ।

୫। ସଗାଥକପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦୱଗ୍ଗୋ

୧। ପଠମଅଭିଅସନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୩୭। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମେ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟୋତି ଆଳ୍ହକଗଣନାଯ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟୋ, ଯୋଜନୱସେନ ପନସ୍ସ ସଙ୍ଖ୍ୟା ଅତ୍ଥି। ବହୁଭେରୱନ୍ତି ସୱିଞ୍ଞାଣକଅୱିଞ୍ଞାଣକାନଂ ଭେରୱାରମ୍ମଣାନଂ ୱସେନ ବହୁଭେରୱଂ। ପୁଥୂତି ବହୂ। ସୱନ୍ତୀତି ସନ୍ଦମାନା। ଉପଯନ୍ତୀତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି।

୨। ଦୁତିଯଅଭିସନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୩୮। ଦୁତିଯେ ଯତ୍ଥିମା ମହାନଦିୟୋ ସଂସନ୍ଦନ୍ତି ସମେନ୍ତୀତି ଯସ୍ମିଂ ସଂଭଜ୍ଜେ ଏତା ମହାନଦିୟୋ ଏକୀଭୱନ୍ତି, ନିରନ୍ତରା ଭୱନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୩। ତତିଯଅଭିସନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୩୯। ତତିଯେ ପୁଞ୍ଞକାମୋତି ପୁଞ୍ଞତ୍ଥିକୋ। କୁସଲେ ପତିଟ୍ଠିତୋତି ମଗ୍ଗକୁସଲେ ପତିଟ୍ଠିତୋ। ଭାୱେତି ମଗ୍ଗଂ ଅମତସ୍ସ ପତ୍ତିଯାତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପାପୁଣନତ୍ଥଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତି। ଧମ୍ମସାରାଧିଗମୋତି ଧମ୍ମସାରୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଅରିଯଫଲଂ ଧମ୍ମସାରୋ, ଅଧିଗମୋ ଅସ୍ସାତି ଧମ୍ମସାରାଧିଗମୋ, ଅଧିଗତଫଲୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଖଯେ ରତୋତି କିଲେସକ୍ଖଯେ ରତୋ।

୪। ପଠମମହଦ୍ଧନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୪୦। ଚତୁତ୍ଥେ ଅଡ୍ଢୋ ମହଦ୍ଧନୋତି ସତ୍ତୱିଧେନ ଅରିଯଧନେନ ଅଡ୍ଢୋ ଚେୱ ମହଦ୍ଧନୋ ଚ। ତେନେୱ ଭୋଗେନ ମହାଭୋଗୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ସଗାଥକପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦୱଗ୍ଗୋ ପଞ୍ଚମୋ।

୬। ସପ୍ପଞ୍ଞଵଗ୍ଗୋ

୨। ଓସ୍ସଂଵୁତ୍ତସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୦୪୮। ଛଟ୍ଠସ୍ସ ଦୁତିୟେ ଅୟମଧିପ୍ପାୟୋ – ସୋତାପନ୍ନୋ ଭିକ୍ଖୁ ଏତ୍ତକେନ ଵୋସାନଂ ଅନାପଜ୍ଜିତ୍ଵା ତାନେଵ ଇନ୍ଦ୍ରିୟବଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି ସମୋଧାନେତ୍ଵା ଵିପସ୍ସନଂ ଵଡ୍ଢେତ୍ଵା ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗଂ ପାପୁଣିସ୍ସତି, ସକଦାଗାମୀ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗଂ, ଅନାଗାମୀ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ ଭଗଵତା ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ସାସନେ ତନ୍ତି ପଵେଣୀ କଥିତାତି।

୩। ଧମ୍ମଦିନ୍ନସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୦୪୯। ତତିୟେ ଧମ୍ମଦିନ୍ନୋତି ସତ୍ତସୁ ଜନେସୁ ଏକୋ। ବୁଦ୍ଧକାଲସ୍ମିଞ୍ହି ଧମ୍ମଦିନ୍ନୋ ଉପାସକୋ, ଵିସାଖୋ ଉପାସକୋ, ଉଗ୍ଗୋ ଗହପତି, ଚିତ୍ତୋ ଗହପତି, ହତ୍ଥକୋ ଆଳଵକୋ, ଚୂଳଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ, ମହାଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋତି ଇମେ ସତ୍ତ ଜନା ପଞ୍ଚସତୌପାସକପରିଵାରା ଅହେସୁଂ। ଏତେସୁ ଏସ ଅଞ୍ଞତରୋ।

ଗମ୍ଭୀରାତି ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରା ସଲ୍ଲସୁତ୍ତାଦୟୋ। ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥଗମ୍ଭୀରା ଚେତନାସୁତ୍ତନ୍ତାଦୟୋ। ଲୋକୁତ୍ତରାତି ଲୋକୁତ୍ତରତ୍ଥଦୀପକା ଅସଙ୍ଖତସଂୟୁତ୍ତାଦୟୋ। ସୁଞ୍ଞତପ୍ପଟିସଂୟୁତ୍ତାତି ସତ୍ତସୁଞ୍ଞତାଦୀପକା ଖଜ୍ଜନିକସୁତ୍ତନ୍ତାଦୟୋ। ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଵିହରିସ୍ସାମାତି ପଟିଲଭିତ୍ଵା ଵିହରିସ୍ସାମ। ଏଵଞ୍ହି ଵୋ, ଧମ୍ମଦିନ୍ନ, ସିକ୍ଖିତବ୍ବନ୍ତି ଏଵଂ ତୁମ୍ହେହି ଚନ୍ଦୋପମପଟିପଦଂ ରଥଵିନୀତପଟିପଦଂ ମୋନେୟ୍ୟପଟିପଦଂ ମହାଅରିୟଵଂସପଟିପଦଂ ପୂରେନ୍ତେହି ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ଇତି ସତ୍ଥା ଇମେସଂ ଉପାସକାନଂ ଅସୟ୍ହଭାରଂ ଆରୋପେସି। କସ୍ମା ? ଏତେ କିର ନ ଅତ୍ତନୋ ଭୂମିୟଂ ଠତ୍ଵା ଓଵାଦଂ ୟାଚିଂସୁ, ଅଵିସେସେନ ପନ ସବ୍ବଭାରଂ ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ସମତ୍ଥା ଵିୟ ''ଓଵଦତୁ ନୋ, ଭନ୍ତେ, ଭଗଵା''ତି ୟାଚିଂସୁ। ତେନ ତେସଂ ସତ୍ଥା ଅସୟ୍ହଭାରଂ ଆରୋପେନ୍ତୋ ଏଵମାହ। ନ ଖୋ ନେତନ୍ତି ନ ଖୋ ଏତଂ। ନକାରୋ ପନେତ୍ଥ ବ୍ୟଞ୍ଜନସନ୍ଧିମତ୍ତମେଵାତି ଵେଦିତବ୍ବୋ। ତସ୍ମାତି ୟସ୍ମା ଇଦାନି ଅତ୍ତନୋ ଭୂମିୟଂ ଠତ୍ଵା ଓଵାଦଂ ୟାଚଥ, ତସ୍ମା।

୪। ଗିଲାନସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୦୫୦। ଚତୁତ୍ଥେ ନ ଖୋ ପନେତନ୍ତି ନ ଖୋ ଅମ୍ହେହି ଏତଂ। ସପ୍ପଞ୍ଞୋ ଉପାସକୋତି ସୋତାପନ୍ନୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଅସ୍ସାସନୀୟେହି ଧମ୍ମେହୀତି ଅସ୍ସାସକରେହି ଧମ୍ମେହି। ଅସ୍ସାସତାୟସ୍ମାତି ଅସ୍ସାସତୁ ଆୟସ୍ମା। ମାରିସୋତି ମରଣପଟିବଦ୍ଧୋ। ମରଣଧମ୍ମୋତି ମରଣସଭାଵୋ। ଅଧିମୋଚେହୀତି ଠପେହି। ଅଧିମୋଚିତନ୍ତି ଠପିତଂ। ଏଵଂଵିମୁତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଏଵଂ ଅରହତ୍ତଫଲଵିମୁତ୍ତିୟା ଵିମୁତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ। ୟଦିଦଂ ଵିମୁତ୍ତିୟା ଵିମୁତ୍ତନ୍ତି ୟଂ ଇଦଂ ଵିମୁତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭ ଵିମୁତ୍ତିୟା ନାନାକରଣଂ ଵତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା, ନ ତଂ ଵଦାମି। ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ହି ଚେତିୟଙ୍ଗଣବୋଧିୟଙ୍ଗଣଵତ୍ତେସୁ ଚେଵ ଅସୀତିକ୍ଖନ୍ଧକଵତ୍ତେସୁ ଚାତି ଆଗମନୀୟଗୁଣେସୁ ପମାଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ପଟିଵିଦ୍ଧେ ପନ ମଗ୍ଗେ ଵା ଫଲେ ଵା ଉପାସକାନଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୂନଞ୍ଚ ନାନାକରଣଂ ନତ୍ଥି।

୯। ପଞ୍ଞାପଟିଲାଭସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୦୫୫। ନଵମେ ପଞ୍ଞାପଟିଲାଭାୟ ସଂଵତ୍ତନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ସତ୍ତ ସେକ୍ଖା ପଞ୍ଞଂ ପଟିଲଭନ୍ତି ନାମ, ଖୀଣାସଵୋ ପଟିଲଦ୍ଧପଞ୍ଞୋ ନାମାତି ଵେଦିତବ୍ବୋ। ପରତୋ ପଞ୍ଞାବୁଦ୍ଧିୟାତିଆଦୀସୁପି ଏସେଵ ନୟୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେଵାତି।

ସପ୍ପଞ୍ଞଵଗ୍ଗୋ ଛଟ୍ଠୋ।

୭। ମହାପଞ୍ଞଵଗ୍ଗୋ

୧। ମହାପଞ୍ଞାସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୦୫୮। ସତ୍ତମେ ମହାପଞ୍ଞତାୟ ସଂଵତ୍ତନ୍ତୀତିଆଦୀସୁ ''ମହନ୍ତେ ଅତ୍ଥେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ମହାପଞ୍ଞା''ତିଆଦିନା ପଟିସମ୍ଭିଦାୟଂ (ପଟି। ମ। ୨। ୪) ଵୁତ୍ତନୟେନେଵ ସବ୍ବତ୍ଥ ସବ୍ବପଦେସୁ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେଵାତି।

ସୋତାପତ୍ତିସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ସଚ୍ଚସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ସମାଧିଵଗ୍ଗୋ

୧। ସମାଧିସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୦୭୧। ସଚ୍ଚସଂଯୁତ୍ତସ୍ସ ପଠମେ ସମାଧିଂ, ଭିକ୍ଖଵେତି ତେ କିର ଭିକ୍ଖୂ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାଯ ପରିହାଯନ୍ତି, ଅଥ ନେସଂ ସତ୍ଥା – ‘‘ଏଵମେତେ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତଂ ଲଭିତ୍ଵା, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଵଡ୍ଢେତ୍ଵା, ଵିସେସଂ ପାପୁଣିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଇମଂ ଦେସନଂ ଆରଭି। ତସ୍ମାତିହ, ଭିକ୍ଖଵେ, ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଯୋଗୋ କରଣୀଯୋତି ଏତ୍ଥ ଯଥାଭୂତାଦିଵସେନ କାରଣଚ୍ଛେଦୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଇଦଞ୍ହି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଭିକ୍ଖଵେ, ଯସ୍ମା ସମାହିତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି, ତସ୍ମା ତୁମ୍ହେହି ଚ ସମାହିତେହି ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନନତ୍ଥାଯ ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଯୋଗୋ କରଣୀଯୋ। ତଥା ଯସ୍ମା ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ତଥାଗତସ୍ସେଵ ପାତୁଭାଵା ପାକଟାନି ହୋନ୍ତି, ଯସ୍ମା ଚ ତଥାଗତେନ ସୁଵିଭତ୍ତାନି, ଯସ୍ମା ଚ ତେସୁ ଅପରିମାଣା ଵଣ୍ଣା ଅପରିମାଣାନି ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାନି, ଯସ୍ମା ଚ ତେସଂ ଅପ୍ପଟିଵିଦ୍ଧତ୍ତା ଵଟ୍ଟଂ ଵତ୍ତତି, ତେସଂ ପଟିଵିଦ୍ଧକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ନ ଵତ୍ତତି, ତସ୍ମା ‘‘ଏଵଂ ନୋ ଵଟ୍ଟଂ ନ ଵତ୍ତିସ୍ସତୀ’’ତି ତୁମ୍ହେହି ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଯୋଗୋ କରଣୀଯୋ।

୨। ପଟିସଲ୍ଲାନସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୦୭୨। ଦୁତିଯଂ କାଯଵିଵେକଵିକଲାନଂ କାଯଵିଵେକପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ ଵୁତ୍ତଂ।

୩। ପଠମକୁଲପୁତ୍ତସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା

୧୦୭୩-୭୫। ତତିଯେ ଅଭିସମଯାଯାତି ଅଭିସମଯତ୍ଥାଯ। ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାତି ଚେତ୍ଥ ସାସନାଵଚରା ଅଧିପ୍ପେତା। ତଥା ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମେସୁ, ତେନ ତେନ ଅଭିଲାପେନ ବୁଜ୍ଝନକାନଂ ପନ ଅଜ୍ଝାସଯେନେତାନି ଵୁତ୍ତାନି।

୬। ଦୁତିଯସମଣବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୦୭୬। ଛଟ୍ଠେ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ପକାସେସୁନ୍ତି ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଅହନ୍ତି ଏଵଂ ଅତ୍ତାନଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ପକାସଯିଂସୁ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ସୁତ୍ତେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧା ଚ ସମଣଗହଣେନ ଗହିତା।

୧୦। ତିରଚ୍ଛାନକଥାସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୦୮୦। ଦସମେ ଅନେକଵିହିତନ୍ତି ଅନେକଵିଧଂ। ତିରଚ୍ଛାନକଥନ୍ତି ଅନିଯ୍ୟାନିକତ୍ତା ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖମଗ୍ଗାନଂ ତିରଚ୍ଛାନଭୂତଂ କଥଂ। ରାଜକଥନ୍ତିଆଦୀସୁ ରାଜାନଂ ଆରବ୍ଭ ‘‘ମହାସମ୍ମତୋ ମନ୍ଧାତା ଧମ୍ମାସୋକୋ ଏଵଂ ମହାନୁଭାଵୋ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ପଵତ୍ତକଥା ରାଜକଥା। ଏସ ନଯୋ ଚୋରକଥାଦୀସୁ। ତେସୁ ‘‘ଅସୁକୋ ରାଜା ଅଭିରୂପୋ ଦସ୍ସନୀଯୋ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଗେହସିତକଥାଵ ତିରଚ୍ଛାନକଥା ହୋତି। ‘‘ସୋପି ନାମ ଏଵଂ ମହାନୁଭାଵୋ ଖଯଂ ଗତୋ’’ତି ଏଵଂ ପଵତ୍ତା ପନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଭାଵେ ତିଟ୍ଠତି। ଚୋରେସୁପି ‘‘ମୂଲଦେଵୋ ଏଵଂ ମହାନୁଭାଵୋ ମେଘମାଲୋ ଏଵଂ ମହାନୁଭାଵୋ’’ତି ତେସଂ କମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ‘‘ଅହୋ ସୂରା’’ତି ଗେହସିତକଥାଵ ତିରଚ୍ଛାନକଥା। ଯୁଦ୍ଧେପି ଭାରତଯୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ‘‘ଅସୁକେନ ଅସୁକୋ ଏଵଂ ମାରିତୋ ଏଵଂ ଵିଦ୍ଧୋ’’ତି କାମସ୍ସାଦଵସେନେଵ କଥା ତିରଚ୍ଛାନକଥା, ‘‘ତେପି ନାମ ଖଯଂ ଗତା’’ତି ଏଵଂ ପଵତ୍ତା ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ କମ୍ମଟ୍ଠାନମେଵ ହୋତି। ଅପିଚ ଅନ୍ନାଦୀସୁ ‘‘ଏଵଂ ଵଣ୍ଣଵନ୍ତଂ ଗନ୍ଧଵନ୍ତଂ ରସଵନ୍ତଂ ଫସ୍ସସମ୍ପନ୍ନଂ ଖାଦିମ୍ହ ଭୁଞ୍ଜିମ୍ହ ପିଵିମ୍ହ ପରିଭୁଞ୍ଜିମ୍ହା’’ତି କାମସ୍ସାଦଵସେନ କଥେତୁଂ ନ ଵଟ୍ଟତି। ସାତ୍ଥକଂ ପନ କତ୍ଵା ‘‘ପୁବ୍ବେ ଏଵଂ ଵଣ୍ଣାଦିସମ୍ପନ୍ନଂ ଅନ୍ନଂ ପାନଂ ଵତ୍ଥଂ ସଯନଂ ମାଲଂ ଗନ୍ଧଂ ଵିଲେପନଂ ସୀଲଵନ୍ତାନଂ ଅଦମ୍ହ, ଚେତିଯେ ପୂଜଂ ଅକରିମ୍ହା’’ତି କଥେତୁଂ ଵଟ୍ଟତି।

ଞାତିକଥାଦୀସୁପି ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ଞାତକା ସୂରା ସମତ୍ଥା’’ତି ଵା, ‘‘ପୁବ୍ବେ ମଯଂ ଏଵଂ ଵିଚିତ୍ରେହି ଯାନେହି ଵିଚରିମ୍ହା’’ତି ଵା ଅସ୍ସାଦଵସେନ ଵତ୍ତୁଂ ନ ଵଟ୍ଟତି। ସାତ୍ଥକଂ ପନ କତ୍ଵା ‘‘ତେପି ନୋ ଞାତକା ଖଯଂ ଗତା’’ତି ଵା, ‘‘ପୁବ୍ବେ ମଯଂ ଏଵରୂପା ଉପାହନା ସଙ୍ଘସ୍ସ ଅଦମ୍ହା’’ତି ଵା କଥେତବ୍ବା।

ଗାମକଥାଦୀସୁପି ସୁନିଵିଟ୍ଠଦୁନିଵିଟ୍ଠସୁଭିକ୍ଖଦୁବ୍ଭିକ୍ଖାଦିଵସେନ ଵା “ଅସୁକଗାମଵାସିନୋ ସୂରା ସମତ୍ଥା”ତି ଵା ଏଵଂ ଅସ୍ସାଦଵସେନ ଵତ୍ତୁଂ ନ ଵଟ୍ଟତି, ସାତ୍ଥକଂ ପନ କତ୍ଵା “ସଦ୍ଧା ପସନ୍ନା”ତି ଵା, “ଖଯଂ ଗତା”ତି ଵା ଵତ୍ତୁଂ ଵଟ୍ଟତି। ନିଗମନଗରଜନପଦକଥାସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ।

ଇତ୍ଥିକଥାପି ଵଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦୀନି ପଟିଚ୍ଚ ଅସ୍ସାଦଵସେନ ଵତ୍ତୁଂ ନ ଵଟ୍ଟତି, “ସଦ୍ଧା ପସନ୍ନା ଖଯଂ ଗତା”ତି ଏଵମେଵ ଵଟ୍ଟତି। ସୂରକଥାପି “ନନ୍ଦିମିତ୍ତୋ ନାମ ଯୋଧୋ ସୂରୋ ଅହୋସୀ”ତି ଅସ୍ସାଦଵସେନ ଵତ୍ତୁଂ ନ ଵଟ୍ଟତି, “ସଦ୍ଧୋ ପସନ୍ନୋ ଅହୋସି, ଖଯଂ ଗତୋ”ତି ଏଵମେଵ ଵଟ୍ଟତି। ସୁରାକଥାତିପି ପାଠୋ। ସାପି ଚେସା ସୁରାକଥା “ଏଵରୂପା ନାମ ସୁରା ପୀତା ରତିଜନନୀ ହୋତୀ”ତି ଅସ୍ସାଦଵସେନେଵ ନ ଵଟ୍ଟତି, ଆଦୀନଵଵସେନ ପନ “ଉମ୍ମତ୍ତକସଂଵତ୍ତନିକା”ତିଆଦିନା ନଯେନ ଵଟ୍ଟତି। ଵିସିଖାକଥାପି “ଅସୁକଵିସିଖା ସୁନିଵିଟ୍ଠା ଦୁନିଵିଟ୍ଠା”ତି ଵା, “ଅସୁକଵିସିଖାଯ ଵାସିନୋ ସୂରା ସମତ୍ଥା”ତି ଵା ଅସ୍ସାଦଵସେନେଵ ଵତ୍ତୁଂ ନ ଵଟ୍ଟତି, “ସଦ୍ଧା ପସନ୍ନା ଖଯଂ ଗତା”ତି ଏଵଞ୍ଚେଵ ଵଟ୍ଟତି। କୁମ୍ଭଟ୍ଠାନକଥାତି ଉଦକତିତ୍ଥକଥା ଵୁଚ୍ଚତି, କୁମ୍ଭଦାସିକଥା ଵା। ସାପି “ପାସାଦିକା ନଚ୍ଚିତୁଂ ଗାଯିତୁଂ ଛେକା”ତି ଅସ୍ସାଦଵସେନ ନ ଵଟ୍ଟତି, “ସଦ୍ଧା ପସନ୍ନା”ତିଆଦିନା ନଯେନେଵ ଵଟ୍ଟତି।

ପୁବ୍ବପେତକଥାତି ଅତୀତଞାତିକଥା। ତତ୍ଥ ଵତ୍ତମାନଞାତିକଥାସଦିସୋଵ ଵିନିଚ୍ଛଯୋ। ନାନତ୍ତକଥାତି ପୁରିମପଚ୍ଛିମକଥାହି ଵିମୁତ୍ତା ଅଵସେସା ନାନାସଭାଵା ନିରତ୍ଥକକଥା। ଲୋକକ୍ଖାଯିକାତି “ଅଯଂ ଲୋକୋ କେନ ନିମ୍ମିତୋ, ଅସୁକେନ ନାମ ନିମ୍ମିତୋ, କାକୋ ସେତୋ ଅଟ୍ଠୀନଂ ସେତତ୍ତା, ବଲାକା ରତ୍ତା ଲୋହିତସ୍ସ ରତ୍ତତ୍ତା”ତି ଏଵମାଦିକା ଲୋକାଯତଵିତଣ୍ଡସଲ୍ଲାପକଥା। ସମୁଦ୍ଦକ୍ଖାଯିକା ନାମ “କସ୍ମା ସମୁଦ୍ଦୋ ସାଗରୋ, ସାଗରଦେଵେନ ଖନିତତ୍ତା ସାଗରୋ, ଖତୋ ମେତି ହତ୍ଥମୁଦ୍ଦାଯ ନିଵେଦିତତ୍ତା ସମୁଦ୍ଦୋ”ତି ଏଵମାଦିକା ନିରତ୍ଥକସମୁଦ୍ଦକ୍ଖାଯିକକଥା। ଇତି ଭଵୋ ଇତି ଅଭଵୋତି ଯଂ ଵା ତଂ ଵା ନିରତ୍ଥକକାରଣଂ ଵତ୍ଵା ପଵତ୍ତିତକଥା ଇତିଭଵାଭଵକଥା। ଏତ୍ଥ ଚ ଭଵୋତି ସସ୍ସତଂ, ଅଭଵୋତି ଉଚ୍ଛେଦଂ। ଭଵୋତି ଵୁଦ୍ଧି, ଅଭଵୋତି ହାନି। ଭଵୋତି କାମସୁଖଂ, ଅଭଵୋତି ଅତ୍ତକିଲମଥୋ। ଇତି ଇମାଯ ଛବ୍ବିଧାଯ ଇତିଭଵାଭଵକଥାଯ ସଦ୍ଧିଂ ବାତ୍ତିଂସ ତିରଚ୍ଛାନକଥା ନାମ ହୋନ୍ତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଵାତି।

ପଠମୋ ଵଗ୍ଗୋ।

୨। ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପଵତ୍ତନଵଗ୍ଗୋ

୧। ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପଵତ୍ତନସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୦୮୧। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମେ ବାରାଣସିଯନ୍ତି ଏଵଂନାମକେ ନଗରେ। ଇସିପତନେ ମିଗଦାଯେତି ଇସୀନଂ ପତନୁପ୍ପତନଵସେନ ଏଵଂଲଦ୍ଧନାମେ ମିଗାନଂ ଅଭଯଦାନଵସେନ ଦିନ୍ନତ୍ତା ମିଗଦାଯସଙ୍ଖାତେ ଆରାମେ। ଏତ୍ଥ ହି ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନା ସବ୍ବଞ୍ଞୁଇସଯୋ ପତନ୍ତି, ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପଵତ୍ତନତ୍ଥଂ ନିସୀଦନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନନ୍ଦମୂଲକପବ୍ଭାରତୋ ସତ୍ତାହଚ୍ଚଯେନ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିତୋ ଵୁଟ୍ଠିତା ଅନୋତତ୍ତଦହେ କତମୁଖଧୋଵନାଦିକିଚ୍ଚା ଆକାସେନ ଆଗନ୍ତ୍ଵା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେଇସଯୋପେତ୍ଥ ଓତରଣଵସେନ ପତନ୍ତି, ଉପୋସଥତ୍ଥଞ୍ଚ ଅନୁପୋସଥତ୍ଥଞ୍ଚ ସନ୍ନିପତନ୍ତି, ଗନ୍ଧମାଦନଂ ପଟିଗଚ୍ଛନ୍ତାପି ତତୋଵ ଉପ୍ପତନ୍ତୀତି ଇମିନା ଇସୀନଂ ପତନୁପ୍ପତନଵସେନ ତଂ “ଇସିପତନ”ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି।

ଆମନ୍ତେସୀତି ଦୀପଙ୍କରପାଦମୂଲେ କତାଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପାରମିଯୋ ପୂରେନ୍ତୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପଚ୍ଛିମଭଵେ କତାଭିନିକ୍ଖମନୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ବୋଧିମଣ୍ଡଂ ପତ୍ଵା ତତ୍ଥ ଅପରାଜିତପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସିନ୍ନୋ ମାରବଲଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ଵା ପଠମଯାମେ ପୁବ୍ବେନିଵାସଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ଵା ମଜ୍ଝିମଯାମେ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଂ ଵିସୋଧେତ୍ଵା ପଚ୍ଛିମଯାମାଵସାନେ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଉନ୍ନାଦେନ୍ତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ଵା ସତ୍ତ ସତ୍ତାହାନି ବୋଧିମଣ୍ଡେ ଵୀତିନାମେତ୍ଵା ମହାବ୍ରହ୍ମୁନା ଆଯାଚିତଧମ୍ମଦେସନୋ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ଵୋଲୋକେତ୍ଵା ଲୋକାନୁଗ୍ଗହେନ ବାରାଣସିଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ପଞ୍ଚଵଗ୍ଗିଯେ ସଞ୍ଞାପେତ୍ଵା ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପଵତ୍ତେତୁକାମୋ ଆମନ୍ତେସି।

ଦ୍ଵେମେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅନ୍ତାତି ଦ୍ଵେ ଇମେ, ଭିକ୍ଖଵେ, କୋଟ୍ଠାସା। ଇମସ୍ସ ପନ ପଦସ୍ସ ସହ ସମୁଦାହାରେନ ସମୁଦାହାରନିଗ୍ଘୋସୋ ହେଟ୍ଠା ଅଵୀଚିଂ ଉପରି ଭଵଗ୍ଗଂ ପତ୍ଵା ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ପତ୍ଥରିତ୍ଵା ଅଟ୍ଠାସି। ତସ୍ମିଂଯେଵ ସମଯେ ଅଟ୍ଠାରସକୋଟିସଙ୍ଖା ବ୍ରହ୍ମାନୋ ସମାଗଚ୍ଛିଂସୁ, ପଚ୍ଛିମଦିସାଯ ସୂରିଯୋ ଅତ୍ଥମେତି, ପାଚୀନଦିସାଯ ଆସାଳ୍ହନକ୍ଖତ୍ତେନ ଯୁତ୍ତୋ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି। ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଭଗଵା ଇମଂ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପଵତ୍ତନସୁତ୍ତଂ ଆରଭନ୍ତୋ “ଦ୍ଵେମେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅନ୍ତା”ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ପବ୍ବଜିତେନାତି ଗିହିସଂଯୋଜନଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ଵା ପବ୍ବଜ୍ଜୁପଗତେନ। ନ ସେଵିତବ୍ବାତି ନ ଵଳଞ୍ଜେତବ୍ବା । ଯୋ ଚାଯଂ କାମେସୁ

କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗୋତି ଯୋ ଚ ଅଯଂ ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ କିଲେସକାମସୁଖସ୍ସ ଅନୁଯୋଗୋ। ହୀନୋତି ଲାମକୋ। ଗମ୍ମୋତି ଗାମୱାସୀନଂ ସନ୍ତକୋ। ପୋଥୁଜ୍ଜନିକୋତି ଅନ୍ଧବାଲଜନେନ ଆଚିଣ୍ଣୋ। ଅନରିଯୋତି ନ ଅରିଯୋ ନ ୱିସୁଦ୍ଧୋ ନ ଉତ୍ତମୋ ନ ୱା ଅରିଯାନଂ ସନ୍ତକୋ। ଅନତ୍ଥସଂହିତୋତି ନ ଅତ୍ଥସଂହିତୋ, ହିତସୁଖାୱହକାରଣଂ ଅନିସ୍ସିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୋତି ଅତ୍ତନୋ କିଲମଥସ୍ସ ଅନୁଯୋଗୋ, ଅତ୍ତନୋ ଦୁକ୍ଖକରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖୋତି କଣ୍ଟକାପସ୍ସଯସେଯ୍ୟାଦୀହି ଅତ୍ତମାରଣେହି ଦୁକ୍ଖାୱହୋ।

ଚକ୍ଖୁକରଣୀତି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁଂ କରୋତୀତି ଚକ୍ଖୁକରଣୀ। ଦୁତିଯପଦଂ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଉପସମାଯାତି କିଲେସୂପସମତ୍ଥାଯ। ଅଭିଞ୍ଞାଯାତି ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଅଭିଜାନନତ୍ଥାଯ। ସମ୍ବୋଧାଯାତି ତେସଂଯେୱ ସମ୍ବୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯ। ନିବ୍ବାନାଯାତି ନିବ୍ବାନସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ତଂ ହେଟ୍ଠା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତମେୱ। ସଚ୍ଚକଥାପି ସବ୍ବାକାରେନେୱ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୨୯) ୱିତ୍ଥାରିତା।

ତିପରିୱଟ୍ଟନ୍ତି ସଚ୍ଚଞାଣକିଚ୍ଚଞାଣକତଞାଣସଙ୍ଖାତାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ପରିୱଟ୍ଟାନଂ ୱସେନ ତିପରିୱଟ୍ଟଂ। ଏତ୍ଥ ହି ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ, ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯ''ନ୍ତି ଏୱଂ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଯଥାଭୂତଂ ଞାଣଂ ସଚ୍ଚଞାଣଂ ନାମ। ତେସୁଯେୱ ''ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ପହାତବ୍ବ''ନ୍ତି ଏୱଂ କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚଜାନନଞାଣଂ କିଚ୍ଚଞାଣଂ ନାମ। ''ପରିଞ୍ଞାତଂ ପହୀନ''ନ୍ତି ଏୱଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ କିଚ୍ଚସ୍ସ କତଭାୱଜାନନଞାଣଂ କତଞାଣଂ ନାମ। ଦ୍ୱାଦସାକାରନ୍ତି ତେସଂଯେୱ ଏକେକସ୍ମିଂ ସଚ୍ଚେ ତିଣ୍ଣଂ ତିଣ୍ଣଂ ଆକାରାନଂ ୱସେନ ଦ୍ୱାଦସାକାରଂ। ଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ଏତେସଂ ତିପରିୱଟ୍ଟାନଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଆକାରାନଂ ୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଞାଣସଙ୍ଖାତଂ ଦସ୍ସନଂ। ଧମ୍ମଚକ୍କନ୍ତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଚତ୍ତାରି ଚ ଫଲାନି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ନାମ ହୋନ୍ତି, ଇଧ ପଠମମଗ୍ଗୋୱ।

ଧମ୍ମଚକ୍କେତି ପଟିୱେଧଞାଣେ ଚେୱ ଦେସନାଞାଣେ ଚ। ବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ହି ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଦ୍ୱାଦସାକାରଂ ପଟିୱେଧଞାଣମ୍ପି, ଇସିପତନେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଦ୍ୱାଦସାକାରାଯ ସଚ୍ଚଦେସନାଯ ପୱତ୍ତିତଂ ଦେସନାଞାଣମ୍ପି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ନାମ। ଉଭଯମ୍ପି ହେତଂ ଦସବଲସ୍ସ ଉରେ ପୱତ୍ତଞାଣମେୱ। ଇମାଯ ଦେସନାଯ ପକାସେନ୍ତେନ ଭଗୱତା ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତିତଂ ନାମ। ତଂ ପନେତଂ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ଯାୱ ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞତ୍ଥେରୋ ଅଟ୍ଠାରସହି ବ୍ରହ୍ମକୋଟୀହି ସଦ୍ଧିଂ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାତି , ତାୱ ନଂ ଭଗୱା ପୱତ୍ତେତି ନାମ, ପତିଟ୍ଠିତେ ଚ ପୱତ୍ତିତଂ ନାମ। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ପୱତ୍ତିତେ ଚ ପନ ଭଗୱତା ଧମ୍ମଚକ୍କେ ଭୁମ୍ମା ଦେୱା ସଦ୍ଦମନୁସ୍ସାୱେସୁନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଭୁମ୍ମାତି ଭୂମଟ୍ଠକଦେୱତା। ସଦ୍ଦମନୁସ୍ସାୱେସୁନ୍ତି ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ସାଧୁକାରଂ ଦତ୍ୱା – ''ଏତଂ ଭଗୱତା''ତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତା ଅନୁସାୱଯିଂସୁ। ଓଭାସୋତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣୋଭାସୋ। ସୋ ହି ତଦା ଦେୱାନଂ ଦେୱାନୁଭାୱଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ୱିରୋଚିତ୍ଥ। ଅଞ୍ଞାସି ୱତ, ଭୋ, କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋତି ଇମସ୍ସପି ଉଦାନସ୍ସ ଉଦାହାରନିଗ୍ଘୋସୋ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଫରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି।

୯। ସଙ୍କାସନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୮୯। ନୱମେ ଅପରିମାଣା ୱଣ୍ଣାତି ଅପ୍ପମାଣାନି ଅକ୍ଖରାନି। ବ୍ୟଞ୍ଜନାତି ତେସଂଯେୱ ୱେୱଚନଂ, ୱଣ୍ଣାନଂ ୱା ଏକଦେସୋ ଯଦିଦଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନା ନାମ। ସଙ୍କାସନାତି ୱିଭତ୍ତିଯୋ। ଏକମେକସ୍ମିଞ୍ହି ସଚ୍ଚେ ସବ୍ବାକାରେନ ୱିତ୍ଥାରିଯମାନେ ୱଣ୍ଣାଦୀନଂ ଅନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଏୱମାହ।

୧୦। ତଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୯୦। ଦସମେ ସଭାୱୱିଜହନଟ୍ଠେନ ତଥଂ। ଦୁକ୍ଖଞ୍ହି ଦୁକ୍ଖମେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ସଭାୱସ୍ସ ଅମୋଘତାଯ ଅୱିତଥଂ। ନ ହି ଦୁକ୍ଖଂ ଅଦୁକ୍ଖଂ ନାମ ହୋତି। ଅଞ୍ଞଭାୱାନୁପଗମେନ ଅନଞ୍ଞଥଂ। ନ ହି ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦଯାଦିଭାୱଂ ଉପଗଚ୍ଛତି। ସମୁଦଯାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋତି।

ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନୱଗ୍ଗୋ ଦୁତିଯୋ।

୩। କୋଟିଗାମୱଗ୍ଗୋ

୧। କୋଟିଗାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୯୧। ତତିଯସ୍ସ ପଠମେ ଅନନୁବୋଧାତି ଅନନୁବୁଜ୍ଝନେନ। ଅପ୍ପଟିୱେଧାତି ଅପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ।

୨। ଦୁତିଯକୋଟିଗାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୯୨। ଦୁତିଯେ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୀତି ଫଲସମାପତ୍ତିଫଲପଞ୍ଞାନଂ ନାମଂ।

୭। ତଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୯୭। ସତ୍ତମେ ତସ୍ମା ଅରିଯସଚ୍ଚାନୀତି ଯସ୍ମା ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅନଞ୍ଞଥାନି, ତସ୍ମା ଅରିଯାନଂ ସଚ୍ଚାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ନ ହି ୱିତଥାନି ଅରିଯା ଅରିଯସଚ୍ଚତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି।

୮। ଲୋକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୯୮। ଅଟ୍ଠମେ ତଥାଗତୋ ଅରିଯୋ, ତସ୍ମା ‘‘ଅରିଯସଚ୍ଚାନୀ’’ତି ଯସ୍ମା ଅରିଯେନ ତଥାଗତେନ ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତା ଦେସିତତ୍ତା ଚ ତାନି ଅରିଯସନ୍ତକାନି ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅରିଯସ୍ସ ସଚ୍ଚତ୍ତା ଅରିଯସଚ୍ଚାନୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୦। ଗୱମ୍ପତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୦୦। ଦସମେ ସହଞ୍ଚନିକେତି ସହଞ୍ଚନିଯନଗରେ। ଯୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦୁକ୍ଖଂ ପସ୍ସତି, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯମ୍ପି ସୋ ପସ୍ସତୀତିଆଦି ଏକପଟିୱେଧୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ସୁତ୍ତେ ଏକପଟିୱେଧୋୱ କଥିତୋ।

କୋଟିଗାମୱଗ୍ଗୋ ତତିଯୋ।

୪। ସୀସପାୱନୱଗ୍ଗୋ

୧। ସୀସପାୱନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୦୧। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ଯଦିଦଂ ଉପରୀତି ଯାନି ଇମାନି ଉପରି। ସୀସପାୱନେତି ସୀସପାରୁକ୍ଖେ।

୨। ଖଦିରପତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୦୨। ଦୁତିଯେ ଅନଭିସମେଚ୍ଚାତି ଞାଣେନ ଅନଭିସମାଗନ୍ତ୍ୱା, ଅପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୩। ଦଣ୍ଡସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୦୩। ତତିଯେ ଅସ୍ମା ଲୋକା ପରଂ ଲୋକନ୍ତି ଇମମ୍ହା ମନୁସ୍ସଲୋକା ପରଂ ନିରଯମ୍ପି, ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିମ୍ପି, ପେତ୍ତିୱିସଯମ୍ପି, ମନୁସ୍ସଲୋକମ୍ପି, ଦେୱଲୋକମ୍ପି, ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂଯେୱ ନିଦ୍ଦତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୫। ସତ୍ତିସତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୦୫। ପଞ୍ଚମେ ଏୱଞ୍ଚେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅସ୍ସାତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏୱଂ ଚେ ଏତଂ ଭୱେଯ୍ୟ, ନିରନ୍ତରଂ ସତ୍ତିସତେହି ହଞ୍ଞମାନସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସେହି ସହେୱେସ ସଚ୍ଚାଭିସମଯୋ ଭୱେଯ୍ୟ ଚେତି ଅତ୍ଥୋ।

୯। ଇନ୍ଦଖୀଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୦୯। ନୱମେ ମୁଖଂ ଓଲୋକେନ୍ତୀତି ଅଞ୍ଞାସଯଂ ଓଲୋକେନ୍ତି। ଅଞ୍ଞାସଯୋ ଇଧ ମୁଖନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ।

୧୦। ୱାଦତ୍ଥିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୧୦। ଦସମେ ସିଲାଯୂପୋତି ସିଲାଥମ୍ଭୋ। ସୋଳସକୁକ୍କୁକୋତି ସୋଳସହତ୍ଥୋ। ସୋଳସକୁକ୍କୁତିପି ପାଠୋ। ହେଟ୍ଠା ନେମଙ୍ଗମାତି ହେଟ୍ଠା ଆୱାଟଂ ପୱିଟ୍ଠା। ଅଟ୍ଠ କୁକ୍କୁ ଉପରିନେମସ୍ସାତି ଅଟ୍ଠ ହତ୍ଥା ଆୱାଟସ୍ସ ଉପରି ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଠିତା ଭୱେଯ୍ୟୁଂ। ଭୁସାତି ବଲୱତୀ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ସୀସପାୱନୱଗ୍ଗୋ ଚତୁତ୍ଥୋ।

୫। ପପାତୱଗ୍ଗୋ

୧। ଲୋକଚିନ୍ତାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୧୧। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମେ ସୁମାଗଧାଯ ପୋକ୍ଖରଣିଯାତି ଏୱଂନାମିକାଯ ପୋକ୍ଖରଣିଯା। ଲୋକଚିନ୍ତଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋତି, ''କେନ ନୁ ଖୋ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯା କତା, କେନ ମହାପଥୱୀ, କେନ ମହାସମୁଦ୍ଦୋ, କେନ ସତ୍ତା ଉପ୍ପାଦିତା, କେନ ପବ୍ବତା, କେନ ଅମ୍ବତାଲନାଳିକେରାଦଯୋ''ତି ଏୱରୂପଂ ଲୋକଚିନ୍ତଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ନିସୀଦି।

ୱିଚେତୋତି ୱିଗତଚିତ୍ତୋ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ୱା। ଭୂତଂଯେୱ ଅଦ୍ଦସାତି ତେ କିର ଅସୁରା ସମ୍ବରିମାଯଂ ସମ୍ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଯଥା ନେ ସୋ ପୁରିସୋ ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦୀସୁ ଆରୁହନ୍ତେ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା, ଭିସମୁଳାଲଛିଦ୍ଦେହି ପୱିସନ୍ତେ ପସ୍ସତି, ଏୱଂ ଅଧିଟ୍ଠହିଂସୁ। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ସତ୍ଥା ''ଭୂତଂଯେୱ ଅଦ୍ଦସା''ତି ଆହ। ଦେୱାନଂଯେୱ ମୋହଯମାନାତି ଦେୱାନଂ ଚିତ୍ତଂ ମୋହଯନ୍ତା। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଲୋକଚିନ୍ତଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଉମ୍ମତ୍ତକୋପି ହୋତି, ତସ୍ମା।

୨-୩। ପପାତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୧୧୨-୧୩। ଦୁତିଯେ ପଟିଭାନକୂଟୋତି ଏକୋ ମହନ୍ତୋ ପବ୍ବତସଦିସୋ ମରିଯାଦପାସାଣୋ। ତତିଯେ ଅନିଟ୍ଠରୂପନ୍ତି ଅନିଟ୍ଠସଭାୱଂ।

୪। କୂଟାଗାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୧୪। ଚତୁତ୍ଥେ ହେଟ୍ଠିମଂ ଘରଂ ଅକରିତ୍ୱାତି ଥମ୍ଭଭିତ୍ତିପାଦୁସ୍ସାପନାଦିନା ଘରସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା।

୫। ୱାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୧୫। ପଞ୍ଚମେ ସନ୍ଥାଗାରେତି ସିପ୍ପୁଗ୍ଗଣ୍ହନସାଲାଯଂ। ଉପାସନଂ କରୋନ୍ତେତି କଣ୍ଡଖିପନସିପ୍ପଂ କରୋନ୍ତେ। ଅସନଂ ଅତିପାତେନ୍ତେତି କଣ୍ଡଂ ଅତିକ୍କମେନ୍ତେ। ପୋଙ୍ଖାନୁପୋଙ୍ଖନ୍ତି ଏକଂ କଣ୍ଡଂ ଖିପିତ୍ୱା ଯଥା ଅସ୍ସ ସରସ୍ସ ପୋଙ୍ଖଂ ୱିଜ୍ଝତି, ଅପରଂ ଅନୁପୋଙ୍ଖଂ ନାମ ଦୁତିଯସ୍ସ ପୋଙ୍ଖଂ, ପୁନ ଅପରଂ ତସ୍ସ ପୋଙ୍ଖନ୍ତି ଏୱଂ ଅତିପାତେନ୍ତେ ଅଦ୍ଦସ। ଯତ୍ର ହି ନାମାତି ଯେ ନାମ। ଦୁରଭିସମ୍ଭୱତରନ୍ତି ଦୁକ୍କରତରଂ। ସତ୍ତଧା ଭିନ୍ନସ୍ସ ୱାଲସ୍ସ କୋଟିଯା କୋଟିଂ ପଟିୱିଜ୍ଝେଯ୍ୟାତି ଏକଂ ୱାଲଂ ସତ୍ତଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା, ତସ୍ସ ଏକଂ ଭେଦଂ ଗହେତ୍ୱା, ୱାତିଙ୍ଗଣମଜ୍ଝେ ବନ୍ଧିତ୍ୱା, ଅପରଂ ଭେଦଂ କଣ୍ଡସ୍ସ ଅଗ୍ଗକୋଟିଯଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା, ଉସଭମତ୍ତେ ଠିତୋ କଣ୍ଡବଦ୍ଧାଯ କୋଟିଯା ତଂ ୱାତିଙ୍ଗଣବଦ୍ଧକୋଟିଂ ପଟିୱିଜ୍ଝେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଏୱଂ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି, ତସ୍ମା।

୭। ପଠମଛିଗ୍ଗଳଯୁଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୧୭। ସତ୍ତମେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଖାଦିକାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଖାଦନଂ। ଦୁବ୍ବଲଖାଦିକାତି ବଲୱନ୍ତେହି ମଚ୍ଛାଦୀହି ଦୁବ୍ବଲାନଂ ମଚ୍ଛାଦୀନଂ ଖାଦନଂ।

୮। ଦୁତିଯଛିଗ୍ଗଳଯୁଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୧୮। ଅଟ୍ଠମେ ମହାପଥୱୀତି ଚକ୍କୱାଳଗବ୍ଭନ୍ତରା ମହାପଥୱୀ। ଅଧିଚ୍ଚମିଦଂ, ଭନ୍ତେତି ଇଦଂ ଅଧିଚ୍ଚୁପ୍ପତ୍ତିକଂ ସଚେ ତଂ ଯୁଗଂ ନ ପୂତି ଭୱେଯ୍ୟ, ସମୁଦ୍ଦେ ଉଦକଂ ନ ସୁସ୍ସେଯ୍ୟ, ସୋ ଚ କଚ୍ଛପୋ ନ ମରେଯ୍ୟ, ଅପି ନାମ ଯଦିଚ୍ଛାୱସେନ ସିଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂ ଅଧିଚ୍ଚମିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେତି ଏତ୍ଥ ମହାସୀୱତ୍ଥେରୋ ଚତ୍ତାରି ଯୁଗାନି ଦସ୍ସେତି – ପୁରତ୍ଥିମଚକ୍କୱାଳମୁଖୱଟ୍ଟିଯଂ ଠିତେନ ପୁରିସେନ ପକ୍ଖିତ୍ତଯୁଗସ୍ସ ହି

ଛିଗ୍ଗଳେନ ତସ୍ସ ଅନ୍ଧକଚ୍ଛପସ୍ସ ଗୀୱାଯ ପୱେସନଂ ୱିଯ ମନୁସ୍ସପଟିଲାଭୋ ଅଧିଚ୍ଚପଟିଲାଭୀ। ଦକ୍ଖିଣଚକ୍କୱାଳମୁଖୱଚ୍ଛିଯଂ ଠିତେନ ପକ୍ଖିଉସ୍ସ ପନ ପରିବ୍ଭମନ୍ତସ୍ସ ପୁରିମଯୁଗଂ ପତ୍ୱା ଛିଗ୍ଗଳେନ ଛିଗ୍ଗଳୁପରି ଆରୁଳ୍ହସ୍ସ ଛିଗ୍ଗଳେନ ଗୀୱପ୍ପୱେସନଂ ୱିଯ ତଥାଗତୁପ୍ପାଦୋ ଅଧିଚ୍ଚତରସମ୍ଭୱୋ। ପଚ୍ଛିମଚକ୍କୱାଳମୁଖୱଚ୍ଛିଯଂ ଠିତେନ ପକ୍ଖିଉସ୍ସ ପନ ପରିବ୍ଭମନ୍ତସ୍ସ ପୁରିମଯୁଗଦ୍ୱଯଂ ପତ୍ୱା ଛିଗ୍ଗଳେନ ଛିଗ୍ଗଳୁପରି ଆରୁଳ୍ହସ୍ସ ଛିଗ୍ଗଳେନ ଗୀୱପ୍ପୱେସନଂ ୱିଯ ତଥାଗତପ୍ପୱେଦିତସ୍ସ ଧମ୍ମୱିନଯସ୍ସ ଦୀପନଂ ଅଧିଚ୍ଚତରସମ୍ଭୱଂ। ଉତ୍ତରଚକ୍କୱାଳମୁଖୱଚ୍ଛିଯଂ ଠିତେନ ପକ୍ଖିଉସ୍ସ ପନ ପରିବ୍ଭମନ୍ତସ୍ସ ପୁରିମଯୁଗତ୍ତଯଂ ପତ୍ୱା ଛିଗ୍ଗଳେନ ଛିଗ୍ଗଳୁପରି ଆରୁଳ୍ହସ୍ସ ଛିଗ୍ଗଳେନ ଗୀୱପ୍ପୱେସନଂ ୱିଯ ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧୋ ଅତିୱିଯ ଅଧିଚ୍ଚତରସମ୍ଭୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନୱମାଦୀନି ଅଭିସମଯସଂଯୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯାନେୱାତି।

ପପାତୱଗ୍ଗୋ ପଞ୍ଚମୋ।

୬। ଅଭିସମଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୧୧୨୧। ଅଭିସମଯୱଗ୍ଗୋ ନିଦାନୱଗ୍ଗେ ଅଭିସମଯସଂଯୁତ୍ତେ ୱିତ୍ଥାରିତୋୱ।

୭। ପଠମଆମକଧଞ୍ଞପେଯ୍ୟାଲୱଗ୍ଗୋ

୩। ପଞ୍ଞାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୩୩। ଆମକଧଞ୍ଞପେଯ୍ୟାଲେ ଅରିଯେନ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନାତି ୱିପସ୍ସନଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରେନ ଞାଣଚକ୍ଖୁନା।

୪। ସୁରାମେରଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୩୪।ସୁରାମେରଯମଜ୍ଜପ୍ପମାଦଟ୍ଠାନା ପଟିୱିରତାତି ଏତ୍ଥ ସୁରା ନାମ ପିଟ୍ଠସୁରା, ଓଦନସୁରା, ପୂୱସୁରା, କିଣ୍ଣପକ୍ଖିତ୍ତା, ସମ୍ଭାରସଂଯୁତ୍ତାତି ପଞ୍ଚୱିଧା। ମେରଯଂ ନାମ ପୁପ୍ଫାସୱୋ, ଫଲାସୱୋତି, ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ ଯୋ କୋଚି ଆସୱୋ। ମଜ୍ଜନ୍ତି ତଦେୱ ଉଭଯଂ, ଯଂ ୱା ପନଞ୍ଞମ୍ପି ସୁରାସୱୱିନିମୁତ୍ତଂ ମଦନୀଯଂ। ଯାଯ ଚେତନାଯ ତଂ ପିୱନ୍ତି, ସା ପମାଦସ୍ସ କାରଣତ୍ତା ପମାଦଟ୍ଠାନଂ ନାମ, ତତୋ ପଟିୱିରତାତି ଅତ୍ଥୋ।

୬-୭। ମତ୍ତେଯ୍ୟସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୧୩୬-୩୭।ମତ୍ତେଯ୍ୟାତି ମାତୁହିତା, ମାତରି ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପେତ୍ତେଯ୍ୟାଦୀସୁ ପିତୁହିତା ପେତ୍ତେଯ୍ୟା।

୮-୯। ସାମଞ୍ଞସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୧୩୮-୩୯। ସମଣାନଂ ହିତା ସାମଞ୍ଞା। ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ହିତା ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞା। ତେସୁ ତେସୁ ସମ୍ମା ପଟିପନ୍ନାନଂଯେୱେତଂ ଅଧିୱଚନଂ।

୧୦। ପଚାଯିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୪୦।କୁଲେ ଜେଟ୍ଠାପଚାଯିନୋତି କୁଲେ ଜେଟ୍ଠାନଂ ଅପଚାଯିନୋ, ନୀଚୱୁତ୍ତିନୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୮। ଦୁତିଯଆମକଧଞ୍ଞପେଯ୍ୟାଲୱଗ୍ଗୋ

୮। ବୀଜଗାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୪୮।ବୀଜଗାମଭୂତଗାମସମାରମ୍ଭାତି ମୂଲବୀଜଂ, ଖନ୍ଧବୀଜଂ, ଫଳୁବୀଜଂ, ଅଗ୍ଗବୀଜଂ, ବୀଜବୀଜନ୍ତି ପଞ୍ଚୱିଧସ୍ସ ବୀଜଗାମସ୍ସ ଚେୱ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ନୀଲତିଣରୁକ୍ଖାଦିକସ୍ସ ଭୂତଗାମସ୍ସ ଚ ସମାରମ୍ଭା, ଛେଦନପଚନାଦିଭାୱେନ ୱିକୋପନା ପଟିୱିରତାତି ଅତ୍ଥୋ।

୯। ୱିକାଲଭୋଜନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୪୯।ୱିକାଲଭୋଜନାତି କାଲାତିକ୍କନ୍ତଭୋଜନା, ମଜ୍ଝନ୍ହିକାତିକ୍କମତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱକାଲିକପରିଭୋଗାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୦। ଗନ୍ଧୱିଲେପନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୫୦। ମାଲାଦୀସୁ ମାଲାତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ପୁପ୍ଫଂ। ଗନ୍ଧନ୍ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଗନ୍ଧଜାତଂ। ୱିଲେପନନ୍ତି ଛୱିରାଗକରଣଂ। ତତ୍ଥ ପିଳନ୍ଧନ୍ତା ଧାରେନ୍ତି ନାମ, ଊନଟ୍ଠାନଂ ପୂରେନ୍ତା ମଣ୍ଡେନ୍ତି ନାମ, ଗନ୍ଧୱସେନ ଛୱିରାଗୱସେନ ଚ ସାଦିଯନ୍ତା ୱିଭୂସେନ୍ତି ନାମ। ଠାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାରଣଂ। ତସ୍ମା ଯାଯ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯଚେତନାଯ ତାନି ମାଲାଧାରଣାଦୀନି ମହାଜନୋ କରୋତି, ତତୋ ପଟିୱିରତାତି ଅତ୍ଥୋ।

୯। ତତିଯଆମକଧଞ୍ଞପେଯ୍ଯାଲୱଗ୍ଗୋ

୧। ନଚ୍ଚଗୀତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୫୧। ସାସନସ୍ସ ଅନନୁଲୋମତ୍ତା ୱିସୂକଂ ପଟାଣୀଭୂତଂ ଦସ୍ସନନ୍ତି ୱିସୂକଦସ୍ସନଂ। ଅତ୍ତନା ନଚ୍ଚନନଚ୍ଚାପନାଦିୱସେନ ନଚ୍ଚା ଚ ଗୀତା ଚ ୱାଦିତା ଚ ଅନ୍ତମସୋ ମଯୂରନଚ୍ଚାଦିୱସେନାପି ପୱତ୍ତାନଂ ନଚ୍ଚାଦୀନଂ ୱିସୂକଭୂତା ଦସ୍ସନା ଚାତି ନଚ୍ଚଗୀତୱାଦିତୱିସୂକଦସ୍ସନା। ନଚ୍ଚାଦୀନି ହି ଅତ୍ତନା ପଯୋଜେତୁଂ ୱା ପରେହି ପଯୋଜାପେତୁଂ ୱା ପଯୁତ୍ତାନି ପସ୍ସିତୁଂ ୱା ନେୱ ଭିକ୍ଖୂନଂ, ନ ଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ୱଟ୍ଟନ୍ତି।

୨। ଉଚ୍ଚାସଯନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୫୨।ଉଚ୍ଚାସଯନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପମାଣାତିକ୍କନ୍ତଂ। ମହାସଯନଂ ଅକପ୍ପିଯତ୍ଥରଣଂ, ତତୋ ପଟିୱିରତାତି ଅତ୍ଥୋ।

୩। ଜାତରୂପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୫୩।ଜାତରୂପନ୍ତି ସୁୱଣ୍ଣଂ। ରଜତନ୍ତି କହାପଣୋ – ଲୋହମାସକୋ, ଜତୁମାସକୋ, ଦାରୁମାସକୋତି ଯେ ୱୋହାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତସ୍ସ ଉଭଯସ୍ସାପି ପଟିଗ୍ଗହଣା ପଟିୱିରତା। ନେୱ ନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି ନ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପେନ୍ତି, ନ ଉପନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ସାଦିଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୪। ଆମକଧଞ୍ଞସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୫୪। ଆମକଧଞ୍ଞପଟିଗ୍ଗହଣାତି ସାଲି-ୱୀହି-ଯୱ-ଗୋଧୁମ-କଙ୍ଗୁ-ୱରକ-କୁଦ୍ରୁସକସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସତ୍ତୱିଧସ୍ସାପି ଆମକଧଞ୍ଞସ୍ସ ପଟିଗ୍ଗହଣା। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଏତେସଂ ପଟିଗ୍ଗହଣମେୱ, ଆମସନମ୍ପି ଭିକ୍ଖୂନଂ ନ ୱଟ୍ଟତିଯେୱ।

୫। ଆମକମଂସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୫୫।ଆମକମଂସପଟିଗ୍ଗହଣାତି ଏତ୍ଥ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅନୁଞ୍ଞାତା ଆମକମଂସମଚ୍ଛାନଂ ପଟିଗ୍ଗହଣମେୱ ଭିକ୍ଖୂନଂ ନ ୱଟ୍ଟତି, ନୋ ଆମସନଂ।

୬। କୁମାରିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୫୬।ଇତ୍ଥିକୁମାରିକପଟିଗ୍ଗହଣାତି ଏତ୍ଥ ଇତ୍ଥୀତି ପୁରିସନ୍ତରଗତା, ଇତରା କୁମାରିକା ନାମ। ତାସଂ ପଟିଗ୍ଗହଣମ୍ପି ଆମସନମ୍ପି ଅକପ୍ପିଯମେୱ।

୭। ଦାସିଦାସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୫୭।ଦାସିଦାସପଟିଗ୍ଗହଣାତି ଏତ୍ଥ ଦାସିଦାସୱସେନେୱ ତେସଂ ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ନ ୱଟ୍ଟତି, ''କପ୍ପିଯକାରକଂ ଦମ୍ମି, ଆରାମିକଂ ଦମ୍ମୀ''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ପନ ୱଟ୍ଟତି।

୧୦। ଚତୁତ୍ଥଆମକଧଞ୍ଞପେଯ୍ଯାଲୱଗ୍ଗୋ

୧। ଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୬୧।ଅଜେଳକାଦୀସୁ ଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁପରିଯୋସାନେସୁ କପ୍ପିଯାକପ୍ପିଯନଯୋ ୱିନଯୱସେନ ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବୋ । ତତ୍ଥ ଖେତ୍ତଂ ନାମ ଯସ୍ମିଂ ପୁବ୍ବଣ୍ଣଂ ରୁହତି। ୱତ୍ଥୁ ନାମ ଯସ୍ମିଂ ଅପରଣ୍ଣଂ ରୁହତି। ଯତ୍ଥ ୱା ଉଭଯଂ ରୁହତି, ତଂ ଖେତ୍ତଂ। ତଦତ୍ଥାଯ ଅକତଭୂମିଭାଗୋ ୱତ୍ଥୁ। ଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ୱାପିତଳାକାଦୀନିପି ସଙ୍ଗହିତାନେୱ।

୨-୩। କଯୱିକ୍କଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୧୬୨-୬୩।କଯୱିକ୍କଯାତି କଯା ଚ ୱିକ୍କଯା ଚ। ଦୂତେଯ୍ଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦୂତକମ୍ମଂ, ଗିହୀନଂ ପଣ୍ଣଂ ୱା ସାସନଂ ୱା ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗମନଂ। ପହିଣଗମନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଘରା ଘରଂ ପେସିତସ୍ସ ଖୁଦ୍ଦକଗମନଂ। ଅନୁଯୋଗୋ ନାମ ତଦୁଭଯକରଣଂ। ତସ୍ମା ଦୂତେଯ୍ଯପହିଣଗମନାନୁଯୋଗାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୪। ତୁଲାକୂଟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୬୪। ତୁଲାକୂଟାଦୀସୁ କୂଟନ୍ତି ୱଞ୍ଚନଂ। ତତ୍ଥ ତୁଲାକୂଟଂ ତାୱ ରୂପକୂଟଂ, ଅଙ୍ଗକୂଟଂ, ଗହଣକୂଟଂ, ପଟିଚ୍ଛନ୍ନକୂଟନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ରୂପକୂଟଂ ନାମ ଦ୍ୱେ ତୁଲା ସମରୂପା କତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ମହତିଯା ଗଣ୍ହାତି, ଦଦନ୍ତୋ ଖୁଦ୍ଦିକାଯ ଦେତି। ଅଙ୍ଗକୂଟଂ ନାମ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ପଚ୍ଛାଭାଗେ ହତ୍ଥେନ ତୁଲଂ ଅକ୍କମତି, ଦଦନ୍ତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ। ଗହଣକୂଟଂ ନାମ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ମୂଲେ ରଜ୍ଜୁଂ ଗଣ୍ହାତି, ଦଦନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗେ। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନକୂଟଂ ନାମ ତୁଲଂ ସୁସିରଂ କତ୍ୱା ଅନ୍ତୋ ଅଯଚୁଣ୍ଣଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ତଂ ପଚ୍ଛାଭାଗେ କରୋତି, ଦଦନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗଭାଗେ।

କଂସୋ ୱୁଚ୍ଚତି ସୁୱଣ୍ଣପାତି, ତାଯ ୱଞ୍ଚନଂ କଂସକୂଟଂ। କଥଂ? ଏକଂ ସୁୱଣ୍ଣପାତିଂ କତ୍ୱା ଅଞ୍ଞା ଦ୍ୱେ ତିସ୍ସୋ ଲୋହପାତିଯୋ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣା କରୋନ୍ତି। ତତୋ ଜନପଦଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, କିଞ୍ଚିଦେୱ ଅଡ୍ଢକୁଲଂ ପୱିସିତ୍ୱା, ‘‘ସୁୱଣ୍ଣଭାଜନାନି କିଣଥା’’ତି ୱତ୍ୱା, ଅଗ୍ଘେ ପୁଚ୍ଛିତେ ସମଗ୍ଘତରଂ ଦାତୁକାମା ହୋନ୍ତି, ତତୋ ତେହି ‘‘କଥଂ ଇମେସଂ ସୁୱଣ୍ଣଭାୱୋ ଜାନିତବ୍ବୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗଣ୍ହଥା’’ତି ସୁୱଣ୍ଣପାତିଂ ପାସାଣେ ଘଂସିତ୍ୱା ସବ୍ବପାତିଯୋ ଦତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ମାନକୂଟଂ ହଦଯଭେଦ-ସିଖାଭେଦ-ରଜ୍ଜୁଭେଦୱସେନ ତିୱିଧଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ହଦଯଭେଦୋ ସପ୍ପିତେଲାଦିମିନନକାଲେ ଲବ୍ଭତି । ତାନି ହି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ହେଟ୍ଠାଛିଦ୍ଦେନ ମାନେନ ‘‘ସଣିକଂ ଆସିଞ୍ଚା’’ତି ୱତ୍ୱା ଅନ୍ତୋଭାଜନେ ବହୁଂ ପଗ୍ଘରାପେତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି, ଦଦନ୍ତୋ ଛିଦ୍ଦଂ ପିଧାଯ ସୀଘଂ ପୂରେତ୍ୱା ଦେତି। ସିଖାଭେଦୋ ତିଲତଣ୍ଡୁଲାଦିମିନନକାଲେ ଲବ୍ଭତି। ତାନି ହି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ସଣିକଂ ସିଖଂ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି, ଦଦନ୍ତୋ ୱେଗେନ ସିଖଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତୋ ଦେତି। ରଜ୍ଜୁଭେଦୋ ଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁମିନନକାଲେ ଲବ୍ଭତି। ଲଞ୍ଜଂ ଅଲଭନ୍ତା ହି ଖେତ୍ତଂ ଅମହନ୍ତଂ ମହନ୍ତଂ କତ୍ୱା ମିନନ୍ତି।

୫। ଉକ୍କୋଟନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୬୫।ଉକ୍କୋଟନାଦୀସୁ ଉକ୍କୋଟନନ୍ତି ସାମିକେ ଅସ୍ସାମିକେ କାତୁଂ ଲଞ୍ଜଗ୍ଗହଣଂ। ୱଞ୍ଚନନ୍ତି ତେହି ତେହି ଉପାଯେହି ପରେସଂ ୱଞ୍ଚନଂ। ତତ୍ରିଦମେକଂୱତ୍ଥୁ – ଏକୋ କିର ଲୁଦ୍ଦକୋ ମିଗଞ୍ଚ ମିଗପୋତକଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛତି। ତମେକୋ ଧୁତ୍ତୋ ‘‘କିଂ, ଭୋ, ମିଗୋ ଅଗ୍ଘତି, କିଂ ମିଗପୋତକୋ’’ତି?, ଆହ। ‘‘ମିଗୋ ଦ୍ୱେ କହାପଣେ, ମିଗପୋତକୋ ଏକ’’ନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ କହାପଣଂ ଦତ୍ୱା, ମିଗପୋତକଂ ଗହେତ୍ୱା ଥୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ନିୱତ୍ତୋ ‘‘ନ ମେ, ଭୋ, ମିଗପୋତକେନ ଅତ୍ଥୋ, ମିଗଂ ମେ ଦେହୀ’’ତି ଆହ। ତେନ ହି ଦ୍ୱେ କହାପଣେ ଦେହୀତି। ନନୁ, ଭୋ, ମଯା ପଠମଂ ଏକୋ କହାପଣୋ ଦିନ୍ନୋତି। ଆମ ଦିନ୍ନୋତି। ଇମମ୍ପି ମିଗପୋତକଂ ଗଣ୍ହ, ଏୱଂ ସୋ ଚ କହାପଣୋ, ଅଯଞ୍ଚ କହାପଣଗ୍ଘନକୋ ମିଗପୋତକୋତି ଦ୍ୱେ କହାପଣା ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି। ସୋ ‘‘କାରଣଂ ୱଦତୀ’’ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ମିଗପୋତକଂ ଗହେତ୍ୱା ମିଗଂ ଅଦାସୀତି।

ନିକତୀତି ଯୋଗୱସେନ ୱା ମାଯାୱସେନ ୱା ଅପାମଙ୍ଗଂ ପାମଙ୍ଗନ୍ତି ଅମଣିଂ ମଣିନ୍ତି, ଅସୁୱଣ୍ଣଂ ସୁୱଣ୍ଣନ୍ତି କତ୍ୱା ପତିରୂପକେନ ୱଞ୍ଚନଂ। ସାଚିଯୋଗୋତି କୁଟିଲଯୋଗୋ। ଏତେସଂଯେୱ ଉକ୍କୋଟନାଦୀନମେତଂ ନାମଂ। ତସ୍ମା ଉକ୍କୋଟନସାଚିଯୋଗା ୱଞ୍ଚନସାଚିଯୋଗା ନିକତିସାଚିଯୋଗାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କେଚି ଅଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ପରିୱତ୍ତନଂ ସାଚିଯୋଗୋତି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ପନ ୱଞ୍ଚନେନେୱ ସଙ୍ଗହିତଂ।

୬-୧୧। ଛେଦନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୧୬୬-୭୧ ।ଛେଦନାଦୀସୁ ଛେଦନନ୍ତି ହତ୍ଥଚ୍ଛେଦନାଦି। ଵଧୋତି ମରଣଂ। ବନ୍ଧୋତି ରଜ୍ଜୁବନ୍ଧନାଦୀହି ବନ୍ଧନଂ। ଵିପରାମୋସୋତି ହିମଵିପରାମୋସୋ, ଗୁମ୍ବଵିପରାମୋସୋତି ଦୁଵିଧୋ। ଯଂ ହିମପାତସମଯେ ହିମେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନା ହୁତ୍ଵା ମଗ୍ଗପଟିପନ୍ନଂ ଜନଂ ମୁସନ୍ତି, ଅଯଂ ହିମଵିପରାମୋସୋ। ଯଂ ଗୁମ୍ବାଦିପଟିଚ୍ଛନ୍ନା ମୁସନ୍ତି, ଅଯଂ ଗୁମ୍ବଵିପରାମୋସୋ।

ଆଲୋପୋ ଵୁଚ୍ଚତି ଗାମନିଗମାଦୀନଂ ଵିଲୋପକରଣଂ। ସହସାକାରୋତି ସାହସିକକିରିଯା, ଗେହଂ ପଵିସିତ୍ଵା, ମନୁସ୍ସାନଂ ଉରେ ସତ୍ଥଂ ଠପେତ୍ଵା, ଇଚ୍ଛିତଭଣ୍ଡଗ୍ଗହଣଂ। ଏଵମେତସ୍ମା ଛେଦନଵଧବନ୍ଧନଵିପରାମୋସଆଲୋପସହସାକାରା ପଟିଵିରତୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଵାତି।

ଆମକଧଞ୍ଞପେଯ୍ୟାଲଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ମହାଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଗମନକଥା

ଏତ୍ତାଵତା ହି –

‘‘ବହୁକାରସ୍ସ ଯତୀନଂ ଵିପସ୍ସନାଚାରନିପୁଣବୁଦ୍ଧୀନଂ,

ସଂଯୁତ୍ତଵରନିକାଯସ୍ସ ଅତ୍ଥସଂଵଣ୍ଣନଂ କାତୁଂ।

‘‘ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ଚିରଟ୍ଠିତିମାସିସମାନେନ ଯା ମଯା;

ନିପୁଣା ଅଟ୍ଠକଥା ଆରଦ୍ଧା ସାରତ୍ଥପକାସିନୀ ନାମ।

‘‘ସା ହି ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯ ସାରମାଦାଯ ନିଟ୍ଠିତା ଏସା;

ଅଟ୍ଠସତ୍ତତିମତ୍ତାଯ ପାଳିଯା ଭାଣଵାରେହି।

‘‘ଏକୂନସଟ୍ଠିମତ୍ତୋ ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋପି ଭାଣଵାରେହି;

ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନତ୍ଥାଯ ଆଗମାନଂ କତୋ ଯସ୍ମା।

‘‘ତସ୍ମା ତେନ ସହାଯଂ ଅଟ୍ଠକଥା ଭାଣଵାରଗଣନାଯ;

ଥୋକେନ ଅପରିପୂରଂ ସତ୍ତତିଂସସତଂ ହୋତି।

‘‘ସତ୍ତତିଂସାଧିକସତ-ପରିମାଣଂ ଭାଣଵାରତୋ ଏଵଂ;

ସମଯଂ ପକାସଯନ୍ତିଂ ମହାଵିହାରାଧିଵାସୀନଂ।

‘‘ମୂଲଟ୍ଠକଥାଯ ସାରମାଦାଯ ମଯା ଇମଂ କରୋନ୍ତେନ;

ଯଂ ପୁଞ୍ଞମୁପଚିତଂ ତେନ ହୋତୁ ସବ୍ବୋ ସୁଖୀ ଲୋକୋ।

‘‘ଏତିସ୍ସା କରଣତ୍ଥଂ ଥେରେନ ଭଦନ୍ତଜୋତିପାଲେନ;

ସୁଚିସୀଲେନ ସୁଭାସିତସ୍ସ ପକାସଯନ୍ତଞ୍ଞାଣେନ।

‘‘ସାସନଓ୍ୱିଭୂତିକାମେନ ଯାଚମାନେନ ମଂ ସୁଭଗୁଣେନ;

ଯଂ ସମଧିଗତଂ ପୁଞ୍ଞଂ ତେନାପି ଜନୋ ସୁଖୀ ଭଓ୍ୱତୂ’’ତି।

ପରମଓ୍ୱିସୁଦ୍ଧସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧିଓ୍ୱୀରିଯପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତେନ ସୀଲାଚାରଜ୍ଜଓ୍ୱମଦ୍ଦଓ୍ୱାଦିଗୁଣସମୁଦଯସମୁଦିତେନ ସକସମଯସମଯନ୍ତରଗହନଜ୍ଝୋଗାହଣସମତ୍ଥେନ ପଞ୍ଞାଓ୍ୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯସମନ୍ନାଗତେନ ତିପିଟକପରିଯତ୍ତିପ୍ପଭେଦେ ସାଟ୍ଠକଥେ ସତ୍ଥୁସାସନେ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣପ୍ପଭାଓ୍ୱେନ ମହାଓ୍ୱେଯ୍ୟାକରଣେନ କରଣସମ୍ପତ୍ତିଜନିତସୁଖଓ୍ୱିନିଗ୍ଗତମଧୁରୋଦାରଓ୍ୱଚନଲାଓ୍ୱଣ୍ଣଯୁତ୍ତେନ ଯୁତ୍ତମୁତ୍ତଓ୍ୱାଦିନା ଓ୍ୱାଦୀଓ୍ୱରେନ ମହାକଓ୍ୱିନା ପଭିନ୍ନପଟିସମ୍ଭିଦାପରିଓ୍ୱାରେ ଛଳଭିଞ୍ଞାଦିପ୍ପଭେଦଗୁଣପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତେ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମେ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତବୁଦ୍ଧୀନଂ ଥେରଓ୍ୱଂସପ୍ପଦୀପାନଂ ଥେରାନଂ ମହାଓ୍ୱିହାରଓ୍ୱାସୀନଂ ଓ୍ୱଂସାଲଙ୍କାରଭୂତେନ ଓ୍ୱିପୁଲଓ୍ୱିସୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧିନା ବୁଦ୍ଧଘୋସୋତି ଗରୂହି ଗହିତନାମଧେଯ୍ୟେନ ଥେରେନ କତା ଅଯଂ ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନୀ ନାମ ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯଟ୍ଠକଥା।

‘‘ତାଓ୍ୱ ତିଟ୍ଠତୁ ଲୋକସ୍ମିଂ, ଲୋକନିତ୍ଥରଣେସିନଂ;

ଦସ୍ସେନ୍ତୀ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ, ନଯଂ ସୀଲଓ୍ୱିସୁଦ୍ଧିଯା।

‘‘ଯାଓ୍ୱ ବୁଦ୍ଧୋତି ନାମମ୍ପି, ସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତସ୍ସ ତାଦିନୋ;

ଲୋକମ୍ହି ଲୋକଜେଟ୍ଠସ୍ସ, ପଓ୍ୱତ୍ତତି ମହେସିନୋ’’ତି।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନୀ ନାମ

ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥା ସବ୍ବାକାରେନ ନିଟ୍ଠିତା।